

95].032

๘ 8235

9.3

ราชวงศ์ชิง : สมัยแห่งความรุ่งเรือง ค.ศ. 1644 - 1796

ปริณยานพนธ์

ณ

สุปราชญ์ กอกระสังข์

28 ต.ค. 2539

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ การศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์เอเชีย

มีนาคม 2539

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ด. 50233

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาสารนิพนธ์ เห็นสมควรรับ
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์
เอเชีย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการควบคุม

.....ประธาน

(รศ. วุฒิชัย มุลศิลป์)

.....กรรมการ

(ท่านผู้หญิง วรฤนญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา)

คณะกรรมการสอบ

.....ประธาน

(รศ. วุฒิชัย มุลศิลป์)

.....กรรมการ

(ท่านผู้หญิง วรฤนญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(อ. มาลีนี้ ประเสริฐธรรม)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์เอเชีย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ดร. ศิริยุภา พูลสุวรรณ)

วันที่ 8 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2539

ประกาศคุณูปการ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเรียบร้อยด้วยความกรุณาจากบุคคลหลายฝ่าย ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ รศ. วุฒิชัย มุลศิลป์ และท่านผู้หญิง วรณสุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยาที่ได้กรุณาแนะนำแก้ไขข้อบกพร่อง ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างยิ่ง จนสารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จด้วยดี

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอาจารย์มาลินี ประเสริฐธรรม แห่งภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ที่ให้ความกรุณาเป็นกรรมการสอบเพิ่มเติม

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์พรทิพย์ แสงอ่อน หมอวิชาภาษาต่างประเทศ โรงเรียนวัดบวรมงคล ที่ให้ความกรุณาช่วยเขียนบทคัดย่อภาคภาษาอังกฤษ

ขอกราบขอบพระคุณเจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ศิลปากร ธรรมศาสตร์ ที่กรุณาเอื้อเฟื้อข้อมูลต่าง ๆ เพื่อการเขียนสารนิพนธ์ฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ นิลศรี โคตมุต ผู้ช่วยผู้อำนวยการ โรงเรียนวัดบวร-มงคล คณะครู-อาจารย์ โรงเรียนวัดบวรมงคล โดยเฉพาะหมอวิชาสังคมศึกษาและอาจารย์พรทิพย์ ทศรัฐ อาจารย์สุวรรณา อนุทรงศักดิ์ อาจารย์พัชณี ปิไทราะ และอาจารย์สุรพล พงษ์สุกัญญา และเพื่อน ๆ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เขียน ตลอดทั้งทุก ๆ ท่านที่มีส่วนทำให้สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงด้วยดี

ขอขอบคุณน้องสาวที่รัก และคุณนพมาศ ห่านศรีวิจิตร แห่งบริษัทสุโรเปียน เอนเตอร์-ไพรซ์ จำกัด ที่อุทิศกำลังกาย คอยให้กำลังใจ ห่วงใยและเข้าใจพี่สาว ในขณะที่ทำสารนิพนธ์เสมอมา

ขอขอบพระคุณ "แม่" และ "สามีน" ที่ให้ความรัก เอาใจใส่เป็นกำลังใจ และสนับสนุนด้านการศึกษาแก่ผู้เขียนตลอดมา

ขอขอบใจลูกสูง ที่เป็นกำลังใจ กำลังกาย แก่ผู้เขียนตลอดเวลา

ความดีของสารนิพนธ์ฉบับนี้ ขออุทิศแด่ "ป้า" ผู้ล่วงลับไปแล้ว

สุปราณี กลกะสิงห์

ราชวงศ์ชิง : สมัยแห่งความรุ่งเรือง ค.ศ. 1644 - 1796

**บทคัดย่อ
ของ
สุปราณี กลกะสิงห์**

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ การศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์เอเชีย

มีนาคม 2539

สารนิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งศึกษาถึงความเจริญรุ่งเรืองของจักรวรรดิจีนในระหว่าง ค.ศ. 1644 - 1796 ซึ่งตรงกับสมัยราชวงศ์ชิงและเป็นราชวงศ์สุดท้ายที่ปกครองจีน ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสาธารณรัฐ โดยศึกษาถึงประวัติความเป็นมาและการเข้ามาสถาปนาอำนาจของชนชาติแมนจู ปัจจัยที่เกื้อหนุนให้ชนชาติแมนจูซึ่งมีเพียง 2 % สามารถปกครองชาวจีนพร้อมกับสร้างความเจริญทางด้าน การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ในช่วงเวลาดังกล่าวได้อย่างน่าอัศจรรย์

ผลการศึกษาพบว่า ชนชาติแมนจูเป็นชนเผ่ามองโกลกลุ่มหนึ่งที่เรียกกลุ่มตนเองว่า หูเจิน ซึ่งเคยมีความรุ่งเรืองมาก่อนในนามของอาณาจักรจิน แต่ต้องเสื่อมสลายไปเพราะถูกราชวงศ์หยวนโจมตี กลายเป็นชนเผ่าเร่ร่อนอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของจีน ต่อมาได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานปะปนอยู่กับชาวจีน โดยเฉพาะแถบแมนจูเรียในปัจจุบัน ชนเผ่าหูเจินจึงมีโอกาสดำเนินชีวิตตามประเพณีของชาวจีน โดยเฉพาะแถบแมนจูเรียในปัจจุบัน ชนเผ่าหูเจินจึงมีโอกาสดำเนินชีวิตตามประเพณีของชาวจีน โดยเฉพาะแถบแมนจูเรียในปัจจุบัน ชนเผ่าหูเจินจึงมีโอกาสดำเนินชีวิตตามประเพณีของชาวจีน โดยเฉพาะแถบแมนจูเรียในปัจจุบัน ชนเผ่าหูเจินจึงมีโอกาสดำเนินชีวิตตามประเพณีของชาวจีน โดยเฉพาะแถบแมนจูเรียในปัจจุบัน ชนเผ่าหูเจินจึงมีโอกาสดำเนินชีวิตตามประเพณีของชาวจีน โดยเฉพาะแถบแมนจูเรียในปัจจุบัน

การปกครองจีนในระยะแรก ๆ จักรพรรดิชิงต้องประสบปัญหาการต่อต้านจากกลุ่มที่ยังคงจงรักภักดีต่อราชวงศ์หมิง และกบฏสามเจ้า แม้กระนั้นด้วยพระปรีชาสามารถของจักรพรรดิแต่ละพระองค์รวมกับแนวทางในการปกครองที่ยึดตามรูปแบบเดิม ในสมัยราชวงศ์หมิงผสมผสานกับการจัดระบบบริหารราชการแผ่นดินอย่างรัดกุม อีกทั้งการยอมรับเอาวัฒนธรรมจีนมาปรับใช้ จึงทำให้จักรวรรดิจีนในยุคนั้นมีความรุ่งเรืองทางด้านการปกครอง เศรษฐกิจและสังคมดังจะเห็นได้จากการมีอาณาเขตที่กว้างใหญ่ มีสถาบันการเมืองที่มั่นคง ประชาชนอยู่อย่างสงบสุข ประเทศในแถบเอเชียและตะวันตกต่างเข้ามาติดต่อดำเนินค้าขายกับจีนตามเมืองชายฝั่งทะเล อันจะนำมาซึ่งข้อขัดแย้งกับชาติตะวันตกในระยะต่อมา

THE QING DYNASTY : THE PERIOD OF ITS HEYDAY FROM 1644 - 1796.

AN ABSTRACT

BY

SUPRANEE KOLKASING

**Presented in partial Fulfillment of the requirements for the
Master of Arts degree in Asian History
at Srinakharinwirot University**

March 1996

The purpose of this research study was to study the Qing Dynasty in the period of the China Empire Heyday from 1644-1796. It was the late Qing dynasty that ruled the China Empire before changing into the republic. This research studied the Manchu history (the Manchu were only two percent of Chinese citizens), its establishment and the factors to support them to rule the Chinese. In this period, China Empire was marvellously prosperous in ruler, economics and society.

The findings of this research study indicate that the Manchu was the Mongol named Ruzhen which used to be glorious in the name of Jin Empire. However, it was declined by Yuan and became the wanderer in the northwestern of China. Later the Manchu settled with the Chinese in the area where is Manchuria nowadays. The Ruzhen studied the Chinese civilization such as their livelihood, their commerce and the form of their ruler. Nurgaci who was a powerful and ingenious Manchu leader tried to persuade the other Mongols to accept his power by using his troops and the relationship between his lineage. In the mean time, he sequencely used his policy to make power and deceive the royal court to have implicit faith in him. Furthermore, he adapted some tribe culture, to be used again especially, the groups of banners. In the late Ming, after gathering the Ruzhen, Nurgaci announced to be free from China and started the Qing Dynasty at that time. Later two revolution groups in China captured Fujian that made the last Ming emperor committed suicide. Thus, Galdan who was the Fulin emperor's regent of the Qing claimed the

Mandate of Heaven to rule China empire.

During the early of Qing dynasty, Qing emperors had problems about the resisting of the Ming allegiance and the reble of Three Feudatories. However, with the ability of each Qing emperor and his wise strategies he tried to adjust the old Ming dynasty system and mixed his airtight administer and accepting the adapted Chinese culture. These made the China E mpire to be prosperous in ruler, economic and society. Furthermore, in this period, the China Empire had broad areas, its political status was very strong and the people were very happilly and peacefully. Thus, many countries in Asia and the Western concentrated in making business with China Empire, especially, the cities on the east coast of China. Because of this it brought China into the conflict with the Western in later.

สารบัญ

บทที่

หน้า

บทนำ.....	ก
เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	ง
จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	ง
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	จ
วิธีการการศึกษาค้นคว้า.....	จ
แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า.....	จ
1 การสถาปนาจักรวรรดิชิง และการเสริมสร้างความมั่นคง.....	1 ✓
การสถาปนาจักรวรรดิชิง.....	1
การสร้างสมอำนาจของนัรฮ่าชิ.....	5
การมีชัยชนะเหนือราชวงศ์หมิง.....	9
การเคลื่อนไหวของกลุ่มภักดีหมิง.....	14
ปัจจัยเกื้อหนุนในการก่อตั้งจักรวรรดิชิง.....	16
อิทธิพลของทฤษฎีอาณัติจากสวรรค์.....	16
ความเสื่อมโทรมของราชวงศ์หมิง.....	17
ความสามารถของกลุ่มผู้นำแมนจู.....	19 ✓
การสร้างความมั่นคงให้กับราชวงศ์.....	28
รัชสมัยจักรพรรดิซุ่น จื่อ.....	28
รัชสมัยจักรพรรดิ คัง ซี.....	29
รัชสมัยจักรพรรดิหย่ง เจิ้ง.....	35
รัชสมัยจักรพรรดิเจี้ยน หลง.....	39
สรุป.....	49

2 ความรุ่งเรืองทางการปกครองและเศรษฐกิจ.....	51
ความรุ่งเรืองทางการปกครอง.....	51
สถาบันจักรพรรดิและชนชั้นสูง.....	53
การบริหารราชการส่วนกลาง.....	54
การบริหารราชการส่วนภูมิภาค.....	62
ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ.....	66
ที่ดินและระบบภาษี.....	68
รายได้และค่าใช้จ่ายของรัฐ	69
ประชากรในสภาพเศรษฐกิจแบบเกษตรกรรม.....	72
ความเจริญทางการค้าที่ กว้างขวาง.....	75
สรุป.....	77
3 ความเจริญทางด้านสังคม ภูมิปัญญาและศิลปกรรม.....	78
ความเจริญทางด้านสังคม.....	78
ระบบครอบครัวและระบบแซ่.....	79
การแบ่งชนชั้นทางสังคม.....	82
พวกผู้ดี : สิทธิพิเศษและหน้าที่.....	83
การสอบคัดเลือกเข้าเป็นขุนนาง.....	85
ความเจริญด้านภูมิปัญญาและวรรณกรรม.....	89
นักปราชญ์าระยะแรกของราชวงศ์ชิง.....	91
วรรณกรรม.....	95
กวีนิพนธ์.....	100
ความเจริญด้านศิลปกรรม.....	102
จิตรกรรม.....	102

บทที่	หน้า
ประสพศิลป์.....	124
สรุป.....	130
4 ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ.....	133
ความสัมพันธ์กับประเทศตะวันตก.....	133
คณะสงฆ์ศาสนาที่สัมพันธ์ระหว่างจีนกับตะวันตก.....	133
ความเสื่อมอิทธิพลของคณะสงฆ์ศาสนาเจชู้ฮัก : ความโต้แย้ง	
เกี่ยวกับพิธีกรรม.....	139
วิทยาศาสตร์และวิทยาการตะวันตกที่เข้ามา.....	142
การสูญเสียโอกาสปรับปรุงประเทศเป็นแบบตะวันตกของจีน.....	144
ความสัมพันธ์กับรัสเซีย.....	145
สาเหตุของการมีความสัมพันธ์ต่อกัน.....	146
คณะทูตที่เข้ามาสัมพันธ์กับจีน.....	146
ฐานะพิเศษของรัสเซียในจีน.....	150
สรุป.....	152
5 ปัจจัยที่นำความเสื่อมมาสู่จักรวรรดิชิง.....	154
ปัจจัยภายใน.....	154
การปกครองขาดประสิทธิภาพ.....	154
การฉ้อราษฎร์บังหลวงแพร่หลาย.....	155
ความตกต่ำของชาวนาจนกับหมู่ทหาร.....	155
การเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็ว.....	156
การก่อกบฏโดยกลุ่มสมาคมลับ.....	157
การเงินฝืดเคือง.....	158
ปัจจัยภายนอก : การเข้ามาของชาติตะวันตก.....	159
ความล้าหลังของชนบทประเพณีจีน : ระบบบรรณาการ.....	159
ชนชาติตะวันตกกับข้อขัดแย้งทางประเพณีจีน.....	161

บทที่	หน้า
สรุป.....	163
บทสรุป.....	164
บรรณานุกรม.....	168
ภาคผนวก	
ภาคผนวก 1.....	174
ภาคผนวก 2.....	180

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 การก้าวขึ้นมาใช้อำนาจของชนชาติแมนจู	3
2 จักรวรรดิซ่งใต้และอาณาจักรจิน (ทรูเจิน) ในปี ค.ศ. 1142	4
3 นูร์ฮาซี ผู้สถาปนาราชวงศ์ชิง	6
4 หลี่ จื่อ เจิง บุกเข้ายึดกรุงเป่ย์จิงในเดือน เมษายน ค.ศ. 1644	10
5 แผนที่ลำดับขั้นตอนพัฒนาการของรัฐแมนจู	13
6 จักรพรรดิที่ปรีชาสามารถของราชวงศ์ ค.ศ. 1644 - 1796	27
7 กบฏสามเจ้า	34
8 เอเชียกลางยุคชิงรุ่งโรจน์	42
9 อาณาจักรอื่น ประมาณปีที่ 100 ก่อนคริสตกาล	44
10 อาณาจักรถึง รว ค.ศ. 750	45
11 กุไลช่าน สถาปนาราชวงศ์หยวน อาณาจักรมองโกล	46
12 อาณาจักรชิง ประมาณ ค.ศ. 1897	47
13 พังแสดงการบริหารราชการส่วนกลางของราชวงศ์ชิง	66
14 พังแสดงโครงสร้างการบริหารจักรวรรดิในรัชสมัยชิง	67
15 แผนผังอย่างย่อของระบบการสอบไล่ในสมัยราชวงศ์ชิง	88
16 ผลงานของหวางลือหมิน และหวางเจี้ยน	104
17 ภาพทิวทัศน์ของหวางฮู	106
18 ภาพทิวทัศน์ของ หวาง หยวน ฉี กับ อู่ฉี	108
19 ตัวอย่างผลงานของหลุน ไชวผิงกับปาต้าสื่อเหิน	110
20 ผลงานของ คนจีน	111
21 ผลงานของ เต้าฉี	113
22 ผลงานของ เต้าฉี	114
23 ผลงานของ กงเจี้ยน	116

ภาพประกอบ	หน้า
24 ตัวอย่างวิธีการวาดภาพของกงเขียน	117
25 วิธีการวาดภาพจาก Printing Manual of Mustard Seed Garden	118
26 ผลงานของ เสี่ยวทงลงกับหงเหวิน	120
27 ตัวอย่างผลงานของจางอู๋เฟี้ยว และเหมยจิง	122
28 ภาพผลงานของหัวฮั่นและเกาจี้เปย	123
29 ผลงานของหวางเิน หมินเจิน และหลี่ฟางหยิง	125
30 ตัวอย่างเครื่องถ้วยรัชสมัยจักรพรรดิคังซีและหย่งเจิ้ง	128
31 ตัวอย่างเครื่องถ้วยรัชสมัยจักรพรรดิ เจียนหลง	131

บทนำ

ชนชาติแมนจูเป็นผู้สถาปนาราชวงศ์ชิงขึ้นมาปกครองประเทศจีนในปี ค.ศ. 1644-1912 ต่อจากราชวงศ์หมิง หลังจากราชวงศ์ชิงสามารถปราบปรามพวกกบฏและกลุ่มที่ยังจงรักภักดีต่อราชวงศ์หมิงได้แล้ว ก็สามารถปกครองจีนได้อย่างสันติสุข โดยเฉพาะจาก ค.ศ. 1644 - 1796 ถือว่าเป็นสมัยแห่งความรุ่งเรืองของอารยธรรมจีน เพราะว่า ผู้นำแมนจูสามารถสถาปนาอำนาจการปกครองได้อย่างมั่นคง ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขมีความเจริญทางด้านวิชาการ และภูมิปัญญา มีอาณาเขตที่กว้างใหญ่ แต่ในขณะเดียวกันผู้นำแมนจูก็พยายามรักษาสถานะอำนาจของตนเอาไว้อย่างเหนียวแน่น เนื่องจากชาวแมนจูทั้งหมดมีจำนวนประมาณร้อยละ 2 ของจำนวนประชากรทั้งจักรวรรดิ เพื่อป้องกันการถูกกลืนชาติจากชาวจีน และเพื่อป้องกันการสูญเสียอำนาจปกครองไปในที่สุด ดังที่ราชวงศ์หยวนได้ประสบมาแล้ว ทำให้ผู้นำของแมนจูตระหนักถึงความสำคัญของการแยกตัวออกจากสังคมชาวจีน ด้วยการรักษาระเบียบพิเศษของเชื้อชาติตนไว้สงวนสิทธิพิเศษ ราชได้ และสร้างสำนักในทางเชื้อชาติจากเหตุผลเหล่านี้ จึงเป็นที่มาของการควบคุมในทางสังคม และการควบคุมในทางทหาร การรักษากันเค็มของตนทางตอนเหนือและตอนกลางของแมนจูเรียไว้เป็นฐานที่แยกจากชีวิตและวัฒนธรรมของจีน¹

ชนชาติแมนจูมีอารยธรรมต่ำกว่าจีน ดังนั้นเมื่อเข้ามาปกครองจีนจึงรับและสนับสนุนอารยธรรมจีนต่อมาเป็นอย่างดี พยายามรื้อฟื้นวิทยาการต่าง ๆ ของขงจื๊อจนดูเหมือนจะมีความเป็นจีนมากกว่าจีนแท้ ๆ เสียอีก ดังจะเห็นว่าอารยธรรมจีนเจริญขึ้นมาก โครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมยังคงใช้รูปแบบเดิมตามที่เป็นอยู่ในสมัยราชวงศ์หมิง ชาวจีนเองก็ให้ความร่วมมือและยอมรับในอำนาจของชนชาติแมนจูภายในเวลาอันรวดเร็ว เนื่อง

¹ เอ็ดวิน โอ. ไรเชาเออร์ และยอห์น เค. แพร์แบงค์. อารยธรรมตะวันออก เล่ม 3, 2511. หน้า 734 - 739.

จากอิทธิพลของทฤษฎีอาณัติแห่งสวรรค์ นอกจากนั้นจักรพรรดิองค์แรก ๆ ของราชวงศ์ก็ทำให้ประเทศเจริญและสงบสุข โดยเฉพาะในรัชสมัยจักรพรรดิดังซี รัชสมัยจักรพรรดิหย่งเจิ้ง และรัชสมัย จักรพรรดิเฉียนหลง ถือว่าเป็นระยะเวลาที่จีนมีความเจริญสูงสุดเป็นสมัยที่ความแก่การจดจำ¹

ความเจริญรุ่งเรืองของจีนในยุคราชวงศ์ชิง เริ่มปรากฏผลงานเด่นชัด ในรัชสมัยของจักรพรรดิดังซี (1661 - 1722) ซึ่งเป็นระยะแห่งการสถาปนาความมั่นคงให้กับราชวงศ์ด้วยการปราบกบฏสามเจ้า (The Three Feudatories) จึงทำให้พระองค์ประสบความสำเร็จในการรวบรวมประเทศจีนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ผลจากการปราบกบฏทำให้ได้ครอบครองบริเวณชายฝั่งทะเลทางภาคใต้และเกาะไต้หวัน ทรงสร้าง ความมั่นคงให้กับบริเวณชายแดนด้านตะวันตก ด้วยการทำสงครามปราบปรามพวกมองโกลเผ่าโวลอด ในขณะที่เดียวกันก็เป็นพันธมิตรกับรัสเซีย ส่งผลให้พวกชนเผ่าเหล่านี้ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวขาดผู้สนับสนุน ชัยชนะครั้งนี้ส่งผลให้พระองค์ทรงเป็นจักรพรรดิที่มีชื่อเสียง และแนวนโยบายของพระองค์เกี่ยวกับการจำกัดอำนาจของพวกชนเผ่าเหล่านี้ได้กลายเป็นกุศโลบายที่จักรพรรดิองค์ต่อ ๆ มา ใช้ปฏิบัติ² นอกจากนี้พระองค์ยังโปรดให้มีการประกาศพระราชโองการอันศักดิ์สิทธิ์ในปี ค.ศ. 1670 ซึ่งเป็นคำขวัญทางศีลธรรม 16 ประการ เพื่อให้ข้าราชการนำไปแถลงแก่ประชาชนโดยทั่วกันทุก ๆ แห่งในวันที่ 1 และวันที่ 15 ของทุกเดือน³

ความสำเร็จที่สำคัญของพระองค์อีกประการหนึ่งคือ ทรงอุปถัมภ์ผู้คงแก่เรียนที่เกิดขึ้นมากตอนปลายราชวงศ์หมิง และโปรดให้มีการเรียบเรียงประวัติศาสตร์ราชวงศ์หมิงให้มีการรวบรวมพจนานุกรมการใช้คำที่เรียกว่า พจนานุกรมดังซี อีกทั้งผลงานทางด้าน

¹ เฟย์รี สมิตร์. อารยธรรมตะวันออก เล่ม 2. 2513. หน้า 164.

² Jonathan D. Spence. The Search for Modern China. 1990. P. 67.

³ จอห์น เค. แพร่แบงค์ และคนอื่นๆ. เอเชียตะวันออกยุคใหม่ เล่ม 1. 2525. หน้า 96.

วิชาการอื่น ๆ อีกมาก

สำหรับความเจริญในรัชสมัยของจักรพรรดิหย่งเจิ้ง (1723 - 1735) ที่เด่นชัดคือ การปรับปรุงการจัดเก็บภาษีที่ดินและภาษีรายหัวในส่วนภูมิภาค และการปกครองแบบรวมอำนาจรัฐทั้งหมดมาอยู่ที่พระองค์แต่เพียงผู้เดียว ทรงริเริ่มใช้ระบบตรวจตราและสายลับ แก้อิทธิพลการแต่งตั้งผู้สืบสันตติวงศ์ซึ่งใช้มาจนสิ้นสุรราชวงศ์ โปรดให้มีการตั้งสภาองคมนตรี ขึ้นเป็นที่ปรึกษาข้อราชการต่าง ๆ แทนสำนักราชเลขาธิการ รัชสมัยของพระองค์จึงเป็น ระยะแห่งการวางพื้นฐานความเจริญรุ่งโรจน์ไว้ให้จักรพรรดิเจี้ยนหลง¹

ความเจริญของอารยธรรมจีนในสมัยราชวงศ์ชิงมาถึงจุดสูงสุด ในรัชสมัยจักรพรรดิเจี้ยนหลง (1736 - 1796) พระองค์ทรงใช้นโยบายการปกครองแบบสายกลาง เมื่อเปรียบเทียบกับสองรัชกาลก่อน ทรงฟื้นฟูการสอบคัดเลือกข้าราชการ ทรงสนพระทัยในงานศิลปะประกอบกับอิทธิพลของพวกมิชชันนารี จึงทำให้เครื่องลายครามในรัชสมัยของพระองค์ งดงามและเป็นที่รู้จักกันทั่วโลก นอกจากนี้ยังทรงแต่งตั้งบรรดานักวิชาการชั้นนำ ให้ทำการรวบรวมหนังสือรวมผลงานในอดีตที่เรียกว่า "หนังสือสมบัติ 4 ประการฉบับสมบูรณ์" ซึ่งเกี่ยวกับวรรณคดี 4 สาขาอันได้แก่ ตำนานคลาสสิก ประวัติศาสตร์ ปรัชญา และวรรณคดี สอดคล้องเพื่อรักษาผลงานของชาวจีนที่มีอยู่เข้าไว้ด้วยกัน เพื่อความสะดวกในการค้นหาได้ง่ายยิ่งขึ้น

ในยุคของจักรพรรดิเจี้ยนหลงนั้น อำนาจของจีนขึ้นสู่จุดสูงสุด จักรวรรดิมีอาณาเขตกว้างขวาง เนื่องจากสามารถรบชนะจีนเจียง จึงมีอาณาเขตทิศเหนือจากมองโกเลียนอกจนถึงมณฑลกว่างตงในทิศใต้ และจากชายฝั่งทะเลทางทิศตะวันออกถึงเอเชียกลางทางทิศตะวันตก บ้านเมืองเกิดสันติสุขและมั่งคั่ง มีรัฐบาลรอบนอกเข้ามาถวายเครื่องราชบรรณาการ โดยยอมรับว่าจีนมีอธิปไตยเหนือชาติตน เริ่มจากเกาหลีทางทิศตะวันออกถึงจีนเหนือ อันนิมพม่าและสยาม ส่วนทางใต้ ได้แก่ ภูฐาน เนปาลและกัวต้า ในทิศตะวันตกเฉียงใต้ได้บางส่วน ที่เป็นพวกข่านในเอเชียกลาง จนถึงอาฟกานิสถาน นับว่าจีนมีอาณาเขตที่กว้างใหญ่กว่าที่เคย

¹Immanuel C.Y. Hsu. The Rise of Modern China. 1983. P. 37.

ง
มีมาในสมัยราชวงศ์ชิงและถึง จะเป็นรองก็แต่เพียงจักรวรรดิมองโกลเท่านั้น ถือว่าเป็นยุค
ทองของราชวงศ์ชิง และประวัติศาสตร์จีน¹ หลังจากจักรพรรดิเจี้ยนหลงครองราชย์ได้ 60 ปี
พระองค์ก็ทรงสละราชสมบัติอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 1796 แต่พระองค์ยังคงมีอำนาจ
ปกครองเหนือผู้สำเร็จราชการจนกระทั่งสวรรคตในปี ค.ศ. 1799

หลังรัชสมัยจักรพรรดิเจี้ยนหลง อำนาจของจีนก็เริ่มเสื่อมลง ดังจะเห็นได้จากการ
เกิดกบฏของพวกสมาคมลับต่าง ๆ เช่น สมาคมลับบัวขาว สมาคมลับฟ้าดิน สมาคมลับพี่น้อง
โกเลาซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อการล้มล้างราชวงศ์ชิง ทำให้จักรพรรดิเจี้ยนหลงต้องใช้เวลาปราบ-
ปรามอยู่หลายปี จีนในขณะนั้นจึงตกอยู่ในสภาพที่เริ่มทรุดโทรม ดังนั้นเมื่อต้องเผชิญกับการ
เข้ามาของชนชาติตะวันตก ราชวงศ์ชิงจึงอยู่ในสภาพที่ไม่พร้อมเพื่อการเปลี่ยนแปลงใด ๆ
และต้องพบกับความสิ้นสุดลง ใน ค.ศ. 1912

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องราชวงศ์ชิง : สมัยแห่งความรุ่งเรือง ค.ศ. 1644 - 1796 นั้น
ปรากฏว่ายังไม่มีนักวิชาการไทยท่านใดเลยที่ทำการศึกษา จึงเห็นควรที่จะทำการศึกษา
เรื่องนี้ โดยตรงเพื่อประโยชน์แก่ผู้สนใจสืบไปในภายหน้า

จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและการเข้ามาสถาปนาอำนาจของราชวงศ์ชิง
2. เพื่อศึกษามูลเหตุที่ส่งเสริมให้จีนเกิดความรุ่งเรืองทางด้านการปกครอง เศรษฐกิจ
และสังคม ในระหว่าง ค.ศ. 1644 - 1796
3. เพื่อศึกษาถึงความเจริญรุ่งเรืองทางด้านการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมของ

---

¹Immanuel C.Y. Hsu. op.cit. P. 41.

จีนในสมัยราชวงศ์ชิงระหว่าง ค.ศ. 1644 - 1796

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ทำให้ทราบภูมิหลัง และวิธีการสร้างเสริมอำนาจของจีนสมัยราชวงศ์ชิง
2. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่สนับสนุนให้จีนสมัยราชวงศ์ชิงมีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านต่าง ๆ
3. ทำให้ทราบความเจริญรุ่งเรืองทางด้านต่าง ๆ ของจีนในสมัยราชวงศ์ชิงอันเป็นพื้นฐานสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์จีนในสมัยต่อ ๆ มาได้เข้าใจดียิ่งขึ้น
4. สามารถใช้เป็นเอกสารอ้างอิงในการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์จีนได้

วิธีการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้ใช้วิธีการวิจัยทางประวัติศาสตร์ และนำเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยใช้ข้อมูลทุกชนิดเป็นส่วนใหญ่ ทั้งที่เป็นเอกสารภาษาไทย และภาษาอังกฤษ

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

1. ห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เช่น สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทร-วิโรฒประสานมิตร หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2. ห้องสมุดสยามสมาคม
3. ห้องสมุดสถาบันเอเชียศึกษา
4. ห้องสมุดส่วนบุคคล
5. หอสมุดแห่งชาติ

บทที่ 1

การสถาปนาจักรวรรดิชิงและการเสริมสร้างความมั่นคง

ราชวงศ์ชิง จัดว่าเป็นพวกอนารยชนกลุ่มสุดท้ายที่เข้าปกครองจักรวรรดิจีน ต่อจากราชวงศ์หมิง ก่อนที่จีนจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย และสังคมนิยมตามลำดับ กวาร์กอนารยชนกลุ่มเล็ก ๆ สามารถเข้าครอบครองพื้นที่กว้างใหญ่ อีกทั้งยังเป็นดินแดนที่มีอารยธรรมสูงกว่าอย่างมากมายนั้นเป็นเรื่องน่าพิศวง ในขณะที่ตัวกันก็สามารถสืบทอดอำนาจปกครองได้นานถึง 268 ปี ในระยะเวลาดังกล่าวจักรวรรดิจีนได้ชื่อว่า เป็นดินแดนแห่งความรุ่งเรืองทางด้านวัฒนธรรมที่ได้รับมาจากอดีต แม้จะมีความรุ่งเรืองเพียงช่วงเวลาหนึ่ง คือ จาก ค.ศ. 1644 - ค.ศ. 1796 เพราะหลังจากนั้นความเจริญทางด้านต่าง ๆ เริ่มถดถอยลงเรื่อย ๆ แต่ความเจริญรุ่งเรืองที่ปรากฏอยู่นั้น ได้แสดงให้เห็นถึงความสามารถของชนชาติแมนจูเผ่าหฺลุจิน ที่สามารถสร้างสมอำนาจจนเข้าปกครองจักรวรรดิจีนได้สำเร็จ ประกอบกับการมีผู้นำที่ปรีชาสามารถเข้าใจถึงแนวทางในการปกครอง การเลือกสรรสิ่งดีงามของวัฒนธรรมจีนมาปรับใช้ แม้จะประสบกับปัญหาการต่อต้านจากกลุ่มที่ยังจงรักภักดีต่อราชวงศ์เดิม ราชวงศ์ชิงก็ยังสามารถที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว จนสำเร็จลงได้ด้วยดี

การสถาปนาจักรวรรดิชิง /

ก่อนที่ราชวงศ์ชิงจะเข้าทำการปกครองจีนนั้น จักรวรรดิจีนอยู่ภายใต้การปกครองของราชวงศ์หมิง ซึ่งเป็นชาวจีนแท้ก่อนแล้ว ความเจริญรุ่งเรืองของจีนสมัยราชวงศ์หมิงนั้นเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่ชาวยุโรป เริ่มเดินทางมายังบริเวณชายฝั่งทะเลคอนติเนนตของจีน ชาวยุโรปรู้จักจีนเพราะความมีชื่อเสียงเลื่องลือเกี่ยวกับอาณาเขตที่กว้างใหญ่ มีประชากรที่มีปริมาณมากกว่าประชากรทั้งทวีปยุโรปรวมกัน อีกทั้งสินค้าจีน อารยธรรมจีน ความหรูหรางดงามของราชสำนักจีนที่นครเป่ย์จิง ล้วนเป็นความล้าเลิศ จนกล่าวได้ว่าไม่มีชาติใดในยุคนั้น

เสมอเหมือน¹ ราชวงศ์หมิงรุ่งเรืองอยู่ได้ประมาณ 120 ปี ก็เริ่มเสื่อมลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะภายหลังปี ค.ศ. 1620 จักรวรรดิจีนในขณะนั้นประสบกับปัญหาภายในหลายประการ ได้แก่ความเสียหายจากภาวะเงินเฟ้อ อากาศหนาวเย็นอย่างรุนแรงในภาคเหนือ ในขณะที่ทางภาคใต้ต้องพญากับภาวะน้ำท่วมและเกิดทุพภิกขภัย นอกจากนี้ปัญหาจากภัยธรรมชาติแล้วทางด้านการปกครองกลุ่มชนที่มีอำนาจครอบงำราชสำนัก ผู้นำขาดความสำนึกรับผิดชอบ เกิดการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวง ดังนั้นเมื่อเกิดกลุ่มกบฏขึ้น 2 กลุ่ม ภายใต้งานำของ จาง เสียนจง (Zhang Xianzhong) กับ หลี่ จื่อเจิง (Li Zicheng) ราชสำนักหมิง จึงไม่สามารถทำการปราบปรามได้ อำนาจของกลุ่มกบฏจึงครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศอยู่นานเกือบ 20 ปี (ค.ศ. 1628 - 1647) จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นเหล่านี้ ได้ก่อให้เกิดความทุกข์ยากและความสับสนวุ่นวายขึ้นทั่วจักรวรรดิ เปิดโอกาสให้ชนชาติแมนจูเข้ามาทำทาสอำนาจจากส่วนกลางและสถาปนาราชวงศ์ชิงขึ้น

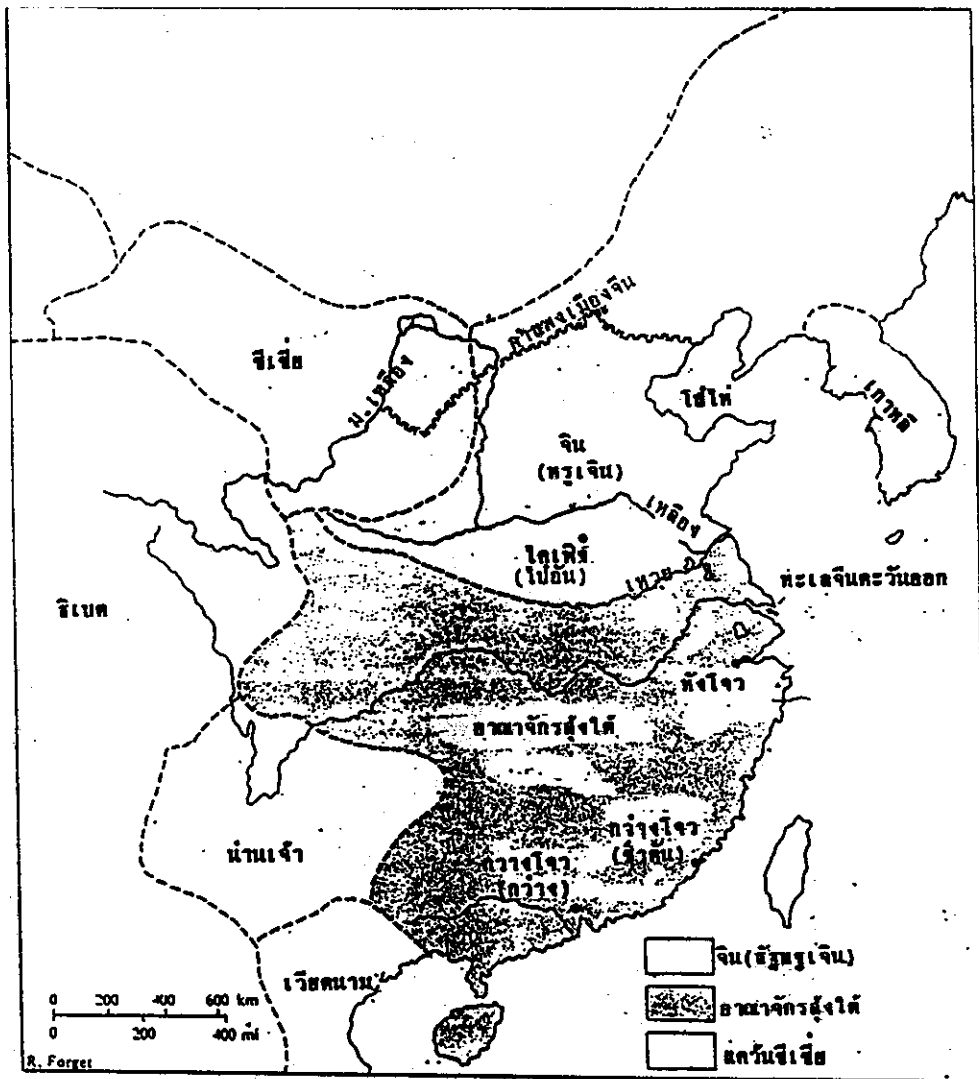
✧ ราชวงศ์ชิงเป็นราชวงศ์ของชนชาติแมนจูที่ชาวจีนถือว่าเป็น "ชนป่าเถื่อน" เผ่าหฺรุเจิน (Ruzhen) อาศัยอยู่ในบริเวณที่ปัจจุบันเรียกว่า "แมนจูเรีย" คือบริเวณตอนเหนือของเกาหลีด้านตะวันออก และด้านตะวันออกเฉียงเหนือของเหลียวตุง² ซึ่งเป็นดินแดนในปกครองของจีน เดิมชนเผ่าหฺรุเจินยังใช้โดยการค้าสัตว์ จับปลา มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ่ง (Song) ในครั้งนั้นพวกหฺรุเจินมีผู้นำที่มีความสามารถนามว่าอูกตา (A - Gu - Da) ได้ทำการรวบรวมชนเผ่าต่าง ๆ เป็นปึกแผ่น แล้วประกาศตัวเป็นอิสระจากราชวงศ์เหลียว อูกตาได้ตั้งตนเป็นจักรพรรดิแห่งราชวงศ์จิน (ค.ศ. 1122 - 1234) ใช้ชื่อตามแม่น้ำในบ้านเกิด³ เมื่อมองโกลปกครองจีน พวกหฺรุเจินยังคงมีอิสระบางประการ สมัยราชวงศ์หมิงได้แบ่งการปกครองพวกหฺรุเจินออกเป็น 3 กลุ่มได้แก่ กลุ่มเจียนโจว (Jian - Zhou) ไห่ซี (Hai - Xi) และเหอ เหวิน (Ye - Ren) พร้อมกับกำหนดให้ส่งเครื่องราชบรรณาการประเภทม้า ขนสัตว์ และโสม เพื่อแลกเปลี่ยนกับของขวัญที่เป็น

¹ Jonathan D. Spence. The Search for Modern China. 1990. P. 7.

² คุภาพประกอบที่ 1 หน้า 3.

³ คุภาพประกอบที่ 2 หน้า 4.

ภาพประกอบที่ 2 จักรวรรดิสุโขทัยและอาณาจักรจิ้น(หรือจิ้น) ในปี ค.ศ. 1142

ปรับปรุงจาก : John King Fairbank. China a new History. 1992. p. 116.

ผลผลิตทางเกษตรตอบแทนจากจีน

จากสภาพที่ตั้งที่เหมาะสมทำให้ชนชาติแมนจูสามารถติดตามความเคลื่อนไหว เหตุ-การณต่าง ๆ ในจีนได้เป็นอย่างดี ยามใดที่จีนเข้มแข็งพวกหฺรงเจินจะเข้ามาอาศัยทำนาขายเกลือเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่ชาวจีนอ่อนแอ ครึ่งหลังกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 ชาวจีนได้ยึดเอาความนิยมมากขึ้นเช่นกัน เกิดโอกาสให้พวกหฺรงเจินเรียนรู้เทคนิคการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะการทำการค้า การสร้างปราสาท ป้อมปราการ การจัดรูปแบบการปกครองตามแบบอย่างจีน จากสภาพที่เคยเป็นชนเผ่าเร่ร่อนตามทะเลทรายในอดีต ก็พัฒนาเป็นชาวเมืองที่เริ่มมีวัฒนธรรม มีการรวมกลุ่ม แต่ถูกราชวงศ์หมิงจัดแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อป้องกันการรวมตัวกันเข้ามาทำทาสอำนาจของราชวงศ์หมิง โดยมีแม่ทัพของจีนในเหลียวตุงควบคุมดูแล

1. การสร้างสมอำนาจของนุร์ฮาซี จากความรู้ ประสบการณ์และยุทธวิธีต่าง ๆ ที่ชนชาติแมนจูได้รับการถ่ายทอดไปจากจีน ประกอบกับความสามารถเฉพาะตัว เนื่องจากมีวัฒนธรรมของชนเผ่ามาแต่เดิม รวมกับความพยายามของผู้นำ ในที่สุดชนชาติแมนจูก็สามารถฟื้นฟูอำนาจของตนขึ้นมาใหม่ ภายใต้การนำของนุร์ฮาซี (Nurgaci, ค.ศ.1559 - ค.ศ.1626) ขณะนั้นเขามีอายุได้ 25 ปี ก่อนที่เขาจะมีบทบาททางด้านผู้นำเผ่า นุร์ฮาซีมีโอกาสดูคลุกคลีกับแม่ทัพชาวจีน เขาจึงได้รับแนวคิดต่าง ๆ จากนวนิยายจีน คือ ซันกว่อเอี้ยนฮั (San - Guo - Yan - Yi) หรือที่เรารู้จักกันในนามของ สามก๊ก (Romance of the Three Kingdoms ในภาคภาษาอังกฤษ) และอีกเรื่องหนึ่งได้แก่ สู่ฮู่จวน (Shui - hu - juan) ซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับกลุ่มโจร 108 คนที่อาศัยอยู่บนเขาเหลียงชาน มีหัวหน้าชื่อ ซ้องกั๋ง จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เรื่องซ้องกั๋ง (มีชื่อภาษาอังกฤษว่า All men are brothers) การสร้างกำลังอำนาจของนุร์ฮาซี มีการวางแผนอย่างรัดกุมด้วยวิธีการดังนี้

1.1 สร้างความไว้วางใจจากราชสำนักหมิง ด้วยการถวายเครื่องราชบรรณาการไปยังเป่ย์จิง และรับอาสาเป็นผู้นำกำลังทหารต่อต้านการรุกรานเกาหลีของญี่ปุ่น จนได้รับตำแหน่ง "นายพลมังกรเสือ" จากราชสำนักหมิง

1.2 สร้างวัฒนธรรมที่เป็นของชนชาติหฺรงเจินขึ้นมา เริ่มจากการยกเลิกการใช้ตัวอักษรของมองโกลที่ชนเผ่าหฺรงเจินนำมาใช้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1444 แล้วใช้ตัวอักษรของชนเผ่า

ภาพประกอบที่ 3 นูร์ฮาซี ผู้สถาปนาราชวงศ์ชิง

ที่มา ทวีป วรดิลก. ประวัติศาสตร์จีน. 2538. หน้า 505.

หฺรเจินที่ดัดแปลงมาจากภาษามองโกล กลายเป็นตัวอักษรแมนจูขึ้นมาใหม่¹ จากนั้นนัรฮาซี ได้ให้คำเนนการแปลหนังสือของจีน เช่น แปลประมวลกฎหมายของราชสำนักหมิง เพื่อใช้เป็นแบบอย่างในการบังคับบัญชาสมาชิกของเผ่า ต่อมาได้มีการปรับปรุงอักษรแมนจูให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยการเติมเครื่องหมายกำกับกับการอ่านออกเสียง จากระบบการเขียนแบบใหม่ ทำให้แผนการรวบรวมกำลังของชนเผ่าหฺรเจินสะดวกขึ้น อีกทั้งยังส่งผลให้เขากลายเป็นบุคคลที่มีอำนาจชอบธรรมตามแนวคิดของขงจื๊อ ที่ว่าผู้ปกครองที่ดี จะต้องมีความรู้ ความสามารถ รู้จักที่จะปฏิบัติหน้าที่อย่างดีที่สุดต่อบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะรู้จักให้เกียรติ ให้ความเคารพผู้ที่มีความรู้ วิชา และให้การต้อนรับแก่ชาวต่างแดนที่มาสาวมักัด หากกล่าวโดยสรุป นักปกครองที่ดี ตามแนวคิดของขงจื๊อจะต้อง "ทำตนให้เป็นตัวอย่างของประชาชนหากจะต้องเห็นเคเห็นอช ผู้ปกครองจะต้องเป็นผู้เห็นเคเห็นอชก่อนประชาชน"² แนวความคิดเหล่านี้เริ่มเป็นที่แพร่หลายในหมู่ชนเผ่าหฺรเจิน

นอกจากนี้ นัรฮาซียังได้นำระบบการควบคุมกำลังคนของพวกเผ่าชน มาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงกำลังทหาร กองทัพที่นัรฮาซีปรับปรุงขึ้นมาใหม่นี้ ได้เป็นกำลังสำคัญในการก้าวขึ้นมาใช้อำนาจของชนชาติแมนจู เป็นกองทหารที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด มีชื่อเรียกว่ากองทหารธง หรือระบบหมั่ง (Banner System)³

ต่อมาเมื่อนัรฮาซีเริ่มมีกำลังทหารเข้มแข็งขึ้น จนสามารถประกาศตัวเป็นศัตรูกับราชวงศ์หมิงได้อย่างเปิดเผย เขาจึงสถาปนาราชวงศ์จินขึ้นมาใหม่ เพื่อปลุกจิตสำนึกให้กับกลุ่มชนเผ่าหฺรเจิน จนกระทั่งยุคของอบาไฮ อบาไฮประกาศยกเลิกชื่อราชวงศ์จิน โดยกำหนดให้ใช้คำว่า "ชิง" แทน เพราะมีความหมายถึง ความบริสุทธิ์หมดจด เกดียงเกล้า ยิ่งกว่านั้นการออก

¹ เอ็ดวิน โอ. โรเซาเออร์ และฮอห์น เค. แพร์แบงค์. อารยธรรมตะวันออก เล่ม 3. 2511. หน้า 709.

² น้อย พงษ์สนิก. ปรัชญาจีน. 2528. หน้า 24.

³ Franz Michael. The Origin of Manchu Rule in China. 1965.

เสียงจึงยังเหมือนกับภาษาจีนและสามารถโน้มน้าวจิตใจของชาวจีนได้ ประกอบกับที่ปรึกษาชาวจีนได้แนะนำให้อบาไฮ์เปลี่ยนชื่อราชวงศ์ใหม่เป็น "ชิง" อบาไฮ์จึงกำหนดให้เรียกชื่อชนเผ่าหฺรงจินเป็น "แมนจู"¹ ทั้ง "ชิง" และ "แมนจู" ล้วนมีรากคำมาจากคำว่า "น้ำ" อันเป็นกลางในอนาคต หมายถึงการดับไฟ คือ หมิง

1.3 สร้างสมอำนาจจนเป็นที่ยอมรับในการเป็นผู้นำในหมู่ชนเผ่าด้วยตนเอง แนวทางได้มาซึ่งอำนาจของนุร์ฮาซี คือ การปราบปรามชนเผ่าที่อยู่โดยรอบให้เข้ามาอยู่ในอำนาจ ในขณะที่เดียวกันก็ใช้นโยบายเป็นพันธมิตรกับชนเผ่าที่อยู่ห่างไกล เพื่อป้องกันมิให้ชนเผ่าเหล่านี้เข้ามาซ้ำเติม หากเขาจะต้องทำสงครามกับราชสำนักหมิง ซึ่งแนวทางนี้ของนุร์ฮาซีประสบความสำเร็จเพราะผลงานและความสามารถของเขา เริ่มปรากฏเมื่อนุร์ฮาซีสถาปนาตนเองขึ้นเป็น "ชาน" หรือผู้ปกครองราชวงศ์จินสมัยที่ 2 ขึ้นมาพร้อมกับกล่าวอ้างว่าเป็น "ผู้ได้รับโองการจากสวรรค์" (Tian - Ming) ในปี ค.ศ. 1616² หลังจากนั้นนุร์ฮาซีเริ่มรุกเข้าไปในดินแดนจีน เหมือนกับเป็นการประกาศตัวเองว่าเป็นศัตรูกับราชสำนักหมิงอย่างเปิดเผยที่เมืองฝูซุน (Fushun) จักรกษัตริย์ราชวงศ์จิน คือ ฟัน เหวินเจิง (Fun Wencheng) แล้วเกลี้ยกล่อมจนกลายเป็นที่ปรึกษาที่นุร์ฮาซีไว้วางใจ จากพฤติกรรมของนุร์ฮาซีทางฝ่ายราชสำนักหมิงได้ส่งนายพลฮวง เฮา (Yang Hao) และกำลังทหาร 90,000 คนมาปราบปรามนุร์ฮาซี แต่ต้องพ่ายแพ้อย่างย่อยยับที่ซาร์ฮู (Sarhu) ซึ่งอยู่ทางตะวันออกของฝูซุน หลังจากสามารถทำลายกองกำลังส่วนใหญ่ของราชสำนักหมิง นุร์ฮาซีได้เข้าปราบปรามพวกเฮอเหอทันทีและสามารถเอาชนะได้ในปี ค.ศ. 1619 ผลที่ได้รับจากการสู้รบต่อต้านราชวงศ์หมิง นุร์ฮาซีได้เข้ายึดเมืองสำคัญของเลียวฮวงและมุกเดนในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1621 ต่อมาในปี ค.ศ. 1625 เขาจึงสถาปนามุกเดนเป็นเมืองหลวง ความสำเร็จสูงสุดของนุร์ฮาซีได้แก่การนำกำลังเข้าโจมตีหนิงฮวน (Ning Yuan) อย่างหนัก ในปีต่อมาผู้ปกป้องของหมิงคือ นายพลฮวน จงหวน (Yuan Chonghuan) ได้นำปืนใหญ่ที่หล่อขึ้นโดยคณะสอนศาสนาเยซูอิตเข้าขับไล่ นับว่าเป็นการสู้รบที่ใหญ่ที่สุดในชีวิตของนุร์ฮาซี เขาได้รับบาดเจ็บและสิ้น

¹Jonathan D. Spence. op.cit. P. 31.

²Franz Michael. op.cit. p. 44.

ชีวิตในอีก 7 เดือนต่อมา โดยมีได้ตั้งใครเป็นรัชทายาท แต่ให้ทำการคัดเลือกบุตรหลานที่มีความสามารถขึ้นมาเป็นผู้นำ ซึ่งสอดคล้องกับประเพณีของพวกมองโกลในเอเชียกลาง ทำให้เกิดการต่อสู้แย่งชิงอำนาจกันขึ้น ผู้ที่ได้รับชัยชนะคือ อบาไฮ (Abahai หรือไท่จง Taizong หรือ หง ไท่จิ Hong Taiji, ค.ศ. 1592 - ค.ศ. 1643) เป็นบุตรชายคนที่ 8 ของนุร์ฮายี ซึ่งรับผิดชอบดูแลกองธงเหลืองกับกองธงขอบเหลืองและมีที่ปรึกษาเป็นชาวจีน ดังนั้นเมื่อขึ้นมาเป็นจักรพรรดิของชนชาติแมนจูคนใหม่ พระองค์จึงรับเอารูปแบบการปกครองตามที่เคยปฏิบัติในราชสำนักหมิงมาใช้ เช่น การสถาปนากระทรวงทั้ง 6 แม้ว่าชนชาติแมนจูจะยังไม่สามารถบริหารงานได้ ต้องอาศัยข้าราชการชาวจีนที่อยู่ระดับรอง ๆ ก็ตาม จักรพรรดิอobaไฮได้เข้าโจมตีเกาหลี ซึ่งเป็นประเทศราชของจีน นำเข้ามาเป็นรัฐบริวารการของพวกแมนจู พร้อมกับนำไอรสของกษัตริย์เกาหลีมาเป็นตัวประกัน¹ อobaไฮเริ่มทำสงครามกับจีนในปี ค.ศ. 1631 ด้วยการโจมตีที่ซีเฟิงโข่ว (Xi fengkou) มุ่งเข้าสู่กรุงเป่ย์จิง ส่งทหารเข้าปล้นกรุงเป่ย์จิง เก็บกวาดเอาทรัพย์สินสมบัติเงินทองไปเป็นจำนวนมากแต่ก็ต้องพ่ายแพ้แก่นายพลหยวน จุ่หวัน พระองค์จึงถอนทหารกลับไปยังมุกเดิ่น ซึ่งเป็นเมืองหลวงในระบะนั้น เพื่อเตรียมการสู้รบกับจีนใหม่ ในปี ค.ศ. 1636 อobaไฮ ได้เปลี่ยนชื่อราชวงศ์จินมาเป็นราชวงศ์ชิงดังกล่าว ในระหว่าง ค.ศ. 1638 - 1643 อobaไฮสามารถรวบรวมดินแดนแมนจูเรียดขึ้นเป็นปึกแผ่นมั่นคง พระองค์ได้จัดตั้งหน่วยงานขึ้นมาดูแลประเทศราชคือ หลี่ ฟันหยวน (Li fanyuan) เพื่อคอยดูแลเกาหลีและมองโกลเสียอีกด้วย

2. การมีชัยชนะเหนือราชวงศ์หมิง อobaไฮเตรียมเข้ารุกรานจีนทางตอนเหนือ ราชสำนักหมิงมอบหมายให้ หง เจิงโจว (Hong Chengchou) ผู้บัญชาการประจำเหลียวตง พร้อมด้วยนายพลอีก 8 คน โดยมี อู๋ ซานกุ้ย (Wu Sangui) นำกำลังทหารมาช่วยเหลือแต่ไม่สามารถต้านทานได้ ในครั้งนี้ผู้บัญชาการหุงถูกจับ แต่อobaไฮยังไม่สามารถผ่านกำแพงเมืองจีนเข้ามาได้ เนื่องจากไม่ต้องการต่อสู้กับจีนโดยตรงทางด่านชานไห่กาน อobaไฮจึงยกกำลังกลับไปยึดดินแดนลุ่มแม่น้ำฮามูร์ ในปี ค.ศ. 1643 ซึ่งขณะนั้นพระองค์สุขภาพไม่ค่อยดีนัก และสิ้นพระชนม์ลงขณะมีพระชนมายุได้ 51 พรรษา ราชโอรสองค์ที่ 9 นามว่า

¹Jonathan D. Spence. op.cit. P. 31.

ภาพประกอบที่ 4 หล่ จื่อเฉิง บุกลง่ายกรุงเป่ยจิงในเดือน เมษายน ค.ศ. 1644

ที่มา ทวีป วรดิลก. ประวัติศาสตร์จีน. 2538. หน้า 456.

ฟูหลิน (Fu - lin) พระชนมายุ 5 พรรษา ได้รับราชสมบัติต่อมา โดยมี จีร์กาลัง (Jirgalang) และ ดอร์กอง (Dorgon) ให้การดูแล¹

ในขณะนั้นราชสำนักหมิงเองก็อ่อนแอยิ่งขึ้นเพราะเกิดกบฏภายในเข้าคุกคาม โดยเฉพาะกลุ่มของหลี่ จื่อเจิง ซึ่งมีฉายาว่า กษัตริย์ที่หัวหาญ (Dashing King) ได้บุกเข้ายึดกรุงเป่ย์จิงในเดือนเมษายน ค.ศ. 1644 นายพลอู่ ซานกั๊ช ผู้ดูแลประตูเมืองเหลียวตุง และผู้บัญชาการประจำด่านชานไห่กวน ได้รับคำสั่งจากจักรพรรดิหมิง ให้นำกำลังมาช่วย เหลือ แต่หลี่เข้ายึดกรุงเป่ย์จิงได้เสียก่อน จักรพรรดิจึงเงินได้ชวนพระสวามีพระองค์เอง ณ ด้านหลังพระราชวังที่ประทับ พวกกบฏจับบิดาของนายพลอู่ เป็นตัวประกันเพื่อยังคับให้เขาสอมแพ้

ในขณะนั้นนายพลอู่ ซานกั๊ช เหมือนถูกบีบให้เข้าตาจนเพราะมีข้าศึกภายใน ภายนอก มาประชิดทั้งด้านตะวันออกและตะวันตก สิ่งที่เขาจะทำได้ที่สุด คือ การพิจารณาถึงผลดี ผลเสียต่อส่วนรวม และการตัดสินใจเลือกเข้ากับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง คือ หลี่ ซึ่งเป็นชาวจีน หรือดอร์กองซึ่งเป็นชาวแมนจู เขาจะต้องรอบคอบให้มากที่สุด เขาพิจารณาเห็นว่าหลี่ แม้จะเป็นชาวจีนก็เป็นคนที่ไร้คุณภาพ โหดร้าย ไร้การศึกษา ที่ร้ายยิ่งกว่านั้นพฤติกรรมของ กำลังทหารของหลี่ในเป่ย์จิง หลังจากเข้ายึดครองได้ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1644 แล้วนั้น ไม่มีที่ท่าว่าจะจัดทุกข์บำรุงสุขให้กับราษฎรเลี้ยงข้าราชการที่ดีทั้งปฏิบัติ ในทางตรงข้ามกับ แย่งล้างผลาญทรัพย์สินของแผ่นดิน โจมตีและปล้นบ้านพักของข้าราชการอาวุโส จับกุมบรรดาญาติมิตรไปเรียกค่าไถ่ บ้างก็เรียกค่าคุ้มครองเป็นเงินจำนวนมาก แม้ว่าหลี่จะประกาศว่าจะมีการ สถาปนาราชวงศ์ใหม่ แต่เขาไม่สามารถควบคุมคนของเขาในเป่ย์จิงได้ นายพลอู่เห็นชัดว่า คนอย่างหลี่ไม่สามารถรวมจีนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ในขณะเดียวกันถ้าหากนายพลอู่ คิดจะเข้ากับพวกแมนจู การตกลงเจรจาดำเนินแต่จะเสียหาย เพราะต้องต่อรองกับคนต่าง เชื้อชาติ และในอดีตพวกหูเจินเคยอยู่ภายใต้การปกครองของจีนมาก่อน ประกอบกับในระยะ แรก ๆ ที่พวกแมนจูเข้าครอบครองดินแดนทางตอนเหนือของจีน ก็มีพฤติกรรมที่ไม่ต่างไป จากหลี่ แต่เมื่อมีการพัฒนาวัฒนธรรมจนสถาปนาราชวงศ์ชิง มีการจัดตั้งหน่วยบริหาร ไว้

¹ Franz Michael. op.cit. P. 92.

ระบบการสอบคัดเลือก มีระบบหมี่ต่ง มีที่ปรึกษาชาวจีนระดับสูงเป็นจำนวนมาก สรุปได้ว่าข้าราชการที่สอบเข้าร่วมงานกับฝ่ายแมนจู ล้วนได้รับการปฏิบัติตัวอย่างดี จากข้อมูลเหล่านี้ได้กลายเป็นแรงจูงใจให้นายพลอู่ตัดสินใจเข้ากับฝ่ายแมนจูมากขึ้น

นอกเหนือไปจากข่าวที่ว่า หลี่จับตัวบิดาของนายพลอู่ไปเป็นตัวประกันแล้ว ยังมีเรื่องเล่ากันอีกว่า หลี่ได้จับกุมภรรยาที่รักยิ่งคนหนึ่งของนายพลอู่ไปด้วย จากเหตุผลส่วนตัวเหล่านี้ทำให้นายพลอู่ ซานกัซ ตัดสินใจเข้ากับฝ่ายแมนจู ส่งผลให้หลี่สั่งตัดศีรษะบิดาของนายพลอู่ แล้วให้เสียบประจานไว้บนกำแพงกรุงเป่ย์จิง นายพลอู่ ซานกัซจึงส่งจดหมายติดต่อขอความช่วยเหลือจากแมนจู ด้วยการเปิดประตูด้านซานไห่กวนให้ทหารแมนจูเข้ามาได้ในกาลต่อมานายพลอู่ ซานกัซ จึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ทรยศต่อคนจีน¹ หลี่เองเมื่อทราบข่าวทหารแมนจูตรงมาที่เป่ย์จิง เขาจึงเผาทำลายหอคอสและพระราชวังบางส่วน แล้วหลบหนีไปทางตะวันตกก่อนที่แมนจูจะมาถึงเป่ย์จิง เมื่อดอร์จอนนำกำลังทหารเข้ากรุงเป่ย์จิงได้แล้ว เขาได้จัดการพิธีศพเพื่อแสดงความยกย่องให้จักรพรรดิลงเงินกับพระมเหสี พร้อมกับประกาศจะกวาดล้างพวกกบฏ ป้องกันภัยพิบัติให้กับราชวงศ์หมิง ส่วนนายพลอู่ ซานกัซพร้อมทหารแมนจูได้นำกำลังทหารกวาดล้างกลุ่มของหลี่ ซึ่งตัวหลี่เองถูกฆ่าตายโดยชาวบ้านในมณฑลเหอเป่ย์ ขณะทำการปล้นอาหารในฤดูร้อนปี ค.ศ. 1645 ส่วนกบฏกลุ่มของจาง เสียนจุงที่ทำการปล้นฆ่าผู้คนนับล้านนั้น ถูกฆ่าตายโดยทหารแมนจูในชื่อฉวนปี ค.ศ. 1647 นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาความเดือดร้อนจากพวกกบฏกว่า 20 ปีจึงยุติลง การที่ชาวแมนจูเข้ายึดกรุงเป่ย์จิงด้วยเหตุผล เพื่อแก้แค้นในห้วงค์จักรพรรดิและเพื่อป้องกันภัยพิบัติ แม้จะสิ้นสุดลงแต่ชาวแมนจูยังคงยึดกรุงเป่ย์จิงไว้ โดยอ้างว่าเพื่อป้องกันกบฏที่อาจเกิดขึ้นอีก พร้อมกันนั้นก็ย้ายเมืองหลวงจากมุกเดนมาเป่ย์จิง ชนชาติแมนจูปกครองจีนจนกระทั่งปี ค.ศ. 1912 โดยมีจักรพรรดิองค์แรกคือ ฟู่หลิน ซึ่งทำการปกครองเพียงในนาม อำนาจอการปกครองที่แท้จริงในขณะนั้นอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้สำเร็จราชการดอร์จอน จนกระทั่งเมื่อจักรพรรดิฟู่หลินทรงบริหารบ้านเมืองด้วยพระองค์เอง จึงเรียกว่ารัชสมัยจักรพรรดิซุ่นจื่อ (Shun Zhi)²

¹ เชียน ชีระวิทย์. วิวัฒนาการการปกครองของจีน. 2517. หน้า 44.

² คุภาพประกอบที่ 5 หน้า 13

3. การเคลื่อนไหวของกลุ่มก๊กต๋องหมิง แม้ว่าชนชาติแมนจูจะสามารถสถาปนาอำนาจขึ้นในเป่ย์จิงแล้ว ทางตอนใต้ของจีนยังคงมีกลุ่มที่ยังภักดีต่อราชวงศ์หมิง โดยในปี ค.ศ. 1645 กลุ่มก๊กต๋องหมิงได้ประกาศสถาปนาเจ้าชายฟู (Fu) ขึ้นเป็นจักรพรรดิที่หนานจิง ซึ่งเคยเป็นเมืองหลวงแห่งที่สองของราชวงศ์หมิง หรือเคยเป็นเมืองหลวงแห่งแรกของราชวงศ์หมิงก่อนย้ายมาเป่ย์จิง เพื่อทำการต่อต้านราชวงศ์ชิง นอกจากนี้ยังมีกลุ่มที่จงรักภักดีอื่น ๆ อีก แต่การทำงานมิได้มีการติดต่อประสานสัมพันธ์กัน ได้แก่

กลุ่มของเจ้าชายหลู (Lu) ในเซาซิ่น (Shao-Xin) กลุ่มของเจ้าชายถัง (Tang) ในฝูโจว และ กลุ่มของพี่ชายเจ้าชายถัง ซึ่งประกาศตนเป็นจักรพรรดิที่กว้างตุง กลุ่มก๊กต๋องหมิงเหล่านี้ ถูกปราบได้อย่างรวดเร็ว เพราะขาดความสามัคคีและรวมกลุ่มกันอย่างจริงจัง

จากความล้มเหลวของกลุ่มก๊กต๋องหมิง ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันใหม่ โดยเจ้าชายก๊วย (Gui) ซึ่งเป็นหลานของจักรพรรดิหว่านลี่ (Wan-Li) ในมณฑลกว้างตุง มีอำนาจครอบคลุมในพื้นที่ 7 มณฑลทางใต้และตะวันตกเฉียงใต้และในที่สุดก็ถูกปราบลงได้เนื่องจากความช่วยเหลือของชาวจีน

ส่วนกลุ่มของ เจิ้ง เจิงกง (Zheng Cheng-gong) ซึ่งรู้จักกันดีในนามของคองซิงก้า ผู้เป็นบุตรของเจิ้ง เจิงหล่งกับสตรีชาวญี่ปุ่น บิดาของเจิ้งเคยให้การสนับสนุนเจ้าชายถัง จึงได้รับพระราชทานนามสกุล "จู" (Zhu) จนเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายว่า "ขุนนางผู้ได้รับพระราชทานนามสกุล" (Lord of the Imperial Surname) แต่เป็นที่รู้จักกันดีในหมู่ชาวจีนคำว่า "คองซิงก้า"

ต่อมาในปี ค.ศ. 1646 เจิ้งได้รับการแต่งตั้งให้เป็นขุนนางและเป็นผู้นำในการต่อต้านราชวงศ์ชิงในฐานะที่เป็นบุคคลที่ทรงโปรดปรานมาก่อน คองซิงก้าจึงยอมรับและตั้งปณิธานที่จะถวายความจงรักภักดีตลอดชีวิตตนเพื่อฟื้นฟูราชวงศ์หมิง แต่อย่างไรก็ตามในปี ค.ศ. 1646 บิดาของคองซิงก้าถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือแก่ทหารชิงเข้าโจมตีเจ้าชายถัง ด้วยข้อก่อกวนนี้คองซิงก้าจึงรวบรวมกำลังคนจำนวนหลายพันคนเข้ายึดเอ๋อหมิง (เซี่ยเหมิน) และเกาะคิมอช เพื่อใช้เป็นฐานที่มั่นแล้วประกาศสนับสนุนเจ้าชายก๊วย ผู้กำลังสู้รบอยู่กับแมนจู จนต้นปีค.ศ. 1655 คองซิงก้าได้จัดตั้งกองกำลังขึ้น 22 แห่ง และแบ่งงานพลเรือนออกเป็น 6 หน่วยในฝูเจี้ยน (Fujian) เมื่อรวมทั้งฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือนแล้วมีประมาณ

100,000 - 170,000 คน คอซิงก้ายังให้การช่วยเหลือข้าราชการสำนักและผู้คงแก่เรียน ในขณะเดียวกันก็ขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศให้สนับสนุนกลุ่มของตน

ในปี ค.ศ. 1658 - 1659 คอซิงก้าได้เข้าโจมตีเจ้อเจียง และเจียงซูทางทะเล เพื่อขยายตัวไปสู่อันฮุย ยึดได้หยางโจวและตัดเส้นทางสนับสนุนทางทหารของราชวงศ์ชิง แต่เนื่องจากตัวเขาเองคือดิงไม่ฟังคำเตือนของที่ปรึกษา ด้วยการมุ่งหน้าไปหนานจิงซึ่ง ณ ที่นั้นเขาต้องประสบกับความสูญเสียอย่างหนักเมื่อเรือจำนวน 500 ลำถูกเผาผลาญ ในเดือนกันยายน 1659 คอซิงก้าจึงต้องหลบไปเอ๋อหมิงเพื่อรอการแก้แค้น จากความพ่ายแพ้ในครั้งนี้ทำให้ความหวังในการฟื้นฟูราชวงศ์หมิงลดน้อยลง เพราะที่เอ๋อหมิงและเกาะคิมมอเป็นสถานที่คับแคบเกินกว่าที่จะใช้เป็นฐานที่มั่นได้ เขาจึงหันไปสนใจไต้หวันหรือเกาะฟอร์โมซา ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของดัตช์ จึงทำให้เกิดการต่อสู้กับดัตช์ขึ้น จนในที่สุดได้มีการทำสัญญายุติสงครามกับผู้แทนดัตช์ คือ เฟรดริก โคแยตต์ (Frederick Coyette) คอซิงก้าจึงได้ปกครองไต้หวันและเตรียมการต่อต้านราชวงศ์ชิง แต่ความหวังของคอซิงก้าก็หมดลง เขาตายในวันที่ 23 มิถุนายน ค.ศ. 1662 ในขณะที่เขาอายุได้ 38 ปี กล่าวกันว่าเขาตายด้วยโรคมาลาเรีย แต่เป็นไปได้ว่าเขาตายด้วยฝีมือตนเอง การต่อต้านราชวงศ์ชิงยังคงดำเนินต่อมาได้ระยะหนึ่ง โดยบุตรชายของคอซิงก้าชื่อเจิ้งชิ่ง ต่อมาในปี ค.ศ. 1683 ท้าทานของคอซิงก้าก็พ่ายแพ้ต่อราชวงศ์ชิง หลังจากกลุ่มของคอซิงก้าที่ไต้หวันพ่ายแพ้ได้ 3 เดือน จักรพรรดิคังซี ซึ่งปราบกบฏสามเจ้าได้ใหม่ ๆ พระองค์จึงโปรดให้ปฏิบัติต่อครอบครัวเจิ้งด้วยการมอบตำแหน่งดี ๆ ให้ พระองค์ทรงอนุญาตให้ครอบครัวเจิ้งพำนักในกรุงเป่ย์จิงได้ ส่วนกองทหารของคอซิงก้าทั้งหมด ถูกส่งไปปฏิบัติหน้าที่อยู่ตามชายแดนเพื่อต่อสู้กับรัสเซีย เกาะไต้หวันจึงถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิชิง โดยกำหนดให้เป็นจังหวัดหนึ่งในมณฑลฝูเจี้ยน นับแต่นั้นมากลุ่มจงรักภักดีหมิงก็หมดลง ราชวงศ์ชิงมีชัยชนะปกครองจีนโดยสมบูรณ์เรื่อยมา

ปัจจัยเกื้อหนุนในการก่อตั้งจักรวรรดิชิง

การที่ชนชาติแมนจูสามารถสถาปนาราชวงศ์ชิง ขึ้นมาดำเนินการปกครองประเทศจีน ได้สำเร็จนั้น มีปัจจัยเกื้อหนุนดังนี้คือ

1. อิทธิพลของทฤษฎีอาณัติจากสวรรค์ (Tian Ming หรือ Mandate of Heaven)

ทฤษฎีนี้จะเน้นลักษณะพิเศษของผู้ปกครองในแง่ที่ว่า ผู้ปกครองนั้นมีใช้คุณธรรมดาสามัญ หากแต่เป็นผู้ที่สวรรค์ได้เลือกหรือรับมอบหมายให้ลงมาทำหน้าที่ปกครองโลกมนุษย์ ผู้ปกครองจึงมีคุณลักษณะพิเศษที่จีนถือว่าเป็น "โอรสแห่งสวรรค์"¹

ทฤษฎีนี้มีหลักการว่า เมื่อใดที่ผู้ปกครองการุณโหดร้ายและเลวทรามเมื่อนั้นฟ้าจะมีบัญชาให้ประชาชนเลือกสรรผู้ปกครองและตั้งราชวงศ์ขึ้นใหม่² จากทฤษฎีนี้บ้านเมืองจะสงบสุขร่มเย็นได้ ผู้ปกครองต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถมีคุณธรรม เพราะเมื่อใดที่อ่อนแอไร้ความสามารถ พวกชนชั้นขุนนางหรือชนต่าง ๆ ก็จะพากันกระด้างกระเดื่อง ตั้งตนเป็นใหญ่แล้วล้มล้างราชวงศ์ในที่สุด ความผันแปรทางการเมืองของจีนจึงอยู่ในลักษณะเป็นวัฏจักร ซึ่งในประวัติศาสตร์จีนเรียกว่า "วัฏจักรของราชวงศ์"³ (dynastic cycle) อันมีความหมายถึงการหมุนเวียนจากความแข็งแกร่งไปสู่ความอ่อนแอ จากการรวมอำนาจไปสู่การกระจายอำนาจ จากความเป็นระเบียบไปสู่ความสับสนวุ่นวาย และจากความเป็นเอกภาพไปสู่ความแตกแยกภายใน เป็นการหมุนเวียนครั้งแล้วครั้งเล่า นี่คือนิยามเด่นของการเมืองจีน ซึ่งเน้นให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงราชวงศ์ อันมีมาแต่ครั้งราชวงศ์โจวเข้ายึดอำนาจจากราชวงศ์ซาง แล้วกล่าวอ้างทฤษฎีอาณัติจากสวรรค์มาประกอบมากมาย ดังปรากฏอยู่ในคัมภีร์ประวัติศาสตร์⁴ ประกอบ

¹ พรณี ฉัตรพลรักษ์. "แนวความคิดดั้งเดิมของชาวจีน" ใน รวมบทความอารยธรรมตะวันออก. 2526. หน้า 180.

² เดอ แบร์, ซีโอเคอร์. บ่อเกิดลัทธิประเพณีจีน ภาค 1. แปลโดย จ่านงค์ ทองประเสริฐ 2510. หน้า 15.

³ พรณี ฉัตรพลรักษ์. หน้าเดิม.

⁴ เดอ แบร์, ซีโอเคอร์. หน้าเดิม.

กับทุกราชวงศ์ที่เปลี่ยนไปนี้ยังมีความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมอย่างเห็นชัดแน่นอน โครงสร้างต่าง ๆ ของสังคมจีนยังคงดำเนินต่อมาโดยไม่ขาดระยะ ชนชาติแมนจูเมื่อเข้ามาปกครองจีนแล้วยอมเข้าใจว่าประชากรชาวจีนนั้น จะใช้กำลังเพียงอย่างเดียวปกครองไม่ได้ แต่จะต้องหาวิธีจูงใจชาวจีน ให้ยินยอมและช่วยเหลือชนต่างชาติปกครองคนจีนด้วย¹ แต่ในขณะที่ชนชาติแมนจูก็ไม่ไว้วางใจพวกข้าราชการจีน รูปแบบการปกครองจึงออกมาในลักษณะ ที่มีผู้บริหารราชการร่วมระหว่างชาวจีนกับชาวแมนจู หรือบางครั้งก็มีชาวมองโกลร่วมอยู่ด้วย

2. ความเสื่อมโทรมของราชวงศ์หมิง ที่ปรากฏเป็นเหตุการณ์ให้เห็นเด่นชัดคือ การที่กลุ่มชนที่เข้าไปมีอำนาจทางการเมือง จนเกิดการต่อสู้ชิงดีชิงเด่นกัน ระหว่างกลุ่มข้าราชการที่มีความรู้ความสามารถกับกลุ่มชนที่ นักประวัติศาสตร์ของจีนและตะวันตกต่างก็เห็นพ้องต้องกันว่า กลุ่มชนที่มีอำนาจทางการเมืองมากที่สุด ในระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น คือกลุ่มชนที่ในสมัยราชวงศ์หมิง² โดยเฉพาะชนที่ที่อยู่ในยุคสุดท้ายของราชวงศ์ กล่าวกันว่าเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดโศกนาฏกรรมขึ้นกับเชื้อพระวงศ์หมิงกลุ่มสุดท้ายในปี ค.ศ. 1644³ เพราะการปล่อยให้ เว่ย์ จงเสียน (Wei Zhongxian, ค.ศ. 1568-1628) หัวหน้าชนที่มีอิทธิพลทางการเมืองอย่างฉับพลัน และเขาได้ใช้อิทธิพลที่มีอยู่อย่างมากมาขึ้นนี้ เข้าทำลายล้างคู่แข่งทางการเมือง กลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในขณะนั้นคือ พรรคดงหลิน (Donglin Society) ทำให้เกิดการก่อกวนซึ่งกันและกันในรัชสมัยจักรพรรดิเทียนชี่⁴ (Tian Qi, ค.ศ. 1620-1627) จากบทบาททางการเมืองที่มีมากของชนที่เว่ย์ จงเสียน ต่อมาได้กลายเป็นจุดอ่อนให้พวกกบฏใช้เป็นข้ออ้างกับประชาชนให้ร่วมมือกันโจมตีสายราชวงศ์หมิง

ตัวอย่างความเสื่อมเสียของราชวงศ์หมิงอีกประการหนึ่งได้แก่ ความไร้ความสามารถในการปราบกบฏภายใน ซึ่งเกิดขึ้นและกินเวลานาน (ค.ศ. 1628-1647) ของหลี่ จื้อเจิง กับจาง เสียนจุง จากการศึกษาถึง กลวิธีที่กลุ่มกบฏใช้แล้วจะพบว่าเป็นกลุ่มกบฏที่มีกลุ่มบ่มเพาะ

¹ เล็ดวินโอ. ไรเซาเออร์และฮอห์น เค. แฟร์แบงค์. เล่มเดิม. หน้า 549.

² Harry J. Laley. East Asian Occasional Papers (II). 1970.P.13.

³ Ibid.

⁴ Ibid. P. 25.

หรือผู้คงแก่เรียนเช่น หนี่ว จิน-ซิง ผู้สอบได้ระดับจังหวัดจากมณฑลเหอหนาน ได้เป็นหัวหน้าที่ปรึกษาคอยชี้แนะและวางแผนให้ทั้งสิ้น¹ กบฏทั้งสองกลุ่มสามารถขยายตัวได้อย่างรวดเร็ว และเข้ายึดครองพื้นที่ต่าง ๆ ได้อย่างง่ายดายเพราะในระยะแรก ๆ ที่เริ่มเป็นกบฏพวกเขาใช้นโยบาย แจกจ่ายที่ดินที่ยึดมาได้ ยกเว้น การเก็บภาษีไม่เก็บค่าเช่าที่ทำกิน² เป็นการช่วยเหลือคนยากจน บางครั้งก็นำทรัพย์สินที่ปล้นจากพวกเจ้าของที่ดินออกมาแจกจ่าย พยายามสร้างความรักความเมตตา เอาใจใส่ในความทุกข์ยากของราษฎรเช่น เมื่อหลี่เข้าไปครอบครองฉางชา เขาได้ประกาศงดเก็บภาษีในท้องที่นั้นเป็นเวลา 3 ปี³

นอกจากนี้กบฏทั้งสองกลุ่มยังมีวิธีการต่าง ๆ ในอันที่จะทำลายล้างราชวงศ์หมิง เช่น กลุ่มของหลี่จะใช้พวกสอดแนมหรือสายลับ เข้าไปคลุกคลีกับบุคคลอาชีพต่าง ๆ ไม่เว้นแม้แต่พวกที่จะเข้าสอบ ณ เมืองหลวง ยังทำหน้าที่สายลับให้กับเขา⁴ พวกสายลับจะแทรกตัวอยู่ทั่วไปไม่เว้นแม้แต่พวกพระ พ่อค้า คนเดินทาง เด็ก ยิ่งกว่านั้นยังมีการปลอมตัวผู้ส่งข่าวพร้อมทั้งแปลงเอกสารของทางราชการ ความสำเร็จของหลี่ปรากฏออกมาเป็นบทเพลงพื้นเมือง สก๊องตัวเขา ความสามารถของหลี่เป็นที่ยอมรับแม้องค์จักรพรรดิ ในขณะที่ตัวหลี่เองก็ได้เรียนรู้ถึงทฤษฎีอาณัติจากสวรรค์ จากกลุ่มผู้คงแก่เรียนและคิดว่าเขาเป็นผู้ที่สวรรค์ได้คัดเลือกแล้ว ดังนั้นหลี่จึงกล่าวประณามองค์จักรพรรดิลงโทษ ว่าเป็นผู้บงการให้พวกชนที่ปล้นราษฎร ปลอบลให้ข้าราชการฉ้อราษฎ์บังหลวงทำทารุณโหดร้ายต่อราษฎร ด้วยวิธีการเหล่านี้หลี่จึงสามารถเข้ายึดกรุงเป่ย์จิงได้ภายในสองวัน⁵

จากพฤติกรรมของหัวหน้ากบฏทั้งสองคนจะพบว่าทั้งคู่ใช้วิธีเข้าสู่มวลชน คือเอาใจใส่และผ่อนปรนความทุกข์ยากที่ประชาชนได้รับซึ่งมีนานัปการ ดังนั้นเมื่อมีผู้เอาใจใส่จัดการความทุกข์

¹ Albert Chan. The Glory and Fall of Ming Dynasty. 1982.

P. 354-357.

² Shounyi Bai. An Outline History of China. 1982. P. 374.

³ Albert Chan. op.cit. P. 351.

⁴ Ibid. P. 356.

⁵ Ibid. P. 357.

ยากให้ เมื่อทางการจะมุ่งปราบกบฏอย่างไรคงไม่สำเร็จ

3. ความสามารถของกลุ่มผู้นำแมนจู ชนชาติแมนจูเป็นชนป่าเถื่อนกลุ่มสุดท้ายที่เข้าปกครองจีน ระหว่าง ค.ศ. 1644 - 1912 นานถึง 268 ปี มีจักรพรรดิทั้งหมด 10 พระองค์ คือ จักรพรรดิซุ่นจื่อ (ค.ศ. 1644 - 1661) ดั่งซี (ค.ศ. 1661 - 1722) หย่งเจิ้ง (ค.ศ. 1723 - 1735) เจียนหลง (ค.ศ. 1736 - 1796) เจียชิ่ง (ค.ศ. 1796 - 1820) เต้ากวง (ค.ศ. 1820 - 1850) เสียนเฟิง (ค.ศ. 1850 - 1861) ถังจื่อ (ค.ศ. 1861 - 1875) กว่างซัว (ค.ศ. 1875 - 1908) และซวนถง หรือผู่อี (ค.ศ. 1908 - 1912) หากแบ่งระยะเวลาออกเป็น 2 ช่วง คือ ค.ศ. 1644 - 1796 กับ ค.ศ. 1796 - 1912 นั้น ระยะเวลาระหว่าง ค.ศ. 1644 - 1796 เป็นช่วงเวลาที่มีผู้นำแมนจูล้วนแต่เป็นผู้ที่ปรีชาสามารถสร้างความเจริญทางด้านวัฒนธรรมและความมั่นคงให้เกิดขึ้นในจีน โดยเฉพาะรัชสมัยจักรพรรดิเจียนหลง การที่ชนป่าเถื่อนเข้าปกครองจีนได้นั้น มิใช่เรื่องธรรมดา และเมื่อพิจารณาอย่างละเอียดแล้ว จะพบว่ามิใช่เพราะความเป็นผู้เข้มแข็งทางด้านกำลังทหารเพียงประการเดียว แต่เกิดจากการสร้างสมประสบการณ์ในอดีตของชนเผ่าหฺรงเจิน เมื่อครั้งที่ตั้งราชวงศ์จิน (ค.ศ. 1122-1234) และการได้เรียนรู้กลวิธีทางด้านการบริหารองค์กรต่าง ๆ จากชนชาติมองโกล¹ นอกจากนั้นชนเผ่าหฺรงเจินที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณแมนจูเรียในปัจจุบันนั้น ยังมีโอกาสซึมซับอารยธรรมจีนทางด้านต่าง ๆ จากชาวจีนที่ตนเข้าไปอยู่ปะปนด้วย โดยเฉพาะบริเวณตอนใต้ของแมนจูเรีย จากบริเวณที่ราบต่ำแม่น้ำเหลียว จนจดด่านชานไห่กวนและชายฝั่งคาบสมุทรเหลียวตง จนถึงบริเวณแม่น้ำฮาลู สภาพความเป็นอยู่ในบริเวณนี้มีลักษณะนิสัยที่เลียนแบบมาจากชาวจีนภาคเหนือ จนอาจกล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์ของชนกลุ่มนี้ เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์จีน² แม้ว่าจะมีช่องทางติดต่อถึงกันเพียงทางทะเลและด่านชานไห่กวนก็ตาม

ผู้นำของแมนจูแต่ละคนล้วนแต่เก่งกล้า นับตั้งแต่ นูร์ฮาซี คอร์กอนและจักรพรรดิองค์ต่อ ๆ มาจนถึงปี ค.ศ. 1796 ตัวอย่างของผู้นำแมนจูที่มีความสามารถเช่น นูร์ฮาซี ผู้ปกครอง

¹Franz Michael. *op.cit.* P.2.

²*Ibid.* P. 13.

หมิงเฝ้าสังเกตพฤติกรรมของนัรยาศิที่พยายามหว่านล้อม ช่มชู้ บรรดาผู้บังคับบัญชาชาวเงิน
ในเหลียวตุงให้มาเข้ากับฝ่ายแมนจู เขาพยายามวิตรอนอำนาจ หรืออิทธิพลของราชวงศ์หมิง
ในเหลียวตุงทุกวิถีทาง ในขณะที่ชวกันนัรยาศิก็ควบคุมกองทหารมิให้เข้าแข่งชิงทรัพย์สิน หรือ
สร้างความเคียดแค้นให้กับประชาชน หากมีการฝ่าฝืนก็จะลงโทษอย่างรุนแรง ส่วนข้าราชการ
อาวุโสที่มีความรู้ เขาจะพยายามชักนำให้เขามาร่วมงานกับกลุ่มทรูเจิน นัรยาศิได้กล่าวไว้
เสมอว่า "รัฐของเรามีความชื่นชมต่อปัญญาชนเสมอ และถ้าหากผู้ใดมีพรสวรรค์ และเก่งใน
การบริหาร เราก็จะเลื่อนฐานะเขา แต่งตั้งเขา และเชื่อมความสัมพันธ์กับเขาโดยทาง
สมรส"¹ ชาวจีนที่ร่วมมือกับเขาจึงได้รับตำแหน่งหน้าที่การงานสูง ๆ พร้อมกับฐานันดรศักดิ์
ในฐานะที่เป็นบุคคลในครอบครัวเดียวกับเขา ภายในเวลาไม่นานเหลียวตุงก็ตกอยู่ภายใต้อำนาจของนัรยาศิ²

นอกจากความสามารถในการสร้างสมอำนาจของพวกแมนจูแล้ว ชนชาติแมนจูเมื่อ
เข้าครอบครองจีนได้สำเร็จแล้ว ก็พยายาม รักษาอำนาจ ของชนชาติแมนจูไว้โดยใช่วิธีการ
รักษาฐานะพิเศษของกลุ่มคน สิทธิพิเศษและรายได้ ด้วยการแยกตัวออกจากชาวจีน วิธีการ
ควบคุมมีดังนี้³

3.1 การควบคุมในทางสังคม มีการส่งนางศ์ตระกูลของจักรพรรดิเอาไว้ ให้มีการ
ปกครองโดยผ่านสำนักงานพิเศษซึ่งเรียกว่า สำนักงานตระกูลพระมหาจักรพรรดิซึ่งทำหน้าที่
เกี่ยวกับบันทึกประวัติของตระกูล รวมทั้งการจ่ายค่าเลี้ยงดูให้ด้วย บุคคลในราชตระกูลแบ่ง
บรรดาศักดิ์ ออกเป็น 12 ชั้นใหญ่ ๆ ตั้งแต่เจ้าชายลงมา บรรดาศักดิ์ที่รับมรดกโดยบุตรนั้น
ต่ำกว่าของบิดา 1 ชั้น บุคคลในราชตระกูลมักจะถูกกีดกันออกไปจากราชการบริหาร น้อยคน
นักที่จะมีโอกาสเข้ารับราชการในสำนักงานเลขาธิการหรือสภาสูงสุด เพราะกลัวการช่องสุ่ม
กำลังทหาร และถูกแย่งชิงราชสมบัติ

นอกจากนี้ยังมีขุนนางชาวแมนจูที่มียศศักดิ์อีก 31 ชั้นซึ่งรับการให้พระราชทานยศและ

¹ เอ็ดวิน โอ. ไชเซาเลอร์และสอห์น เค. แพร่แบงค์. เล่มเดิม. หน้า 713.

² Jonathan D. Spence. op.cit. P. 28.

³ เอ็ดวิน โอ. ไชเซาเลอร์และสอห์น เค. แพร่แบงค์. เล่มเดิม. หน้า 734-740.

เบี่ยงเลียงจากจักรพรรดิ ชาวแมนจูที่เหลือทั้งหมดต้องเป็นทหารแต่ไม่ต้องประจำการและจะได้ที่ดินสำหรับเพาะปลูก และเงินค่าเลี้ยงดูอีกต่างหาก และไม่ต้องขึ้นกับอำนาจปกครองในส่วนท้องถิ่นของชาวจีน ทหารที่เป็นชาวมองโกลและจีนจะได้รับการช่วยเหลือน้อยกว่า

สำหรับชาวแมนจูกลุ่มที่ทำการค้า หรือใช้แรงงาน ห้ามสัมผัสกับชาวจีน ห้ามนำแบบอย่างขนบธรรมเนียมของจีนมาใช้เช่น การรัดเท้าให้เล็ก การแต่งกายด้วยเครื่องนุ่งห่มแบบคนจีน เป็นต้น ขนบธรรมเนียมประเพณีประจำตระกูลให้รักษาไว้ สำหรับการรวมตัวกันทางสังคม กำหนดให้มีการศึกษาภาษาแมนจูเป็นภาคบังคับ มีการแปลวรรณกรรมโบราณภาษาจีนและประวัติศาสตร์เป็นภาษาแมนจูเพื่อช่วยให้ภาษาแมนจูคงอยู่ ในขณะเดียวกันชาวยุโรปทั้งหมดถูกบังคับให้เลิกไว้ทรงผมตามแบบที่นิยมในสมัยราชวงศ์หมิง แต่ให้ถักผมทำเปีย และโกนหน้าผากส่วนที่เหลือออกหมดเช่นเดียวกับชาวแมนจู

3.2 การควบคุมทางทหาร เป็นมาตรการที่ต้องการรักษาอำนาจทางทหารของชาวแมนจูความสามารถในการจัดกำลังทางกองทัพของชาวแมนจูนั้นมีชื่อเสียงมาตั้งแต่ครั้งก่อนราชัสร้างสมอำนาจให้กับชนเผ่าหฺเรจินเรียกกันว่าระบบกองทหารธง หรือระบบปาลี่ ซึ่งมีความเป็นมาดังนี้

ระบบปาลี่ เป็นการจัดระเบียบสังคมและการปกครองของชาวแมนจูที่มีพื้นฐานมาจากระบบทิวหลู่ อันเป็นระบบควบคุมทางสังคมที่ชาวแมนจูใช้กันมาตั้งแต่สมัยก่อนเป็นชนเผ่าในสมัยโบราณเวลาออกรบหรือล่าสัตว์ ชาวแมนจูจะรวมตัวกันจัดตั้งเป็นหมวดหมู่โดยอาศัยตระกูลหรือหมู่บ้านเป็นเกณฑ์แบ่ง 10 คนเป็น 1 ทิวหลู่มีหัวหน้า 1 คน เรียกว่า ทิวหลู่เอ้อเจิน คำว่า "ทิวหลู่" เป็นภาษาแมนจู แปลว่า "ลูกศร" ส่วนคำว่า "เอ้อเจิน" เป็นภาษาแมนจูเช่นกัน ความหมายดั้งเดิมแปลว่า "เจ้าของ" ต่อมาขยาสความแปลว่า "เจ้านาย" รวมความแล้วคำว่า "ทิวหลู่เอ้อเจิน" แปลว่า "เจ้าแห่งลูกศร"

เมื่อ ค.ศ. 1601 นูร์ฮาซี ซึ่งเป็นผู้วางรากฐานและก่อตั้งราชวงศ์จิน ได้จัดตั้งระบบกองธงขึ้นบนพื้นฐานของระบบทิวหลู่ ตามระบบกองธงที่จัดตั้งขึ้นกำหนดให้ชาวแมนจูที่อยู่ในวัยบรรลุนิติภาวะทุกคนต้องอยู่ในสังกัด และมีการควบคุมเป็นระดับลดหลั่นกันเป็นลำดับดังนี้

1. กำลังคน 300 คน เป็น 1 ทิวหลู่ มีหัวหน้า 1 คนเรียกว่า ทิวหลู่เอ้อเจิน
2. 5 ทิวหลู่ (1,500 คน) เป็น 1 เจี๋ยลา มีหัวหน้า 1 คนเรียกว่า เจี๋ยลาเอ้อเจิน

3. 5 เจียลา (7,500) เป็น 1 กู้ชาน มีหัวหน้า 1 คนเรียกว่า กู้ชานเอ้อเจิน คำว่า "กู้ชาน" เป็นภาษาแมนจูแปลว่า "ชง" คำว่า "ชง" นี้ภาษาจีนออกเสียงว่า "ฉี" ส่วนคำว่า "กู้ชานเอ้อเจิน" นั้นภาษาแมนจูแปลว่า "ผู้บัญชาการกองชง" ถึง ค.ศ. 1606 หลังการพัฒนาระบบหนิวลู่เป็นระบบกองชงได้ 5 ปี นูร์ฮาซี ได้จัดตั้งกองชงขึ้น 4 กอง แต่ละกองใช้ชงสี่เหลือง สีขาว สีแดง และสีน้ำเงิน เป็นสัญลักษณ์ตามลำดับต่อมา

ในปี ค.ศ. 1615 นูร์ฮาซีได้จัดตั้งกองชงขึ้นอีก 4 กองชง ใช้ชงสี่เหลืองมีขอบแดง ชงสีขาวมีขอบแดง ชงสีแดงมีขอบขาว และชงสีน้ำเงินมีขอบแดง เป็นสัญลักษณ์ รวมมีกองชงทั้งหมด 8 กองชง กำลังพล 60,000 คน หรือ 200 หนิวลู่ (1 หนิวลู่มี 300 คน) ต่อมาถึงแม้จำนวนหนิวลู่จะเพิ่มขึ้นจาก 200 เป็น 400 หนิวลู่หรือกำลังพลเพิ่มจาก 60,000 คน เป็น 120,000 คนก็ตาม ก็ยังคงจัดเป็น 8 กองชงเหมือนเดิม ด้วยเหตุนี้จึงเรียกระบบการควบคุมกำลังคนแบบนี้ว่า ระบบปาฉี หรือ ระบบกองชงทั้งแปด (ปา = แปด, ฉี = ชง)

สันนิษฐานว่า การที่ชาวแมนจูใช้ชงสีต่าง ๆ เป็นสัญลักษณ์และเป็นชื่อหน่วยในระบบการควบคุมกำลังพลนั้น คงเป็นเพราะว่าชงเป็นสัญลักษณ์ของชนชาติจีนและเป็นของคู่บ้านคู่เมืองมาแต่ครั้งโบราณ รวมทั้งเป็นเครื่องมือสำคัญในการบัญชาการรบคู่มากับกลอง ชงจึงมีความสำคัญในวัฒนธรรมจีน ชาวแมนจูคงได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมจีน จึงนำเอาชงมาใช้เป็นสัญลักษณ์ในระบบการควบคุมกำลังคนที่พัฒนาขึ้นจากพื้นฐานเดิม

ต่อมาระบบปาฉีของชาวแมนจูได้ขยายตัวออกไป มีปาฉีทหารอื่นและปาฉีมองโกลด้วย เริ่มจากนูร์ฮาซี เมื่อสถาปนาตนเป็นข่านคนแรกแห่งอาณาจักรจิน (ค.ศ. 1616 - 1626) ได้จัดให้ชาวฮั่นหรือชาวจีนที่มาสวามิภักดิ์เป็นกำลังพล 6 หนิวลู่ ขึ้นสังกัดกับปาฉีแมนจู ถึงสมัยฮอบาไฮ (ค.ศ. 1627 - 1643) กำลังพลชาวฮั่นมีเพิ่มขึ้น จึงจัดเป็นทหารอื่น 1 กองชงและได้จัดเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงปลายรัชกาลใน ค.ศ. 1642 ก็ตั้งครบทั้ง 8 กองชง มีจำนวนพล 24,050 คน ส่วนปาฉีมองโกลนั้นได้เริ่มขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1635 และได้จัดตั้งเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนครบ 8 กองชง มีกำลังพล 16,840 คน

ทั้งปาฉีทหารอื่นและปาฉีมองโกลมีระบบการควบคุมกำลังคนลดหลั่นเป็นลำดับและใช้ชงสีต่าง ๆ เหมือนปาฉีแมนจูทุกประการ แม้ว่าปาฉีของชนทั้ง 3 เผ่ารวมกันแล้วจะเป็น 24 กองชง แต่ก็ยังคงเรียกว่า "ระบบปาฉี" หรือ "ระบบกองชงทั้งแปด" เหมือนเช่นเดิม

เพียงแต่เดิมคำภาษาจีน "ชิง" เข้าไปเป็น "ชิงปาลี่" แปลว่า "ระบบกองธงทั้งแปดแห่งราชวงศ์ชิง"

ส่วนคำลงท้ายชื่อตำแหน่งของผู้คุมกำลังพลในแต่ละระดับนั้นเมื่อระบบปาลี่พัฒนามาได้ระยะหนึ่ง ได้มีการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ใน ค.ศ. 1634 สมัยฮอบาไฮได้เปลี่ยนชื่อตำแหน่งจาก "หนิวลู่เอ้อเจิน" เป็น "หนิวลู่จางจิง" และ "เจียลาเอ้อเจิน" เป็น "เจียลาจางจิง" ส่วนตำแหน่ง "กู่ชานเอ้อเจิน" ยังคงใช้ชื่อตำแหน่งเหมือนเดิม คำว่า "จางจิง" เป็นภาษาแมนจูแปลว่า "หัวหน้า"

การเปลี่ยนแปลงคำลงท้ายชื่อตำแหน่งจาก "เอ้อเจิน" เป็น "จางจิง" นั้น เป็นเพราะว่าในเวลาต่อมาคำว่า "เอ้อเจิน" ได้ใช้ในความหมายว่า "ผู้นำชั้นสูงชาวแมนจู" เทียบได้กับคำภาษาจีน 3 คำคือ "เทียนเจี๋ย" แปลว่า "โอรสสวรรค์" "หวัง" (หรือ "ฮ่อง" ในภาษาไทย) แปลว่า "เจ้านายทรงกรมชั้นใหญ่" และ "จวิน" (แปลว่า) "เจ้าเมืองหรือขุนนางผู้ใหญ่" ส่วนชื่อตำแหน่ง "กู่ชานเอ้อเจิน" ที่ไม่เปลี่ยนคำลงท้ายนั้นอาจเป็นเพราะว่าผู้ดำรงตำแหน่งนี้เป็นขุนนางชั้นผู้ใหญ่หรือบางคนก็เป็นเจ้านายเชื้อพระวงศ์อยู่แล้ว

ในระยะแรกของการจัดตั้ง ระบบปาลี่มีบทบาทหน้าที่ทั้งในด้านการทหาร การปกครอง และการผลิตเช่น ผู้เป็น "หนิวลู่จางจิง" นั้นนอกจากออกรบแล้ว ในยามปกติจะทำหน้าที่สำรวจจัดทำบัญชีสำมะโนครัว จำนวนไร่นาบ้านเรือน ทะเบียนทหาร ไปจนถึงการแก้ไขข้อขัดแย้งของผู้คนที่อยู่ในความควบคุมของตน ส่วน "กู่ชานเอ้อเจิน" นั้น นอกจากบัญชาการรบในยามสงครามแล้ว ในยามปกติจะทำหน้าที่คุมทะเบียนบัญชีกำลังพล ดูแลการผลิต ฝึกหัดทหารและอบรมให้การศึกษา แต่ในระยะหลังบทบาทด้านการทหารของระบบปาลี่จะเด่นเหนือบทบาทอื่น ๆ และกองทัพปาลี่เป็นกำลังสำคัญในการก่อร่างสร้างชาติและแผ่ขยายอำนาจของชาวหูเจินในคริสต์ศตวรรษที่ 17

ใน ค.ศ. 1616 นูร์ฮาซี ได้อาศัยกองทัพปาลี่รวบรวมชาวหูเจินกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยกันก่อตั้งอาณาจักรจินขึ้น ทรงดำรงตำแหน่งข่านคนแรกของอาณาจักร รัชทายาทของพระองค์ได้พัฒนาอาณาจักรและขยายอิทธิพลสืบต่อมา จนถึง ค.ศ. 1635 ฮอบาไฮ ได้เปลี่ยนชื่อเผ่าของตนจากชนชาติ "หนี่เจินหรือหูเจิน" มาเป็น "หม่านโจว" หรือ "แมนจู" ในปีถัดมา (ค.ศ. 1636) ได้เปลี่ยนชื่ออาณาจักรจาก "อาณาจักรจิน" มาเป็น "อาณาจักรชิง"

และอปาโชได้สถาปนาตนเองเป็นฮ่องเต้มีพระนามว่า พระเจ้าฮิงไท่จิง หรือ หงไทจี (Hong Taiji)

พระเจ้าหงไทจีสวรรคตใน ค.ศ. 1643 ราชบุตรองค์ที่ 9 ได้ครองราชย์สืบต่อมา ทรงพระนามว่า พระเจ้าฟู่หลิน แต่เนื่องจากทรงมีพระชนม์เพียง 6 พรรษา ตัวเอื่อก่อน หรือ คอร์กอน ผู้ทรงเป็นพระบิดาจึงได้ขึ้นเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในค.ศ. 1644 ตัวเอื่อก่อนได้อาศัยกองทัพปาฉีกลางด่านชานไห่กวนเข้าดินแดนจีน ฮี้ดกรุงเป่ย์จิงไว้ได้ และย้ายจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ตงเป่ย์) ถิ่นฐานเดิม มาตั้งมั่นในดินแดนจีน สถาปนา-ราชวงศ์ชิงขึ้น และเริ่มรัชศกพระเจ้าฟู่หลินว่า "ซุ่นจื่อ" พระองค์จึงเป็นที่รู้จักกันในนามว่า "พระเจ้าซุ่นจื่อ"

หลังจากชาวแมนจูได้ปกครองประเทศจีนแล้ว ระบบปาฉีได้เน้นหนักในด้านการทหาร รักษาความมั่นคงความสงบเรียบร้อย ราชวงศ์ชิงได้อาศัยระบบปาฉีในการเสริมอำนาจควบคุมปกครองชาวจีน โดยได้รับการเสริมกำลังจากกองทัพหลวงหรือกองทหารชาวจีน ด้วยส่วนบทบาทในด้านการผลิตนั้นนับวันมีแต่จะลดน้อยลง ในด้านการเป็นองค์กรการปกครอง นั้นระบบปาฉีอยู่ร่วมกับระบบการปกครองโจว - เลี่ยน¹ ของจีนมาจนถึงปลายสมัยราชวงศ์ชิง และได้ก่อให้เกิดคำศัพท์ว่า "ฉีเหริน"

คำว่า "ฉีเหริน" เป็นภาษาจีน "ฉี" แปลว่า ชง" ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น ส่วนคำว่า "เหริน" แปลว่า "คน" รวมความแล้วแปลว่า "ชาวชง" เนื่องจากชาวแมนจูถูกควบคุมจัดตั้งภายใต้ระบบกองชงทั้งแปด จึงเรียกชาวแมนจูว่า "ฉีเหริน" หรือ "ชาวชง" เพื่อให้ต่างจากชาวจีนหรือชาวจีนที่เรียกกันว่า "หมินเหริน" แปลว่า "ชาวยาน"

นอกจากคำว่า "ฉีเหริน" ยังมีคำศัพท์ที่เกิดขึ้นเนื่องจากระบบปาฉีอีกคำหนึ่งคือ คำว่า "ฉีผาว" "ผาว" แปลว่า "เสื้อคลุมยาว" รวมความแล้ว "ฉีผาว" แปลว่า "เสื้อคลุมยาวของชาวแมนจู" ฉีผาวเดิมเป็นเครื่องแต่งกายของชาวแมนจู ภาษาจีนแต้จิ๋วออกเสียงว่า "กั๊เพ้า" ปัจจุบันฉีผาวหรือกั๊เพ้าเป็นชุดประจำชาติของสตรีจีนที่ผู้คนทั่วไปรู้จักกันดี

---

¹ระบบโจว-เลี่ยน เป็นระบบการปกครองส่วนภูมิภาคของจีน คำว่า "โจว" พ้องจะเทียบกับคำภาษาไทยได้ว่า "เมือง" ส่วนคำว่า "เลี่ยน" เทียบได้กับคำว่า "อำเภอ"

เป็นที่น่าสังเกตว่ากองทหารชาวฮั่นที่ประจำอยู่ในเมืองหลวงและตามมณฑลต่าง ๆ แม้จะมีได้ถูกจัดตั้งอยู่ในระบบปajian แต่ก็ถูกกำหนดให้ใช้ธงเป็นสัญลักษณ์เช่นกัน กล่าวคือให้ใช้ ธงสีเขียวเป็นสัญลักษณ์เรียกว่า "ลวี่ปิง" "ลวี่" แปลว่า "สีเขียว" "ปิง" แปลว่า "ทหาร" รวมความแล้ว "ลวี่ปิง" แปลว่า "ทหารธงเขียว" หรือบางครั้งก็เรียกกันว่า "ลวี่ หิงปิง" แปลว่า "ทหารค่ายเขียว" (หิง แปลว่า ค่าย) ทหารปajian และทหารลวี่ปิงเป็นกำลัง ทหารที่สำคัญของประเทศจีนมาตลอดสมัยราชวงศ์ชิง

เรื่องระบบปajian ยังมีเรื่องน่าสนใจที่ควรจะต้องถึงลึกเล็กน้อยกล่าวคือ ในบรรดากอง ธงทั้ง 8 กองธงนั้น เมื่อมาถึงสมัยพระเจ้าซุ่นจื้อ ใน ค.ศ. 1650 พระองค์ได้กำหนด ให้กองธงเหลือง ธงขาว และธงเหลืองขอบแดงขึ้นต่อพระองค์โดยตรง กองธงทั้งสามจึงมี ฐานะเป็นทหารรักษาพระองค์และมีบทบาทสำคัญ จึงเรียกกองธงทั้งสามนี้ว่า "สามชานฉี" แปลว่า "ธงบนทั้งสาม" (สาม = บน, ชาน = สาม) หรือบางครั้งก็เรียกว่า "เนี่ยฝูชานฉี" แปลว่า "ธงในวังทั้งสาม" (เนี่ย = ใน, ฝู = วัง) ส่วนที่เหลืออีก 5 กองธง เรียกว่า "เชี่ยฉีฉี" แปลว่า "ธงล่างทั้งห้า" (เชี่ย = ล่าง, ฉี = ห้า)

ธงล่างทั้งห้าอันประกอบด้วยธงแดง ธงน้ำเงิน ธงขาวขอบแดง ธงแดงขอบขาวและ ธงน้ำเงินขอบแดงนั้น ตั้งแต่เริ่มจัดตั้งระบบปajian ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 ก็อยู่ในความ ควบคุมบัญชาการของเจ้านายเชื้อพระวงศ์หรือขุนนางชั้นผู้ใหญ่มาตลอด จนถึง ค.ศ. 1729 จักรพรรดิหย่งเจิ้งได้ถอนอำนาจการควบคุมบัญชาการมาขึ้นกับพระองค์เองโดยตรง นับเป็น การรวมศูนย์อำนาจการควบคุมบัญชาการกองทหารปajian มาอยู่ที่องค์พระมหากษัตริย์โดยตรง ทั้งหมด

นอกจากนั้น เมื่อราชวงศ์ชิงมาปกครองประเทศจีน ได้รับและปรับเปลี่ยนตนเองเข้ากับวัฒนธรรมจีนแล้ว ก็ได้ปรับชื่อตำแหน่งผู้ควบคุมกำลังพลและเก็บเบี้ยให้เข้ากับระบบ ราชการจีน ดังจะเห็นได้ว่าในสมัยจักรพรรดิหย่งเจิ้งเมื่อ ค.ศ. 1723 ได้เปลี่ยนชื่อตำแหน่ง "กู่ชานเอ้อเจิน" เป็น "กู่ชานอ๋างปาง" คำว่า "อ๋างปาง" เป็นภาษาแมนจู แปลว่า "เสนาบดี" คำว่า "หนิวลู่จางจิง" "เจี๋ยลาจางจิง" และ "กู่ชานอ๋างปาง" ในสมัยนั้นได้ แปลเก็บเป็นภาษาจีนไว้ดังนี้

หนิวลู่จางจิง เก็บเป็น จิวหลิง ภาษาจีนแปลว่า "หัวหน้าช่วยนำ"

เจี๋ยลาจางจิง เกือบเป็น ชานหลิง ภาษาจีนแปลว่า "หัวหน้าร่วมหน้า"

กู่ชานอ้างปาง เกือบเป็น ตูถ่ง ภาษาจีนแปลว่า "ผู้บัญชาการ"

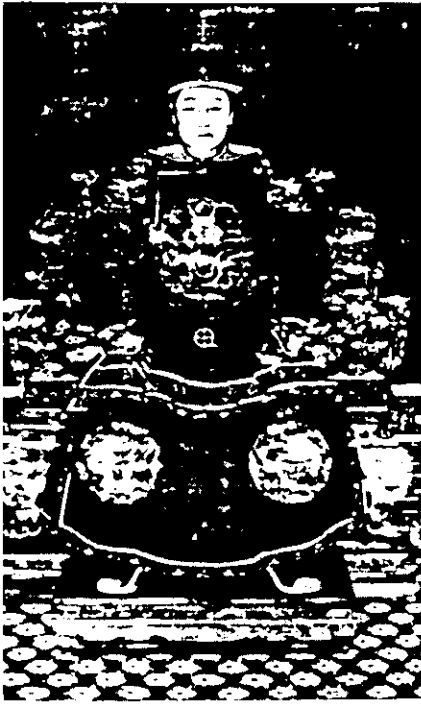
กู่ชานอ้างปางมีผู้ช่วย 2 คน คนแรกภาษาแมนจูเรียกว่า "จั่วเหมยเลอะจางจิง" เกือบเป็น "จั่วฟูต่ง" ภาษาจีนแปลว่า "รองผู้บัญชาการฝ่ายซ้าย"

ส่วนคนที่สองภาษาแมนจูเรียกว่า "โซ่วเหมยเลอะจางจิง" เกือบเป็น "โซ่วฟูต่ง" ภาษาจีนแปลว่า "รองผู้บัญชาการฝ่ายขวา"

เมื่อจีนเผชิญกับการคุกคามของจักรวรรดินิยมในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ระบบปาลี่ที่ชาวแมนจูนำมาจัดระเบียบสังคมและการปกครองในสังคมจารีตของจีนก็ค่อย ๆ เสื่อมสลายลง และถูกแทนที่ด้วยการปฏิรูปการทหารตามแบบตะวันตกพร้อม ๆ กับการจัดระเบียบสังคมเข้าสู่สมัยใหม่ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20¹

3.3 การรักษากินเดิมทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นการรักษาดินเองและการควบคุมประเทศจีนในทางทหาร ชาวแมนจูจึงรักษากินเดิมของตนไว้เป็นฐานที่แยกจากชีวิตและวัฒนธรรมของจีน เพื่อป้องกันการถูกผสมกลมกลืนให้เป็นจีน ซึ่งเคยครอบงำมองโกลมาแล้ว และดูเหมือนจะครอบงำพวกนี้ได้ภายในหนึ่งชั่วคนหลังจากได้รับชัยชนะ ชาวแมนจูในประเทศจีนได้เรียนภาษาจีนและวิถีชีวิตชาวจีน ในขณะที่ชาวจีนจากมณฑลเหอหนานได้เคลื่อนย้ายไปทางทิศเหนือของแมนจูเรีย และนั่นในปี ค.ศ. 1668 ตอนเหนือและตอนกลางของแมนจูเรียจึงถูกปิดมิให้ชาวจีนเคลื่อนย้ายเข้าเมือง มีการขยาดคล้องออกไปเป็นระยะทางหลายร้อยไมล์ โดยทำเป็นแนวค้ำหวัดใหญ่จากซานไต่กานถึงตอนเหนือของมุกเดน เชื่อมลงมาทางใต้จนถึงปากแม่น้ำฮาลู เพื่อเป็นเขตที่อาศัยของชาวจีน พื้นที่แมนจูเรียส่วนมากอุดมด้วยสัตว์ป่าและล่าสัตว์จึงถูกรักษาไว้สำหรับเผ่าของตน ในขณะที่เดียวกัน มุกเดนก็มีฐานะเป็นเมืองหลวงแห่งที่ 2 คล้ายกับหนานจิงในสมัยหมิง

¹ คัดลอกมาจากบทความของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และ ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล "การควบคุมกำลังคนในระบบปาลี่ หรือระบบกองธงทั้งแปดของพวกแมนจู" ใน รวมบทความประวัติศาสตร์. หน้า 1-7. กรุงเทพฯ : สักดิโสภการพิมพ์. 2538. หรือค้นคว้าเพิ่มเติมได้ใน The Origin of Manchu Rule in China.

ขุนจี้จักรพรรดิองค์แรกของราชวงศ์ใต้ครองราชย์อาณาจักรจีน
หย่งเจิ้งจักรพรรดิผู้ตกกล่าวหาว่า ทรงแย่งราชสมบัติของอนชา

คังซีจักรพรรดิที่ปรึกษาสามารถและยิ่งใหญ่ของราชวงศ์ชิง

เฉียนหลงจักรพรรดิราชวงศ์ชิงที่ปรึกษาสามารถอีกพระองค์หนึ่ง

ภาพประกอบที่ 6 จักรพรรดิที่ปรึกษาสามารถของราชวงศ์ ค.ศ. 1644-1796

การสร้างความมั่นคงให้กับราชวงศ์

สภาพปัญหาและปัจจัยเกื้อหนุนทางด้านต่าง ๆ ได้ส่งเสริมให้ราชวงศ์ชิงประสบความสำเร็จ ในการปกครองประเทศสร้างความสงบสุขให้เกิดแก่ประชาชนได้ แม้จะชั่วระยะเวลาหนึ่งก็ตาม ความสำเร็จของราชวงศ์ชิงจะปรากฏให้เห็นถึงความรุ่งเรืองของอารยธรรมจีนในอดีต แม้ชาวแมนจูจะเป็น "ชนป่าเถื่อน" และได้สร้างสรรคสิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นมาในจีนก็ตาม แต่ชาวแมนจูได้ชื่อว่าเป็นผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมจีน¹ สร้างความเป็นปึกแผ่นรุ่งเรืองให้กับจีน ดังปรากฏผลงานของผู้นำแต่ละรัชสมัยจาก ค.ศ. 1644-1796 ดังนี้

1. รัชสมัยจักรพรรดิซุ่น จื่อ (Shunzhi) พระองค์ขึ้นครองราชย์ ในวันที่ 30 ตุลาคม ค.ศ. 1644 ในขณะนั้นอำนาจการปกครองอยู่ภายใต้การดูแลของพระบิดาลาดอร์กอน ในตำแหน่งพระบิดาผู้สำเร็จราชการ² ดอร์กอนพยายามสร้างสมอำนาจให้กับตนเอง โดยเฉพาะการเข้าควบคุมหมู่ซ่งได้ 3 หมู่ซ่ง อำนาจของดอร์กอนมีมากจนแม้แต่คำพูดก็เป็นกฎหมาย เขาพยายามควบคุมนโยบายและตราพระราชบัญญัติเอาไว้อย่างรัดกุม

ภายใต้การปกครองในสยุคดอร์กอน ราชวงศ์ชิงสามารถขยายดินแดนออกไปได้มากมาย ในส่วนนี้ เทือกเขานาน ซานตง เจียงหนาน เทือกเขากับบางส่วนของซีเกียง ซื่อฉวนและฝูเจี้ยน ส่วนการบริหารราชการแผ่นดิน เขาปรับเอาแบบอย่างของราชสำนักหมิง รวมทั้งรับข้าราชการชาวจีนเข้าร่วมงานในคณะบริหารสภาคู่ เขาอนุญาตให้ชาวจีนแต่งกายตามแบบราชวงศ์หมิงได้ ให้หมอสอนศาสนาชาวเยอรมันชื่อ อัดัม ชอลล์ ฟอน เบล (Adam Schall von Bell) เป็นผู้บริหารสำนักดาราศาสตร์ของจักรวรรดิ ดอร์กอนสิ้นชีวิตลงอย่างกระทันหันในระหว่างการท่องเที่ยวล่าสัตว์ ในปี ค.ศ. 1650³ ขณะมีอายุได้ 39 ปี

ในปี ค.ศ. 1651 จักรพรรดิซุ่นจื่อทรงบริหารประเทศด้วยพระองค์เอง ทรงใช้นโยบายเดียวกับที่ดอร์กอนใช้ได้ผลมาแล้ว คือการให้ชาวจีนมีส่วนร่วมในการปกครองด้วย ส่วนพระองค์

¹ แหล่งเดิม. หน้า 694.

² Immanuel C.Y. Hsu. op.cit. P.44.

³ Robert B. Oxnam. Ruling from Horseback. 1975. P. 47.

ทรงศึกษาภาษาจีน ทรงรวบรวมหน่วยงานภาษาให้เป็นระบบเดียวกัน ปรับปรุงระบบการจัดทำบัญชีเพื่อลดปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวง ป้องกันการให้ตำแหน่งหน้าที่ไปในทางมิชอบ มีการปรับปรุงหน่วยงานในสำนักเลขาธิการ และสำนักราชบัณฑิตยสภา มีการก่อตั้งกรมต่าง ๆ ขึ้น 13 แห่งในพระราชวังเพื่อป้องกันการใช้อำนาจของกลุ่มชนที่¹ ซึ่งมักจะมีอำนาจและอิทธิพลเหนือจักรพรรดิขณะทรงพระเยาว์เสมอ ทรงดัดเดียนมิให้กลุ่มชนที่เข้าไปก้าวก่ายทางด้านการปกครอง ต่อมาในปี ค.ศ. 1660 กรมเหล่านักขุดเหล็ก พระองค์เสด็จสวรรคตในปีค.ศ. 1661 ด้วยไข้ทรพิษ

2. รัชสมัยจักรพรรดิคังซี (Kangxi, ค.ศ. 1661 - 1722) เป็นโอรสองค์ที่ 3 ของจักรพรรดิซุ่นจื้อมีพระนามว่าจวนเย่ (Xuan-Ye) ทรงขึ้นครองราชย์เมื่อพระชนมายุได้ 8 พรรษาโดยมีผู้สำเร็จราชการ 4 คนคอยกำกับดูแล จนพระชนมายุ 13 พรรษาที่ทรงดำเนิน การปกครองด้วยพระองค์เอง เพราะความฉลาดหลักแหลมทำให้ครองราชย์อยู่นานถึง 61 ปี ในระหว่างครองราชย์พระองค์ทรงใช้เวลาในแต่ละวันศึกษาหลักทฤษฎีของ จักรวรรดิราชเลขาธิการ ข้าราชการประจำมณฑล ทุกต่างประเทศ ข้าราชการชั้นผู้น้อย ในช่วงเวลาพักผ่อนทรงโปรดให้คณะที่ปรึกษาเข้าเฝ้า แต่งคำประพันธ์ บทความและเรียนรู้วิชาการตะวันตก เช่น คณิตศาสตร์กับหมอสอนศาสนาคณะเยซูอิต ทรงเป็นนักประดิษฐ์นักปกครองที่ทรงปฏิบัติภารกิจสม่ำเสมอและมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ทำให้การปกครองของราชวงศ์ชิงมั่นคงและเจริญรุ่งเรือง โดยเฉพาะในการบริหารราชการพลเรือน การเก็บภาษีอากรอย่างเป็นธรรม การแก้ไขและป้องกันปัญหาน้ำท่วมของแม่น้ำเหลืองกับแม่น้ำเหวย พระองค์เสด็จประพาสไปยังสถานที่ต่าง ๆ เช่น มณฑลทางใต้ 6 ครั้ง เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับผู้นำของแต่ละท้องถิ่น โดยเฉพาะเพื่อกระชับความผูกพันระหว่างส่วนกลางกับภูมิภาคต่าง ๆ²

นโยบายที่จักรพรรดิคังซีทรงใช้บริหารราชการพลเรือนนั้น พระองค์ทรงใช้หลักทางสายกลาง คือ ไม่ยึดมั่นกับขนบธรรมเนียมของชนเผ่าแมนจูหรือ ขนบธรรมเนียมจีนมากเกินไป

¹ Ibid. P. 52.

² Jonathan D. Spence. Ts'ao Yin and the K'ang-hsi Emperor.

Bondservant and Master. 1966. P. 124.

ดังเช่นในยุคที่ผู้สำเร็จราชการโอบอ้าใช้ จักรพรรดิทรงใช้การผสมผสานระหว่างข้าราชการ
แมนจูกับข้าราชการชาวจีน ทั้งนี้เพราะในขณะนั้นบ้านเมืองยังอยู่ในระยะของการฟื้นฟู กลุ่ม
กบฏยังคงเหลืออยู่ วิธีการที่จะปกครองชาวจีนได้ ก็ด้วยการมิให้ชาวจีนรู้สึกว่าตนเองถูก
ปกครองโดยชนต่างชาติ ประกอบกับวิธีการปกครอง ต้องอาศัยข้าราชการจีนดำเนินงานให้
สำหรับข้าราชการแมนจูพระองค์ต้องการให้ข้าราชการจีนคนอำนาจไว้ เพราะหากเชื้อ
พระวงศ์แมนจูมีอำนาจมากขึ้นเพียงใดก็จะเป็นภัยต่อราชบัลลังก์เพียงนั้น ดังกรณีของผู้สำเร็จ
ราชการโอบอ้าที่พระองค์เคยประสบมาแล้ว

ความหวาดระแวงภัยจากเชื้อพระวงศ์แมนจู ข้าราชการชาวจีน รวมทั้งกลุ่มชนที่
จักรพรรดิตั้งขึ้นจึงมอบความไว้วางใจพวกทาสชาวจีน (bondservants) หรือพวกเปาอี้¹ ที่
รับใช้ชาวแมนจูมาหลายชั่วอายุคน นับตั้งแต่สมัยของนุร์ฮากิ พวกเปาอี้จึงมีความผูกพันกับ
ราชสำนักจึงเป็นพิเศษ จักรพรรดิทรงส่งเปาอี้กระจายไปอยู่ตามมณฑลต่าง ๆ เพื่อถวาย
รายงานเรื่องสำคัญ ๆ ในขณะเดียวกันทรงใช้เปาอี้ให้ทำหน้าที่ควบคุมดูแลการเงินส่วนพระ-
องค์ของจักรพรรดิโดยเฉพาะ²

นโยบายทางด้านสังคมจักรพรรดิตั้งขึ้นทรงสนับสนุนบรรดานักศึกษาและบัณฑิตจีน แม้แต่
พระองค์เองยังทรงอุทิศเวลาให้กับการเรียนรู้ในเรื่องเกี่ยวกับจีนโบราณและปรัชญา ในปี
ค.ศ. 1679 พระองค์กำหนดให้มีการตั้งสถาบัน ไป ลั่ว ฮง จู๋ (Bo xue hong cu)
เพื่อสรรหานักปราชญ์ขึ้นรวบรวมประวัติศาสตร์ราชวงศ์หมิง³ (History of the Ming
หรือ Ming Shi) จนสามารถเลือกนักปราชญ์ที่สอดคล้องได้ 50 คน ทรงโปรดให้นักปราชญ์
เหล่านี้ มีสถานที่ทำงานอยู่ในราชบัณฑิตยสถานห่านหลิน สถานศึกษาของจักรพรรดิ (Nan
shu fang) จึงเต็มไปด้วยนักอักษรศาสตร์ จิตรกร และนักประดิษฐ์อักษร พระองค์โปรด
ให้เลี้ยงอาหาร เครื่องดื่มและแต่งบทกวีได้อย่างเสรี

การส่งเสริมการแสวงหาความรู้ของจักรพรรดิตั้งขึ้นปรากฏออกมาเป็นผลงานที่สร้าง

¹ ทวีป วรดิลก. ประวัติศาสตร์จีน. 2538. หน้า 530.

² แหล่งเดิม.

³ Li Ung Bing. Outlines of Chinese History. 1967. P. 400.

ชื่อเสียงให้กับพระองค์คือ พจนานุกรมคันซี (Kangxi Dictionary), พจนานุกรมการใช้คำที่สำคัญชื่อว่า เพ่ย หวน ยูน ฝู (Pei wen yun fu), หนังสือรวมผลงานของจูฉีฉีฉบับสมบูรณ์ (The Complete Works of Zhu Xi) และสารานุกรมขนาดใหญ่ว่าด้วยหนังสือโบราณและสมัยใหม่ ประมาณ 5,020 เล่ม มีชื่อว่า กุ่จินตูชู่จีเจิง (Gu jin tu shu ji cheng) ในบรรดาผลงานเหล่านี้เข้าใจกันว่าจักรพรรดิทรงเขียน คำน่า ด้วยเหตุนี้หนังสือมักพิมพ์ข้อความลงว่าเป็นฉบับจักรพรรดิพิมพ์ แต่คำนำอื่น ๆ จะมาจากฝีมือของอาลักษณ์ชาวจีน

ในปี ค.ศ. 1670 จักรพรรดิคันซีทรงประกาศคำขวัญทางศีลธรรม 16 ประการ ซึ่งต่อมาเป็นที่รู้จักกันว่า พระบรมราชโองการอันศักดิ์สิทธิ์ (Sacred Edict)¹ จุดประสงค์เพื่อประกาศให้ประชาชนทราบโดยทั่วกันทุกๆ แห่ง ในวันที่ 1 และ 15 ของทุก ๆ เดือนเพื่ออบรมบ่มนิสัยประชาชน ในปีค.ศ. 1724 จักรพรรดิหย่งเจิ้งทรงขยายความเพิ่มเติม เมื่อนำมาจัดเป็นหมวดหมู่แล้วจะพบว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับความเป็นระเบียบในสังคม (ข้อ 1-3 และ 9) เรื่องเกี่ยวกับการศึกษา (ข้อ 6, 7 และ 11) เรื่องเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ (ข้อ 4, 5 และ 10) และเรื่องเกี่ยวกับการรักษาความสงบ (ข้อ 8, 12-16) มีรายละเอียดดังนี้²

1. จงปฏิบัติหน้าที่ของบุตรและพี่น้องด้วยความจริงจังโดยให้ความสำคัญแก่ความสัมพันธ์ในสังคมก่อนอื่น
2. จงมีความเอื้ออารีต่อญาติพี่น้อง เพื่อแสดงความสามัคคีและความรัก
3. จงรักษาความสงบและความดีงามในหมู่เพื่อนบ้าน เพื่อหลีกเลี่ยงการทะเลาะเบาะแว้งและการเป็นความกัน
4. จงเห็นความสำคัญของการเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์เหมือน เพื่อจะได้มีอาหารและเสื้อผ้าบริบูรณ์
5. จงประมาณการใช้จ่ายเพื่อรักษาเงินและสินค้า
6. จงขยายโรงเรียน เพื่อก่อให้เกิดผู้มีการศึกษาที่ถูกต้องตามระเบียบแบบแผน

¹ J. Macgowan. The Imperial History of China. 1973. P. 540.

² จอห์น เค. แฟร์แบงค์และคนอื่น ๆ. เอเชียตะวันออกยุคใหม่ เล่ม 1. 2525.

7. จงต่อต้านกฎเกณฑ์จอมปลอม เพื่อรักษาไว้ซึ่งความรู้ที่ถูกต้อง
8. จงอธิบายกฎหมาย เพื่อเตือนผู้โง่เขลาและค้อดิ่ง
9. จงแสดงความประพฤติถูกต้องและสุภาพ เพื่อช่วยให้มีเกียรติยศที่ดี
10. จงทำงานตามหน้าที่ด้วยความขยันหมั่นเพียร เพื่อเป็นแนวทางให้แก่ผู้มั่งคั่ง
ของประชาชน
11. จงสั่งสอนบุตรชายและน้องชาย เพื่อป้องกันมิให้เขาประพฤติชั่ว
12. จงระงับการกล่าวหาผิด ๆ เพื่อป้องกันผู้บริสุทธิ์และคนดี
13. จงหลีกเลี่ยงในการซ่อนผู้เสีย เพื่อเลี่ยงจากการถูกลงโทษ
14. จงเสียภาษีเต็มอัตรา เพื่อป้องกันการเข้าชื่อของเจ้าพนักงาน
15. จงรวมกันอยู่ในเปาเจีย (การอยู่รวมกัน 100 (เจีย) และ 1,000 (เปา)
หลังคาเรือน) เพื่อป้องกันขโมยและโจร
16. จงเลิกเป็นอริกับคนอื่น เพื่อทำให้ชีวิตมีค่าเต็มที่

ความรู้ทางด้านศิลปวิทยาการของพระจักรพรรดินั้นปรากฏผลงานทางด้านศิลปะและวิทยาศาสตร์ ทรงรวบรวมภาพวาดและภาพลายมือ สนับสนุนการผลิตภาชนะเคลือบที่สวยงามซึ่งประมาณค่ามิได้ในปัจจุบัน โดยมีมือศิลปินชาวจีนและชาวคริสต์เขียน โดยเฉพาะภาพวาดของคณะเยซูอิต นอกจากนี้ทรงศึกษาคณิตศาสตร์จากบุคคลเหล่านี้ ความสนใจทางด้านวิทยาการของพระองค์มีมากจนมีคำกล่าวว่าพระหัตถ์ของพระองค์ไม่เคยปราศจากหนังสือ พระปรีชาญาณของพระองค์บางครั้งถูกกล่าวขวัญจนเกินความเป็นจริง ดังจะพบได้จากบันทึกความทรงจำของบาทหลวงแมททิว โอ ริชชี ผู้ซึ่งเคยรับใช้อยู่ในราชสำนักถึง 13 ปี และเป็นผู้พิมพ์แผนที่ของจีนถวายจักรพรรดิในปี ค.ศ. 1718 กล่าวกันว่าความรู้ ความสามารถทางดนตรี และคณิตศาสตร์ของจักรพรรดิคังซี เป็นความรู้ทั่วไปที่ไม่ลึกซึ้ง จนบางครั้งเกือบจะไม่เข้าใจองค์ประกอบเกี่ยวกับคณิตศาสตร์เลย แต่จากความเป็นผู้โฝหาความรู้ทำให้พระองค์ทรงเข้าใจดีว่าการประพาศตนเป็นผู้ปกครองที่ดีจะทำให้ประชาชนมีความสุข ดังนั้นตลอดเวลาที่ครองราชย์นานถึง 61 ปี บ้านเมืองจึงมีแต่สันติสุข จนอาจกล่าวได้ว่า จักรพรรดิคังซีทรงเป็นจักรพรรดิที่ยิ่งใหญ่พระองค์หนึ่ง ซึ่งนักประวัติศาสตร์เปรียบเทียบกับว่าเหมือนพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 และ

พระเจ้าปิตุโอรมหาราช¹

หากจะกล่าวถึงผลงานทางด้านเศรษฐกิจของจักรพรรดิถังซี้ ได้แก่การที่พระองค์ทรงออกพระราชกฤษฎีกา กำหนดอัตราภาษีที่ดิน โดยให้จำนวนประชากรแต่ละปีเป็นเกณฑ์การที่เก็บในปีนั้นทำให้ใช้จำนวนในปีต่อไป² ทรงจัดปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวงอย่างเข้มงวด โดยเนหาการสอบแข่งขันเข้ารับราชการ หากมีการกระทำความผิดพระองค์จะทรงลงโทษอย่างรุนแรง

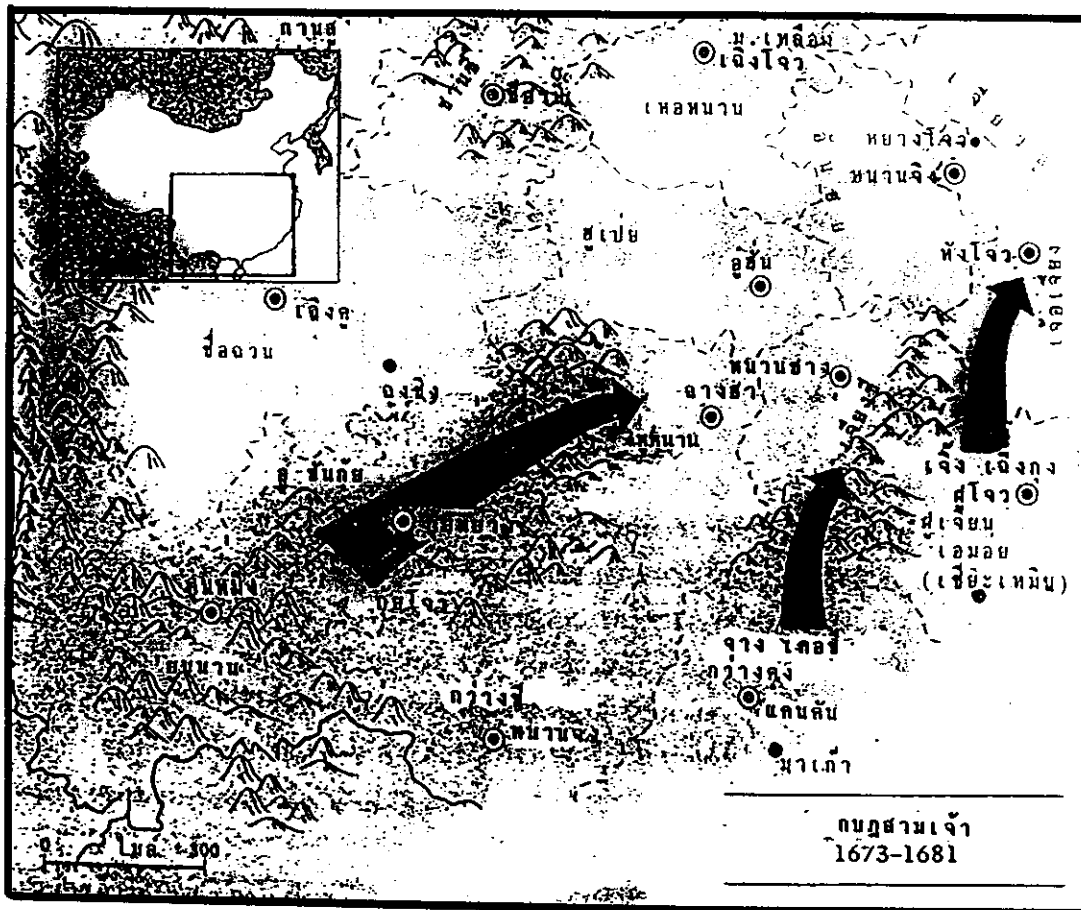
นอกจากผลงานดังกล่าวแล้ว จักรพรรดิถังซี้ยังทรงรวบรวมประเทศจีนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ โดยการปราบปรามกลุ่มที่ก่อกวนราชวงศ์หมิง และกบฏสามเจ้า³ (The War of the Three Feudatories) สำหรับกบฏสามเจ้า ผู้นำได้แก่ นายพลอู๋ ซานกุ้ย และอดีตข้าราชการหมิง 2 คน คือ จาง เคอชี่กับเค็ง ชีเหมา ซึ่งแต่เดิมเคยภักดีและช่วยเหลือราชวงศ์ชิงจนได้เข้าครอบครองจักรวรรดิจีนสำเร็จ อีกทั้งยังเป็นกลุ่มบุคคลที่จักรพรรดิชิงแทบทุกพระองค์วางใจ ถึงขนาดจัดให้ทายาทของบุคคลทั้งสามสมรสกับเชื้อพระวงศ์แมนจู สกดินแดนให้ปกครองอย่างมีอำนาจปกครองเต็มที่โดยอู๋ ซานกุ้ย ครอบครองมณฑลหนาน กุ้ยโจว กับช้อฉวน จาง เคอชี่ครอบครองมณฑลกว่างตงทั้งหมด และบางส่วนของมณฑลกว่างซี ส่วนเค็ง ชีเหมาครอบครองมณฑลฝูเจี้ยนทั้งหมด บุคคลเหล่านี้มีอำนาจปกครองเหนือฝ่ายทหารและข้าราชการพลเรือนที่ส่งมาจากส่วนกลาง ส่วนราชได้ให้เรียกเก็บภาษีกันเองในดินแดนนั้น ๆ นอกเหนือไปจากเงินอุดหนุนที่เป็นค่าใช้จ่ายทางทหารจากราชสำนักชิง ในรัชสมัยจักรพรรดิถังซี้ กลุ่มกบฏเหล่านี้หวาดเกรงว่าราชสำนักชิงอาจจะหาโอกาสกำจัดพวกตน เนื่องจากชาวจีนส่วนใหญ่ยอมรับการปกครองของแมนจูประกอบกับความทะเยอทะยานส่วนตัว อู๋ ซานกุ้ย จาง เคอชี่ และเค็ง ชีเหมา จึงก่อกบฏขึ้น จักรพรรดิถังซี้ต้องดำเนินการปราบปราม ทำให้ราชสำนักชิงต้องเสียค่าใช้จ่าย เพื่อปราบกบฏอย่างมากมา⁴

¹Immanuel C.Y. Hsu. op.cit. P. 32.

²Li Ung Bing. op.cit. P. 405.

³Wolfram Eberhard. A history of China. 1956. P. 293.

⁴ดูภาพประกอบที่ 7 หน้า 34

ภาพประกอบที่ 7 กบฏสามเจ้า

ปรับปรุงจาก : Jonathan D. Spence. The Search for Modern China. 1990. p. 51.

ผู้แสดงตนเป็นศัตรูต่อราชวงศ์ชิง โดยสถาปนาตนเป็นจอมทัพประกาศตั้งราชวงศ์ใหม่ คือ ราชวงศ์โจว ในวันที่ 28 ธันวาคม ค.ศ. 1673 พร้อมกับมีคำสั่งให้ฟื้นฟูการแต่งกายและตัดผมแบบหมิง กองทหารให้ใช้ธงขาวและสวมหมวกขาวพร้อมกับประกาศเจตนารมณ์ที่จะล้มล้างราชวงศ์ชิงฟื้นฟูราชวงศ์หมิง ทำให้กบฏอีกสองกลุ่มหันมาให้ความร่วมมือด้วย จักรพรรดิคังซีต้องใช้เวลาปราบปรามอยู่นานถึง 8 ปี และอีกสองปีต่อมาได้วันหยุดภายใต้การปกครองของหลานคองชิงก็ถูกยึดเป็นดินแดนในอารักขาของมณฑลฝูเจี้ยน¹

เมื่อบ้านเมืองสงบสุขเพราะไม่มีปัญหาจากกบฏภายในแล้ว จักรพรรดิคังซีทรงสังเกตเห็นว่า อาณาจักรชิงจะมั่นคงยิ่งขึ้นถ้าปราศจากศัตรูจากภายนอกมารุกราน ศัตรูภายนอกที่พระองค์ดำรงใจได้แก่ พวกมองโกลที่อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ กับพวกรัสเซีย เพราะเมื่อใดที่กลุ่มชนเหล่านี้เป็นพันธมิตรกันก็อาจจะร่วมมือกันโจมตีจีนได้ เนื่องจากในอดีตกลุ่มชนเหล่านี้เคยเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้จีนอ่อนแอ พระองค์จึงดำเนินนโยบายผูกมิตรกับรัสเซีย ที่เริ่มอพยพเข้ามาทางด่านแม่น้ำอาร์มู ตั้งแต่ศวรรษ 1640 และ 1650 นโยบายผูกมิตรกับรัสเซียเพื่อตัดทอนกำลังพวกมองโกลเผ่าโอรอด ประสบความสำเร็จเมื่อต่างฝ่ายส่งทูตเจรจากันที่เมืองเนอวชินส์ในปี ค.ศ. 1689 จากสนธิสัญญานี้ทำให้จักรพรรดิคังซีดำเนินการต่อสู้กับผู้นำเผ่าโอรอด (คือ กาลดาน) ในที่สุดกาลดานก็ต้องพ่ายแพ้แก่พระองค์ในปี ค.ศ. 1696 และสิ้นชีวิตในปีต่อมา² ในขณะเดียวกันจักรพรรดิคังซีก็ใช้วิธีการทูตเจรจากับชนเผ่ามองโกลอื่น ๆ เพื่อผูกมิตรไว้ด้วย จากวิธีการเหล่านี้ได้ทำให้ปัญหาตามชายแดนหมดไป

ในรัชสมัยของจักรพรรดิคังซีจะพบว่า การบริหารทั้งภายในและภายนอกประเทศได้ดำเนินการไปมากมาย ทรงสร้างระบบราชการที่แข็งแกร่งมีสมรรถภาพและไม่ฟุ่มเฟือย สามารถปราบกบฏสามเจ้าได้อย่างราบคาบ ผนวกไต้หวัน มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัสเซีย รัชชนะพวกมองโกล จากความไม่มั่นคงในระยะแรกได้กลายเป็นจักรวรรดิที่มั่นคง ทรงสามารถปกครองจีนทั้งประเทศมาจนถึงปี ค.ศ. 1722

3. รัชสมัยจักรพรรดิหย่ง เจิ้ง (Yongzheng, ค.ศ. 1723 - 1735) เสด็จขึ้น

¹ Ibid.

² ดูรายละเอียดในบทที่ 4

ครองราชย์ เมื่อพระชนมายุได้ 45 พรรษา ทรงมีอุปนิสัยหวาดระแวงและขี้ใจจน แต่เป็นผู้มีความสามารถและสติปัญญา อุปนิสัยดังกล่าวจะพบได้จากการบริหารราชการของพระองค์ ทรงรู้สึกว่าพระราชบิดาของพระองค์ทรงปกครองแบบผ่อนปรนมากเกินไป โดยเฉพาะในตอนปลายรัชกาล เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์แล้วได้ทำการรวมอำนาจฝ่ายทหารเข้าสู่ส่วนกลาง ภายใต้การควบคุมของพระองค์เอง ทรงปฏิเสธการร้องขอของเจ้าชายทั้งหลายเกี่ยวกับการแต่งตั้งผู้ครองแคว้น และรัดรอนอำนาจทางทหารของเจ้าชายเหล่านี้ เพราะหวาดเกรงว่าจะนำกำลังเหล่านี้มาต่อต้านพระองค์ ซึ่งแต่เดิมจักรพรรดิได้มอบให้ข้าวมั่นจู่ 3 คนเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด ทำการควบคุมดูแลกองธงโดยตรงได้แก่ ธงสีเหลือง ธงขอบเหลืองและธงขอบขาว แต่ในรัชสมัยจักรพรรดิห้องเจิ้งทรงควบคุมหมู่ธงทั้ง 8 ด้วยพระองค์เอง¹

ส่วนการบริหารราชการพลเรือน พระองค์ทรงอ่านและบันทึกรายงานหลายฉบับในแต่ละวันอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย แม้คิดค้นแท่งหิน เพื่อปรับแต่งนโยบายของรัฐ ทรงเป็นบุคคลที่ทำงานหนักที่สุดในจักรวรรดิ ทรงควบคุมข้าราชการอย่างกวัดจั่นและเค็ดชาด ใช้กฎหมายบังคับ โดยปราศจากเมตตาและเกรงกลัว ทรงส่งสาส์นไปยังทั่วจักรวรรดิเพื่อสืบข่าวการละทิ้งหน้าที่ เพื่อป้องกันการลักลอบตั้งสมาคมลับ หรือการรวมกลุ่มกันในหมู่ข้าราชการและนักปราชญ์ ซึ่งเป็นสิ่งต้องห้ามที่สำคัญ ที่ทรงบัญญัติขึ้นในปี ค.ศ. 1725 ในเรื่องเกี่ยวกับการเงิน ทรงรวบรวมเงินรัชูปการเข้ากับภาษีที่ดิน² พระองค์พระราชทานเงินช่วยเหลือทั่วไปแก่ข้าราชการเรียกว่า "งบประมาณเพื่อต่อต้านการฉ้อราษฎร์บังหลวง" เพื่อจัดการทุจริตภาษีส่วนเกินหรือการกระทำที่ผิดระเบียบ หากพบเห็นหรือจับได้จะต้องถูกลงโทษ ทางด้านสังคมทรงพยายามยกฐานะทางสังคมของพวกขุนนาง ทาสประจำตระกูล และชาวเรือจากชนชั้นที่ถูกรังเกียจให้มีสถานะเป็นประชาชนสามัญทั่วไป³ นอกจากนั้นยังทรงดำเนินการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่สำคัญอีก 2 ประการ คือ

- ประการแรก การฝากชื่อของผู้ที่ดำรงตำแหน่งรัชทายาทไว้ในกล่องพระราชลัญจกร

¹Raymond Dawson. Imperial China. 1972. P. 295.

²Ibid. P. 299.

³Li Ung Bing. op.cit. P. 412-413.

เพื่อป้องกันความยุ่งยากเกี่ยวกับลำดับการสืบสันตติวงศ์ โดยกล่องจะถูกเก็บไว้ด้านหลังของ
ป้ายขนาดใหญ่ที่แขวนไว้ในพระราชวัง สำหรับของการระบุชื่อลับนี้จะถูกเก็บไว้ในที่ปลอดภัย
แห่งอื่นเพื่อความถูกต้องและเชื่อถือได้อย่างแน่นอน ภายหลังจากที่จักรพรรดิสิ้นพระชนม์ จะมี
การตรวจสอบจากทั้งสองแห่ง การปฏิบัติเช่นนี้คงกระทำเรื่อยมาจนทศวรรษสุดท้ายราชวงศ์ชิง¹

- ส่วนอีกประการหนึ่งคือ การตั้งสภามหาเสนาหรือสภากองมนตรีในระหว่างที่มี
การต่อสู้กับพวกโอรอด ในปีค.ศ. 1729 โดยที่สภามหาเสนาได้ช่วยจักรพรรดิยกร่างกฎหมาย
และเสนอแนะเกี่ยวกับกิจการทหารและนโยบายของรัฐ บุคคลสำคัญของสภามหาเสนานี้มี 3
คนที่ผลิตกันเข้ามาอาศัยอยู่ชั้นล่างของพระราชวัง เพื่อที่จักรพรรดิจะได้เรียกใช้ได้ทุกเวลา
เพราะกลุ่มเฉพาะกิจเล็ก ๆ นี้สามารถที่จะตัดสินใจได้รวดเร็วและให้คำปรึกษาได้ฉับไว รวมทั้ง
ยังเป็นผู้อารักขาอย่างลับ ๆ เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่ให้ประโยชน์มาก สภามหาเสนานี้จึง
ยังคงมีอยู่แม้เมื่อสงครามสงบ โดยนำเอากำลังคนส่วนใหญ่มาจากสำนักราชเลขาธิการส่วน
พระองค์ ซึ่งถูกลดบทบาทลงให้มีเพียงงานประจำวันเท่านั้น²

กิจการทางด้านทหารและการต่างประเทศในยุคนี้นี้ มิได้เปลี่ยนแปลงไปจากรัชสมัยของ
จักรพรรดิชิงซีมากนัก การคุกคามจากพวกโอรอดและรัสเซียได้ทวีความรุนแรงขึ้นเป็นทวีคูณ
สืบต่อมา สนธิสัญญาเนอชินสกีที่ทำกับรัสเซียไม่อาจสร้างความมั่นคงทางชายแดนระหว่าง
ไซบีเรียกับมองโกเลียนอก และการค้าระหว่างเขาวง อารีปแดนแห่งมองโกเลียกับรัสเซียที่
รื้อฟื้นขึ้นมาใหม่อาจจะนำความเสียหายมาสู่จีนได้ เพื่อความสำเร็จพระองค์จะต้องปฏิบัติตาม
นโยบายของพระราชบิดาด้วยการทำให้มองโกเลียต้องอยู่โดดเดี่ยว จักรพรรดิหย่งเจิ้งรู้สึก
กังวลใจในการเจรจากับรัสเซียครั้งใหม่ที่ยังไม่สำเร็จ แต่เมื่อการเจรจาบรรลุผลออกมาใน
นามของสนธิสัญญาเกียต๊ะในปี ค.ศ. 1727 ทำให้จีนมีความปลอดภัยทางด้านพรมแดนระหว่าง
มองโกเลียกับไซบีเรีย ในขณะที่เดียวกันรัสเซียได้ดินแดนในเขตสัมปทานประมาณ 40,000
ตารางไมล์ ระหว่างเออร์คุชกับเทือกเขา ไชยาน รวมทั้งดินแดนทางใต้และตะวันตกเฉียง
ใต้ของทะเลสาบไบคาลสิทธิพิเศษทางการค้า และการตั้งสถานทูตในกรุงเปียง

¹Immanuel C.Y. Hsu. op.cit. P. 36.

²Raymond Dawson. op.cit. P. 297.

เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงกับรัสเซีย จักรพรรดิหย่งเจิ้งจึงจัดส่งคณะสำรวจไป
ดินแดนของพวกโกลด ในระหว่างที่จีนสู้รบอยู่กับมองโกลโกลด ได้มีรายงานแจ้งเข้ามาว่า
ชาวรัสเซียที่อาศัยอยู่ตามชายแดนก็ถูกชาวมองโกลเข้าปล้นแย่งชิงน้ำ อูฐ วัวและแกะเช่นเดียว
กัน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียกับจีนดำเนินไปได้ด้วยดี จักรพรรดิจึงได้ส่งนายโกลชื่อ
ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่แผนกลี้นห่วนเป็นหัวหน้าคณะทูตไปยังรัสเซีย ในปี ค.ศ. 1729 เพื่อร่วม
แสดงความยินดีกับพิธีบรมราชาภิเษกของพระเจ้าปีเตอร์ที่ 2 ถือเป็นคณะทูตชาวจีนคนแรกๆ ที่ไป
เยือนรัสเซีย แต่เมื่อคณะทูตไปถึงเมืองเซนต์ปีเตอร์เบิร์ก โกลชื่อจึงทราบบว่าพระเจ้าซาร์
ได้สิ้นพระชนม์ไปแล้ว ผู้ปกครองคนใหม่คือพระนางแอนนาอิวานอฟนาซึ่งเป็นพระราชธิดาของ
พระเจ้าปีเตอร์มหาราชขึ้นปกครองแทน คณะทูตแผนจูเดินทางกลับกรุงเปียงจิงพร้อมกับตราสาร
ฉบับใหม่และในปี ค.ศ. 1731 ก็ได้เดินทางไปยังรัสเซียอีกครั้งหนึ่งเมื่อถึงเมืองเซนต์ปีเตอร์ส
เบิร์ก คณะทูตได้ขอคิดว่า ถ้าหากจีนจะบุกโจมตีมองโกลโกลด ชนพวกนี้ก็จะได้รับรัสเซียเป็นที่
พักพิง รัฐบาลรัสเซียอาจจะส่งมอบตัวผู้ปกครองและขุนนางให้กับจีน หรืออาจจะให้ที่พักพิง
พร้อมกับแสดงตนเป็นผู้ให้การคุ้มครองและป้องกันชนเผ่าเหล่านี้ให้รอดพ้นจากการโจมตีของจีน
เพื่อหวังครองดินแดนของมองโกลก็ได้ จากข้อคิดเหล่านี้ คณะทูตจึงเข้าใจดีว่าเพราะเหตุใด
รัสเซียจึงหลีกเลี่ยงการเจรจา จนกระทั่งเมื่อรัสเซียต้องทำสงครามกับโปแลนด์ไม่สามารถช่วย
มองโกลได้ ฝ่ายชิงจึงนำทหารเข้าโจมตีมองโกลจนชนะในที่สุด¹

จักรพรรดิหย่งเจิ้งมักจะถูกกล่าวหาว่าเป็นเผด็จการที่ใช้อำนาจเด็ดขาด มักใช้วิธีการ
สอบสวนความผิดที่แปลกประหลาดดังกรณีของหลู่ ลีวเหลียง ที่เขียนหนังสือต่อต้านราชวงศ์แมนจู
ว่าเป็นพวกปาเถียน หลู่ถูกลงโทษต่าง ๆ นานาจนตาย ส่วนบุตรชายและนักศึกษาหลายคนถูก
ตัดศีรษะ องค์จักรพรรดิเองได้เขียนหนังสือขึ้นอภิบาลการปกครองของแมนจูพร้อมทั้งคาดโทษ
ไว้สำหรับผู้ที่จะมีแนวความคิดต่อต้าน

ยุคของจักรพรรดิหย่งเจิ้งมีลักษณะที่ควบคุมอำนาจอย่างแท้จริง เริ่มไปด้วยการลงโทษ
แต่งงานมีประสิทธิภาพสูง ทรงมีความสามารถในการนำกฎหมายมาบังคับใช้ การรวมอำนาจแบบ
เบ็ดเสร็จ ทรงประสบความสำเร็จในการรวมอำนาจรัฐทั้งหมด จึงเป็นยุคที่ต่างจากราชสมัย

¹Li Ung Bing. op.cit. P. 413-418.

จักรพรรดิคงข้ออ้างตรงกันข้ามและได้กลายเป็นที่มาของยุคแห่งความรุ่งโรจน์ในสมัยต่อมา¹

4. รัชสมัยจักรพรรดิเฉียนหลง (Qianlong, ค.ศ.1736-1796) เป็นไอรสองค์ที่ 4 นามว่าหงลี่ (Hong-li) เมื่อทรงพระเยาว์ทรงประทับใจในองค์จักรพรรดิคงซี้และพยายามเจริญรอยตาม สิ่งที่จักรพรรดิทั้งสองพระองค์มีเหมือนกันมากจนสามารถมองเห็นได้ชัดคือ ทรงเป็นคนเปิดเผยและเมตตากรณา

จักรพรรดิเฉียนหลงเสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อพระชนมายุได้ 25 พรรษา ก่อนหน้านั้น ทรงผ่านการเตรียมพร้อมในฐานะรัชทายาท ทรงได้รับการศึกษาอบรมอย่างเข้มงวดทางด้านอุดมการณ์ของการเป็นกษัตริย์ เมื่ออายุได้ 10 ปี 6 เดือน ทรงได้รับคำสั่งจากจักรพรรดิคงซี้ให้เข้าศึกษาโรงเรียนในพระราชวังสำหรับเจ้าชาย (The Palace School for Princes หรือ Shang shu-fang) โดยมีครูชาวจีน 10 คน ชาวแมนจู 5 คนเป็นผู้สอนเกี่ยวกับลัทธิขงจื้อ และศิลปะการควบคุมกำลังทหารตามแบบแมนจู โดยมีชั่วโมงเรียนตั้งแต่เช้าถึงบ่ายเป็นหลักสลับเกี่ยวกับการศึกษาวิชาจีนโบราณ ประวัติศาสตร์ อักษรศาสตร์ ปรัชญา การนิพากษาคดีหน้าที่ของบุตรตอปปิดา จริยธรรมในการประพฤติตน และสุดท้ายกลวิธีในการบริหารราชการแผ่นดิน การขี่ม้าและยิงธนู จักรพรรดิเฉียนหลงทรงเป็นนักเรียนที่ฉลาดหลักแหลมในวิชาประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบันทึกเหตุการณ์ตามรูปแบบทางประวัติศาสตร์สำหรับการเป็นจักรพรรดิที่สมบูรณ์ ผลงานยอดเยี่ยมและสิ่งที่พระองค์ประทับใจตลอดเวลาคือ การเป็นจักรพรรดิที่เก่งกล้าในการรบของพระเจ้าถังไท่จง² (Tang Tai zong)

ในระหว่างที่ทรงศึกษานั้น พระองค์ทรงเรียนรู้ว่าผู้ปกครองที่ดีจะต้องเป็นผู้ที่มีสติปัญญา ความสามารถ และมีความสามารถที่จะค้นพบวิธีการเลือกใช้คน นับเป็นพรสวรรค์ที่ผู้ปกครองจะต้องนำมาใช้บริหารประเทศชาติ ทรงรังเกียจการประจบสอพลอ ระมัดระวังการรวมกลุ่ม และการเข้ามาครอบงำพระองค์ของพวกเขาที่ ทรงใช้หลักการพิจารณาผู้เข้ามาปฏิบัติงานด้วยการยึดถือคุณธรรมความสามารถเป็นเกณฑ์ คุณสมบัติที่กล่าวมาทั้งหมดของจักรพรรดิเฉียนหลงทำให้พระองค์พยายามดำเนินนโยบายการปกครองให้เป็นแบบ "สายกลาง" คือไม่หย่อนเกินไป

¹Immanuel C.Y. Hsu. op.cit. p. 37.

²Ibid. P. 38.

เหมือนในสมัยของจักรพรรดิถังซี้ และเข้มงวดจนเกินไปดังเช่นในสมัยจักรพรรดิหย่ง เจิ้ง รัชสมัยที่ขึ้นครองราชย์ใหม่ ๆ ทรงได้รับความช่วยเหลือจากข้าราชการที่มีประสบการณ์ได้แก่ อ้อเอ๋อไท่ (O Er Tai) และจาง ติง หยู (Zhang Ting You) ทรงปฏิบัติราชการกิจ สืบต่อพระราชบิดาที่ทรงริเริ่มไว้ทำให้ยุคของจักรพรรดิเจี้ยน หลง เต็มไปด้วยสันติสุขและ มั่งคั่ง สร้างความรุ่งโรจน์ให้กับราชวงศ์อย่างไม่เคยเป็นมาก่อน¹ หลังจากที่ อ้อ เอ๋อ ไท่ ถึง แก่กรรมในปีค.ศ. 1745 และอีก 4 ปีต่อมา จาง ติง หยู ได้ถึงแก่กรรม พระองค์จึงต้อง ปฏิบัติภารกิจด้วยพระองค์เอง โดยเริ่มจากการเสด็จประพาสไปยังที่ต่าง ๆ เช่นเสด็จไปทาง ใต้ 6 ครั้ง เพื่อทอดพระเนตรการคูดน้ำ แต่มักจะเป็นการเสด็จเพื่อแปรพระราชฐานมากกว่า นอกจากนั้นยังเสด็จไปทางตะวันออก 4 ครั้ง ตะวันตก 5 ครั้ง และนับครั้งไม่ถ้วนที่โปรดเสด็จ ไปยังบ้านเกิดของขงจื๊อในซานตง ณ ที่ใดที่พระองค์เสด็จไปจะมีการเตรียมการต้อนรับอย่างหุร ุราฟุ่มเฟือย

จักรพรรดิเจี้ยน หลงทรงเป็นผู้รอบรู้ ทรงฟื้นฟูการสอบคัดเลือกผู้คงแก่เรียน เปิดรับ นักวิชาการที่มีชื่อเสียงและรักสันโดษให้เข้าร่วมบริหารงาน แต่ผลงานทางด้านศิลปะและ อักษรศาสตร์ของพระองค์ไม่มีสิ่งที่น่าประทับใจแม้ว่าพระองค์จะเขียนบทกวีเพิ่มขึ้นถึง 43,000 บท

มีหลายสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าจักรพรรดิเจี้ยน หลงทรงสนพระทัยในงานศิลปะ โดยโปรด ให้มีการรวมภาพวาด งานเขียนลายมือ เครื่องลายครามทั้งงดงาม ภาพวาดที่ได้รับอิทธิพล จากตะวันตก จะเป็นภาพที่มีมิติใกล้เคียง ซึ่งนำไปผสมผสานกับการวาดภาพทิวทัศน์ของจีน หรือทางด้านสถาปัตยกรรมที่หมอสอนศาสนาเข้ามาสอนให้แก่ศิลปินจีนประจำราชสำนัก เช่นใน ปี ค.ศ. 1747 ไมเคิล มินอสดี ได้สร้างน้ำพุแบบตะวันตกถวายจักรพรรดิ และมีหลายสิ่งที่เป็นสิ่งก่อสร้างแบบอิตาลีออกแบบโดย จูเซปเป คาสติกลิโอเน (Giuseppe Castiglione) โดยเฉพาะพระราชวังฤดูร้อน (Yuan Ming Yuan) ที่สร้างขึ้นห่างจากกรุงเป่ย์จิงไปทาง ตะวันตกเจียงเหนือประมาณ 5 ไมล์¹ นอกจากนั้นยังมีโครงการเอกสารประจำห้องสมุดที่ทรง ให้การอุปถัมภ์

¹Frederic Wakeman, Jr. The Fall of Imperial China. 1956.

มีการรวบรวมหนังสือเกี่ยวกับสมบัติ 4 ประการฉบับสมบูรณ์ (Four Treasuries) ซึ่งมีเนื้อหามากกว่า 36,000 เล่มจัดแบ่งเป็นวรรณคดี 4 ประเภท ได้แก่ ตำนานคลาสสิก (jing) ประวัติศาสตร์ (shi) ปรัชญา (zi) และวรรณคดีที่สอดเสียม (ji) โดยจัดพิมพ์ออกมาเป็นฉบับถาวรประจำห้องสมุดประกอบด้วยบทสรุปถึง 10,230 หัวเรื่องและได้จัดพิมพ์ออกเป็น 7 ชุด² เพื่อแจกจ่ายไปยังส่วนต่าง ๆ ของจักรวรรดิ

นโยบายขององค์จักรพรรดิที่เกี่ยวกับโครงการเอกสารประจำห้องสมุดนั้น เกิดจากแรงจูงใจทางการปกครองโดยมีจุดประสงค์ เพื่อให้ควบคุมบทความทุกประเภท โดยเฉพาะส่วนที่นำมาอ้างอิงเพื่อก่อความไม่สงบในเรื่องเกี่ยวกับแมนจู ผู้ต้องสงสัยจะถูกค้นและปราบปราม นอกจากนี้ยังมีการทำลายหนังสือที่ทางการรับไม่ได้เป็นจำนวนมาก การทำลายหนังสือนี้เกิดขึ้นประมาณ 24 ครั้งระหว่างปี ค.ศ. 1774 - 1782 มีการทำลายประมาณ 13,826 เล่มจากจำนวน 538 เรื่อง ซึ่งเป็นการทำลายหนังสือครั้งใหญ่ที่สุด³ นับตั้งแต่มีการกระทำในรัชสมัยจักรพรรดิฉิน สือหวง เมื่อก่อนคริสต์ศักราช 213 ปี

นอกจากนี้ยังมีบันทึกเกี่ยวกับการยกทัพไปโจมตีดินแดนต่าง ๆ ของจักรพรรดิเจี้ยนหลง โดยเฉพาะการดำเนินนโยบายการแก้ไขปัญหาระเบิดเรื่องมองโกลตะวันตก ซึ่งก่อความยุ่งยากให้กับราชวงศ์ตั้งแต่ระยะแรกเรื่อยมา ทรงยกทัพเข้าปราบปรามในปี ค.ศ. 1759 โดยไม่ทันเกรงการเข้าแทรกแซงของรัสเซีย ชาวจีนเตอร์กีสถานโดยทั่วไปแล้วเป็นผู้ที่รักสงบแต่ถูกควบคุมโดยกองทัพจีน ซึ่งมีศูนย์กลางการบริหารอยู่ที่ อี้หลี่ (Ili) มีเขตอำนาจปกครองครอบคลุมภาคเหนือและภาคใต้ของเทือกเขาเทียนชาน รวมทั้งมีเจ้าหน้าที่และที่ปรึกษาประจำอยู่ตามจุดยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ในปี ค.ศ. 1768 ประชากرينบริเวณนี้รู้จักกันในนามว่า ซี้หยู (Xi yu) และดินแดนเหล่านี้รู้จักกันในนามใหม่ว่าซินเจียง (Xinjiang) หมายถึง เขตใหม่ (New Dominion) หรือ เขตแดนใหม่⁴ (New Territory) เป็นเหตุให้ราชวงศ์ชิงมีอาณาเขต

¹ Jonathan D. Spence. *op.cit.* P. 100.

² Raymond Dawson. *op.cit.* P. 302.

³ *Ibid.* P. 303.

⁴ รูปภาพประกอบ 8 หน้า 42

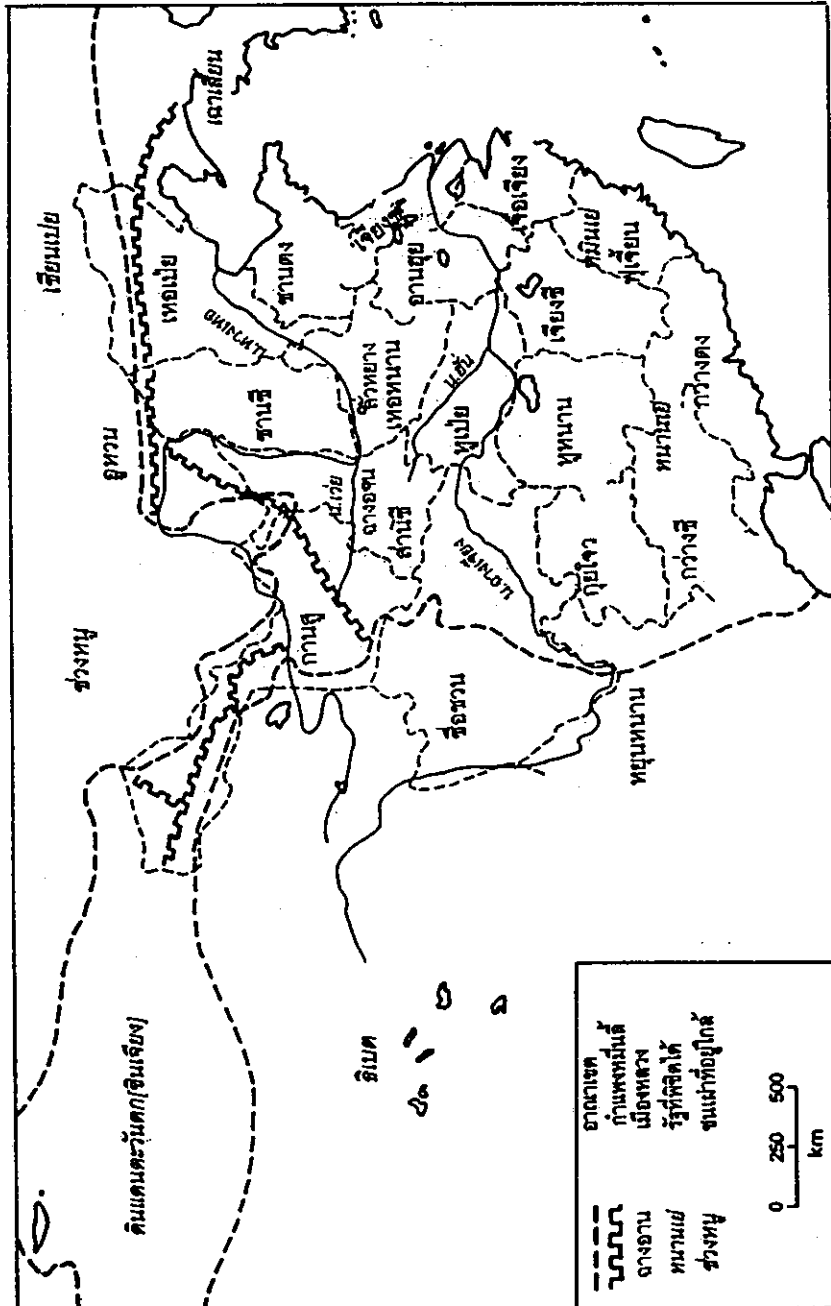
กว้างขวาง จนจัดอยู่ในกลุ่มของราชวงศ์ที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่ที่สุดที่เคยปกครองจีนมาก่อนหน้านี้ได้แก่ ราชวงศ์ฮั่น ราชวงศ์ถัง และราชวงศ์หยวน โดยการพิจารณาจากความสามารถในการเข้าครอบครองบริเวณที่ราบทาริมซึ่งเป็นหัวใจของเอเชียกลาง¹

จักรพรรดิเฉียนหลงทรงมีชื่อเสียงจากการที่สามารถเอาชนะซินเจียง ทำให้เกียรติประวัติในการสู้รบของพระองค์ได้ถูกรวบรวมไว้ในบันทึกที่ เรียกว่า บันทึกการสาตราทัพหลวง 10 ครั้ง (A Record of Ten Perfect Accomplishment) ในปีค.ศ. 1792 ตามบันทึกนี้ ได้กล่าวถึงการทำสงครามสู้รบกับพวกคซุนการ์ ในภาคเหนือของซินเจียง 2 ครั้ง (ค.ศ. 1755, ค.ศ. 1756 - ค.ศ. 1757) การทำให้พวกมูสลิมในภาคใต้ของซินเจียงยอมสงบ (ค.ศ. 1758 - ค.ศ. 1759) การทำลายกลุ่มกบฏของพวกจินชาน (Jin quan) 2 ครั้ง (ค.ศ. 1747 - ค.ศ. 1749, ค.ศ. 1771 - ค.ศ. 1776) การปราบกบฏในไต้หวัน (ค.ศ. 1787 - ค.ศ. 1788) การปราบพม่า (ค.ศ. 1766 - ค.ศ. 1770) การเข้าปกครองอันนัม (ค.ศ. 1788 - ค.ศ. 1789) และการเอาชนะพวกกูร์ข่า (Gurkhas) 2 ครั้ง ในบันทึกได้พรรณนาถึงเกียรติประวัติของจักรพรรดิในการทำสงครามซึ่งมักจะรู้จักกันอีกนามว่า "การสาตราทัพหลวง 10 ครั้ง" หรือ (Old Man of Ten Perfect Accomplishment)²

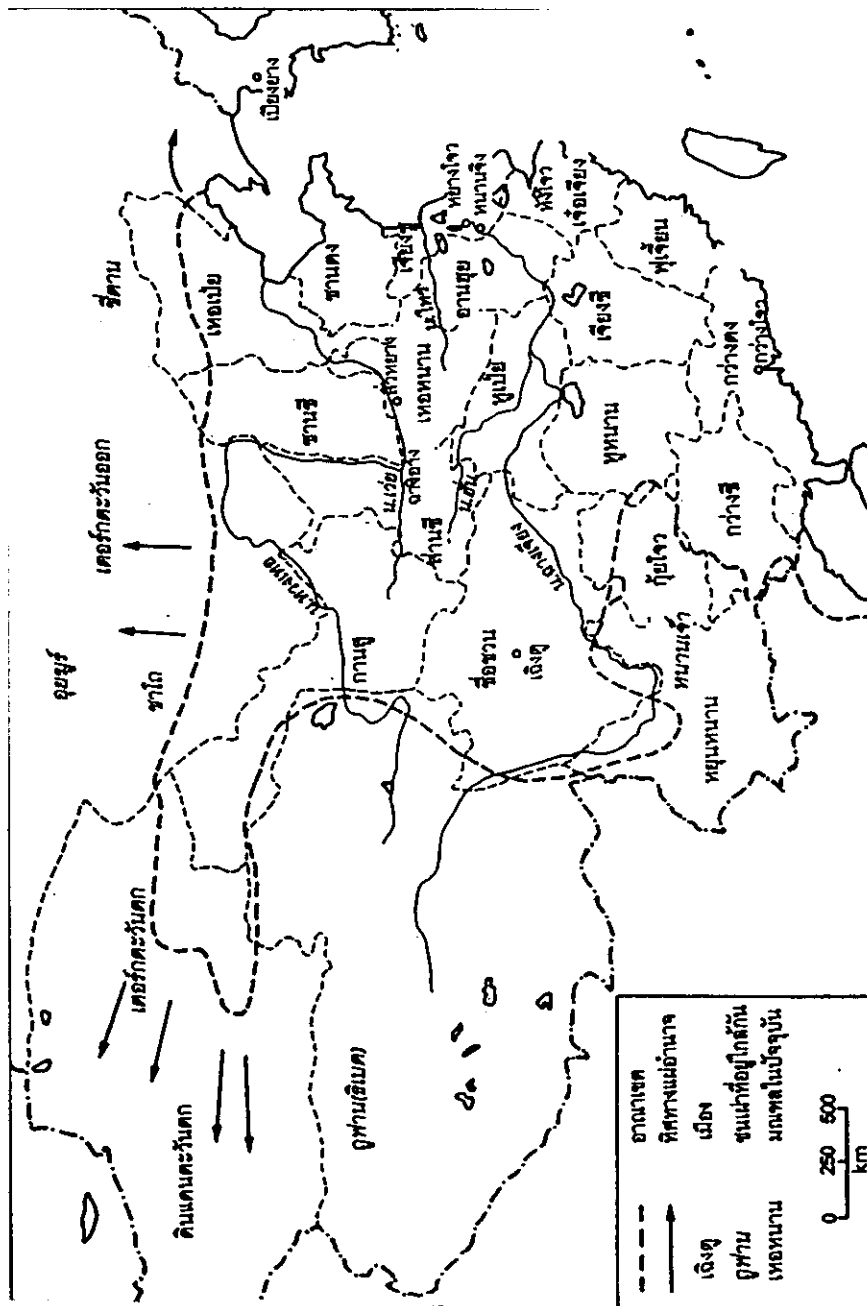
ในยุคของจักรพรรดิเฉียนหลงนั้นมีแต่สิ่งที่เจริญรุ่งเรืองและภาคภูมิใจ พระองค์ปกครองจักรวรรดิที่มีอาณาเขตกว้างขวางทางทิศเหนือจากมองโกเลียนอก จนถึงกว้างขวางในทิศใต้ และจากชายฝั่งทะเลในทิศตะวันออกถึงเอเชียกลางทางทิศตะวันตก ประเทศมีแต่ความสงบสุขและมั่งคั่ง มีรัฐบาลรอบนอกเข้ามาถวายเครื่องราชบรรณาการ โดยยอมรับว่าจีนมีอธิปไตยเหนือชาติตน เริ่มจากเกาหลีทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ อันนัม พม่า และสยาม ส่วนทางใต้ได้แก่ภูฐาน เนปาล และ กูร์ข่า ในตะวันตกเฉียงใต้ บางส่วนที่เป็นพวกชานในเอเชียกลาง จนถึงอาฟกานิสถาน จักรพรรดิเฉียนหลงทรงภาคภูมิใจในความกว้างใหญ่ของจักรวรรดิซึ่งมีมากกว่าที่เคยมีในสมัยราชวงศ์ฮั่นและถัง จะเป็นรองก็แต่เพียงจักรวรรดิมองโกล

¹Immanuel C.Y. Hsu. op.cit. P. 40.

²Ibid. p. 41.

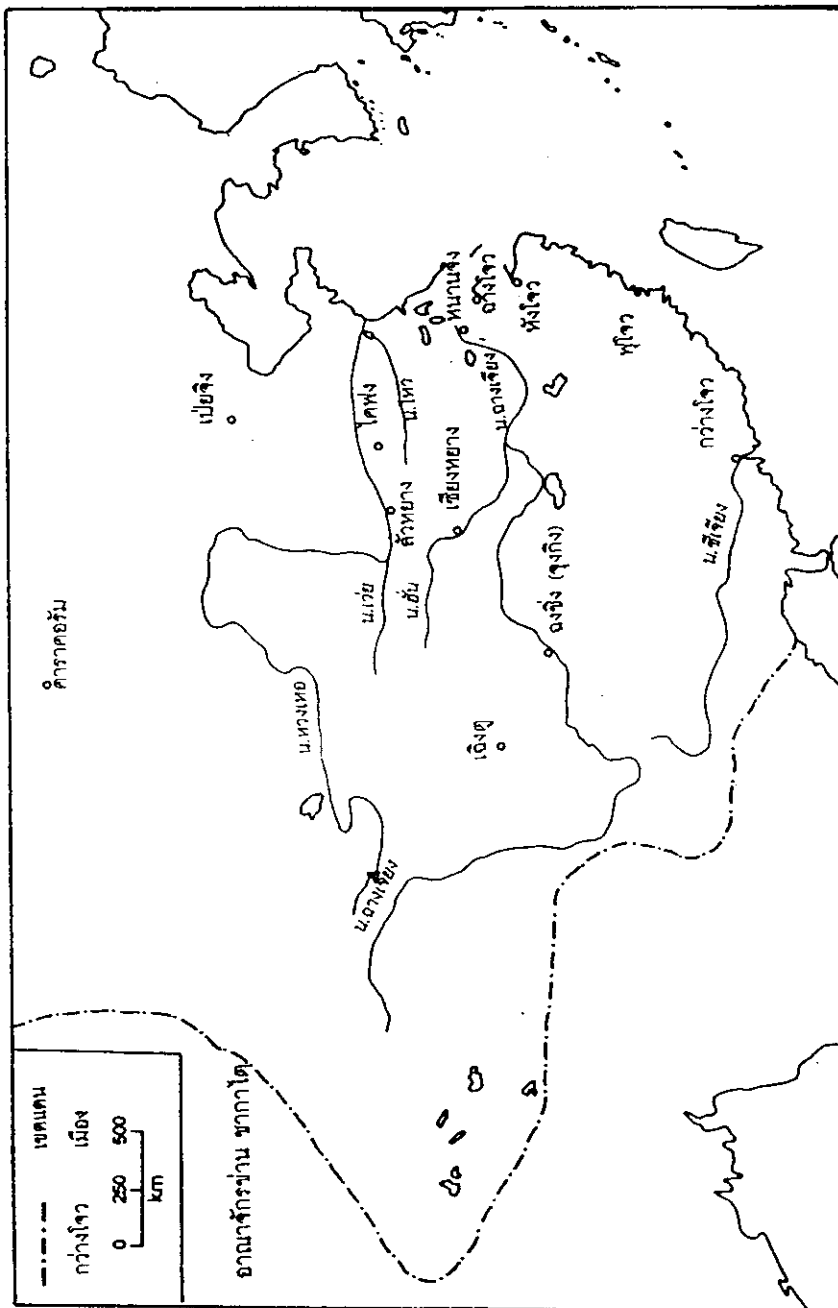

ภาพประกอบที่ 9 อาณาจักรชั้น ประมาณที่ 100 ก่อนคริสต์ศักราช

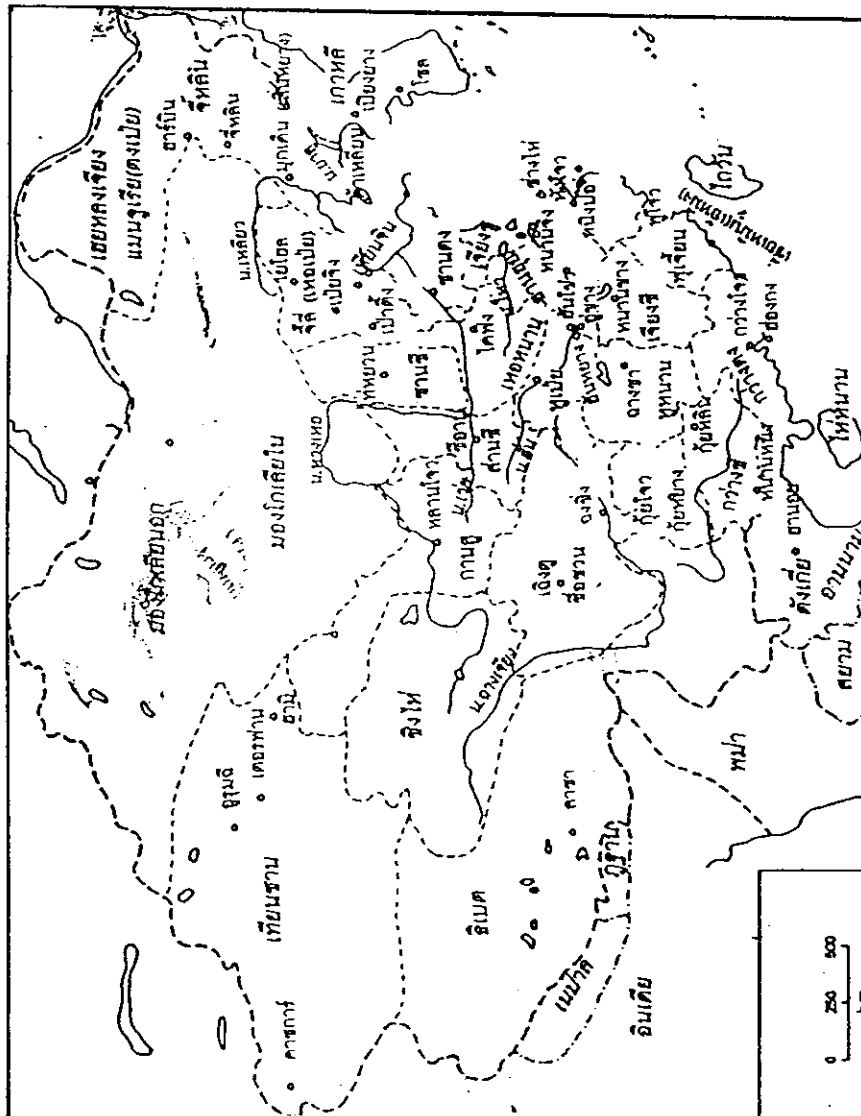
ภาพประกอบที่ 10 อาณาจักร ราว ค.ศ. 750

ภาพประกอบที่ 11 กุญแจผ่าน สถาปนาประชาวงศ์พยาน - อาณาจักรมอญไกล

ผู้แปล: วิชา วรดิษฐ์. ประวัติศาสตร์จีน. 2538. หน้า 395.

ภาพประกอบที่ 12 อาณาจักรซึ่ง ประมาณ ค.ศ. 1897

ที่มา หรีป วรดิกล. ประวัติศาสตร์จีน. 2538. หน้า 551.

ในคริสต์ศตวรรษที่ 13 เท่านั้น¹ในสมัยนั้นถือว่าเป็นยุคทองของราชวงศ์ชิงและประวัติศาสตร์จีน²

ความมั่นคงของราชวงศ์ชิงได้เริ่มเข้าสู่ยุคแห่งความเสื่อม ทั้งนี้เพราะความชราภาพ และความไม่แน่นอนขององค์จักรพรรดิซึ่งขณะที่มีพระชนมายุได้ 65 พรรษา พระองค์ทรงประทับ ใจในราชองครักษ์หนุ่มรูปงามวัย 25 ปี ชื่อ เทอ เซิน (Heshen) ทำให้เทอ เซิน ฉวย โอกาสสร้างสมอำนาจและทรัพย์สินจนสามารถมีอิทธิพลเหนือการควบคุมของจักรพรรดิและได้ ให้ความพยายามต่าง ๆ เพื่อให้ลูกน้องของตนเข้าไปประจำตำแหน่งหน้าที่สำคัญเกี่ยวกับรายได้ ของประเทศและทำการฉ้อราษฎร์บังหลวงอย่างเปิดเผย เทอ เซิน มีอำนาจมากถึงขนาดกล้า ขึ้นมาไปในเขตพระราชวังที่ประทับ (Forbid city) วิธีการสร้างอำนาจของเทอ เซินอีกวิธี หนึ่งคือในปี ค.ศ. 1790 ได้จัดให้บุตรชายของตนแต่งงานกับราชธิดาเสาววัยขององค์จักร- พรรดิ เพื่อหาหนทางเข้าไปมีอำนาจในหน่วยงานต่าง ๆ ถึง 20 ตำแหน่ง³

ในปี ค.ศ. 1796 จักรพรรดิเจียน หลง ได้ทรงสละพระราชอำนาจหลังจากปกครอง จักรวรรดินานถึง 60 ปี ทั้งนี้ เพราะพระองค์ไม่ประสงค์จะครองราชสมบัตินานกว่า จักรพรรดิดังนี้ ซึ่งเป็นพระอัยกาของพระองค์ พระองค์สิ้นพระชนม์ในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1799 หลังจากนั้น 5 วัน จักรพรรดิเจี๋ย ชิง (Jia Qing) ก็จับเทอ เซินประหารชีวิต ใน ข้อหาฉ้อราษฎร์บังหลวง นับเวลาที่เทอ เซินเข้ามามีอิทธิพลเหนือองค์จักรพรรดิเจียน หลง ในปี ค.ศ. 1775 จนกระทั่งเขาตายในปี ค.ศ. 1799 เทอ เซิน ได้ปล้นสะดมรัฐและสะสม ทรัพย์สินไว้มากมายอย่างไม่น่าเชื่อ เมื่อถูกริบทรัพย์สินปรากฏว่ามีถึง 800,000,000 ตำลึง หรือ ประมาณหนึ่งพันห้าร้อยล้านดอลลาร์

เหตุการณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมของเทอ เซิน ได้แพร่กระจายไปทั่ว ทำให้เกิดการ ฉ้อราษฎร์บังหลวงขึ้นทุกระดับ ทั้งในและนอกเมืองหลวง ทั้งในหมู่ข้าราชการพลเรือนและ เหล่าทหาร พวกทหารเริ่มขาดวินัยและไร้สมรรถภาพ ขาดการฝึกหัดและขาดจิตสำนึกในการ สู้รบ ทหารที่อยู่ตามชายแดนเริ่มประมาท การใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเริ่มทำให้ศีลธรรมเสื่อม ความ

¹ดูภาพประกอบที่ 9, 10, 11 และ 12 เพื่อเปรียบเทียบ

²Ibid.

³เอ็ดวินโอ. โรเซาเออร์และยอห์น เค. แพร่แบงค์ เล่มเดิม. หน้า 795-796.

เสื่อมเกิดขึ้นทั่วไป การเสด็จประพาสไปตามภูมิภาคต่าง ๆ ขององค์จักรพรรดิก่อให้เกิด การสูญเสียค่าใช้จ่ายมหาศาล ประกอบกับค่าใช้จ่ายในการจัดพิมพ์หนังสือ บันทึกการหาแร่ ทหหลวง 10 ครั้งอีกประมาณ 120 ล้านตำลึงซึ่งเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับเงินภาษีที่เก็บได้ ในแต่ละปีมีเพียง 40 ล้านตำลึง เงินส่วนใหญ่ที่ใช้จ่ายไปอย่างฟุ่มเฟือยจะเป็นกลไกสำคัญที่ ทำให้จีนต้องประสบปัญหาช่องว่างทางการคลังในระยะต่อมา

ความรุ่งเรืองในรัชสมัยจักรพรรดิเฉียนหลง ได้รับการติเตียนอย่างรุนแรงจาก ผลของการกระทำ 2 ประการคือ การจัดทำหนังสือที่ต้องสูญเสียค่าใช้จ่ายอย่างมากมา (ค.ศ. 1770) และการที่พระองค์หลงเชื่อองครักษ์แมนจูหนุ่มซึ่งเป็นที่มาของความยุ่งยากที่ จักรพรรดิเจี๋ย จึงต้องดำเนินการแก้ไขและได้กลายเป็นที่มาของความเสื่อมหรือเป็นเหตุให้ ราชสำนักแมนจูเสื่อมอย่างรวดเร็วด¹

สรุป

ราชวงศ์ชิงเป็นราชวงศ์สุดท้ายที่ปกครองจีนอยู่นานถึง 268 ปี แม้จะเป็นราชวงศ์ ของชนชาติป่าเถื่อน แต่ก็สามารถปกครองจักรวรรดิจีนให้เกิดสันติสุขได้ยาวนาน โดยเฉพาะ ในช่วง ค.ศ. 1644 - 1796 จนได้ชื่อว่าเป็นยุคแห่งความรุ่งโรจน์ของราชวงศ์ ความสำ- เร็จ ของชนชาติแมนจูในการเข้าบริหารจักรวรรดิจีนนั้น แม้จะเกิดอุปสรรคจากกบฏภายใน อยู่ระยะหนึ่ง เนื่องจากความสามารถของกลุ่มผู้นำตั้งแต่เริ่มสถาปนาราชวงศ์ คือสมัยของ นูร์ฮาซี จนถึงรัชสมัยจักรพรรดิเฉียนหลง ความสามารถดังกล่าวได้แก่ การนำระบบหมู่ของ ชนเผ่ามาปรับใช้ การรู้จักดัดแปลงสิ่งที่ดีของจีนมาปรับใช้พร้อมกับกำหนดนโยบายป้องกันการ แสวงหาอำนาจของ กลุ่มขุนนางแมนจู กลุ่มขุนนางจีน โดยใช้ระบบศักคู้คือ ขุนนางแมนจู และขุนนางจีนปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันเพื่อมิให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอำนาจมากเกินไป และเพื่อมิให้ ชาวจีนรู้สึกว่าเขาถูกปกครองโดยชนต่างชาติ ประกอบกับการปกครองของราชวงศ์ใน

¹ Charles O. Hucker. China to 1850 A Short History. 1978.

ระยะแรก ๆ ราชสำนักชิงยังขาดผู้รู้และผู้ชำนาญการ จำเป็นต้องอาศัยขุนนางชาวจีน ใน
 ขณะเดียวกันชาวแมนจูก็พยายามเรียนรู้อารยธรรมจีนควบคู่ไปกับการพยายามรักษาวัฒนธรรม
 เดิมของแมนจูไว้ด้วย ทั้งนี้เป็นเพราะชาวแมนจูเข้าใจดีว่าหากทำการปกครองจีนโดยพล
 กำลังแต่เพียงประการเดียว พวกเขาจะปกครองได้เพียงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น การเรียนรู้
 อารยธรรมจีนในทุก ๆ ด้าน ของชาวแมนจูนี้เองที่ส่งผลให้อารยธรรมจีนที่สืบทอดมานับพัน ๆ
 ปีนั้นยังคงอยู่ โดยเฉพาะโครงสร้างทางการเมือง สังคม ระบบเศรษฐกิจ แนวความคิดทาง
 ภูมิปัญญาหรือแม้แต่ความเจริญทางด้านศิลปกรรม จักรพรรดิแต่ละพระองค์ทรงบริหารอาณาจักร
 ด้วยความสนพระทัย และพยายามประพจน์พระองค์ให้เป็นผู้ทรงคุณธรรมตามหลักการของ
 ขงจื๊อ ส่งผลให้จักรวรรดิเกิดสันติสุข และมีอาณาเขตกว้างใหญ่

ความรุ่งเรืองทางการปกครองและเศรษฐกิจ

เมื่อชาวแมนจู ซึ่งเป็นชนเผ่าเร่ร่อนได้พัฒนาตนเอง จนสามารถได้เข้ามาครอบครองจีน ที่มีความรุ่งเรืองมาเป็นเวลานานและมีอาณาเขตกว้างใหญ่ มีประชากรเป็นจำนวนมาก ผู้นำชาวแมนจูจึงต้องรับเอารูปแบบของอารยธรรมจีนตามระเบียบประเพณีขงจื๊อ ที่สืบทอดมาจากราชวงศ์หมิง ทั้งในด้านทฤษฎีและปฏิบัติ โดยอาจมีการปรับเปลี่ยนบ้างตามโอกาสและความจำเป็นพิเศษ ด้วยวิธีการคัดเลือกนักปราชญ์ชาวจีนเข้ามารับราชการควบคู่กับข้าราชการชาวแมนจูในรูปแบบราชการบริหารแบบผสมที่จำนวนคร่าว ๆ เท่ากันทั้งในการปกครองส่วนกลางและในส่วนภูมิภาค จักรพรรดิฉินในยุคนั้นจึงมีความรุ่งเรืองทั้งด้านการปกครองและเศรษฐกิจ

ความรุ่งเรืองทางการปกครอง

ระยะแรกที่ราชวงศ์ชิงเข้าปกครองจีน จักรพรรดิแมนจูต้องใช้เวลาเพื่อรื้อฟื้นกว่า 2 ทศวรรษก่อนหน้าที่จักรพรรดิดังที่ จักรพรรดิหย่งเจิ้งและจักรพรรดิเจี้ยนหลงทั้ง 3 พระองค์จะสามารถทำให้จีนมีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุด โดยเฉพาะระยะที่ผู้สำเร็จราชการโอบ้อ (Obol) ปกครอง ราชวงศ์ชิงต้องเผชิญกับปัญหา 2 ประการ คือ การรักษาอำนาจของตนไว้อย่างสุดความสามารถกับการรักษาชนบประเพณีของชนชาติแมนจูไว้อย่างเคร่งครัด เพื่อป้องกันการถูกวัฒนธรรมจีนดูดกลืน ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่จักรพรรดิของแมนจูในระบอบนั้นจะต้องตระหนัก เนื่องจากกลุ่มผู้นำโดยเฉพาะผู้สำเร็จราชการทั้ง 4 ของจักรพรรดิดังที่ ล้วนเป็นกลุ่มผู้บุกเบิกและนำกำลังเข้ายึดกรุงเป่ย์จิงซึ่งยังคงประทับใจในความสามารถ ความเด็ดเดี่ยวของนักรบฮั่นกับอobaไฮ อีกทั้งเคยได้ร่วมสถาปนารัฐแมนจูมาก่อน กลุ่มผู้สำเร็จราชการ โดยเฉพาะโอบ้อจึงไม่วางใจกลุ่มนักปราชญ์และข้าราชการชาวจีนที่มีแบบแผนการดำเนินชีวิตเหมือนคนอ่อนแอ แต่ในขณะเดียวกันยังคงจงรักภักดีต่อราชวงศ์หมิงที่ถูกล้มล้างไป¹

ระยะทศวรรษที่ 1660 คณะผู้สำเร็จราชการทั้ง 4 นั้นได้แก่ โซนิ (Soni) ชุกซาฮา

¹Robert B.Oxnam. op.cit. P. 2.

(Suksaha) เอ๋อ^๕บิลุน (Ebilun) และโอโบ^๕ ระระนั้นดูเหมือนว่าชาวจีนจะมีอำนาจเหนือกว่าแมนจูไม่ว่าจะเป็นขนาดของพื้นที่ที่กว้างใหญ่ไพศาล จำนวนประชากรและชนบทกรรมเนื้อมประเพณี ชาวแมนจูคงเป็นเผ่าชนป่าเถื่อนกลุ่มเล็ก ๆ ที่มีจำนวน 2 - 3 แสนคนทำการปกครองชาวจีนซึ่งมีอยู่ 150 ล้านคน ท่ามกลางความหวาดระแวงและระมัดระวัง^๕นั้น ผู้นำแมนจูจำเป็นต้องสืบทอดระบบการปกครองจากชาวจีนอย่างเคร่งครัดด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นสถาบันทางการเมืองและข้าราชการ ราชวงศ์ชิงตัดสินใจรับเอาโครงสร้างการบริหารราชการพลเรือนของราชวงศ์หมิง อีกทั้งพยายามชักจูงข้าราชการสมัยหมิงให้เข้ามาทำงาน ดังจะเห็นได้ตั้งแต่รัชสมัยของอoba^๕ไฮ ช่วงทศวรรษที่ 1630 แม้ว่าแมนจูจะยังมิได้เข้าปกครองจีน หรือในกรณีของคอร์กอนในทศวรรษที่ 1640¹ ก็ปรากฏหลักฐานว่าผู้สำเร็จราชการจะต้องปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับชาวจีนที่อยู่รอบข้าง เพราะตระหนักดีว่าชนชาติของตนไม่มีประสบการณ์ในการปกครองประเทศจีน² ซึ่งชาวจีนเองก็ต้องฝืนใจตนเองยอมรับและปฏิบัติตามคำสั่งของชาวแมนจู วิธีการปกครองและนโยบายของโอโบ^๕นั้นเป็นไปเพื่อสร้างความยิ่งใหญ่ เสริมความเกรงกลัวให้กับชาวแมนจู ซึ่งในอดีตเคยพ่ายแพ้ให้กับโกลข่าน (ขณะนั้นยังคงเป็นราชวงศ์ซ่งใต้) ทั้งนี้เพื่อเสริมให้อารยธรรมแมนจูเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น อันจะเป็นแนวทางป้องกันมิให้ถูกอารยธรรมจีนดูดกลืนดังเช่นชนเผ่าอื่น ๆ ในอดีต ด้วยวิธีการตั้งชาวจีนและชาวแมนจูให้ทำการปกครองเหมือนกันอยู่เคียงข้างในราชสำนัก ณ กรุงเป่ย์จิง ระบบการปกครองจึงดูดีเลิศ การบริหารงานเหมือนการปกครองของครอบครัวหนึ่ง เพราะมีพื้นฐานทางจริยธรรมดี ทุกฝ่ายต่างยอมรับในหลักการ "ความสัมพันธ์ทั้ง 5 ของขงจื้อ" แต่ในขณะเดียวกัน แดปเปอร์ (Dapper) ซึ่งเป็นมิชชันนารีที่เดินทางเข้าไปในจีนยุคที่จักรพรรดิคังซีปกครองได้แสดงความเห็นว่า "จักรพรรดิคังซีพยายามกีดกันชาวจีนออกจากตำแหน่งทางรัฐบาลเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้ชนชาติแมนจูเข้าดำเนินงานแทน"³

¹Frederic Wakeman, JR. op.cit. p. 85.

²Donald F.Lach and Edwin J.Wankley. Asia In The Making of Europe. 1993. P. 1711.

³Ibid. P. 1712.

1. **สถาบันจักรพรรดิและชนชั้นสูง** องค์จักรพรรดิเป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในการกำกับดูแลหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ ทรงบริหารประเทศทุก ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นการตัดสินใจดำเนินนโยบายสำคัญ ๆ ของรัฐ การปูนบำเหน็จรางวัลแก่ข้าราชการ การไล่ข้าราชการออก ควบคุมกองทัพ และให้สัตยาบันสนธิสัญญากับต่างประเทศ ทรงมีอำนาจสูงสุดในการตรากฎหมายงบประมาณประจำปีและแก้ไขกฎหมาย ทรงมีอำนาจสูงสุดทางการศาลสามารถลงโทษ ลดโทษได้เท่าที่พระองค์มีพระราชประสงค์

นอกจากนี้จักรพรรดิยังเป็นผู้นำทางศาสนาและประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการแต่งตั้งองค์ดาไลลามะ ผู้นำลัทธิเต๋า ทายาทของโจว ทรงเป็นผู้บวงสรวงเทพเจ้าประจำสวรรค์ พื้นดิน ขงจื้อ พระพุทธเจ้า และเทพต่าง ๆ แม้ในยามที่ประชาชนประสบภัยธรรมชาติ จักรพรรดิจะเป็นผู้ประกอบพิธีบวงสรวงเพื่อขอโทษฟ้าดิน เทพต่าง ๆ ที่ทำให้ธรรมชาติไม่พอใจ

จักรพรรดิจะเป็นผู้อุปถัมภ์ในการจัดทำและพิมพ์พจนานุกรม สารานุกรม ต้องเป็นผู้นำทางภูมิปัญญา เป็นประธานในการสอบคัดเลือกข้าราชการทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นส่วนภูมิภาค เมืองหลวงข้าราชการสำนัก และมักจะเป็นผู้ตั้งหัวข้อบรรยายให้ผู้มีสิทธิ์ได้รับการคัดเลือก 10 คนแรก เป็นผู้บรรยายในวิทยาลัยของจักรพรรดิคือ จื่อเจียน (Guo Zijian) ปริญญาทุกประเภทจะมอบในนามจักรพรรดิ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะพบว่าจักรพรรดิมีอำนาจอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด แต่ในทางปฏิบัติจะมีการจำกัดอำนาจจากหลักปรัชญาของขงจื้อเพื่อการเป็นผู้นำที่ดี นอกจากนี้จักรพรรดิยังต้องปฏิบัติตามพิธีกรรมตามโอกาสและเงื่อนไขต่าง ๆ ในอดีต เพื่อเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของประชาชน ต้องปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม โดยเฉพาะจะต้องรับฟังความคิดเห็นของนักปราชญ์และพวกผู้ดี ในยามทุกข์โศกจักรพรรดิจะต้องให้โอกาสข้าราชการได้ไว้ทุกข์ตามประเพณี เมื่อเกิดเรื่องราวที่ส่งผ่านไปยังกระทรวงทั้ง 6 (ลิ่วบู Liubu) และเสนาบดีทั้ง 9 (จิ่วชิง, Jiusheng) องค์จักรพรรดิจะต้องยอมรับมติที่เป็นเอกฉันท์ ส่วนเรื่องในราชสำนักจะต้องปฏิบัติตามระเบียบ และทรงมีหน้าที่ดักเตือนสิ่งสอนให้เชื่อพระวงศ์เคร่งครัดในการปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนา หากจักรพรรดิทรงละเลยต่อสิ่งเหล่านี้ อำนาจของพระองค์จะถูกคัดค้านจากผู้ตรวจสอบ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือแม้แต่กลุ่มกบฏ การก่อกบฏเป็นผลมาจากอิทธิพลที่แพร่หลายของเม้งโจว ซึ่งถือว่าเป็นอำนาจอันชอบ

ธรรมเพื่อคานอำนาจของผู้ปกครอง ถ้าหากจักรพรรดิปฏิบัติตนตั้งอยู่ในคุณธรรมอันดีประชาชน และข้าราชการบริพาร จะให้การสนับสนุนตามหลักอาณัติแห่งสวรรค์ (Mandate of Heaven) จักรพรรดิทำการปกครองในนามของเฮอร์สแห่งสวรรค์ (Tianzi) ซึ่งเป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ¹

ชั้นชั้นสูงตามระบบของราชวงศ์ชิง แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มราชตระกูล กลุ่มขุนนางและกลุ่มทหาร

1.1 กลุ่มราชตระกูลเป็นผู้สืบเชื้อสายโดยตรงจากนัรฮำซี มีจำนวนประมาณ 700 คน ตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19 กลุ่มราชตระกูลอยู่ภายใต้การกำกับดูแลจากหน่วยงานสำนักราชสกุลของจักรพรรดิ (Zong Fenfu) โดยจะกำหนดหน้าที่เก็บหลักฐานเกี่ยวกับราชตระกูลโดยเฉพาะกิจกรรมประจำวัน ตั้งแต่เกิดจนตาย สมาชิกราชตระกูลเหล่านี้จะได้รับมรดกที่ดินและมีหน่วยงานให้การดูแลรวมทั้งมีรายได้ประจำปีให้ โดยจะต้องแยกตัวอยู่ต่างหากห้ามเกี่ยวข้องกับข้าราชการทุกภูมิภาค และห้ามก้าวล่วงงานของสำนักราช-เลขาธิการหรือสภาที่ปรึกษา

1.2 กลุ่มขุนนางที่ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ จะแบ่งออกเป็น 5 ชั้น คือ สมเด็จเจ้าพระยา (gong) เจ้าพระยา (hou) พระยา (bo) พระ (zi) และหลวง (nan) ตำแหน่งเหล่านี้ปฏิบัติงานมีทั้งฝ่ายพลเรือนและฝ่ายทหารซึ่งได้รับการสอบคัดเลือกเข้ามาโดยพิจารณาจากความรู้ ความสามารถและความซื่อสัตย์

1.3 กลุ่มทหารกองธงต่าง ๆ เป็นกลุ่มสำคัญที่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากจักรพรรดิเป็นอย่างดี จะได้รับพระราชทานที่ดิน วัวควาย ข้าวและเสื้อผ้าเพื่อการเลี้ยงชีพ ดังนั้น เพื่อเป็นการรักษาชื่อเสียงเกียรติยศทหารจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการค้าและแรงงานไม่ได้ และถ้าหากกระทำความผิดจะได้รับการพิจารณาโทษจากนายพลตาดาร์ (นายพลชาวแมนจูที่นิยมเรียกในสมัยหลัง) กองกำลังส่วนใหญ่ของกลุ่มทหารธงจะอยู่ที่เป่ย์จิง และตำบลใกล้เคียง

2. การบริหารราชการส่วนกลาง ก่อนปี ค.ศ. 1729 หน่วยงานสำคัญของรัฐบาลกลางได้แก่ สภาเสนาบดี (Grand Secretariat) หรือ เน่ฮ์ เกื่อ (Neige) ซึ่งจักรพรรดิ

¹Immanuel C.Y. Hsu. op.cit. P. 46.

ราชวงศ์หมิงองค์แรกได้สถาปนาขึ้นมาภายหลังจากการยกเลิกตำแหน่งนาอัครรัฐมนตรี ในปี ค.ศ. 1380 ราชวงศ์ชิงได้รับช่วงต่อมานี้พร้อมกับจัดแบ่งหน่วยงานภายในออกเป็น 6 ฝ่าย กำหนดให้ข้าราชการชาวแมนจูและชาวจีนอย่างละครึ่ง ทำหน้าที่เป็นคณะที่ปรึกษาสำหรับ จักรพรรดิ¹ ซึ่งปฏิบัติงานคล้ายกับสำนักนาอัครมนตรี แต่ไม่มีตำแหน่งหัวหน้าหรือผู้บังคับบัญชา และไม่มีอำนาจในการสั่งการโดยตรงกับรัฐมนตรีทั้ง 6 และรัฐบาลท้องถิ่น องค์จักรพรรดิจะเป็นผู้สั่งการโดยตรง สภาเสนาบดีมีหน้าที่ในการร่างกฎหมาย พระบรมราชโองการ และ ประกาศต่าง ๆ ของจักรพรรดิ หน่วยงานนี้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจขององค์จักรพรรดิ จึงเป็น หน่วยงานที่กล่าวได้ว่ามีอำนาจมากที่สุดในการบริหาร หากสามารถสอบได้ระดับจินซือ (Jinshi) ก็สามารถเข้ารับราชการในหน่วยงานนี้ได้ การอยู่ในตำแหน่งจะไม่มีกำหนดเวลาแน่นอน เพียงแต่ข้าราชการทุกคนมีอำนาจหน้าที่สูงเท่าเทียมกัน

ในรัชสมัยของจักรพรรดิคังซี สภาเสนาบดีจะสูญเสียอำนาจไประยะหนึ่ง เนื่องจาก จักรพรรดิทรงไว้วางใจในราชเลขาส่วนพระองค์ในสำนักศึกษาจักรพรรดิ (Nan Shufang) เพื่อร่างกฎหมายและพระราชกฤษฎีกาต่าง ๆ ถวาย จนกระทั่งปี ค.ศ. 1729 ได้มีการสถาปนา สภาองคมนตรี หรือสำนักงานยุทธวิธี (Zhun Jiqu) ขึ้นหน่วยงานใหม่นี้ได้เข้ามามีอำนาจ หน้าที่แทนสภาเสนาบดี งานทุกอย่างยังคงอยู่ในอำนาจของสภาองคมนตรี ยกเว้นแต่งานประจำที่เป็นงานทั่ว ๆ ไป²

สำหรับความเป็นมาของสภาองคมนตรีได้พัฒนาการขึ้นมาจากความจำเป็นทางด้านการ ทำสงครามปราบปรามพวก ครุฑนการ เผ่าโหลด ในรัชสมัยจักรพรรดิ หย่ง เจิ้ง ซึ่งได้รับคำแนะนำจากเจ้าชายชื่อ ผู้เป็นอนุชาของพระองค์และราชเลขาการ จาง ติงฮู (Zhang Tingyu) กับ เจียง ติง ซี (Jiang Tingxi) ซึ่งได้รับมอบหมายให้กำกับดูแลหน่วยงานด้าน กองทัพอย่างลับ ๆ ได้ร่วมกันจัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ จนกระทั่งปี ค.ศ. 1729 จึงได้ สถาปนาอย่างเป็นทางการมีหน้าที่ในการถวายคำแนะนำ การวางแผนสู้รบกับพวกโหลด เป็น

¹Ibid. P. 172.

²J.K. Fairbank. Ch'ing Administration. 1960. P. 41.

หน่วยงานที่มีบทบาทสูงมากในรัชสมัยจักรพรรดิหย่ง เจิ้ง¹

สมาชิกสภาองคมนตรีคัดเลือกจากเสนาบดี และรัฐมนตรีจากกระทรวงทั้ง 6 และข้าราชการอื่นจากหน่วยงานพลเรือนระดับสูง จะมีประมาณ 4 - 5 คนที่ได้รับแต่งตั้งจากจักรพรรดิ จำนวนสมาชิกสภาเดิมมี 3 คนภายหลังเพิ่มเป็น 10 คนในปี ค.ศ. 1745 แต่โดยเฉลี่ย 5 - 6 คนแบ่งเป็นชาวแมนจูและชาวจีนซึ่งมีฐานะเท่ากัน ในทางปฏิบัติจะเป็นสมาชิกที่มีสายเลือดเจ้าชายแมนจู โดยมีที่พักอยู่ในเขตพระราชวัง (ซึ่งจะตรงข้ามกับสภาเสนาบดีที่อยู่ภายนอก) เพื่อปฏิบัติงานได้ทันทีที่จักรพรรดิต้องการ² การปฏิบัติหน้าที่ในแต่ละวันจะเริ่มตั้งแต่ก่อนสว่าง เพื่อศึกษารายงานที่จักรพรรดิได้ทรงพิจารณาแล้วมีการบันทึกความเห็นเพิ่มเติมไว้ข้าง ๆ ต่อมาก็เข้าร่วมประชุมกับองค์จักรพรรดิ ปกษาข้อราชการกับหน่วยงานต่าง ๆ ร่างกฎหมาย พิสัญอักษรที่จะเสนอองค์จักรพรรดิก่อนประกาศใช้

คณะองคมนตรีจะถวายคำปรึกษาข้อราชการลับแก่องค์จักรพรรดิ อย่างน้อยที่สุดวันละหนึ่งครั้งในเรื่องเกี่ยวกับ การทหาร การป้องกันชายแดน การคลังกับภาษี และการต่างประเทศ เสนอแนะเกี่ยวกับนโยบาย การแต่งตั้ง การไล่ออก และเข้าร่วมพิจารณาคดีสำคัญเป็นคณะพิเศษขององค์จักรพรรดิและจัดเตรียมการสอบในพระราชวัง ทำหน้าที่อ่าน ถ่ายทอดเก็บรายงานสำคัญและความสำเร็จเกี่ยวกับกิจการทหาร เป็นที่ปรึกษาที่ใกล้ชิดจักรพรรดิมากที่สุด โดยจะติดตามจักรพรรดิไปทุกแห่งแม้ในยามที่เสด็จไปล่าสัตว์ หรือท่องเที่ยว โดยองคมนตรีเหล่านี้จะมีโอกาสว่างในตอนค่ำ ลักษณะอำนาจขององคมนตรีคล้ายกับสภาเสนาบดี คือไม่มีอำนาจที่จะสั่งการกระทรวงทั้ง 6 หรือมณฑลต่างๆซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ขององค์จักรพรรดิ เนื่องจากตำแหน่งหน้าที่ของสภาองคมนตรีมีอยู่มากและใกล้ชิดองค์จักรพรรดิ จึงมีข้อห้ามสำคัญสำหรับองคมนตรีเหล่านี้ในการเข้าไปเกี่ยวข้องกับติดต่อเป็นการส่วนตัวกับกลุ่มอำนาจในส่วนภูมิภาคที่มีสัมพันธ์กับบรรดาเจ้าชาย และเจ้ากรมสารบรรณทหารบก ด้วยเกรงว่าจะทำให้องคมนตรีเหล่านี้มีอำนาจมากเกินไป

องคมนตรีที่ได้รับแต่งตั้งจะได้รับเงินเดือนเฉพาะจากหน่วยที่ตนสังกัดเป็นเงินรายได้

¹Ibid. P. 55.

²Ibid. P. 57.

ไม่เกิน 10,500 ถึง 11,000 ตำลึงเงินต่อปี ระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ไม่มีข้อกำหนด เช่น ตุง เกา (Dong Gao) อยู่จนถึง 35 ปี (ค.ศ. 1779 - ค.ศ.1797, ค.ศ. 1799 - ค.ศ.1812, ค.ศ.1814 - ค.ศ.1818) ในขณะที่คนอื่น ๆ ปฏิบัติหน้าที่เพียง 2 - 3 เดือน ในยุคที่ราชวงศ์ชิงปกครองมีจำนวน 145 คน เป็นชาวแมนจู 72 คน เป็นชาวจีน 64 คน คนจีนที่เป็นทหารอยู่ในกองธง 3 คนและเป็นชาวมองโกล 6 คน ดังนั้นจึงดูเหมือนว่าการกระจายตำแหน่งระหว่างชาวแมนจูและชาวจีนนั้นยุติธรรม แต่ที่จริงเป็นอุปสรรคประการหนึ่งที่จะให้ชาวจีนอยู่อย่างสงบ แม้ในเรื่องจำนวนองคมนตรีซึ่งมีหน้าที่ถวายคำแนะนำ ยังคงแบ่งกันเป็นสัดส่วน โดยปกติองคมนตรีที่เป็นชาวแมนจูจะได้รับความไว้วางใจมากกว่าองคมนตรีที่เป็นชาวจีน ดังจะเห็นได้จากงานที่มอบหมายให้องคมนตรีที่เป็นชาวแมนจูเป็นงานที่มีอำนาจพิเศษและเป็นความลับ แม้กระนั้นยังมีชาวจีนจำนวนไม่น้อยที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมเป็นแกนนำของการบริหาร

หน่วยงานที่อยู่ภายใต้บังคับบัญชาของสภาองคมนตรีจะประกอบด้วยสำนักงานเลขานุการ ซึ่งมีสมาชิก 32 คน โดยเป็นชาวจีนและชาวแมนจูอย่างละ 16 คน มาทำหน้าที่ผลัดเปลี่ยนกันอย่างละครึ่งระหว่างภาคกลางวันกับภาคกลางคืน รับผิดชอบงานบริหารทั่วไปและงานเกี่ยวกับเลขานุการ และกลายเป็นหน่วยงานลับที่สำคัญของรัฐ ที่รู้จักกันในนามสภาที่ปรึกษาน้อย (Xiao junji) ในระหว่างยุคของราชวงศ์ชิง สมาชิกของสำนักงานเลขานุการได้รับแต่งตั้งเป็นองคมนตรีทั้งหมด 34 คน หากเป็นที่โปรดปรานของจักรพรรดิลุ่มบুদ্ধคลเหล่านี้ จะมีโอกาสสร้างอิทธิพลได้มากกว่าองคมนตรี

การปฏิบัติหน้าที่ของสภาองคมนตรีเป็นประโยชน์ต่อการสร้างอำนาจที่เข้มแข็งให้แก่องค์จักรพรรดิ โดยเฉพาะจากการเป็นผู้ประสานงานระหว่างราชบัลลังก์กับมณฑลต่าง ๆ ซึ่งเป็นเช่นนี้เรื่อยมาตั้งแต่ก่อตั้งท่าทำการปราบปรามพวกขุนการได้สำเร็จ มียุคชะงักไปบ้างในปี ค.ศ. 1735 สมัยจักรพรรดิเฉียน หลง และได้รับการฟื้นฟูขึ้นเป็นการถาวรโดยการปฏิบัติหน้าที่สำคัญ ๆ ในการบริหารรัฐบาลกลาง แทนสภาเสนาบดี

นอกจากสภาเสนาบดีและสภาองคมนตรีแล้วจักรพรรดิก็ยังยังคงใช้การบริหารราชการแผ่นดินที่แบ่งออกเป็น 6 กระทรวง (The Six Boards) ดังที่อธิบายกำหนดไว้เป็นหลัก

ในการบริหารราชการส่วนกลาง¹ ประกอบด้วย กระทรวงมหาดไทย (Li - bu) ภาษี (Hu - bu) พิธีการ (Li - bu) กลาโหม (Bing - bu) ราชทัณฑ์ (Xing - bu) และโยธาธิการ (Gong - bu) แต่ละกระทรวงจะมีเสนาบดี 2 คน ผู้ช่วยเสนาบดี 4 คน โดยแบ่งเป็นชาวแมนจู และชาวจีนอย่างละเท่า ๆ กัน ทุกกระทรวงจะมี 4 แผนก ยกเว้นกระทรวงภาษีจะมี 14 แผนก และกระทรวงราชทัณฑ์จะมี 8 แผนก แผนกการต่างประเทศจะอยู่เป็นเอกเทศไม่รวมอยู่ในรัฐบาลกลางเพราะตามหลักการขงจื้อ ความสัมพันธ์ระหว่างจักรพรรดิกับดินแดนต่าง ๆ จะใช้หลักไม่เท่าเทียมกัน (ตามที่เข้าใจกันในตะวันตก) จึงดูเหมือนว่าไม่มีเรื่องกิจการต่างประเทศ แต่มีเพียงแผนกบรรณาการ หรือแผนกชนป่าเถื่อน หรือแผนกการค้า

กระทรวงมหาดไทย งานหลักคือการจัดทำบัญชีรายชื่อการแต่งตั้งข้าราชการปกครอง ซึ่งปกติจะกระทำสามปีต่อครั้ง เมื่อถึงเวลาก็จัดให้มีการสอบแต่เพียงในนามอีกครั้งหนึ่ง เพื่อที่จะได้ตัดสินใจว่าจะเลื่อนตำแหน่ง หรือ ให้ออกตามกฎสืบหลัก (Law of Avoidance) บังคับไม่ให้บุคคลใดได้รับตำแหน่งสูงในมณฑลที่เป็นถิ่นฐานเดิมของตน และห้ามบุคคลในครอบครัวเดียวกันทำงานในตำบลเดียวกัน เพื่อป้องกันการเกื้อหนุนญาติมิตรและการรวมกลุ่ม กฎเหล่านี้มีข้อยกเว้นในบางโอกาสแต่มีส่วนน้อยมาก ในปี ค.ศ. 1757 การเกษียณอายุกำหนดไว้ 55 ปี และเลื่อนเป็น 65 ปีในปี ค.ศ. 1788 กฎเกณฑ์เหล่านี้ไม่ถือเคร่งครัดนัก

กระทรวงภาษี มีเสนาบดี 2 คน ผู้ช่วยเสนาบดี 4 คน แต่ยังมีผู้ดูแลทั่วไปปกติเป็นชาวแมนจู หรือบางโอกาสเป็นชาวจีนอีกคนหนึ่งเพื่อให้ความคุ้มครองในการจัดเก็บภาษี ภาษีที่เก็บได้มากที่สุดคือ ภาษีที่ดิน และการจัดการจดทะเบียนที่ดิน

กระทรวงพิธีการ มีหน้าที่ส่งเสริมทางด้านคุณธรรม ทำหน้าที่เกี่ยวกับการประกอบพิธีการต่าง ๆ การแต่งงาน พิธีศพ ในทำนองเดียวกันหน่วยงานต่าง ๆ เช่น แผนกบรรณาการ การศึกษา และการจัดบริการสอบคัดเลือกกระดัดจังหวัด มณฑล เมืองหลวง ฯลฯ กระทรวงพิธีการเป็นฝ่ายดำเนินการทั้งสิ้น

กระทรวงกลาโหม มีหน้าที่เกี่ยวกับการกำหนดคนโยบายทางกองทัพ แต่งตั้งและลงโทษข้าราชการทหาร แต่ไม่มีอำนาจพิจารณาโทษราชวงศ์ซึ่งมีจำนวนถึง 8,646 คน ที่

¹Frederic Wakeman, JR. op.cit. P. 91.

ตรงต่อองค์จักรพรรดิ

งานเด่นของกระทรวงนี้คือ การจัด ระบบการควบคุมการสื่อสาร (Postal System)¹ ที่ใช้ม้าเป็นพาหนะ เดิมวิธีการสื่อสารของชาวจีนจัดเป็นมรดกทางอารยธรรมที่ตกทอดมามากกว่าพันปี ลักษณะเด่นของการสื่อสารแต่ละสถานีใช้ทั้งการเดินทางด้วยเท้าและการใช้ม้าเป็นพาหนะ จำนวนสถานีในแต่ละมณฑลมีอยู่มาก เช่นประมาณ 40 สถานีในมณฑลเจียงซู และ 139 สถานีในมณฑลชานตุง² ระบบการสื่อสารของราชวงศ์ชิงได้ลอกเลียนแบบราชวงศ์หมิงทุกอย่าง จัดเป็นแผนกหนึ่งในกระทรวงกลาโหมซึ่งมีหน่วยม้าเร็ว ทำหน้าที่ในการผสมม้าให้กับกองทัพ และคอยบริการส่งข่าว รูปแบบการส่งข่าวในระยะต่อมาได้พัฒนาส่งพัสดุ บริการบรรจุหีบห่อ มีสถานีรายทางกระจายไปตามส่วนต่าง ๆ ของจักรวรรดิ โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่กรุงเป่ย์จิง ความรวดเร็วของการส่งข่าวสารขึ้นอยู่กับความสำคัญของเอกสาร เช่น ความเร็วในการส่งปกติจะใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 600 ลี้ต่อวัน ถ้าเป็นหลักฐานสำคัญมากก็จะใช้เวลา 800 ลี้ต่อวัน

กระทรวงราชทัณฑ์ มีหน้าที่เกี่ยวกับการใช้กฎหมายโดยตรง ประกอบด้วย การลงโทษ การอภัยโทษและ การรับทรัพย์สิน โดยจะทำงานร่วมกับฝ่ายตรวจตรา ฝ่ายผู้พิพากษา กับอัครเสนา ในการพิจารณาคดีที่ศาลมณฑลพิพากษาให้ประหารชีวิต

หลักปรัชญากฎหมายและการปฏิบัติของราชวงศ์ชิง จะแตกต่างไปจากแนวตะวันตก เพราะศาลยุติธรรมมิได้เป็นหน่วยงานอิสระ ไม่มีขบวนการยุติธรรมตามกฎหมาย ผู้พิพากษาไม่ได้อยู่ในตำแหน่งตลอดชีพ การตัดสินคดีต้องให้ความละเอียดอ่อนของหลักศีลธรรมเป็นพื้นฐาน คดีและการฟ้องร้องเป็นสิ่งที่เพ่งเล็งให้เห็นถึงพฤติกรรมที่ขาดคุณธรรมความดี ซึ่งหากผู้ใดจะต้องไปปรากฏตัวในศาลจะทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง ต้องสูญเสียความไว้วางใจและเสื่อมเสียทางด้านศีลธรรม

กระทรวงโยธาธิการ เป็นหน่วยงานสุดท้ายของกระทรวงทั้ง 6 ซึ่งมีหน้าที่สำคัญ

¹J.K. Fairbank. op.cit. P. 3.

²จอห์น เค. แฟร์แบงค์ และคนอื่น ๆ. เอเชียตะวันออกยุคใหม่ เล่ม 1. 2525.

เกี่ยวกับการควบคุม การก่อสร้าง และซ่อมแซมสิ่งก่อสร้างสาธารณะ จัดซื้อและขายอุปกรณ์ เครื่องใช้ของรัฐบาลบำรุงรักษาดนท ก่อในเมืองหลวง ซ่อมแซมกำแพงกันน้ำ เขื่อนและระบบการชลประทาน

นอกจากนี้ยังมีหน่วยประสานงาน (Coordinate Offices) ดังนี้

แผนกดูแลประเทศราชหรือหลี่ ฟั่นหยวน (Li - Fanyuan) เป็นหน่วยงานที่ตั้งขึ้นใหม่ ในปีค.ศ. 1636 เดิมเป็นแผนกมองโกเลีย หรือ เหมิง กู่ ฮาเหมิน (Meng gu ya men) มีหน้าที่ดูแลเขต ซินเจียง และรัสเซีย แล้วพัฒนาเป็นหน่วยงานดูแลประเทศราช มีเจ้าหน้าที่ทุกระดับเป็นชาวแมนจู บางสมัยก็เป็นพวกนายทหารมองโกล แต่ไม่มีชาวจีนได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติงานในแผนกนี้เลย จัดเป็นแผนกอิสระที่ไม่ได้สังกัดกระทรวงทั้ง 6¹

แผนกตรวจตราของราชวงศ์ชิงหรือ ดู ฉายวน (Du Chayuan)² หัวหน้าแผนกจะเป็นเสนาบดี 2 คน และผู้ช่วยเสนาบดีอีก 4 คนเป็นชาวแมนจูและชาวจีนจำนวนเท่า ๆ กัน แบ่งเป็นหน่วยดูแลฝ่ายชายและฝ่ายขวา ทำหน้าที่ตรวจตรางานของกระทรวงทั้ง 6 (จำนวน 24 คน) และดูแลมณฑลต่าง ๆ จำนวน 56 คน แผนกตรวจตรารู้จักกันในหน่วยงานพระราชดำรัส (Yanguan) เพราะมีอิสระในการพูดแทนองค์จักรพรรดิในเรื่องทุกอย่างในฐานะต่างพระเนตร พระกรรณของจักรพรรดิ หน่วยงานนี้ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ตรวจสอบความลับ สามารถที่จะฟ้อง ลงโทษ วิจารณ์ หรือ ยกย่อง ขุนนางและนโยบายนต่าง ๆ ได้อย่างเปิดเผยหรือที่ลับตามที่เห็นสมควร แม้ว่าหน้าที่โดยตรงคือการจับผิดที่ขุนนางทอดทิ้งหน้าที่และไม่ยอมปฏิบัติตามนโยบาย จึงเป็นหน่วยงานที่มีอิทธิพลอีกแห่งหนึ่งโดยเฉพาะทำหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์ระเบียบแบบแผนสำคัญของชิงจื่อ (Li)

หน่วยงานที่เด่นของรัฐบาลกลางอีกแห่งหนึ่ง คือ ราชบัณฑิตยสถานฮานลิน (Hanlin Academy) มีหน้าที่ให้ความรู้เบื้องต้นทางอักษรศาสตร์ โดยมีเสนาบดี 2 คนเป็นชาวแมนจูคนหนึ่งเป็นชาวจีน ทำหน้าที่บรรณาธิราชวจีนโบราณถวายจักรพรรดิ หรือให้ข้อแนะนำ

¹J.K. Fairbank. op.cit. P. 130 - 135.

²Adam Y.C.Lui. Chinese Censors and the Alien Emperor 1644 - 1660. 1978. P. 5 - 12.

พระอาจารย์ผู้บรรยาย ซึ่งมีหน้าที่จัดเตรียมร่างกฎหมาย และปาฐกาสำหรับจักรพรรดิ โดยมีผู้ช่วยเหลือประกอบด้วย คนตรวจเรื่อง ผู้ช่วยผู้บรรยายผู้ช่วยที่ทำหน้าที่รวบรวมและแก้ไขจะมีทั้งชาวจีนและแมนจูจำนวนเท่า ๆ กัน

ราชบัณฑิตสถานหนานหลิน มีหน้าที่จัดทำเอกสารต่าง ๆ ในห้องสมุดจักรพรรดิเป็นสองชุดและจัดเก็บข้อมูลหลักฐาน บันทึกราชกิจราชวัน ส่วนสำนักประวัติศาสตร์แห่งรัฐ (The State Historiographer's Office) ซึ่งตั้งอยู่ในราชบัณฑิตสถานจัดเตรียมทำรายงานเหตุการณ์พร้อมด้วยวันที่ ตามความเป็นจริง โดยเรียงตามลำดับก่อนหลังของเหตุการณ์ในแต่ละรัชสมัยของจักรพรรดิแต่ละพระองค์ (Shilu) ซึ่งจะไม่นำออกเผยแพร่จนกว่าจะสิ้นรัชสมัยเท่ากับเป็นการรวบรวมข้อมูลชีวาประวัติของจักรพรรดิ มเหสี ชนชั้นสูง ข้าราชการ และบุคคลสำคัญ

นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานอีก 2 องค์การ ที่รับผิดชอบทางด้านหลักฐาน ได้แก่ หน่วยสื่อสาร (Tong zheng หรือ The Office of Transmission) และหน่วยเก็บรักษาเอกสารของทางราชการ (Zou shi chu หรือ The Chancery of Memorials) โดยหน่วยส่งข่าวจะรับการบันทึกงานประจำ (Ben Zhang) จากมณฑลโดยได้รับมอบอำนาจให้หน่วยงานนี้เปิดบันทึกออกดู เพื่อตรวจสอบการส่งมอบว่ามีกำหนดวันและได้มีการดัดแปลงเพิ่มเติมข้อความต่าง ๆ หรือไม่ ส่วนหน่วยเก็บรักษาเอกสาร มีหน้าที่รับบันทึกของราชสำนัก (Zou zhe หรือ Palace Memorials) จากฝ่ายพลเรือนและฝ่ายทหารในเมืองหลวงหรือมณฑล บันทึกของราชสำนักจะต้องได้รับการตรวจสอบสภาพเรียบร้อยจากเจ้าหน้าที่พิสูจน์เอกสารที่ผู้สื่อข่าวนำมามอบให้เสียก่อนว่าอยู่ในสภาพสมบูรณ์ก่อนนำถวายจักรพรรดิ เพื่อทรงอ่านเป็นคนแรก และทรงลงบันทึกข้อคิดเห็นแทรกกระหว่างบรรทัดในบันทึกนั้น แล้วส่งต่อไปยังสภากองมนตรีเพื่อร่างคำตอบ บันทึกนี้จะถูกส่งกลับไปยังที่เดิมเพื่ออ่านข้อวินิจฉัยของจักรพรรดิแล้วนำบันทึกนี้กลับมายังเมืองหลวงอีกครั้ง ด้วยวิธีการเหล่านี้ทำให้จักรพรรดิสามารถได้รับรายงานจากส่วนภูมิภาคทั่วอาณาจักรได้โดยตรง

ระบบการบันทึกงานประจำวัน (The Routine Memorial System) ถูกนำมาใช้น้อยลงหลังจากสมัยจักรพรรดิเจียชิ่ง และยกเลิกไปในที่สุดในปี ค.ศ. 1901 และอีก

5 เดือนต่อมาหน่วยสื่อสารก็ถูกยกเลิกเช่นกัน¹

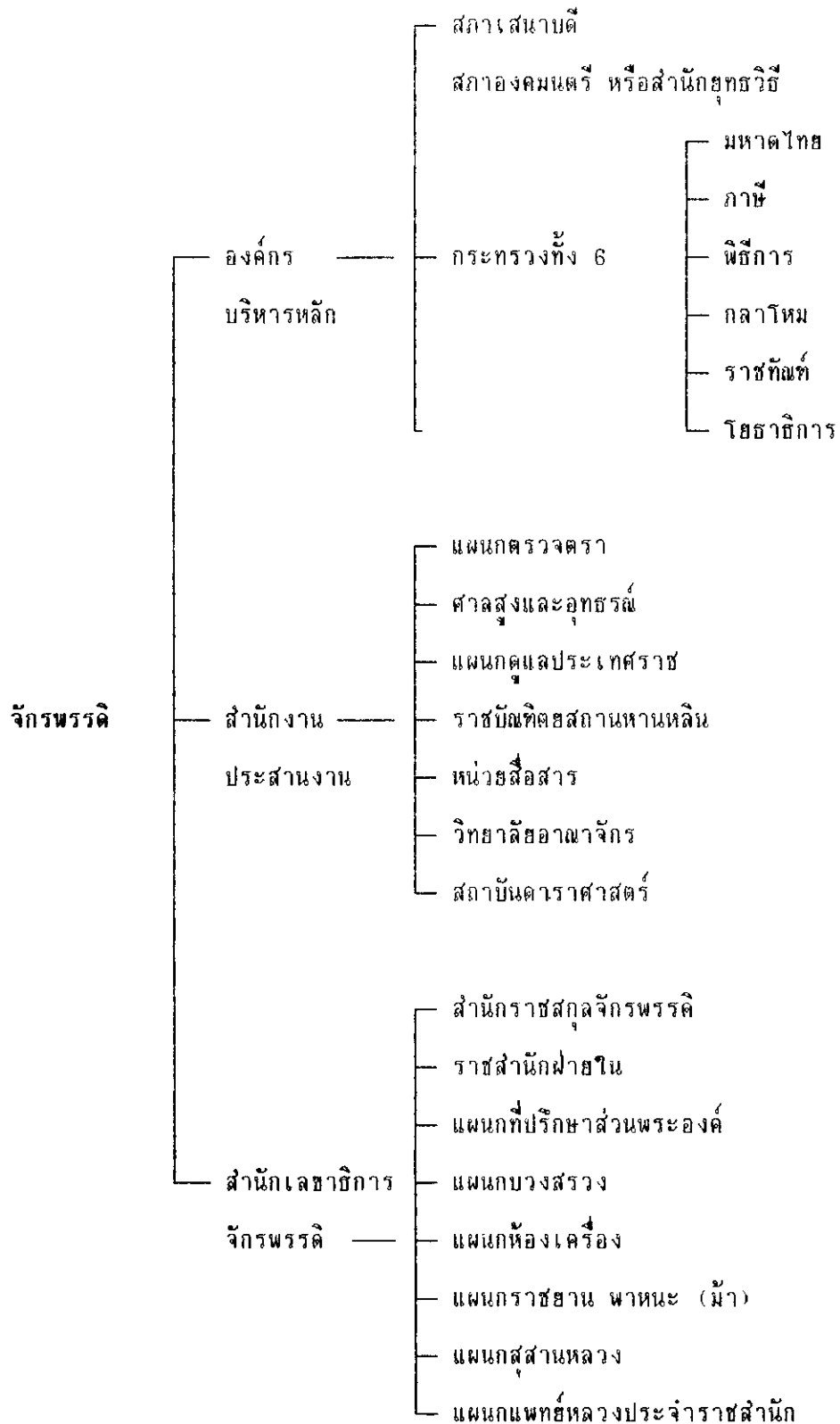
3. การบริหารราชการส่วนภูมิภาค การปกครองส่วนภูมิภาคของจีน มีการเปลี่ยนแปลงน้อยมากในยามที่มีการเปลี่ยนราชวงศ์ใหม่² หลักการบริหารส่วนภูมิภาคโดยทั่วไปใช้กฎสืบหลักมีการพิจารณาหมุนเวียนตำแหน่งทุก 3 ปี (หรือ 3 ปีต่อครั้ง) ไม่รวมการปกครองในพื้นที่พิเศษเช่น มองโกเลีย แมนจูเรีย ซินเจียง ทิเบตและเซียงไฮ้ มีการจัดแบ่งการบริหารงานส่วนภูมิภาคออกเป็น มณฑล เขต จังหวัด อำเภอ จำนวนมณฑลแบ่งออกเป็น 18 มณฑล (provinces) 92 เขต (circuits) ประมาณ 177-185 จังหวัด (prefectures หรือ chou) และประมาณ 1,500 อำเภอ (districts and departments หรือ xian)³ ในจำนวน 18 มณฑลจะมีผู้บริหารแบ่งออกเป็น 2 ประเภท กล่าวคือประเภทมณฑลชั้นนอกจะมีทั้งข้าหลวงใหญ่และข้าหลวงเป็นผู้บริหาร มีทั้งหมด 8 มณฑลได้แก่ มณฑลจ้อฉี เจียงซู ฝูเจี้ยน กว่างตุ้ง ยูนนาน ซื่อฉวน กานซู และหูเป่ย์ ส่วนประเภทมณฑลชั้นในมีเฉพาะข้าหลวงเป็นผู้บริหาร มีทั้งหมด 10 มณฑล ได้แก่ มณฑลเหอหนัน ซินตง อันฮุย เจ้อเจียง เจียงซี หูหนัน กว่างซี กุ้ยโจว ส่านซี และซันซี ผู้ที่ดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่ มักจะเป็นชาวแมนจู ในขณะที่พวกข้าหลวง ส่วนใหญ่จะเป็นชาวจีน เพื่อให้เป็นไปตามหลักการถ่วงดุลยภาพแห่งอำนาจระหว่างชาวจีนกับชาวแมนจู

ราชสำนักในเป่ย์จิงได้กำหนดให้มีมาตรการเพื่อถ่วงดุลอำนาจกันและกันระหว่างชาวแมนจูกับชาวจีนในการควบคุมมณฑลเหล่านี้ โดยที่เมื่อใดชาวแมนจูได้รับแต่งตั้งเป็นข้าหลวงใหญ่ ข้าหลวงที่มีอำนาจรองลงมาปกติจะเป็นชาวจีน ในสมัยราชวงศ์ชิงการปกครองตามหลักการนี้นับว่าได้ผลดีเพราะเป็นการใช้ข้าหลวงที่เป็นจีน ปกครองประชาชนส่วนใหญ่คือชาวจีนด้วยกัน โดยมีข้าหลวงใหญ่เป็นชาวแมนจู คอยตรวจตราดูแลอีกชั้นหนึ่ง จึงทำให้ชาวจีนส่วนใหญ่ไม่รู้สึกว่าคุณถูกปกครองโดยตรงจากคนต่างชาติ นอกจากนั้นในมณฑลต่าง ๆ ยังมีข้าหลวงพิเศษฝ่ายเศรษฐกิจ ฝ่ายตุลาการ และฝ่ายศึกษาธิการซึ่งได้รับแต่งตั้งโดยตรงจากจักรพรรดิ

¹ ดูภาพประกอบที่ 13 หน้า 63

² Donald F. Lach and Edwin J. Wankly. *op.cit.* P. 1714.

³ การใช้คำไทยในที่นี้เป็นการใช้โดยอนุโลม เพื่อสะดวกแก่ความเข้าใจ

ภาพประกอบที่ 13 พังแสดงการบริหารราชการส่วนกลางของราชวงศ์ชิง

ที่มา Immanuel C.Y. Hsu. The Rise of Modern China History.

1983. P. 56.

คอยช่วยเหลือในการบริหารมณฑล และยังมีการจัดตั้งหน่วยงานสาขาของส่วนกลางบางหน่วยขึ้นในส่วนภูมิภาคเช่น หน่วยงานการไปรษณีย์ การดูแลเกี่ยวกับเกลือ การขนส่งข้าว ภาษีศุลกากร แม่น้ำและการคมนาคมทางน้ำ สถานีพักม้าและหน่วยงานที่รับผิดชอบทางด้านทหาร

ลำดับต่อการบริหารงานในระดับมณฑลก็เป็นหน่วยงานของเขตและจังหวัด หน่วยงานการปกครองของรัฐบาลกลางที่เล็กสุดได้แก่ อำเภอ (xian)¹ ซึ่งมีประชากรโดยเฉลี่ยอำเภอละ 200,000 คน มีนายอำเภอกำกับดูแล ส่วนเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ จะได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลส่วนกลาง โดยยึดกฎสิบหลัก ดังนั้นเจ้าหน้าที่ในระดับอำเภอจึงไม่เป็นคนที่ท้องที่ได้รับการพิจารณาให้เป็นตัวแทน หรือหัวหน้า การจัดองค์กรบริหารราชการในระดับอำเภอนอกเหนือจากนายอำเภอแล้ว ยังมีเจ้าหน้าที่ระดับรองลงมาอีก 3 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายผู้ช่วยนายอำเภอ ฝ่ายพนักงานธุรการ เช่นฝ่ายพัสดุอำเภอ และฝ่ายเจ้าหน้าที่ทั่วไป เช่นนายไปรษณีย์ สรรพากร เกษตรอำเภอ ผู้รักษาประตูน้ำ²

บทบาทของนายอำเภอ (The Magistrate) นับว่ามีความสำคัญต่อการปกครองในระดับท้องถิ่น เพราะหากปราศจากนายอำเภอแล้วงานทุกอย่างก็จะหยุดชะงัก ดังนั้นจึงมีเจ้าหน้าที่ตำแหน่งต่าง ๆ เข้ามาช่วยให้งานดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย นอกเหนือไปจาก 3 ฝ่ายดังกล่าวยังมี เจ้าหน้าที่ที่คอยรับใช้นายอำเภอโดยตรง 4 กลุ่ม ได้แก่

ก. เสมียน (Clerk) จะเป็นสมาชิกใหม่ที่เขาเข้ามาช่วยงาน เสมียนจะเป็นคนในท้องถิ่นที่พูดภาษาถิ่นได้ และเข้าใจความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นนั้น จะอยู่ในตำแหน่งคราวละ 5 ปี แต่ก็มีจำนวนมากที่ยังคงทำงานต่อโดยการเปลี่ยนชื่อ หรือสนับสนุนญาติของตนเข้ามาทำงานในตำแหน่งนี้ เสมียนจึงเป็นผู้มีอำนาจในท้องถิ่นยิ่งกว่านายอำเภอ งานหลักของเสมียนได้แก่ การทำตัวเงิน การจัดเตรียมรายงานประจำ การเขียนบันทึก การออกใบอนุญาต การจัดเตรียมบันทึกภาษี ฯลฯ

ข. เจ้าหน้าที่เดินสาร (Government Runner) เป็นชาวท้องถิ่นอีกเช่นกัน มีหน้าที่

¹T'ung - Tsu Chu. Local Government In China Under The Ching. 1969. P. 150.

²Ibid. P. 8.

สำคัญคือ การถือคำสั่งต่าง ๆ จากนายอำเภอส่งต่อไปยังหาเหมินต่าง ๆ ที่อยู่ห่างไกล นอกจากนี้ยังอาจทำหน้าที่เป็นผู้คุ้มกัน ตำรวจหรืองานอื่นที่จะสามารถทำได้คล้ายกับเสมียน¹

ค. คนรับใช้ส่วนตัว (Personal Servants) หรือพ่อบ้าน มีหน้าที่รับใช้งานต่าง ๆ ในที่พักนายอำเภอ เป็นคนในท้องที่ที่นายอำเภอเลือกขึ้นมา หรืออาจรับช่วงต่อจากนายอำเภอคนก่อน นอกจากทำงานทุก ๆ อย่างให้นายอำเภอแล้ว พ่อบ้านเหล่านี้จะทำหน้าที่ช่วยนายอำเภอตรวจสอบพวกเสมียนและเจ้าหน้าที่เดินสาร คอסיให้คำแนะนำให้ความรู้แก่นายอำเภอเกี่ยวกับชนบทประเพณี และอุปนิสัยใจคอของคนในอำเภอนั้น ๆ

ง. เลขานุการส่วนตัว (Private Secretaries) เป็นคนในท้องถิ่นที่มีความรู้และเป็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับงานด้านการศึกษาของจีนกับระบบราชการเป็นอย่างดีเลขานุการส่วนตัว กลายเป็นบุคคลจำเป็นของการปกครองในระดับนี้ เพราะข้อบกพร่องของระบบการสอบคัดเลือกคนเข้ารับราชการ ที่มุ่งเน้นความรู้เกี่ยวกับตำราโบราณกับความสามารถในการเขียนเรียงความจึงทำให้ ขุนนางที่คัดเลือกเข้ามาไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนได้ครบถ้วน จำเป็นต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญที่เปรียบเหมือนเป็น "ครู" (teacher master)² ของนายอำเภอ

หน้าที่สำคัญของนายอำเภอได้แก่ การเก็บภาษีและ การเป็นผู้พิพากษา ตัดสินทั้งคดีแพ่ง และคดีอาญาในอาณาเขตของตน โดยมีที่ปรึกษาทางด้านกฎหมายประจำตัวคอยให้การช่วยเหลือ

การปกครองส่วนท้องถิ่นของราชวงศ์ชิง ได้รับรูปแบบการจัดตั้งการปกครองจากประชาชนสามัญที่เรียกว่า หาเหมิน (Yamen) ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยหมิง³ เพื่อใช้เป็นสถานที่ในการจัดทำทะเบียนสำมะโนครัว การจัดเก็บภาษีที่มีประสิทธิภาพ และทำให้การเกณฑ์แรงงานชาวนาบรรจ้ดำเนินไปด้วยความเป็นธรรมยิ่งขึ้น

การปกครองที่อยู่ในระดับเดียวกับอำเภออาจมีชื่อเรียกเป็นอย่างอื่นก็ได้เช่น โจว

¹Ibid. P. 56.

²Ibid. P. 93.

³เอ็ดวินโอ. ไชเซาเออร์และฮอห์น เค. แพร่แบงค์. เล่มเดิม. หน้า 611 -612.

(zhou) ตึง (ting) แต่ยังคงถูกส่วนกลางควบคุมโดยตรง การควบคุมการบริหารงานที่ย่อยลงไปอีกในชนบท แต่ละอำเภออาจแบ่งเป็นหมู่บ้านต่าง ๆ (cun) หรือแบ่งออกเป็นเมืองใหญ่ (zhuang) หรือเมือง (zhen) หรือนิคมในชนบท (xiang) หรือตลาดตามชนบท (jin, ji, chang) ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งประเภทใดจะมีการจัดแบ่งประชาชนออกเป็นชุมชนย่อยเรียกว่า เป่าเจี๋ย และหลี่เจี๋ย¹

ระบบเป่าเจี๋ย (bao jia) ตั้งขึ้นในปีค.ศ. 1644 โดยกำหนดให้ 10 ครัวเรือนรวมกันอยู่ในรูปของไป่ (bai) มีหัวหน้าเรียกว่าไป่จาง (baizhang) ทุก 10 ไป่จะเป็น 1 เจี๋ย มีหัวหน้าเรียกว่า เจี๋ย จาง (jia zang) และทุก 10 เจี๋ย เท่ากับ 1 เป่า มีเป่าจาง (baozhang) เป็นผู้นำ แต่ละเป่าจึงมี 1,000 ครอบครัว ซึ่งทุกครอบครัวจะต้องแขวนป้ายบอกชื่อหัวหน้าครอบครัว ชื่อสมาชิก บอกอายุ เพศ รวมทั้งคนรับใช้ไว้หน้าประตูบ้าน เมื่อใดที่มีการย้ายเข้า - ย้ายออก จะต้องทำรายงานส่งเจี๋ย - จาง² ระบบเป่า เจี๋ยกำหนดขึ้นเพื่อความสะดวกในการควบคุมกำลังคนและการป้องกันอาชญากรรมภายในหมู่บ้าน

ระบบหลี่ เจี๋ย (Li Jia) ตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1648 มีแนวในการแบ่งครอบครัวเหมือนกันกับระบบเป่า เจี๋ย แต่โดยสรุปแล้ว เป็นระบบทำหน้าที่ต่างกัน เพราะหลี่ เจี๋ย³ มีหน้าที่ช่วยเหลือในการสำรวจสำมะโนประชากรในท้องถิ่น เพื่อประเมินการจัดเก็บภาษีที่ดิน เงินรัชชูปการ และช่วยรวบรวมการจดทะเบียนเหลือง (the Yellow Register) ที่ทำการบันทึกผู้ที่จะต้องเสียภาษีในแต่ละท้องที่ไว้ซึ่งในสมัยจักรพรรดิคังซี ได้ประกาศให้ใช้จำนวนประชากรในปีนั้น ๆ เป็นเกณฑ์ทั้งระบบหลี่ เจี๋ย และ เป่า เจี๋ย ถูกยกเลิกไปในปี ค.ศ. 1772

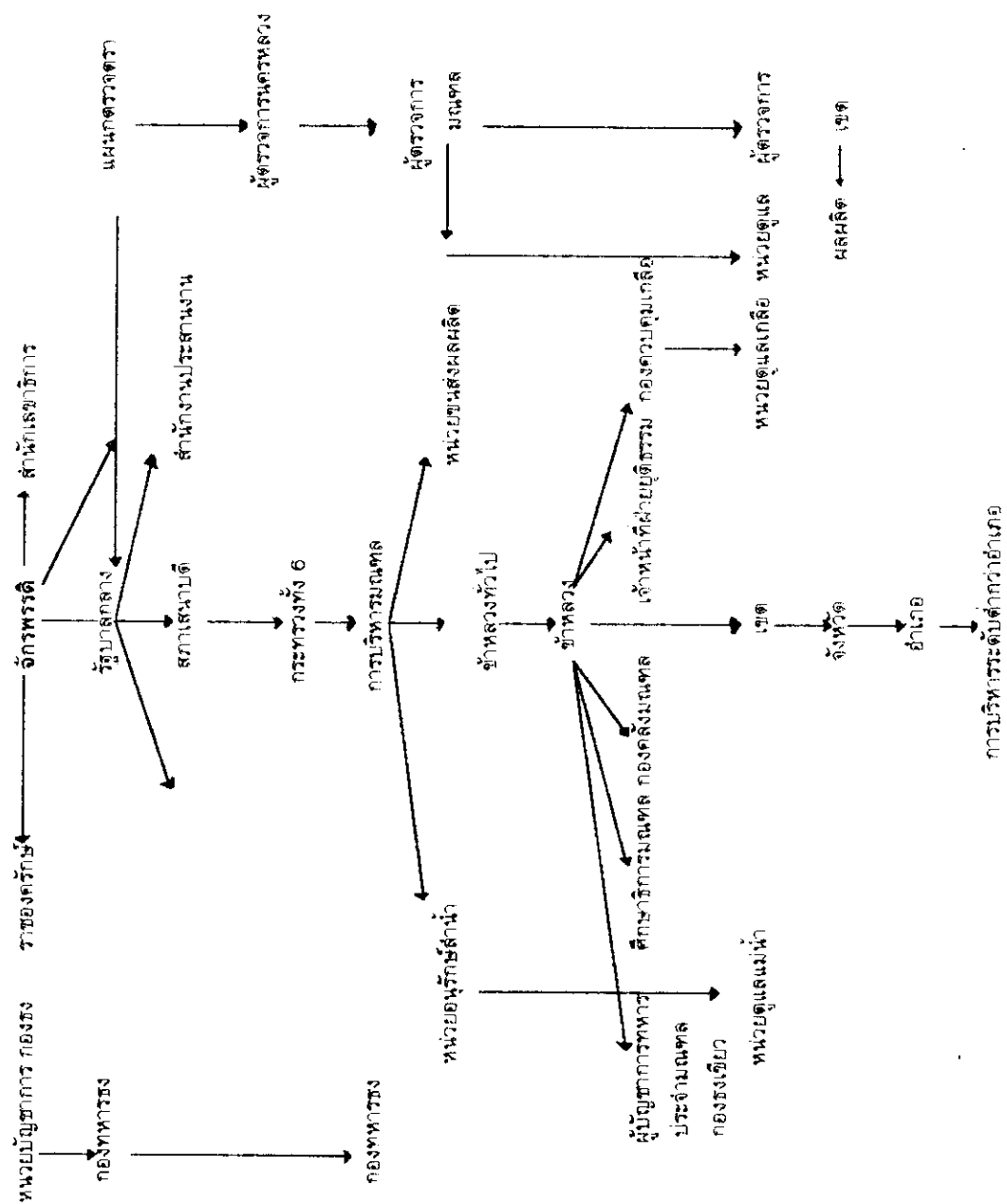
ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ

การจัดสรรที่ดินสำหรับการเพาะปลูกเป็นสิ่งจำเป็นในประเทศจีนเพราะที่ดินและ

¹ คุภาพประกอบที่ 14 หน้า 67

² T'ung - Tsu Chu. op.cit. P. 150.

³ Ibid. P. 4.

ภาพประกอบที่ 14 มังแสดงโครงสร้างการบริหารจัดการในรัฐสมัยชิง

แรงงานเป็นส่วนประกอบพื้นฐานทางเศรษฐกิจของรัฐ ซึ่งรายได้ส่วนใหญ่มาจากที่ดินและภาษี
 รายหัว(di ding) และมีรายได้เพิ่มจากภาษีเกลือ ภาษีใบชา¹ ค่าภาษีผ่านด่าน ใบอนุญาต
 ทางการค้าและอื่น ๆ ช่วงเวลา 150 ปีของราชวงศ์ชิงรายได้ของรัฐเพิ่มขึ้นอย่างมาก รัชสมัย
 จักรพรรดิซุ่น จื่อ (ค.ศ. 1644 - ค.ศ.1661) มีรายได้ประจำปีประมาณ 25 ล้านตำลึงเงิน
 สมัยจักรพรรดิคังซี (ค.ศ.1662 - ค.ศ.1722) ประมาณ 35 ล้านตำลึงเงิน สมัยจักรพรรดิ
 หย่งเจิ้ง (ค.ศ.1723 - ค.ศ.1735) มีประมาณ 40 ล้านตำลึงเงิน และสมัยจักรพรรดิ
 เจียนหลง (ค.ศ.1736 - ค.ศ.1795) อยู่ระหว่าง 43 - 48 ล้านตำลึงเงิน ในขณะที่
 ค่าใช้จ่ายประจำปีคำนวณอย่างคร่าว ๆ 35 ล้านตำลึงเงิน (ค.ศ.1765) รายได้ที่เพิ่มขึ้นอย่าง
 ช้า ๆ มีผลรับอย่างกว้างขวางในการเพิ่มพื้นที่เพื่อการเกษตรกรรม ในปี ค.ศ.1661 มีพื้นที่
 เพาะปลูกทั้งหมด 549 ล้านมู่² และในปี ค.ศ.1766 เพิ่มขึ้นเป็นเพียง 741 ล้านมู่
 ดังนั้นที่ดินและวิธีการเก็บภาษีจึงมีส่วนสำคัญต่อรายได้ของรัฐ

1. ที่ดินและระบบภาษี ภาษีที่ดินเป็นภาษีที่เก็บได้มากกว่าภาษีทั้งหมดในระยะแรก
 และกลางสมัยราชวงศ์ชิง โดยใช้กฎหมายฉบับปี ค.ศ. 1646 เป็นหลักในการเก็บภาษีซึ่งจัด
 พิมพ์อยู่ใน ฝู อี้ จวน ชู (Fu - Yi Chuan - shu, Complete Text Of Land And
 Labor) ซึ่งชี้แจงเกี่ยวกับที่ดินทั้งหมดที่ใช้เพาะปลูกในประเทศ โควต้าที่ดินและแรงงานที่
 กำหนดไว้ในมณฑลต่าง ๆ และส่วนของรายได้กำหนดให้ส่งมอบให้กรมพระคลัง ภาษีที่ดินโดย
 ทั่วไปจะเก็บจากที่ดินส่วนบุคคล ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ของผืนดินและ
 ขนาดของทรัพย์สิน ส่วนที่ดินที่มีขนาดเล็กเกินกว่าจะประเมินค่าจะได้รับยกเว้นภาษีเช่นเดียวกับ
 ที่ดินของทางราชการและที่สาธารณะ ซึ่งใช้สำหรับการบวรวงศ์และความมั่งคั่งทางการ
 การศึกษา รวมทั้งที่ดินของราชตระกูลและกองชงที่ได้รับ บันทึกการสำรวจที่ดินตามแผนที่
 โฉนดที่ดินเรียกว่า หนังสือเกล็ดปลา (fish - scale register) ซึ่งแสดงให้เห็นผล
 รวมของพื้นที่ในแต่ละภูมิภาค สำหรับบันทึกปกเหลืองนั้น (yellow registers) เป็นข้อมูล
 รวมทั้งหมดของจำนวนภาษีที่สามารถเก็บได้ในแต่ละพื้นที่

¹ Ibid. P.145 - 147.

² มู่ คือหน่วยวัดระยะของจีนเทียบได้ดังนี้ 1 มู่ = 1/6 เอเคอร์

ในปี ค.ศ. 1712 จักรพรรดิคังซีได้มีการออกพระราชกฤษฎีกาเกี่ยวกับสัดส่วนของ ภาษาที่คิน และแรงงาน ด้วยการกำหนดกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน โดยยกเลิกระบบการเกณฑ์สิ่งของ และแรงงาน และรวมเข้าเป็นภาษาที่คิน ในปี ค.ศ. 1716 จักรพรรดิคังซีได้มีพระบรม- ราชานุญาตให้นำวิธีการเก็บภาษีแบบใหม่มาใช้ในมณฑลกว้างตุงเป็นแห่งแรกส่วนมณฑลอื่น ๆ นำมาปฏิบัติตามจนกระทั่ง ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 การรวมกันของภาษารัฐกับการกับภาษาที่คินได้ กลายเป็นมาตรฐานสำหรับปฏิบัติทั่วทั้งประเทศ จากระเบียบนี้ทำให้ภาษารัฐการไม่เป็นภาระ มากในขณะที่ภาษาที่คินต้องเป็นภาระอย่างหนัก และในทำนองเดียวกัน ภายหลังจากการรวมภาษี ทั้งสองเข้าด้วยกันประโยชน์ของบันทึกปกเหลืองก็ลดลง ในขณะที่หนังสือเกล็ดปลาไม้ประโยชน์ เพิ่มขึ้น

วิธีการรวบรวมภาษีใช้ระบบภาษีสรรพสามิต ซึ่งราชสำนักหมิงนำมาใช้ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1581 เป็นผลให้ระบบภาษีสรรพสามิตมากขึ้น การใช้จ่ายเงินถูกรวมเข้าเป็นหน่วยเดียว กำหนดจ่ายปีละ 2 ครั้ง เป็นการจ่ายภาคฤดูร้อนในเรื่องทั่ว ๆ ไประหว่างเดือน 2 และ เดือน 5 กับเป็นการจ่ายในภาคฤดูใบไม้ร่วงระหว่างเดือน 8 และเดือน 11 การจ่ายทั้งสองระยะเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายว่า "ธุรกิจระดับสูงและธุรกิจระดับล่าง" (the upper busy (season) and the lower busy (season))

ตารางต่อไปนี้แสดงถึงภาษาที่คิน เงินรัฐราชการในรูปของเงินและผลผลิตระหว่างปี ต่าง ๆ ดังนี้

ปี ค.ศ.	ภาษาคิดเป็นตำลึงจีน	ภาษีข้าวคิดเป็นลิ้ว
1661	21,576,006	6,479,465
1753	29,611,201	5,406,422
1812	32,845,474	4,356,382

2. รายได้และค่าใช้จ่ายของรัฐ รายได้ของรัฐส่วนหนึ่งได้จากภาษารัฐการซึ่ง รวมภาษีเกลือ ภาษาใบชาและภาษีที่เก็บเสริมเรียกว่า เหี้ยวฮ่าว (Huo Hao) หรือเงิน

ค่าปรับที่ทางการเรียกเก็บจากผู้ลักลอบหลอมละลายเงิน แต่ถ้าหากไม่สามารถระงับการกระทำผิด แทนการตักเตือนซ้ำ จักรพรรดิหย่งเจิ้ง ดำริว่ารัฐควรจะเข้ายึดกิจการหลอมเงินนี้ อัตรากារเก็บภาษีเงินของรัฐอยู่ระหว่างร้อยละ 4 หรือ 5-20 ในภาวะปกติ จากแหล่งภาษีเหล่านี้ทำให้รัฐมีภาษีเพิ่มขึ้นราว 4-5 ล้านตำลึงเงินในรัชสมัยจักรพรรดิเจี้ยนหลง รายได้สุทธิของรัฐจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 18 สรุปได้ดังนี้¹

1. ภาษีที่ดิน - รัชชูปการ	30,000,000	ตำลึง
2. ภาษีเสวิม (Huo - Hao)	4,600,000	ตำลึง
3. ภาษีเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับบรรณาการข้าว	2,000,000	ตำลึง
4. โควต้าภาษีศุลกากร	7,500,000	ตำลึง
5. ค่าธรรมเนียมเกลือ	4,000,000	ตำลึง
6. ค่าเช่าที่ดิน	260,000	ตำลึง
7. ภาษีชา	70,000	ตำลึง
8. บรรณาการข้าวสำหรับเป่ย์จิง	4,000,000	จือ

จากตัวเลขเหล่านี้จะพบว่าผลรวมของรายได้รัฐจะมีราว 48 ล้านตำลึง และข้าวเปลือก 4 ล้าน จือ (Shi)² จากโควต้าภาษีเกลือ 7.5 ล้านตำลึง บ่อยครั้งจะเก็บได้เพียงร้อยละ 50 - 60 รายได้ในทางปฏิบัติจึงมีราว 43 หรือ 44 ล้านตำลึง

เมื่อเทียบกับรายได้จะพบว่า รายการที่หักในบัญชีเป็นค่าใช้จ่ายทางด้านกองทัพและเงินเดือนข้าราชการ และเงินสำรอง กองชงแมนจูและทหารชงเหี้ยวชาวจีนเป็นยอดรวมมากกว่า 200,000 คน และ 600,000 คนโดยลำดับค่าใช้จ่าย ประมาณ 20 ล้านตำลึง เงินเดือนพวกขุนนางและเงินเดือนข้าราชการได้แสดงตารางที่เลือกสรรให้เห็นดังนี้

¹ Ibid. P. 61 - 63.

² หน่วยซึ่งน้ำหนักของเงินเทียบได้ 1 จือ = 133 1/2 ปอนด์
= 60.453 กิโลกรัม

ตำแหน่ง	เงินเดือนประจำปี (ตำลึง)	รายได้เป็นข้าว (จ้าว)
เชื้อพระวงศ์แมนจู	10,000	5,000
สมเด็จพระราชินีที่ 1	700	350
เจ้าพระราชินีที่ 1	610	305
พระราชินีที่ 1	510	255
พระชั้นที่ 1	410	205
หลวงชั้นที่ 1	310	155
ข้าราชการพลเรือน ชั้น 1 - A,B	180	90
ข้าราชการพลเรือน ชั้น 2 - A,B	155	77.5
ข้าราชการพลเรือน ชั้น 3 - A,B	130	65
ข้าราชการพลเรือน ชั้น 4 - A,B	105	52.5
ข้าราชการพลเรือน ชั้น 5 - A,B	80	40
ข้าราชการพลเรือน ชั้น 6 - A,B	60	30
ข้าราชการพลเรือน ชั้น 7 - A,B	45	22.5
ข้าราชการพลเรือน ชั้น 8 - A,B	40	20
ข้าราชการพลเรือน ชั้น 9 - A	33.114	16.557
ข้าราชการพลเรือน ชั้น 9 - B	31.5	15.75

จะพบว่าข้าราชการพลเรือนได้รับเงินเดือนไม่มาก รัฐจึงมีงบประมาณประเภทบำรุงขวัญ (Yeng Lian Fei) ชดเชยให้กับข้าราชการที่มีรายได้ต่ำเช่น ข้าหลวงใหญ่ ปกติได้รับ 155 ตำลึงจะได้รับ "เงินบำรุงขวัญ" (integrity - nourishing allowance) 13,000 - 20,000 ตำลึง เพื่อเป็นรายจ่ายเกี่ยวกับงานสำนักงาน ผลรวมของเงินบำรุงขวัญทั้งของข้าราชการพลเรือนและทหารมีจำนวนมากกว่า 4 ล้านตำลึงต่อปี ในขณะที่รายจ่ายอุปกรณ์สำนักงานมีถึง 1 ใน 4 ล้าน การสูญเสียค่าใช้จ่ายของรัฐบาลกลางกับท้องถิ่นประจำปี ค.ศ. 1755 แสดงไว้ ดังนี้

ค่าใช้จ่ายของรัฐบาลกลางมีดังนี้

1. เงินเดือนสำหรับเจ้าชาย ขุนนาง และข้าราชการ	930,000	ตำลึง
2. ราชจ่ายด้านกองทัพ	6,000,000	ตำลึง
3. ราชจ่ายด้านกองทัพในมุกเดน และ เรือเหอ	1,400,000	ตำลึง
4. ค่าจ้างสำหรับขุนนางมองโกเลียและมุสลิม	120,000	ตำลึง
5. ราชจ่ายอุปกรณ์สำนักงาน และอาหารสำหรับข้าราชการในนครหลวง	110,000	ตำลึง
6. ค่าเลี้ยงอาหารสำหรับ สภาเสนาบดี , ฯลฯ	18,000	ตำลึง
7. เงินบำรุงขวัญสำหรับกระทรวงมหาดไทยและพิธีการ	15,000	ตำลึง
8. ค่าของกำนันเมื่อชาวมองโกเลียและชาวเกาหลีนำบรรณาการมาส่ง	10,000	ตำลึง
9. เบ็ดเตล็ด	<u>900,000</u>	ตำลึง
	<u>9,503,000</u>	ตำลึง

ค่าใช้จ่ายรัฐบาลท้องถิ่น

1. ราชจ่ายด้านกองทัพ	15,000,000	ตำลึง
2. เงินเดือนข้าราชการ	1,000,000	ตำลึง
3. เงินบำรุงขวัญ	4,220,000	ตำลึง
4. เงินช่วยเหลือ	200,000	ตำลึง
5. เงินซ่อมแซมแม่น้ำและบ่อน้ำ	4,000,000	ตำลึง
6. เบ็ดเตล็ด (สถานีม้า การกุศล ฯลฯ)	<u>1,400,000</u>	ตำลึง
	<u>25,820,000</u>	ตำลึง

รวมราชจ่ายของรัฐบาลกลางประมาณ 9.5 ล้านตำลึง และรัฐบาลท้องถิ่นทั้งหมดประมาณ 25.8 ล้าน คิดเป็นผลรวมทั้งหมด 35 ล้านตำลึง เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ซึ่งมี 43 หรือ 44 ล้านตำลึงสำหรับรัฐบาลสมัยจักรพรรดิเจียนหลงใช้จ่ายเงินงบประมาณ 8 หรือ 9 ล้านตำลึงต่อปี

3. ประชากรในสภาพเศรษฐกิจแบบเกษตรกรรม ที่ดินและประชากรไม่สามารถที่จะพัฒนาแยกออกจากกัน ดังจะเห็นได้จากการรวมภาษีที่ดินและรัชชูปการเข้าด้วยกัน

เพราะเหตุเดียวกันนี้ในระยะแรกที่สถาปนาราชวงศ์ชิง ผู้นำเหล่เจียจะทำการสำรวจสำมะโนประชากรที่จะต้องเสียภาษีโดยเฉพาะเพศชายที่มีอายุระหว่าง 16 - 60 ปี¹ ในทุก ๆ 3 - 5 ปีเพื่อเป็นหลักในการสืบสวนเจ้าหน้าที่การคลังของมณฑลในการรวบรวมบันทึกเสียภาษีทั้งนี้ เพราะมักมีการพยายามเลี่ยงการเก็บภาษีจากสมุคบันทึกเหล่านี้และเพื่อเหตุผลที่ดี การเก็บภาษีรัฐูปการในทางปฏิบัติจึงเปลี่ยนจากการให้บริการทางด้านแรงงานมาเป็นการจ่ายเป็นเงินแทน ประมาณ 8 หรือ 9 ล้านต่อปี ในบางท้องถิ่นในสมัยจักรพรรดิคังซี ในปี ค.ศ. 1712 ได้มีรายงานว่าในระหว่างที่พระองค์เสด็จประพาสไปทั่วประเทศ พระองค์พบว่าในครอบครัวที่มีจำนวนคน 5 หรือ 6 คน แต่เสียภาษีให้รัฐเพียงคนเดียวและบางครั้งครอบครัวหนึ่งมีสมาชิก 9 หรือ 10 คน แต่เสียภาษีเพียง 1 หรือ 2 คนเท่านั้น แต่ละมณฑลจะปิดบังข้อมูลประชากรที่แท้จริง เนื่องจากเกรงกลัวการเสียภาษีเพิ่มมากขึ้นจากโควต้าเดิม ในปี ค.ศ. 1712 ได้มีพระบรมราชโองการของจักรพรรดิคังซีเกี่ยวกับโควต้าภาษีรัฐูปการให้ใช้ตัวเลขประชากรในปีนั้น เพื่อเป็นการบรรเทาความหวาดเกรงการบันทึกทะเบียน แต่การหลีกเลี่ยงการสำรวจประชากรนั้นมีมานาน จากการนำภาษีที่ดินและรัฐูปการมารวมกัน จะมีผลมากขึ้นในระหว่างสมัยจักรพรรดิหย่ง เจิ้งบันทึกปกเหลืองเริ่มมีมากขึ้นจนเหลือล้น อีกนัยหนึ่งจากระบบเปาเจี๋ย การนำการสำรวจประชากรมาใช้เป็นสิ่งที่จำเป็นมากขึ้น แต่อัตราเพิ่มขึ้นของประชากรยังไม่ปรากฏให้เห็น จนกระทั่งรัชสมัยจักรพรรดิเจี้ยน หลง (ค.ศ. 1736 - ค.ศ. 1795) ได้มีการบันทึกไว้อย่างหยาบ ๆ ดังนี้

ค.ศ. 1660	19,088,000 ดิง ²
ค.ศ. 1700	20,411,000
ค.ศ. 1730	25,480,080
ค.ศ. 1741 (ปีแรกที่ใช้ตัวเลขการสำรวจ)	143,411,559 ไชว ³

(ประชากรตามหลัก เปา - เจี๋ย)

¹T'ung - Tsu Chu. op.cit. P. 148.

²ดิง (Ding) แปลว่าแรงงานในที่นี้จะหมายถึงจำนวนคนที่เกณฑ์แรงงานได้

³ไชว (Kou) แปลว่าปากในที่นี้จะหมายถึงประชากร 1 คน

ค.ศ. 1753	183,678,259
ค.ศ. 1779	275,042,918
ค.ศ. 1800	295,273,311
ค.ศ. 1821	355,540,285
ค.ศ. 1850	429,913,034

สิ่งหนึ่งที่เห็นจากตัวเลข ในระหว่างปี ค.ศ. 1660 - 1730 คือการเพิ่มของประชากรน้อยมากแต่จะเพิ่มอย่างมากในปี ค.ศ. 1741 เมื่อการสำรวจประชากรหันมาใช้ตัวเลขตามหลัก เปา - เจีย ต่อจากนั้นการเพิ่มประชากรก็เป็นไปอย่างสม่ำเสมอ

การเพิ่มขึ้นของประชากร ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1741 อาจจะอธิบายได้หลายแนวทาง แม้ว่าตัวเลขที่แท้จริงอาจจะไม่ใช่เช่นนี้ได้ สิ่งหนึ่งก็คือการนำภาษีที่ดินและรัชชูปการมารวมกัน โดยไม่มีที่ดินและบุคคลเข้ามาเป็นหลักของระบบภาษี ได้ลบความรู้สึกกลัวของประชาชนไปมากทำให้มีการรายงานตัวเลขที่แท้จริง เหตุผลที่เป็นไปได้อีกประการหนึ่ง คือ จักรพรรดิเจียนหลงทรงมีอุปนิสัยฟุ่มเฟือย และรักความหรูหรา ดังพบได้จากตัวเลขค่าใช้จ่ายมหาศาลในรัชสมัยของพระองค์ และพระองค์ทรงย้ายเดือนมิถุนายนให้ข้าราชการในภูมิภาคปิดบังตัวเลขสำมะโนประชากรที่แท้จริง แต่ก่อนประชากรบางกลุ่มถูกกันออกจากสำมะโนประชากร ได้แก่ ผู้หญิง คนแก่ เด็ก ทาส และคนทรมาน แต่ปัจจุบันทุกคนถูกรวมเข้าไปด้วยเมื่อเป็นเช่นนี้ประชากรจึงเพิ่มขึ้นอย่างทันที่ทันใดในปี ค.ศ. 1741

นักประชากรศาสตร์จีน สันนิษฐานว่าตัวเลขในสำมะโนประชากรภายหลังปี ค.ศ. 1741 ข้อมูลที่ได้ยังคงคลาดเคลื่อน เนื่องจากพวกผู้ดีมักจะไม่เปิดเผยจำนวนสมาชิกในครอบครัวของตน นักประชากรศาสตร์ใหม่บางคนเสนอแนะว่า ข้อมูลที่รายงานออกมาของสำมะโนประชากรระหว่างปี ค.ศ. 1741 และ ค.ศ. 1755 น่าจะสูงกว่าผลรวมทั้งหมดไปร้อยละ 21

ในทางปฏิบัติการขยายตัวของประชากรจาก 275 ล้าน ในปี ค.ศ. 1799 เป็น 430 ในปี ค.ศ. 1850 แสดงให้เห็นว่าเพิ่มขึ้นร้อยละ 56.3 เท่ากับเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.63 ต่อปี ซึ่งต่ำกว่าอัตราการเพิ่มของประชากรในประเทศอุตสาหกรรมที่มีการเพิ่มร้อยละ 2 ต่อปี การเพิ่มขึ้นจากปี ค.ศ. 1741 - ค.ศ. 1779 คงจะเนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจทั่วไป

กับเงื่อนไขทางการเมือง เป็นที่น่าพอใจ และบ้านเมืองมีระยะเวลาที่สงบสุขยาวนาน นับตั้งแต่สมัยจักรพรรดิหย่งเจิ้ง ยี่ ึ่งไปกว่านั้นที่ดินที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูกมีเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย ประกอบกับการนำพืชพรรณประเภทอาหารจากต่างประเทศเข้ามาปลูกได้แก่ การผลิตพืชประเภทอาหารเช่น ข้าวโพด มันหวาน ถั่วลิสงจากอเมริกา ในคริสต์ศตวรรษที่ 16 หรือ 17 ทำให้การกระจายประชากรเพิ่มขึ้นด้วย

4. ความเจริญทางการค้าที่ กว่างตุ้ง กว่างตุ้งเป็นเมืองศูนย์กลางทางการค้าที่จีนใช้ติดต่อกับดินแดนอื่น ๆ ทางใต้ มาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถังเรื่อยมาจนกระทั่งช่วงปลายราชวงศ์หมิงต่อเนื่องกับต้นราชวงศ์ชิง ชาวโปรตุเกสเป็นชาวตะวันตกชาติเดียวที่เข้ามาทำการค้าในแถบมาเก๊า เรือสินค้าชาติอื่น ๆ นั้นถูกกีดกันเรื่อยมา โดยเฉพาะพ่อค้าอังกฤษซึ่งเข้ามาทำการค้าในแถบนี้หลังชาติอื่น พ่อค้าอังกฤษจึงต้องหาทางเข้าทำการค้ากับจีนโดยตรงให้ได้ จนกระทั่งมีโอกาสติดต่อกับชายแดนเปลี่ยนกระสุนปืน ยุทธภัณฑ์ต่าง ๆ กับอาหารผ่านทางคอชิงก้า ที่เอมอส¹ (หรือเอ๋อหมิงในภาษาไทย)

ในปี ค.ศ. 1662 ราชสำนักชิงต้องการปราบปรามคอชิงก้าขึ้นเด็ดขาด จึงมีประกาศห้ามชาวเงินที่ทำการค้าชายฝั่งทะเลค้าขายกับชาวต่างประเทศในขณะเดียวกันก็อพยพชาวเงินเข้าไปในแผ่นดินไกลจากฝั่งทะเลถึง 30 - 50 ลี้ แต่มาเก๊าได้รับการยกเว้นจากคำสั่งห้ามนี้ ต่อมาราชสำนักจีนยกเลิกประกาศนี้พร้อมกับเปิดด่านศุลกากรขึ้นที่กวางตุ้ง ฉางโจว หนิงโป และหยุนใต้ ซ่าน แต่ในบรรดาเมืองท่าเหล่านี้ กว่างตุ้งเจริญรุ่งเรืองที่สุด ทั้งนี้เพราะเคยเป็นเมืองท่าเก่าแก่และอยู่ใกล้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งชาวจีนเรียกว่า หนาน-ฮางมากที่สุด

ความสำคัญของเมืองกวางตุ้งนอกจากจะเป็นแหล่งรายได้ของรัฐบาลชิง ในฐานะที่เป็นศูนย์กลางทางการค้ากับชาวยุโรปแล้ว ความรุ่งเรืองของกวางตุ้ง (ค.ศ. 1760 - 1840) นั้นยังเนื่องมาจากอิทธิพลของการค้า ในระบบบรรณาการของจีน กับประเทศที่เคยส่งบรรณาการด้วย² การค้าที่กวางตุ้ง ในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 18 คู่ค้าที่สำคัญของจีนคือ

¹Immanuel C.Y.Hsu. op.cit. P. 139.

²Jonh King Fairbank. THE United State and China. 1979. P. 161.

อังกฤษ สินค้าที่อังกฤษต้องการและทำรายได้ให้กับเงินมากที่สุดคือใบชากับผ้าไหม การค้าใบชาให้ผลกำไร ทั้งฝ่ายอังกฤษและจีนสูงมาก จนกระทั่งฝ่ายอังกฤษและจีนต่างก็ปรับปรุงวิธีการควบคุมการค้าและการลงทุน

กลุ่มพ่อค้าจีนที่ติดต่อกับชาวยุโรป ได้รวมตัวกันเป็นสมาคม ที่ชาวตะวันตกเรียกว่า " hong " (HONG) มีหน้าที่รับผิดชอบในนามของจีนติดต่อกับพ่อค้าต่างประเทศในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสิทธิในการควบคุมการค้า การจดทะเบียน นอกจากนี้ยังมีข้าหลวงใหญ่ และ ข้าราชการระดับสูง อีกหลายระดับ ซึ่งได้รับแต่งตั้งมาจาก กรุงเป่ย์จิง ชาวต่างประเทศเรียกกลุ่มข้าราชการเหล่านี้ว่า " ฮอปโป " คอยให้การดูแลเกี่ยวข้องกับการค้าต่างประเทศ จากความรุ่งเรืองทางการค้าที่กว้างขวางทำให้สมาคมพ่อค้า hong และกลุ่มข้าราชการจีนฉวยโอกาสฉ้อโกง ทำให้บรรดาพ่อค้าต่างประเทศโดยเฉพาะอังกฤษพยายามที่จะร้องเรียนให้ราชสำนักชิงทราบและต้องการติดต่อกับจีนตามรูปแบบตะวันตก คือในฐานะที่เท่าเทียมกันกับจีนและยกเลิกระเบียบการควบคุมการค้าที่กว้างขวาง แต่เนื่องจากยังต้องการรักษาสภาพการของตน พ่อค้าอังกฤษจึงจำต้องยอมรับระเบียบต่าง ๆ ของจีนแต่โดยดี¹

ความเจริญของระบบการค้าที่กว้างขวางขยายเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับนโยบายต่างประเทศระยะแรกของราชวงศ์ชิง มุ่งสร้างความสัมพันธ์ที่มั่นคงกับประเทศเอเชียส่วนใน โดยเฉพาะ และได้สนใจกับการค้าทางทะเลเลย ดังนั้นเมื่อรัฐบาลอังกฤษพยายามส่งทูตเข้ามาติดต่อกับหลายคณะ คณะต่าง ๆ ประสบกับความล้มเหลว เพราะจีนยังคงเข้าใจว่าคณะทูตเหล่านี้มาส่งบรรณาการ จีนจึงบังคับให้คณะทูตแต่ละคณะปฏิบัติตามระเบียบประเพณีของตน ความไม่เข้าใจในเจตนาของแต่ละฝ่ายเช่นนี้ จึงกลายเป็นที่มาของความขัดแย้งระหว่างจีนกับชาวยุโรปไปในที่สุด

¹ จอห์น เค. แพร์แบงค์ และคนอื่น ๆ. เล่มเดิม. หน้า 84.

สรุป

การปกครองจักรวรรดิเงินของราชวงศ์ชิ่งนั้น ยังคงใช้รูปแบบเดียวกับที่ใช้ในสมัยราชวงศ์หมิง โดยมีการพัฒนาให้ก้าวหน้าขึ้น ด้วยการใช้หลักดุลยภาพแห่งอำนาจ ระหว่างข้าราชการชาวแมนจู กับชาวจีน หรือบางครั้งก็มีชาวมองโกลรวมอยู่ด้วย ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้ชาวจีนรู้สึกว่าตนเองถูกปกครองโดยคนต่างเชื้อชาติ รูปแบบการปกครองแบ่งออกเป็น การบริหารราชการส่วนกลาง และหน่วยประสานงานต่าง ๆ อำนาจขึ้นตรงต่อองค์จักรพรรดิ การบริหารราชการส่วนภูมิภาคนั้นแบ่งออกเป็น 18 มณฑล มีข้าหลวงมณฑลกับข้าหลวงเป็นผู้กำกับดูแล ส่วนการปกครองท้องถิ่นนั้นยังคงรูปแบบเดิมทุกประการ ส่วนความเจริญ ทางด้านเศรษฐกิจ การเกษตรเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญของจีน ดังนั้น จักรวรรดิในยุคนั้นจึงเน้นการพัฒนาระบบการชลประทานเป็นสำคัญ ราชได้ของแผ่นดินขึ้นอยู่กับการจัดเก็บภาษีระบบภาษีของจีนในยุคนั้นมีทั้งภาษีที่ดินและภาษีแรงงาน ต่อมาได้มีการพัฒนาการเก็บใหม่เพื่อป้องกันปัญหาการเงินรั่วไหลหรือการหลีกเลี่ยงภาษี เรียกว่าการเก็บภาษีสวมยอด ราชได้ นอกจากได้จากภาษีต่าง ๆ แล้ว ยังมีราชได้จากการค้ากับต่างประเทศ ทางด้านชายฝั่งทะเลระยะนั้นเงินกำหนดให้กว้างขวางเป็นเมืองท่าแห่งเดียวที่ชาวยุโรปจะมาทำการค้าได้

บทที่ 3

ความเจริญทางด้านสังคม กฎมณเฑียรบาลและศิลปกรรม

ชนชาติจีนเป็นชนชาติที่สั่งสมอารยธรรมอย่างต่อเนื่องมานานนับพัน ๆ ปี สังคมจีนจึงมีขนบธรรมเนียมประเพณีช่วยธำรงรักษาสังคมเอาไว้ และเป็นสังคมที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอยู่ร่วมกันโดยไม่ว่าถึงถึงความแตกต่างทางชนชั้น ยึดมั่นในปรัชญาการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะอิทธิพลคำสอนของขงจื๊อ ดังนั้นเมื่อชนชาติแมนจูเข้าปกครองจีน จากความเป็นผู้มีอารยธรรมที่ต่ำกว่าชนชาติแมนจูจึงซึมซับอารยธรรมจีนเข้าไว้ทีละน้อย ข้อกำหนดที่บัญญัติเกี่ยวกับการป้องกันการถูกคุกคามทางวัฒนธรรม ก็ถูกสืบทอดมา สังคมจีนจึงยังคงอยู่รวมทั้งปรัชญาความคิด อันเป็นที่มาของความเจริญทางด้านภูมิปัญญา และศิลปกรรม

ความเจริญทางด้านสังคม

สภาพเศรษฐกิจและสังคมของชาวจีนสมัยราชวงศ์ชิง มีส่วนสัมพันธ์กับรูปแบบการปกครองที่ยังคงยึดมั่นอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณ และหลักคำสอนของขงจื๊อ เกี่ยวกับหลักความสัมพันธ์ทั้ง 5 ซึ่งเป็นเรื่องผูกพันระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน สามีกับภรรยา พ่อกับลูก พี่กับน้อง เพื่อนกับเพื่อน ผู้ปกครองจึงมีหน้าที่ควบคุมชนทุกระดับชั้นให้อยู่ภายใต้โครงสร้างทางสังคมที่เป็นแบบเดียวกัน ต่างฝ่ายต่างเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โครงสร้างของสังคมแบ่งออกกว้าง ๆ ได้ 2 ระดับ คือชนชั้นสูงกับชนชั้นสามัญ ความแตกต่างทางชนชั้นไม่เคยเป็นปัญหาทางการเมือง เพราะชนชั้นสามัญสามารถปรับระดับชนชั้นของตน โดยต่างก็ให้ความสำคัญแก่ครอบครัวและยึดถือความผูกพันกับครอบครัวอย่างลึกซึ้ง ชาวจีนโดยทั่วไปถือครอบครัวเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสังคมเป็นหน่วยของสังคม ความรักใคร่ในครอบครัวและการเคารพเชื่อฟังบิดามารดาตลอดจนพี่น้องตามลำดับอาวุโส เป็นการฝึกสมาธิในครอบครัวให้มีความ

จงรักภักดีต่อผู้ปกครองและให้ความเคารพต่อผู้มีอำนาจหน้าที่ของรัฐต่อไปด้วย¹

1. ระบบครอบครัวและระบบแซ่ โครงสร้างของระบบครอบครัวจีน มีลักษณะเป็นครอบครัวใหญ่ หรือครอบครัวขยาย ที่มักจะเรียกกันว่า ระบบเครือญาติ² (kinship) โดยมีพื้นฐานมาจากการใช้ระบบเจี๋ย ระบบเครือญาตินี้จะสัมพันธ์กันทางสายโลหิต หรือการแต่งงาน โดยยึดหลักการแต่งงานลูกสาวเป็นการแยกไปจากกลุ่มของคน บุตรชายจะเป็นผู้มีอำนาจรองจากบิดา เมื่อแต่งงานบุตรชายจะนำเอาภรรยาของตนเข้าอยู่ร่วมชายคาเดียวกับบิดาและปู่ของตน การปกครองในครอบครัวนั้น ผู้นำครอบครัวคือฝ่ายชายบิดาจะเป็นหัวหน้าครอบครัว มีอำนาจเด็ดขาดเสมือนเทพเจ้าในครอบครัว บิดามีหน้าที่ให้ปัจจัย 4 ในการดำรงชีวิตแก่สมาชิกในครอบครัว ให้ความคุ้มครองและเป็นผู้สร้างบ้านสร้างเรือน หากผู้ครองให้ ตลอดจนต้องรับผิดชอบความประพฤติของสมาชิกในครัวเรือน กวดขันเรื่องวินัย ชรามเนียม ประเพณี เงินบุตรจะต้องเชื่อฟังทั้งบิดาและมารดาอย่างเคารพนบนอบและปราศจากข้อแม้ แต่โดยทั่วไปอำนาจของบิดาจะมีอยู่เหนืออำนาจของมารดา ทั้งนี้เนื่องจากวัฒนธรรมจีนอาศัยเพศเป็นสิ่งที่กำหนดสถานะของบุคคล ในเรื่องของครอบครัวนั้น ขงจื้อได้ถือว่าความจงรักภักดีผูกพันอย่างลึกซึ้งแน่นแฟ้นที่ทุกคนมีต่อครอบครัวถือเป็นคุณธรรมประเสริฐสุดสมาชิกครอบครัวต้องมีความเคารพเชื่อฟังผู้นำครอบครัวและพร้อมที่จะทุ่มชีวิตจิตใจเพื่อครอบครัว

ส่วนหลักการจัดสายสัมพันธ์ในครอบครัวจีนนั้น เป็นการจัดสายสัมพันธ์แบบชั้นตอน โดยถือหลักเรื่องเพศและอาวุโสเป็นเครื่องกำหนดความสัมพันธ์ ผู้ชายมีความยิ่งใหญ่เพราะถือเป็นผู้สืบวงศ์สกุลและเป็นผู้นำครอบครัว ผู้น้อยต้องเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส ผู้อาวุโสสูงสุดจะเป็นที่เคารพยำเกรงอย่างยิ่งในครอบครัว สายสัมพันธ์แบบชั้นตอนดังกล่าวนี้ทำให้คนจีนเน้นการให้ความสำคัญต่อสายสกุลและบรรพบุรุษของตนมาก อาจกล่าวได้ว่าครอบครัว

¹ศรีสุท วิชาประสิทธิ์. "ลักษณะสังคมจีนยุคเก่า" ใน รวมบทความอารยธรรมตะวันออก. 2529. หน้า 190.

²Susan Naquin and Evelyn S. Rawski. Chinese Society in the Eighteenth Century. 1987. P. 31-39.

วงศ์ตระกูล และ บรรพบุรุษมีความสำคัญในการกำหนดโชคชะตาของบุคคลตั้งแต่แรกเกิดจนตาย สมาชิกของครอบครัวทุกคนเหมือนกับอยู่ภายใต้ร่มเงาอำนาจอิทธิพลของครอบครัว ดังนั้น ลักษณะเนื้อแท้ของครอบครัวจึงปรากฏออกมาในรูปของการเน้นความสำคัญของการใช้อำนาจเด็ดขาดของผู้นำ การสืบเนื่องวงศ์ตระกูล ความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว ซึ่งครอบครัวขยายขนาดได้ขนาดใหญ่เพียงใด หรือยังมีหลายครอบครัวสลับซับซ้อนมากเพียงใด ก็เป็นเครื่องหมายแสดงว่า ครอบครัวนั้นหรือตระกูลนั้น ๆ มีพลังสามัคคีเหนียวแน่นและเป็นครอบครัวที่มีระเบียบแบบแผนในครอบครัวอย่างดี โครงสร้างสังคมเงินและสายสัมพันธ์ตามอุดมการณ์ของลัทธิขงจื๊อที่คนจีนได้ยึดถือปฏิบัติกันมาหลายศตวรรษนั้น อาจเขียนเป็นแผนภาพได้ดังนี้¹

สายสัมพันธ์บิดา-บุตร มุ่งความสำคัญสู่

- การใช้อำนาจเด็ดขาดในครอบครัวแบบผู้นำ
- การสืบสกุลยึดสายเพศชาย
- การยึดถืออาวุโสเป็นหลักสายสัมพันธ์ในครอบครัว

การเช่นไหว้บูชาบรรพบุรุษ = สัญลักษณ์ของ ครอบครัว = สัญลักษณ์ของสายสัมพันธ์อันลึกซึ้ง
สายสัมพันธ์ในครอบครัวยึดหลักอาวุโส ที่ครอบงำบุคคลในทุกแง่มุมในครอบครัวทุกชั้น

การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในด้านความมั่นคง
ของครอบครัวและการทำมาหากิน

ส่วนฐานะของสตรีไม่เหมือนสตรีในโลกตะวันตก เพราะวัฒนธรรมจีนอาศัยเพศเป็นสิ่งที่กำหนดฐานะของบุคคลในสังคมดังนั้นหญิงจึงมีบทบาทต้อยกว่าทั้งในครอบครัวและสังคม ครอบครัวส่วนใหญ่มักจะรังเกียจการมีบุตรสาว แม้ในยามแต่งงานหากจะให้สมเกียรติ บิดา-มารดาของฝ่ายหญิงจะต้องจัดหาทรัพย์สินให้ฝ่ายหญิงใช้เป็นสินเดิมเพื่อป้องกันการถูกหลอมนักเลงจาก

¹ ศรีสุข ทวีธาประสิทธิ์. เล่มเดิม. หน้า 191.

ฝ่ายชาย และเมื่อแต่งงานแล้วภรรยาจะต้องเชื่อฟังสามี อยู่ในโอวาทของมารดาสามี ในครอบครัวที่มั่งคั่งภรรยาจะเป็นผู้จัดการรายคนที่สองให้กับสามีหากเขาต้องการ ภรรยาจะต้องอุทิศตนทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อความมั่นคงของครอบครัวสามีเท่านั้น¹ แม้เมื่อสามีตายหญิงหม้ายจะต้องไม่แต่งงานใหม่ และต้องอยู่ภายใต้การดูแลหรือเชื่อฟังบุตรชายคนโต

ระบบแซ่หรือชื่อของตระกูล (Zu หรือ Clan) เป็นสิ่งที่ชาวจีนใช้มานานครอบครัวทั่วไปบรรพบุรุษได้จัดเป็นชื่อตระกูลไว้สืบทอดสู่คนรุ่นต่อ ๆ มา โดยนับทางสายของฝ่ายชาย โครงสร้างของการบริหารงานของชื่อตระกูลหรือแซ่ปกติจะมีหัวหน้าแซ่ (Zu Zhang) โดยทั่วไปเป็นผู้มีอาวุโสและมีชื่อเสียง ให้ความช่วยเหลือสมาชิกปฏิบัติงานกิจการเกี่ยวกับตระกูล บทบาทของหัวหน้าแซ่มีดังนี้ (1) รวบรวมและดูแลทุกข์สุขของสมาชิก (2) รักษาประเพณีการเช่นไหว้บรรพบุรุษ (3) ให้ความช่วยเหลือสมาชิก (4) ให้ความศึกษาแก่สมาชิกผู้เยาว์ที่เป็นชาย (5) ให้รางวัลสมาชิกที่ทำคุณความดี และลงโทษผู้ที่ทำสิ่งไม่ควร (6) จัดข้อขัดแย้ง และ (7) ป้องกันในเรื่องต่าง ๆ

หลักการสำคัญของระบบแซ่เป็นสิ่งที่รักษากฎของความประพฤติ ที่เรียกว่า จ่งกัย (Zong gui)² ซึ่งมีการสอนอย่างต่อเนื่อง เนื้อหาที่สอนคือการอธิบายหลักการของลัทธิขงจื๊อ โดยการบอกเล่าตามแต่โอกาส คำภาษิตสำหรับสิ่งสอนมีมากมาย เช่น การแสดงความกตัญญู การปฏิบัติตนเคร่งครัดต่อคำสอนของบิดามารดา การแสดงความนับถือด้วยการปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ที่อาวุโสกว่า การปรองดองของสมาชิกในตระกูลและมีการรวมกลุ่มกันสอนระเบียบวินัยให้กับบุตรชายหลานชายให้เป็นผู้มีกไฟในการประกอบอาชีพที่สมควร ปฏิบัติตามข้อบังคับของกฎหมาย ชาวจีนจึงมักเชื่อตามประเพณีมากกว่ากฎหมายของบ้านเมือง "บุตรชายมีหน้าที่ปฏิบัติตามคำสั่งของบิดา ภรรยาปฏิบัติต่อสามี และพี่น้องจะต้องรักใคร่ซึ่งกันและกัน กฎของแซ่จะต้องต่อต้านสิ่งที่อาจนำไปสู่การกระทำผิด เช่น ความเกียจคร้าน ความสุรุ่ยสุร่าย ความรุนแรง และการพนันอีกเป็นต้นมีการล่วงละเมิดที่รุนแรงจะต้อง

¹Susan Naquin and Evelyn S, Rawski. op.cit. P. 38.

²Richard J. Smith. China's Cultural Heritage The Ch 'ing Dynasty, 1644 - 1912. 1983. P. 69.

แสดงต่อหน้าที่ประชุมของสมาชิกซึ่งทั้งหมดเพราะการรับโทษทางอาญาจะเป็นบทเรียนสำหรับสมาชิกแต่ละคน เมื่อผู้ใดกระทำผิด การลงโทษที่เข้มงวดมีดังนี้คือ การใช้คำสั่งทางด้านศีลธรรม หรือวิธีการลงโทษทางศาสนการเพิกถอน การริบสิทธิพิเศษ การไล่ออกจากชั้น การตัดออกจากวงศัวาร หรือการสั่งให้ฆ่าตัวตาย นอกจากระบบเหล่านี้แล้ว สังคมจีนยังแบ่งสมาชิกในสังคมออกเป็นระดับชั้น

2. การแบ่งชั้นชั้นทางสังคม สังคมชาวจีนมีการกำหนดหลักเกณฑ์การแบ่งชั้นชั้นที่ไม่แน่นอน วิธีหนึ่งเป็นมาตรฐานการกำหนดที่ธรรมดาที่สุดคือการแบ่งออกเป็นกลุ่มชาวนามีถึงร้อยละ 80 ของประชากร ส่วนกลุ่มอื่น ๆ อีกร้อยละ 20 เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในเมือง ประกอบด้วยนักวิชาการระดับต่าง ๆ พวกผู้ดี ข้าราชการ เจ้าของที่ดินที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในที่ดินของตน นักศิลปะ พ่อค้า ทหาร ฯลฯ ส่วนอีกวิธีหนึ่ง คือ การแบ่งตามหลักการขงจื๊อ ที่แบ่งกลุ่มการปกครองโดยยึดความแตกต่างกัน ทางด้านการงานระหว่างผู้ใช้สติปัญญากับใช้แรงงาน "ผู้ใช้แรงงานควรยอมรับการถูกปกครองจากคนอีกกลุ่มหนึ่ง "นักปรัชญาเม่งจื๊อ ได้วางหลักไว้ว่า "กรรมกรผู้ใช้แรงงานย่อมถูกปกครองโดยคนกลุ่มที่ใช้สมอง" แต่ในความเป็นจริงในระบบขุนนางมิได้ประกอบด้วยผู้ใช้สมองเพียงกลุ่มเดียว เพราะในสมัยราชวงศ์ชิง คนกลุ่มนี้มีเพียง 27,000 คนเท่านั้น ที่ได้รับปริญญาและเข้ารับราชการ ตามความเป็นจริงแล้วสังคมชาวจีนเป็นสังคมที่ซับซ้อน มีการแบ่งออกเป็นหลายชั้นชั้นโดยจัด "ตามลำดับหน้าที่" ของการอยู่ร่วมกัน 4 สาขาได้แก่ นักปราชญ์หรือผู้ดี ชาวนา ช่างฝีมือและพ่อค้า ส่วนขุนนางจัดเป็นชั้นชั้นสูงที่อยู่เหนือกว่ากลุ่มทั้ง 4 นอกจากนี้ยังคงมีบุคคลที่ไม่ได้สังกัดชั้นชั้นได้แก่ ประชาชนกลุ่มที่ถูกตัดออกจากชั้นชั้นเนื่องจากการฝ่าฝืนมารยาทและจารีต (Declassed) หรือกลุ่มที่ถูกลดชั้น (Degraded) ซึ่งมีน้อยกว่าร้อยละ 1 ของประชากร จนกระทั่งมีกฎหมายปลดปล่อยกลุ่มคนเหล่านี้โดยจักรพรรดิหย่งเจิ้งจึงทำให้มีสิทธิดังประชาชนทั่วไป เนื่องจากระบบชั้นชั้นของจีนไม่แน่นอนตายตัว สมาชิกในแต่ละชั้นชั้นจึงสามารถปรับเปลี่ยนฐานะของตนเองได้ โดยการสอบคัดเลือกตามลำดับชั้นตอนต่าง ๆ ของรัฐบาล กลุ่มบุคคลที่เป็นนักศึกษาหรือบัณฑิตเหล่านี้ เรียกกัณฑ์ว่า "ผู้ดี" ทำให้การแสวงหาความรู้กลายเป็นหลักการสำคัญของชาวจีน

3. **พวกผู้ดี : สิทธิพิเศษและหน้าที่** พวกผู้ดีหรือเสินชือ (Gentry หรือ Shen shi) เป็นผู้คงแก่เรียนผู้ซึ่งผ่านการสอบของรัฐบาล เป็นผู้ที่มีบทบาทเด่นในสังคมและมีสิทธิพิเศษมากมาย¹ ตัวอย่างเช่น สามารถร่วมพิจารณาเกี่ยวกับระเบียบแบบแผนในวัดขงจื้อและเป็นผู้นำในการปฏิบัติตามพิธีกรรมบรรพบุรุษในตระกูล เป็นพวกที่มีรูปแบบการแต่งกายที่แตกต่างจากคนสามัญ โดยจะสวมเสื้อครุยสีดำยาวขลิบน้ำเงิน ตกแต่งอานม้าและบังเหียนด้วยสิ่งของที่สวยงามเช่นขนสัตว์ ไหมยกดอกและการเย็บปักที่ประณีต มีใช้แต่คนสามัญเท่านั้นคนที่ร่ำรวยที่ไม่ได้รับอนุญาตให้ได้รับสิทธิพิเศษนี้ พวกระดับ จู - เหวิน (Zhu ren) และจิ้นชือ ไซ้ กระดุมทองเมื่อได้รับปริญญาก็จะได้รับบรรจุเข้าสู่ตำแหน่งอันดับแรกของยศ (Rank) กระดุมทองจะมีลวดลายดอกไม้อยู่ข้างในโดยมีทับทิมประดับอยู่บนสุด ไซ้มุกตรงกลาง ส่วนเสื้อคลุมประดับด้วยงูใหญ่เก้าตัว

พวกผู้ดีจะได้รับการคุ้มครองจากการต่อต้าน และแทรกแซงของคนสามัญ และข้าราชการมีสิทธิทางการศาลเหนือกว่าคนสามัญมาก โดยเฉพาะเมื่อเกิดคดีความกันคนสามัญ จะได้รับการลงโทษหนักกว่า แม้ประชาชนทั่วไปจะถูกห้ามเข้าไปเป็นพยานในการฟ้องร้องคดี เมื่อสมาชิกของผู้ดีเกิดคดีความยังได้รับการยกเว้นไม่ต้องไปให้การที่ศาล แต่ส่งคนรับใช้ไปแทน เมื่อมีคดีทางอาญามักจะได้รับการช่วยเหลือจากพนักงานตำบล การฟ้องร้องหรือดำเนินคดีกับพวกผู้ดีจะกระทำได้ช้าหลวงที่ได้รับมอบหมายทางด้านการศึกษาเพียงผู้เดียวเท่านั้น

ผู้ดีจะได้รับการยกเว้นจากการเกณฑ์แรงงาน เนื่องจากตำแหน่งและความเป็นผู้ดีทางวัฒนธรรมไม่อนุญาตให้ทำงานที่ต้องใช้กำลัง และได้รับการยกเว้นจากการชำระภาษีรายหัว เพื่อพวกผู้ดีจะได้ใช้เวลาทั้งหมดในการศึกษาให้มีคุณวุฒิเพื่อการสอบของรัฐบาลในอนาคต เมื่อภาษีรายหัวและภาษีที่ดินได้ถูกนำมารวมกันในปี ค.ศ. 1727 พวกผู้ดีจึงเสียภาษีน้อยกว่าคนสามัญโดยมีสถานที่ชำระภาษี เรียกว่า "สำนักนักวิชาการ" (ree hu) หรือ "สำนักพวกผู้ดี" (Shen Hu) หรือ "สภาใหญ่" (Da-Hu) ซึ่งแตกต่างจาก "สำนักสามัญ" (Min Hu) หรือ "สภาเล็ก" (Xiao hu) เนื่องจากมีรูปแบบการชำระภาษีที่ต่างกันโดยรอบครัวพวกผู้ดีจะชำระเพียง 2,000 หรือ 3,000 อีแปะ (เหรียญทองแดง) ของข้าวแต่ละหาบ (133 1/3

¹ Chung-li Chang. The Chinese Gentry. 1955. P. 32.

ปอนด์) ที่รวบรวมเป็นภาษี หรือบางครั้งก็ไม่มีผลผลิตที่เป็นบรรณาการทั้งหมด ในขณะที่ครอบครัวคนสามัญจะต้องชำระ 6,000 หรือ 7,000 อีแปะของแต่ละหาบ บ่อยครั้งที่คนสามัญและพวกผู้ดีจะสมรู้ร่วมคิดกันทุจริตจดทะเบียนที่ดิน โดยชาวนาจะใช้ชื่อว่าเป็นสมาชิกของผู้ดีในถิ่นนั้น ๆ เพื่อจะได้ชำระภาษีในอัตราต่ำ และหลีกเลี่ยงการถูกเกณฑ์แรงงานในยุคที่ผลผลิตต่ำ หรือเมื่อมีความยากลำบากพวกผู้ดีจะร้องขอลดวันหรือลดภาษีในนามของประชาชน และเมื่อได้รับอนุญาต พวกผู้ดีจะเป็นกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์มากที่สุด

สิทธิพิเศษที่พวกผู้ดีได้รับเหล่านี้ พวกนักวิชาการผู้ดีไม่ได้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของพวกขุนนางแต่จะเป็นสื่อกลางระหว่างกษัตริย์กับประชาชน ผู้ปกครองจะไว้วางใจพวกนักวิชาการผู้ดีในเรื่องการสื่อสารและคำแนะนำในกิจการตำบลและ ในการสนับสนุนสวัสดิการและผลประโยชน์ของตำบล เพราะโดยปกติกษัตริย์เป็นผู้สำเร็จการศึกษามาจากมณฑลอื่นซึ่งไม่สนใจในกิจการตำบล และไม่ใส่ใจที่จะเริ่มโครงการระยะยาว ซึ่งไม่เกิดผลในระยะเวลานั้น ๆ ที่เขาปฏิบัติงาน ดังนั้นโครงการต่าง ๆ จึงตกเป็นภาระของผู้ดีในการใช้จ่ายเงินก่อสร้างและซ่อมแซมสาธารณะประโยชน์ เช่น สะพานและเรือข้ามฟาก ตั้งกองทุนเพื่อการขุดแม่น้ำ การสร้างเขื่อนกั้นน้ำ และเขื่อนต่าง ๆ กับการปรับปรุงชลประทาน และให้เงินอุดหนุนเพื่อบำรุงรักษาวัดประจำตำบล ศาลเจ้าและสถานที่สำคัญ บ่อยครั้งที่พวกผู้ดีเข้าไปเกี่ยวข้องกับงานการกุศลและสวัสดิการอื่น ๆ เช่น การบริหารงาน ศูนย์แจกจ่ายข้าวเพื่อคนยากจน

การปฏิบัติหน้าที่หลักของพวกผู้ดีในชุมชนตำบลคือการระงับข้อพิพาทระหว่างบุคคลและประชาชนด้วยการใช้ความเชื่อถือและ ใช้จารีตมากกว่าตัวบทกฎหมายเพราะการปรากฏตัวในศาลทำให้ชื่อเสียงเสื่อมเสีย ดังนั้นเมื่อเกิดข้อพิพาทจึงเสนอให้พวกผู้ดีพิจารณาแทน

นอกจากนี้พวกผู้ดียังเป็นผู้ปกป้องวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยเป็นทั้งผู้เผยแพร่จริยธรรมและเป็นผู้สั่งสอนในสำนักศึกษาเอกชนในขณะที่เดิวกษัตริย์จะทำหน้าที่บรรพชาพระบรมราชโองการ 16 ประการ ของจักรพรรดิถังซี ให้คนในหมู่บ้านเข้าใจ ให้การสนับสนุนระบบการสอบคัดเลือก และให้เงินช่วยเหลือในการก่อสร้างและซ่อมแซมห้องสอบตำบล เพราะเป็นตัวอย่างของคนที่ยังรักภักดี ความกตัญญู ความบริสุทธิ์ คนที่มีคุณงามความดีควรประพฤติตนเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ พวกผู้ดียังทำการรวบรวมอักษรานุกรมภูมิศาสตร์ตำบล ซึ่งได้บันทึกประวัติศาสตร์ของตำบล และประวัติบุคคลที่เด่นในพื้นที่นั้น

ในยามที่บ้านเมืองยุ่งเหยิงและไม่สงบ เมื่อทหารรัฐบาลไม่สามารถที่จะมาดูแลคุ้มครองตำบลนั้น ๆ พวกผู้ดีจะรวบรวมกำลังคนและเป็นผู้ดำเนินการป้องกันด้วยตนเอง มีการรวบรวมเงินทุนขึ้นก่อสร้างหรือซ่อมแซมป้อมปราการ หรือกำแพงเมือง พร้อมทั้งทำการป้องกันอย่างเข้มแข็ง

จากการกระทำโดยไม่มีหลักเกณฑ์ในเรื่องข้อพิพาททำให้พวกผู้ดีมีบทบาทสำคัญในการอุปถัมภ์งานสาธารณะอันจะนำไปสู่การจัดตั้งองค์กรป้องกันของตำบล กิจกรรมเหล่านี้ของพวกผู้ดีถือเป็นหน้าที่ที่ขาดไม่ได้ในเขตบ้านของตน ผู้ดีจึงเป็นกลุ่มคนที่อยู่ระหว่างรัฐบาลกับประชาชน คือ เป็นทั้งผู้ให้คำปรึกษาแก่ขุนนางเกี่ยวกับกิจการตำบลและเป็นผู้ส่งเสริมให้ข้าราชการสร้างประโยชน์ให้กับท้องถิ่นเพราะคนสามัญไม่สามารถกระทำได้อันนี้เพราะพวกผู้ดีมีฐานะทางสังคมเท่าเทียมกับผู้ปกครองที่สามารถติดต่อสัมพันธ์กันได้อย่างเสรี โดยไม่ต้องหวาดเกรงในเรื่องความแตกต่างอย่างคนสามัญ ดังนั้นพวกผู้ดีจึงเป็นชนชั้นที่ดีที่สุดในทั้งสองโลก หากเปรียบกับผู้ปกครองที่มีอำนาจของทางการแล้วพวกผู้ดีจะมีอำนาจในรูปที่ไม่เป็นทางการในยามปกติ อำนาจทั้งสองจะได้มาจากคำสั่งทางการปกครองเหมือนกัน และเมื่อได้รับประโยชน์ก็จะได้รับพร้อม ๆ กันแต่ในช่วงเวลาอื่น ๆ หากผลประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายขัดแย้งกันพวกผู้ดีสามารถที่จะคัดค้านข้าราชการได้โดยไม่ต้องรับโทษ เพราะเป็นกลุ่มเดียวที่สามารถสร้างความกดดันขึ้นในตำบลได้ และถ้าเหตุการณ์ยังคงเลวร้ายกว่าเดิม พวกผู้ดีจะจัดองค์กรขึ้นมาก่อนการจลาจลขึ้นประท้วงได้อย่างชอบธรรม ซึ่งกลายเป็นภาระหนักให้กับรัฐบาล พวกผู้ดีจึงเป็นเพียงกลุ่มเดียวที่มีความสำคัญที่สุดในสังคมจีน ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเหตุผลที่ดีพอหากจะพรรณนาว่าจีนเป็น "รัฐพวกผู้ดี"

4. การสอบคัดเลือกเข้าเป็นขุนนาง เนื่องจากพวกผู้ดีเป็นชนชั้นที่มีอิทธิพลในสังคม ดังนั้นการศึกษาถึงวิธีการเข้าสู่สถานะทางสังคมของพวกผู้ดีจึงเป็นสิ่งที่ควรศึกษา สถานภาพของพวกผู้ดีขึ้นอยู่กับความสามารถเอาชนะในการสอบแข่งขันของรัฐบาล¹ โดยเฉพาะความสามารถในการเรียบเรียงที่เรียกว่า "บทเรียงความแปดษา"² หรือ ปา กู เหวิน (Ba Gu Wen)

¹ Ibid. P. 3-31.

² Frederic Wakeman. op. cit. P. 23.

บทเรียงความนี้ประกอบด้วยรูปแบบและวิธีการเขียนที่ตายตัวจึงต้องมีความชำนาญทางอักษร-
ศาสตร์ ซึ่งจะปรากฏออกมาเป็นผลงานด้านกวีนิพนธ์และการเขียนลายมือ (Calligraphy)
การสอบไล่มี 3 ระดับด้วยกัน คือ

การสอบในระดับจังหวัด มณฑล และเมืองหลวง เพื่อเป็นการคัดเลือกชั้นที่ 1 การ
สอบขั้นต้นในระดับจังหวัดผู้สมัครเข้าเป็นนักศึกษาเรียกว่า ถงชือ (Tong Shi) ผู้สมัครจะ
ต้องมีสมาชิกผู้ได้รับรองประวัติและลักษณะนิสัย การสอบคัดเลือกจะกระทำสองครั้งทุก ๆ สามปี
ผู้ที่สอบได้ ถงชือ จะได้เลื่อนไปสอบภาคที่ 2 โดยเจ้าหน้าที่แผนกการปกครองอิสระ (Zhou)
ดำเนินการ รูปแบบของการสอบเหมือนกันกับภาคแรก ผู้ผ่านการสอบคัดเลือกจะต้องสอบข้อสอบ
หยวน (Yuan Examination) โดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาของมณฑล ผู้ที่สอบผ่านจะได้รับ
ปริญญา เชิงหยวน (Sheng Yuan) ผู้สอบได้เรียกว่า ชิว จ้าย (Xiu - cai) เมื่อได้ระดับ
นี้แล้ว จะได้รับเข้าเป็นสมาชิกของพวกผู้ดี ระดับต่ำ

เชิง หยวนหรือนักเรียนของรัฐจะต้องเข้าศึกษาต่อในวิทยาลัยของจังหวัด เป็นการ
เตรียมการสอบขั้นสูงต่อไป โดยได้รับการสนับสนุนทางด้านค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปยัง
เมืองหลวงของมณฑลจากพวกผู้ดีในท้องถิ่น การสอบจัดให้มี 3 ปีต่อครั้งโดยมีหัวหน้าผู้กำกับ
การสอบที่ได้รับการแต่งตั้งจากจักรพรรดิ และจะต้องเป็นข้าราชการที่ได้รับปริญญาจากเมือง-
หลวงเท่านั้นตามกฎหมาย "การสับหลัก" (Law Of Avoidance) ทั้งนี้จะมีผู้ช่วยเหลืออีก 8-18
คน ส่งมาจากมณฑลอื่น ๆ โดยได้รับการแต่งตั้งจากผู้สำเร็จราชการหรือ ข้าหลวงประจำ
มณฑล การสอบระดับนี้จะได้รับปริญญาจุเหริน (Juren)

การสอบระดับมณฑลก็เหมือนกับระดับจังหวัดคือแบ่งออกเป็น 3 ภาค โดยจัดให้มีการ
สอบในห้องโถงใหญ่เพื่อป้องกันการทุจริต โดยเฉพาะการเลือกที่รักมักที่ชัง กระดาษคำตอบจะ
ไม่ลงชื่อผู้สมัครสอบ ส่วนผู้ที่ตรวจข้อสอบห้ามติดต่อกับผู้ใดในระหว่างการตรวจ โดยคัดเลือก
คำตอบที่ดีกว่าให้กรรมการกำกับการสอบและหัวหน้าพิจารณาตัดสินขั้นสุดท้าย และมีการมอบ
ปริญญาให้แก่ผู้สอบได้ในนามของจักรพรรดิจากหัวหน้าผู้ตรวจข้อสอบพร้อมด้วยข้าหลวงหรือผู้
สำเร็จราชการ และจัดให้มีการเล็งฉลองในวันต่อมา

สำหรับกระดาษคำตอบจะถูกส่งไปยังกระทรวงพิธีการในเป่ย์จิง เพื่อตรวจสอบและ
เก็บรักษา ผู้ที่สอบตกระดับมณฑลจะได้รับการแต่งตั้งให้เป็น กง เชิง (Gong-Sheng)

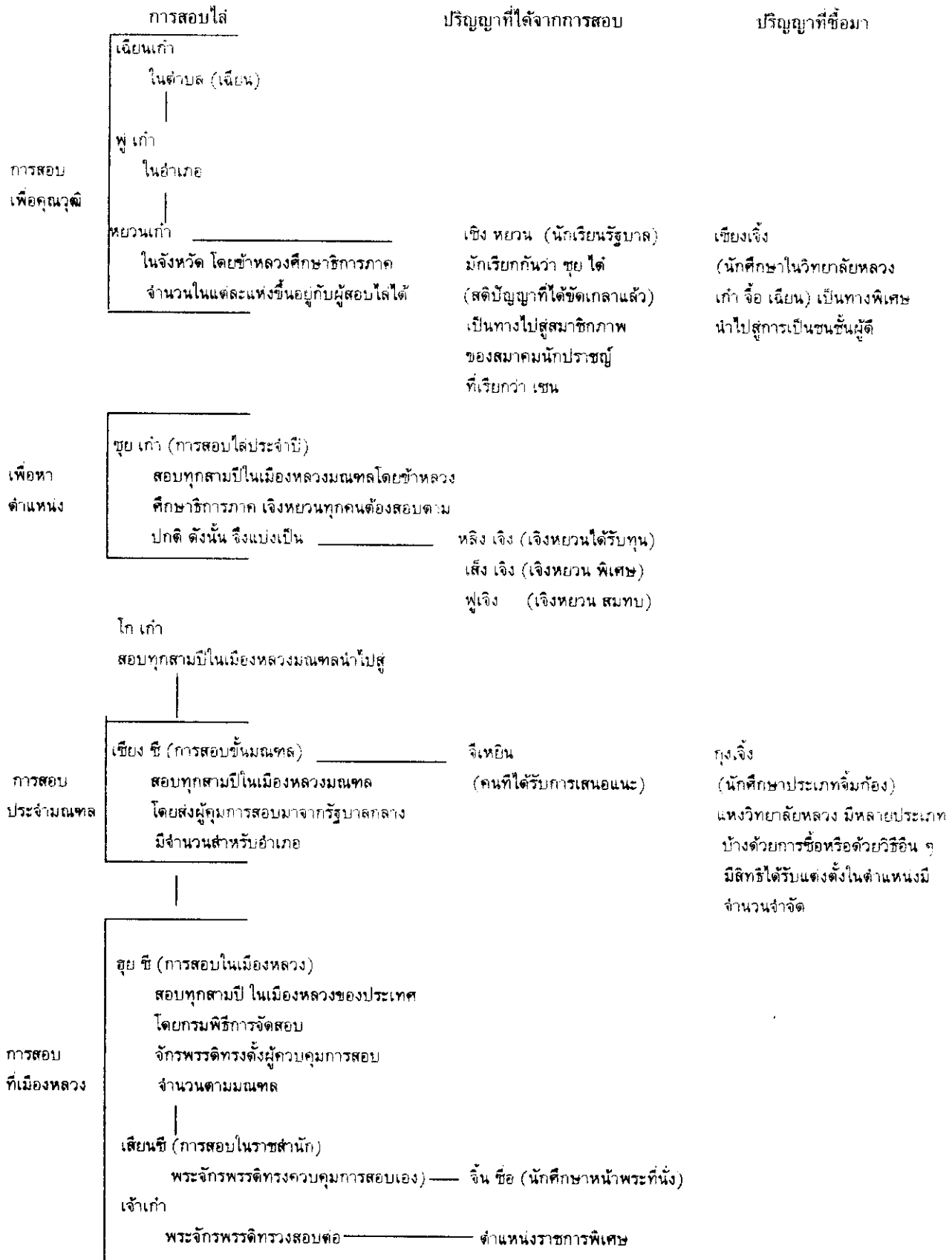
และเดินทางกลับบ้านเป็นผู้นำของตำบล หรือครูเพื่อรอการสอบครั้งต่อไป ผู้ที่ได้จะสร้างชื่อเสียงให้กับบ้านเกิดและจังหวัดได้รับเข้าเป็นสมาชิกของพวกผู้ดี "ชั้นสูง"

การสอบระดับเมืองหลวงจัดแบ่งออกเป็น 3 ภาคเช่นกันผู้ที่สอบได้จะได้รับแต่งตั้งเป็น กุง ชื่อ (Kung-Shi) และถูกนำไปสอบต่อในพระราชวังอีกเดือนครึ่งจากองค์จักรพรรดิ ซึ่งจะมีผู้ช่วยเหลืออีก 14 คนเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เป็นการสอบราชบุคลลโดยจะสอบเพียงครั้งเดียวด้วยการเขียนเรียงความเกี่ยวกับสภาพปัญหาที่เป็นอยู่ขณะนั้น กำหนดความยาวประมาณ 1,000 คำ หรือมากกว่านั้น แม้ว่าเนื้อหาของเรียงความจะเป็นส่วนสำคัญ แต่ความสามารถในการเขียนหนังสือและรูปแบบการใช้อักษรสามารถเรียกร้องความสนใจของผู้ตรวจ และสร้างความรู้สึที่ดีในขั้นแรกได้ คณะกรรมการจะคัดเลือกคำตอบที่ดีที่สุด 10 ฉบับขึ้นถวายจักรพรรดิเพื่อทรงเลือกตามความพอใจและจัดอันดับ ผู้ที่สอบผ่านการสอบวังหลวงจะได้รับปริญญาจินชื่อ (Jin - Shi)¹

จุดบกพร่องที่สำคัญที่สุดของระบบการสอบก็คือเป็นระบบที่มีขอบเขตจำกัด และไม่เป็นธรรมชาติเพราะความดีเลิศทางด้านอักษรศาสตร์และความสามารถในการบริหารราชการนั้นมีความแตกต่างกัน เนื่องจากคนที่มีความชำนาญในสิ่งหนึ่งไม่จำเป็นจะต้องมีความสามารถในด้านอื่น ๆ ด้วย การทำตามรูปแบบที่ตายตัวของ "บทเรียงความแปดขาน" เป็นการสกัดกั้นการแสดงถ้อยคำและสนับสนุนความคิดทั่ว ๆ ไป สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการสอบคัดเลือกได้เน้นเพียงค่านิยมลัทธิขงจื้อ และการให้รางวัลกับความสำเร็จทางด้านอักษรศาสตร์เป็นค่าใช้จำสที่สูงมากกว่าทางด้านวิทยาศาสตร์ หรือความก้าวหน้าทางด้านวิทยาการ หรือการค้าและอุตสาหกรรม

ในแง่อื่น ๆ ระบบการสอบคัดเลือกผู้มีสติปัญญาสูงและมีจิตสำนึกทั่วไปเกี่ยวกับการให้บริการสาธารณะนั้น เป็นการสร้างมาตรฐานความก้าวหน้าให้กับสังคมโดยการป้องกันการแข่งขันกันในทุกๆ วิชาชีพและความลำเอียงอื่น ๆ ซึ่งมีส่วนทำให้สังคมเกิดความสมดุลมากขึ้น เมื่อสมาชิกในสังคมสามารถยกระดับตนเองให้สูงขึ้นได้ด้วยความสามารถเฉพาะตัวมิใช่จากชาติกำเนิดหรือทรัพย์สิน อันเป็นลักษณะหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเป็นลักษณะ

¹ ดูภาพประกอบที่ 15 หน้า 88

ภาพประกอบที่ 15 แผนผังอย่างย่อของระบบการสอบไล่ในสมัยราชวงศ์ชิง

พิเศษของการเลื่อนชั้นขึ้น ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มของผู้มีการศึกษาที่มาจากทั่วประเทศขึ้น มาเป็นหน่วยของสังคมที่เข้มแข็งภายใต้การนำของรัฐ การเป็นประเทศที่มีรูปแบบ การบริหาร-งาน โดยคนที่มีความรู้ สามารถช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐได้มากขึ้นและมีการวิเคราะห์กันว่า ชาวตะวันตกได้นำรูปแบบการสอบไล่ไปใช้

โดยปกติแล้วในการสอบผ่านการคัดเลือกเป็นขุนนาง สามารถเป็นเส้นทางไปสู่การ เป็นสมาชิกของพวกผู้ดี ดังนั้นการซื้อตำแหน่งเพื่อการได้เข้าเป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัยของ ราชสำนักจึงเกิดขึ้นเพื่อให้ได้ตำแหน่งสูง เชิง การซื้อตำแหน่งนี้เป็นประโยชน์และมีความ หมายต่อผู้ที่สอบไม่ผ่าน หรือผู้ที่ปรารถนาจะอยู่ในฐานะพวกผู้ดีโดยทางลัด ซึ่งเมื่อซื้อตำแหน่ง เข้าไปได้แล้วก็ไม่ได้รับการยกย่องดังเช่นผู้ที่สอบได้ จึงถูกจัดเป็นพวกผู้ดีระดับต่ำซึ่งตาม ปกติก็ได้รับอยู่แล้วจากการสอบผ่านระดับมณฑลและเมืองหลวง นักศึกษาที่ขยันและมีเงินบางคน จึงมักจะซื้อตำแหน่งเจียน เชิง (Jian Sheng) เพื่อการสอบผ่านระดับมณฑลไม่ต้องผ่าน ความยากลำบากในการสอบระดับจังหวัด

ข้อสังเกตประการหนึ่งเกี่ยวกับความสำเร็จ ของการสอบได้ทางการทหาร ก็เช่น เดียวกับฝ่ายพลเรือนที่มีทั้งผู้สอบได้และผู้ซื้อตำแหน่งเข้ามา แต่ข้าราชการส่วนมากจะมาจาก การซื้อตำแหน่งมากกว่า เพราะตำแหน่งทางราชการสามารถทำให้ผู้ซื้ออยู่ในสถานะของพวก ผู้ดีได้ จากจุดนี้จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการฉ้อโกง ซื้อขายตำแหน่งในสมัยต่อมา

ความเจริญทางด้านภูมิปัญญาและวรรณกรรม

แนวความคิดทางภูมิปัญญาในรัชสมัยชิงระยะแรกแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่กลุ่มที่ได้รับ อิทธิพลเกี่ยวกับลัทธิขงจื๊อใหม่ของจูชี่นักปรัชญาสมัยซ่ง กับกลุ่มที่นิยมแนวความคิดของหวาง หงฮวงหมิง นักปรัชญาสมัยหมิง กลุ่มที่นิยมแนวความคิดของหวาง จะมีปฏิกิริยาต่อต้านรัฐบาลแมนจู โดยหวังว่าจะสร้างแนวคิดใหม่ขึ้นมาช่วยล้มราชวงศ์ชิงเพื่อฟื้นฟูราชวงศ์หมิง

จักรพรรดิชิงได้ใช้ลัทธิขงจื๊อใหม่ เป็นเครื่องมือในการควบคุมแนวความคิดทางภูมิ ปัญญาจนสามารถได้รับชัยชนะก็เพราะลักษณะการปกครองทางชนชั้นในจีน โดยทำการเผยแพร่ ไปในหมู่ประชาชนและกำหนดให้มีการอ่านพระบรมราชโองการ 16 ประการ ของจักรพรรดิ

คังซีด้วย ซึ่งมีแนวความคิดเชิงจื๋อเกี่ยวกับ ความจงรักภักดี การเคารพเชื่อฟัง หน้าที่ ความซื่อสัตย์สุจริต และระเบียบแบบแผนความประพฤติ อันเป็นภาระหนักของรัฐบาลในการชี้แจงเหตุผล และถ้านักวิชาการกับข้าราชการจะประพฤติเป็นตัวอย่างทุกคนก็ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์เหล่านี้จึงจะทำให้ปกครองได้ง่ายขึ้น

สำนักเหตุผลสมัยราชวงศ์ซ่ง (Li - Xue) ที่โลกตะวันตกรู้จักในนามลัทธิขงจื๋อใหม่ ซึ่งเป็นปรัชญาผสมผสานกลมกลืนระหว่างลัทธิขงจื๋อ ศาสนาพุทธและลัทธิเต๋า เป็นระบบปรัชญาที่ว่าด้วยความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่ต่อต้านคำสอนของลัทธิขงจื๋อโบราณ นักวิชาการซ่ง ได้นำคำสอนที่มีลักษณะคู่คือ หลักการเหตุผล (หลี่, Li) และสิ่งที่ประกอบเข้ากับเหตุผล (ชี่, Qi) จากสำนักนี้ทุก ๆ สิ่งเกิดจากหลักการเหตุผลที่สวรค์บันดาลให้เกิด ไม่ว่าต้นไม้ หรือใบหญ้ามีหลักการในตัวของมันเอง หลี่เป็นเพียงหนึ่งเดียวในจักรวาลที่มีสิ่งต่าง ๆ เข้ามาประกอบ¹

ขงจื๊อนำแนวความคิดขงจื๋อใหม่มาจัดให้เข้าระเบียบเป็นสำนักปรัชญา เขาเรียกคำสอนเกี่ยวกับหลักการรวม ๆ ว่า "สิ่งสุดท้ายที่ยิ่งใหญ่" (ไต้ชี, Taiqi) โดยแนวคิดลักษณะคู่ของหลี่และชี่ซึ่งเป็นหลักการที่มีอยู่ทั่วไปทุกหนแห่งไม่สามารถแยกออกจากกัน หรือเป็นอิสระซึ่งกันและกัน²

ผู้นิยมลัทธิขงจื๋อใหม่สมัยราชวงศ์ซ่ง ไม่สามารถลบล้างแนวความเชื่อของกลุ่มผู้นิยมการปฏิบัติตามลัทธิขงจื๋อเดิมได้ ทุกคนยอมปฏิบัติตามหลักการเหตุผล โดยถือเสมือนเป็นกฎหมายที่ต้องปฏิบัติตาม และประกาศว่าการทำความเข้าใจในสิ่งนี้สามารถทำให้เข้าใจถึงธรรมชาติของสิ่งของ และทำให้ศึกษาถึงประวัติศาสตร์กับวิชาโบราณได้สำเร็จ โดยเน้นการฝึกฝนอบรมด้วยตนเอง

กลุ่มนักปราชญ์ที่สำคัญในระยะแรกของรัชสมัยซ่ง มีปฏิริยาต่อต้านภูมิปัญญาสมัยหมิงอย่างเข้มแข็ง โดยยกเหตุผลความเสื่อมทรามทางศีลธรรมและสังคม และการฟุ้งเฟ้อของราชวงศ์ในที่สุด และได้มีการเรียกร้องให้พวกนักปราชญ์มีเสรีภาพมีความเป็นตัวของตัวเอง

¹John King Fairbank. op. cit. p. 66.

²Ibid. P. 67.

โดยไม่ผูกมัดตนเองติดอยู่กับการเรียนรู้สมัยสูง หรือสมัยหมิง ควรจะสืบหาความจริงได้โดยตรงจากตำราโบราณ ซึ่งวัตถุประสงค์ที่แท้จริงก็เพื่อสร้างความสำเร็จทางภูมิปัญญาและจะเป็นที่มาของการล้มล้างพวกแมนจู ประกอบด้วยนักปรัชญาหลายท่านคือ

1. นักปรัชญาระยะแรกของราชวงศ์ชิง ในระยะนี้มีทั้งนักปรัชญาร่วมสมัยและนักปรัชญาสมัยชิง ที่พยายามเสนอแนวคิดทางภูมิปัญญาใหม่ ๆ ได้แก่

1.1 กู๋ เหียนอู๋ (Gu Yanwu, ค.ศ. 1613 - 1682) เกิดปลายสมัยราชวงศ์หมิง เป็นผู้ที่มิเชื่อเสียงโด่งดังในฐานะที่เป็นบัณฑิต เคยเข้าร่วมต่อสู้กับกองทัพแมนจูเพื่อป้องกันเมืองเกิดที่เจียงซู ในครั้งนั้นมารดาบุญธรรมของเขาได้ยอมอดข้าวตาย เพื่อหลีกเลี่ยงการมีชีวิตอยู่ภายใต้การปกครองของพวกแมนจู ก่อนตายนางได้กำชับกู๋ มิให้เข้ารับราชการกับราชวงศ์ใหม่ กู๋จึงใช้เวลาที่เหลือท่องเที่ยวไปทางภาคเหนือของจีน ประกอบอาชีพเล็ก ๆ น้อย ๆ และทำการค้นคว้าไปด้วย

กู๋เป็นผู้สนใจในวิชาทางภาคปฏิบัติต่าง ๆ เช่น วิชาเศรษฐศาสตร์ การปกครองและการป้องกันทางด้านการทหาร ความสูญเสียของราชวงศ์หมิง ได้กระตุ้นให้เขาเพื่อศึกษาความรู้ถึงเหตุผลที่ราชวงศ์หมิงต้องเสื่อมสลาย และหาวิธีป้องกันความผิดพลาดในอนาคต กู๋ เหียนอู๋ เป็นบุคคลแรกที่กล้าประกาศโจมตีความเสื่อมทรามทางภูมิปัญญาหมิง โดยกล่าวตำหนิหางยางหมิง ที่ไม่ส่งเสริมการศึกษาวิชาโบราณกับประวัติศาสตร์ โจมตีทฤษฎีความรู้ของหวางว่า เป็นพื้นฐานของความยุ่งเหยิงและไร้ระเบียบ ในขณะที่เดียวกัน กู๋ก็สนับสนุนจูซีและกลุ่มพี่น้องตระกูลเจิ้งเป็นการส่วนตัว โดยเฉพาะการอ่านหนังสือและการฝึกฝนอบรมตนในทุก ๆ สิ่งจากธรรมชาติ

การเดินทางไปทางเหนือของจีนและศึกษาเกี่ยวกับปัญหาทางภูมิศาสตร์ การป้องกันทางชายแดน ภาษีและการค้า ทำให้เขามีผลงานมาก ผลงานที่มีชื่อเสียงคือ การบันทึกความรู้ประจำวัน (หรือ จื่อ หลู่, Ri Jin Lu)¹ เป็นการรวบรวมบทความสั้น ๆ เกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ในหนังสือจินตกวีนิพนธ์แบบฉบับ การปกครอง การเศรษฐกิจ ระบบการสอบไล่บรรณคดี ประวัติศาสตร์และภาษาศาสตร์ บทความเหล่านี้แต่งไว้อย่างดี และกู๋ได้แก้ไขหลาย

¹Harold L. Kahn. Monarchy in the Emperor's Eyes. 1971. P. 68.

ครั้ง จึงนับเป็นหนังสือเล่มที่ดีที่สุดประเภทบันทึกทั้งหมดของเขา กู๋ได้เปรียบเทียบผลงาน
ชิ้นนี้ของเขาไว้ว่า "มิได้เป็นเหรียญกษาปณ์เก่าเลย แต่ทว่าเป็นทองแดงที่ขุดขึ้นมาจาก
เนินเขา"¹ ผลงานของกู๋ทำให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ เกี่ยวกับการศึกษาภาคปฏิบัติ เขาทำให้วิธี
การค้นคว้าแบบอุปนัย สมบูรณ์ขึ้น การค้นคว้าวิธีนี้ถูกนำไปใช้วิพากษ์วิจารณ์ ทางด้านตำราของ
ราชวงศ์ชิง จากความคิดริเริ่มเกี่ยวกับการค้นคว้าและอุดมคติใหม่เกี่ยวกับวิชานี้ว่าด้วยวิธีการ
(Methodology) แบบวิทยาศาสตร์ ทำให้เขาได้ชื่อว่าเป็นปราชญ์ที่ดีที่สุดสมัยราชวงศ์ชิง²
เขากล้าทำลายแนวความคิดทางภูมิปัญญาหมิง ในขณะเดียวกันก็สร้างพัฒนาการของการค้นคว้า
ใหม่ กู๋จึงมีชื่อเสียงในฐานะผู้สถาปนา การเรียนรู้สมัยชิง

1.2 หวาง ฟูซื่อ (Wang Fuzhi, ค.ศ. 1619 - 1692) เกิดในตระกูลนักปราชญ์
สมัยปลายราชวงศ์หมิง เขาสอบได้ระดับจิ้นชื่อเขาเคยรวบรวมกำลังคนเพื่อโค่นล้มราชวงศ์ชิง
แต่ไม่นานก็เปลี่ยนใจเมื่อคิดได้ว่าการกระทำดังกล่าวเป็นไปได้ยาก หลังจากนั้นหวางก็เดินทาง
ออกจากถิ่นเดิม ใช้ชีวิตอย่างสันโดษ และไม่ยอมเข้ารับราชการ หวางเขียนหนังสือและรวบรวม
เรียบเรียง หนังสือเกี่ยวกับจินตกวีนิพนธ์แบบฉบับประวัติศาสตร์ ปรัชญาและวรรณคดี
ไว้มากมาย โดยใช้วิธีการค้นคว้าทางประวัติศาสตร์และภาษาศาสตร์ พร้อมกับอธิบายทัศนคติ
ทางการเมืองของท่านเองไว้อย่างละเอียด เนื่องจากหวางเกลียดชังการปกครองของพวก
แมนจูในยุคนั้นจึงมีคนรู้จักเขาน้อยมาก จนกระทั่งเขาถึงแก่กรรมไปแล้วงานของเขาจึงได้รับ
ความนิยม

หวางได้ชื่อว่าเป็นนักปฏิรูปที่เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับการนำเอาเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลง
มาปรับปรุงใช้

หวาง ฟูซื่อ ผู้แสดงความเห็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการของมนุษย์
กับหลักการเหตุผลว่าเป็นที่มาของการค้นพบสิ่งต่าง ๆ ของธรรมชาติ ซึ่งต่อมาได้กลายเป็น
แนวทางให้กับ ไต้ เจิน (Dai Zhen. ค.ศ. 1724 - ค.ศ. 1777) ซึ่งเป็นนักคิดนักปราชญ์

¹ เดอ แบร์, ซีโอดอร์. บ่อเกิดลัทธิประเพณีจีน ภาค 4. แพลโตส จานงค์ ทอง-
ประเสริฐ. 2511. หน้า 383.

² แหล่งเดิม. หน้า 384.

ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดของราชวงศ์ชิง

ทัศนะของหวางทางประวัติศาสตร์และการปกครองดูเหมือนว่าจะเป็นการปลุกให้ตื่นขึ้นมาสดชื่นและทันสมัย¹ เขาปฏิเสธเรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การเข้าฌาณ และพรหมลิขิต หรือความโชคดีว่ามีอิทธิพลทางประวัติศาสตร์ เขาได้ชื่อว่าเป็นนักวัตถุนิยมที่สนับสนุน การค้ากับต่างประเทศ ความปลอดภัยในชีวิตและความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต เป็นที่มาของการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ รัฐควรจะเอาใจใส่ในสวัสดิการของประชาชน ทุกสิ่งเป็นของประชาชนมิใช่ของใครคนใดคนหนึ่ง งานเขียนของหวางมีหลายเล่มที่ไม่ได้รับการพิมพ์เผยแพร่อยู่นานถึง 200 ปี จนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19²

นักปรัชญาทั้งสองท่านได้ต่อต้านแนวความคิดสมัยหมิง และได้สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ใหม่ที่เน้นการศึกษาสิ่งเก่า การค้นคว้าอยู่บนฐานของการใช้หลักฐานอย่างแพร่หลาย และเป็นการปฏิบัติเพื่อนำความรู้ไปสู่สังคม

การค้นคว้ากลางยุคจักรวรรดิชิง เป็นยุคที่เรียกว่า Kao Zheng Xue หรือ "การค้นหาหลักฐาน" ซึ่งกระทำโดย สถาบันค้นคว้าของจักรวรรดิ นักปราชญ์จะได้รับการว่าจ้างเข้ามาใช้วิธีการพิสูจน์สืบสวน รวบรวมหลักฐานจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ และตรวจสอบข้อมูลเหล่านั้น โดยมีหลักการว่าเพื่อค้นหาความจริงขึ้นพิสูจน์ และเน้นความเชื่อถือที่ประกอบด้วยหลักฐาน ซึ่งมีบุคคลที่มีผลงานชิ้นแนวหน้า 2 คน คือ หู่ย ตง (Hui Dong) จากกลุ่มซู่โจว กับ ไต้เจิน (Dai Zhen) จากกลุ่มอันเว่ย

1.3 หู่ย ตง (ค.ศ.1697 - ค.ศ.1785) มาจากครอบครัวที่มีพื้นฐานเดิมเป็นนักปราชญ์ เขาเริ่มเข้ามาสู่วงการนักปราชญ์เพราะมีอุปนิสัยรักการอ่านหนังสือมานานและยอมรับผลงานของราชวงศ์อื่น ซึ่งได้รับการพิจารณาว่าเชื่อถือได้เพราะราชวงศ์อื่นไม่เก่าแก่เกินไป โดยในกลุ่มของหู่ยมีความเชื่อมั่นว่าสิ่งที่เป็นของโบราณต้องเชื่อถือได้และสิ่งต่าง ๆ

¹Harold L. Kahn. op.cit. P. 68.

²Jonathan D. Spence and John E. Wills, Jr. From Ming to Ch'ing. 1979. P. 137.

ของราชวงศ์ฮั่นเป็นสิ่งที่ตั้งงาม หู่ ตง ได้สร้างผลงานเกี่ยวกับการศึกษาสมัยโบราณไว้เป็นจำนวนมาก

1.4 ได้ เจิน (ค.ศ.1724 - ค.ศ.1777) บางโอกาสเขาได้รับการกล่าวขานว่าเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในบรรดานักปราชญ์สมัยชิง¹ เขาคิดว่าหู่ตงเป็นครูและเพื่อนของเขา แต่ตัวเขาเองมีวิธีการศึกษาที่ต่างจากหู่อย่างมากมาช โดยเขาจะไม่สังกัดเข้ากับสำนักใดสำนักหนึ่ง เขาได้รับการอบรมให้มีจิตใจที่เต็มไปด้วยความสงสัยไม่ยอมรับคำบอกเล่าใด ๆ แม้จากนวนิยาย เกี่ยวกับการพญากษัตริย์หรือบิดาของเขาเอง หรือแม้แต่ครูของเขา ถ้าหากปราศจากหลักฐานมาอ้างอิง เขามีความเชื่อมั่นในตนเองสูงมาก เขาศึกษาความจริงจากการสืบสวนโดยปราศจากการฟังฟังสำนักใด ๆ เขามีหลักฐานในการค้นคว้าว่า "จะต้องไม่ถูกหลอกลวงจากคนอื่น ๆ และตนเองก็จะต้องไม่กระทำเช่นนั้นด้วย" เขาเชื่อถือวิธีการของนักปราชญ์สมัยฮั่น แต่จะไม่ถามคนใดคนหนึ่งโดยไม่พิจารณา เมื่อใดที่เขาไม่สงสัยแล้ว ตัวเขาจะไม่สามารถอยู่อย่างสงบได้จนกว่าจะได้มีการตรวจสอบหลักฐานอ้างอิงจนเป็นที่พึงพอใจ ความสามารถของเขาทำให้ข้อสังเกตของเขาเห็นได้ชัดและผ่านการวิเคราะห์ตัดสินจากการสืบสวนของเขาเอง² เขาสามารถยกระดับมาตรฐานของการค้นคว้าจนมีฐานะสูงขึ้น ผลงานของเขาที่ออกมานี้มีหลายสาขาแม้กระทั่งก็มีใช้เรื่องพื้น ๆ เขามีความสามารถทั้งทางภาษาศาสตร์จีน ปรัชญา และคณิตศาสตร์ และงานเกี่ยวกับน้ำกับภูมิศาสตร์ผลงานที่มีชื่อเสียงทางปรัชญาของเขา คือ The Elucidation of The Meaning of Words In The Book of Mencius ที่เขาเรียกว่า "ปรัชญาเกี่ยวกับความรู้สึก" ที่เขาพัฒนามาจาก "ปรัชญาเกี่ยวกับหลักการเหตุผล" ของจูซี และพี่น้องตระกูลเซี่ยง พร้อมกับโจมตีนักปราชญ์สมัยลี้ เขาภาคภูมิใจผลงานชิ้นนี้มาก แต่นักศึกษาของเขาส่วนมากไม่สามารถทำความเข้าใจกับตำรานี้ได้ จึงมิได้นำมาศึกษาอย่างจริงจัง แม้กระนั้นผลงานของเขาได้ชื่อว่าเป็นยุคแห่ง "การเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง"³

กล่าวได้ว่าในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ชาวจีนให้ความสนใจเกี่ยวกับการค้นคว้า

¹ เดอแบร์รี, ซี.ไอ.ดอร์. เล่มเดิม. หน้า 397.

² Ibid. P. 71.

³ Immanuel C.Y. Hsu. op. cit. p. 88.

ประวัติศาสตร์ของตนเป็นอย่างมาก ดังจะพบได้จากผลงานการเขียนต่าง ๆ เช่น ในปี ค.ศ. 1773 มีผลงานของสำนักคั่นควัวของจักรพรรดิที่รู้จักกันดีอีกชิ้นหนึ่งที่เกิดขึ้นในยุคนั้นคือ "สมบัติทั้ง 4 ประการ" ของจักรพรรดิเจียนหลง¹

นักปราชญ์แห่งสำนักจักรพรรดิได้ทำการตรวจสอบใหม่ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมจีนอย่างทั่วถึง จุดมุ่งหมายเพื่อเปิดกว้างทางความคิด โดยถือหลัก "การเรียนรู้ที่ปราศจากการเสริมแต่ง" หลักของการศึกษายังคงเป็นวิชาโบราณในขอบข่ายของภาษาศาสตร์ ปรัชญา ประวัติศาสตร์ คณิตศาสตร์ สถาบันการปกครองและศิลปะ ด้วยการศึกษาจากสมัยอื่น ทำให้หนังสือโบราณที่ยาก ๆ สามารถอ่านได้เข้าใจ วิชาที่สูญหายกลับได้รับการฟื้นคืนขึ้นมา

นักปราชญ์สมัยชิงจึงมักเรียกพวกเขาว่าเป็นนักปราชญ์สมัยอื่น และการเรียนรู้สมัยอื่นของพวกเขา ก็เพื่อหลีกเลี่ยงการกล่าวหาว่าเป็นการเรียนรู้สมัยสูง แต่ในทางปฏิบัติก็เป็นการศึกษาแนวเดียวกับสมัยสูงนั่นเอง

2. **วรรณกรรม** สังคมจีนเป็นสังคมที่ยกย่องคนมีความรู้ ดังนั้นผลงานทางด้านวรรณกรรมประเภทนวนิยาย จึงไม่ได้รับการยกย่องเท่ากวีหรือนักเขียนร้อยแก้ว ทางด้านประวัติศาสตร์หรือปรัชญา ในยุคนี้ผลงานทางด้านการแต่งบทกวีและบทความร้อยแก้วนั้น มักจะเป็นการเลียนแบบคนโบราณไม่ค่อยมีการสร้างสรรค์ของใหม่มากนักเพราะสิ่งที่แหวกแนวนั้นอาจนำภัยพิบัติมาสู่ตัวเอง หากทางการตีความผิดไป หรือต้องการกลั่นแกล้ง ดังนั้นเพื่อความปลอดภัยคือเลียนแบบคนโบราณ โดยเน้นรูปแบบการเขียนแต่ละประเภทให้ถูกต้องและเหมือนกับของโบราณงานเขียนจึงขาดการสร้างสรรค์ และไม่ค่อยมีการวิวัฒนาการต่อจากของเดิมที่มีอยู่แล้ว แต่ทางด้านนิยายแล้วถือว่าเป็นวิวัฒนาการที่สืบต่อมาจากราชวงศ์หมิง และมีความสมบูรณ์ยิ่งกว่าสมัยก่อน

นวนิยายในสมัยนี้ เป็นการสะท้อนสภาพสังคมที่ปกครองโดยชาวแมนจู สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมและค่านิยมของชาวจีน มีการเปิดโปงความเลวร้ายและความไม่สงบในสังคม หรือไม่ก็เป็นการเปิดโปงและประณามความเน่าเฟะของขุนนางที่เอาแต่หาผลประโยชน์ใส่ตัวเอง นวนิยายที่เด่นมี 3 เล่มด้วยกันได้แก่

¹Michael Loewe. The Pride that was China. 1990. P. 186.

2.1 นิทานเหลียวจาย หรือ เหลียวจายจืออี้ (Liao Zhai Ji Yi, Strange Tales of Liao Zhai) แต่งโดย ปู่ ซ่งหลิง (Pu Songling, ค.ศ. 1640 - 1715) ปู่ ซ่งหลิงเกิดและเติบโตในครอบครัวปัญญาชน ที่กำลังตกอับอาศัยอยู่ในมณฑลซานตง บิดาประกอบอาชีพค้าขาย โดยคาดหวังให้ปู่ เป็นขุนนาง แต่ปู่แม้ว่าจะสามารถผ่านข้อสอบหลวงขึ้นต้นได้ทีหนึ่งเมื่ออายุเพียง 19 ปี ก็ไม่สามารถผ่านข้อสอบระดับสูงขึ้นได้ เขาเฝ้าสอบอยู่ถึง 10 ปีก็ยังสอบไม่ได้ ปู่จึงหาทางออกด้วยการแต่งนิยาย และเพื่อความปลอดภัยจากการวิจารณ์บ้านเมืองในยุคนั้น ปู่จึงนำเอาวิธีการเขียนนิทานคลาสสิกสมัยราชวงศ์ถังมาใช้เป็นแนวทางในการรวบรวมนิทานและแต่งเรื่องสั้นที่ห้องหนังสือที่เขาตั้งชื่อว่า "เหลียวจาย" จากอายุ 33 - 40 ปี เขาเขียนได้ประมาณ 500 เรื่อง ในระหว่างนั้นเขาทำหน้าที่สอนหนังสือเด็กอยู่ในชนบท ครึ่งสุดท้ายสอบได้เป็น กุ้งเจิงตัวสำรอง ปู่ถึงแก่กรรมอีก 4 ปีต่อมา เมื่อเขาเสียชีวิตไปประมาณ 50 ปี (ค.ศ. 1765) นิทานเหลียวจายจึงถูกนำออกเผยแพร่และได้รับความนิยมเป็นอย่างยิ่ง ถือเป็นเรื่องสั้นที่แต่งด้วยภาษาจีนคลาสสิกที่ดีที่สุดของจีน ความสำเร็จของ "นิทานเหลียวจาย" นี้ได้นำยุคทองมาสู่วรรณกรรมประเภทกนิหาวและมีผู้เลียนแบบมากมาย¹

"นิทานเหลียวจาย" นี้แบ่งตามเนื้อหาอย่างคร่าว ๆ แล้ว ได้ 3 ประเภท คือ ประเภทเปิดโปงความเหลวแหลกของระบบการปกครองกับความไร้มนุษยธรรมของขุนนางในระดับต่าง ๆ ประเภทโจมตีระบบการสอบคัดเลือกขุนนางและประเภทสวดศีลการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีในการเลือกคู่ครองของหนุ่มสาว

ประเภทเปิดโปงความชั่วร้ายของระบบศักดินาและขุนนางระดับต่าง ๆ นั้น มีมากที่สุด ยกตัวอย่างเช่นเรื่อง "จิ้งหรีด" "หมาป่าในฝัน" "วิฟางผิง" ซึ่งล้วนแต่เป็นเรื่องกนิหาวทั้งสิ้น

ประเภทที่ 2 เป็นเรื่องวิจารณ์ระบบการสอบซึ่งเป็นกลไกช่วยผลิตเชื้อาได้ให้แก่ระบบการปกครองที่เอาแต่รีดนาทาเร้น เรื่องราวที่วิจารณ์หรือประณามระบบการสอบนั้นเช่นเรื่อง "ชื่อเหวินหลิง" และ "หวางจื่ออัน" เป็นต้น

¹Richard J. Smith. op.cit. P. 201.

ประเภทที่ 3 เป็นเรื่องที่สนับสนุนเสรีภาพในการเลือกคู่ครอง ซึ่งเป็นการประท้วง การแต่งงานแบบคลุมถุงชน เป็นการใช้ความต้องการในการแสวงสิทธิเสรีในความรัก เพื่อ ประท้วงความไม่เป็นธรรมของสังคมหรือจารีตเก่า ๆ ของยุคศักดินา เรื่องสั้นประเภทนี้มี มากเป็นพิเศษใน "นิทานเหลียวจาย" และแต่งได้ดีกว่างานประเภทอื่นด้วย บางเรื่องก็ แสดงออกซึ่งความเห็นอกเห็นใจของผู้แต่งที่มีต่อสตรีที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากสังคม เช่น พวกโสเภณี ในเรื่องอิงหนิง, การคลุมถุงชนในเรื่อง แหล่นเงิง¹

2.2 โฉมหน้าปัญญาชน หรือ หยุหลินว่ายสี่อ(The Scholars, Ru lin wai shi) แต่งโดยอู๋ จิ้งจื่อ (Wu Jingzi, ค.ศ. 1701 - 1754) เขาเกิดในตระกูลขุนนางที่มั่งคั่ง และมีอิทธิพลมาก เขาจึงได้รับการศึกษามาอย่างดีแต่กลับไม่สนใจการสอบเป็นขุนนาง อู๋ ชอบศึกษาค้นคว้าเพื่อแสวงหาชีวิตอิสระเสรีตามอุดมการณ์ของตน ดังนั้นภายหลังชีวิตของเขา จึงยากแค้นลำบาก

โฉมหน้าปัญญาชน เป็นนิยายที่เปิดโปงโฉมหน้าอันน่าสมเพชของปัญญาชนที่เนื่องมาจาก ระบบการสอบเข้าราชการของราชวงศ์ชิง นิยายเล่มนี้ประกอบด้วยเรื่องสั้น ๆ 55 เรื่อง แต่ละเรื่องจะพูดถึงเหตุการณ์และบุคคลในสมัยราชวงศ์หวนหรือหมิง แต่เป็นการใช้อดีต สะท้อนปัจจุบัน เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตบุคคลในระดับต่าง ๆ ในสังคม แต่ละเรื่องจะไม่ มีการต่อเนื่องกัน แต่ส่วนใหญ่จะต้องพาผจญถึงชีวิตในแง่ใดแง่หนึ่งของขุนนาง หรือคนที่กำลัง จะเตรียมสอบเป็นขุนนาง หรือไม่ก็เป็นเรื่องราวของคนที่ถูกคนสองประเภทนี้ ไม่ใช่ชีวิต อย่างอิสระเสรีในท้องทุ่งท้องนา นิยายเล่มนี้จึงเป็นการมองโฉมหน้าของขุนนางและปัญญาชน ในแง่ต่าง ๆ

ลักษณะพิเศษของ "โฉมหน้าปัญญาชน" คือ ผู้แต่งสามารถแหวกแนวการแต่งนิยาย ที่เคยปฏิบัติกันมาโดยใช้วิธีการประชันประชันหรือเสียดสีเป็นการโจมตีระบบการสอบคัดเลือก ผู้คนเข้ารับราชการในสังคมศักดินาและจารีตประเพณีแบบคนกินคนในสมัยนั้น

อู๋ มีความเห็นว่าระบบการสอบนี้เป็นการเสริมความแข็งแกร่งให้แก่การปกครองของ

¹ อาทร พึ่งธรรมสาร. ประวัติวิวัฒนาการนิยายจีนคลาสสิกโดยสังเขป. 2527.

ราชวงศ์ชิง ขณะเดียวกันก็เป็นระบบที่จะทำลายชาติด้วย เพราะปัญญาชนทั่วประเทศสามารถใช้เวลาศึกษาแล้วเรียนตั้งหลายปีหรือหลายสิบปีในการเตรียมตัวสอบ เหตุที่พวกเขาขอมุ่งเทถึงขนาดนั้นก็เพราะการเป็นข้าราชการนั้นหมายถึงการได้มาซึ่งลาภยศด้วย แต่โอกาสที่สอบได้มีแค่หนึ่งในหลาย ๆ พันเท่านั้นเอง ผู้ที่ผิดหวังก็พยายามต่อไปด้วยความหวังอันริบหรี่ แต่ก็ไม่ยอมทิ้งความหวังนี้ไปทำงานอย่างอื่น การกระทำของปัญญาชนเช่นนี้จึงถือว่าเป็นการสิ้นเปลืองแรงงานของชาติ พวกปัญญาชนเหล่านี้ถึงจะสอบได้และเป็นขุนนางใหญ่โต ก็มิได้ทำประโยชน์ให้แก่ชาติบ้านเมือง¹

อู๋ ได้ชื่อว่าเป็นผู้แต่งนวนิยายประเภทประชดประชันเหน็บแนมและถากถางสิ่งที่เขาคิดว่าเลวร้าย จอมปลอมของสังคมทั่วไป สังคมขุนนาง และสังคมพวกปัญญาชน ด้วยวิธีการแบบใหม่ หากดูอย่างผิวเผินอาจคิดว่าเป็นการกล่าวชม หรือชมชอบสิ่งนั้น อู๋จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นปรมาจารย์ที่วางรากฐานวรรณกรรมประเภทล้อเลียนที่ดีที่สุด²

2.3 ความฝันในหอแดง หรือ หงโหลวเหมิง (The Dream of the Red Chamber, Hong lou meng) แต่งโดย เจา เสจิน (Cao Xueqin) ซึ่งประวัติดังนี้เป็นมาของนวนิยายเล่มนี้มีดังนี้

ตอนกลางรัชสมัยเจียนหลง (ราวปี ค.ศ. 1765) มีนิยายชื่อ สือโถ่วจี (เรื่องราวของศิลา)³ ปรากฏในกรุงเป่ย์จิง และเป็นนิยายที่ได้รับความนิยมมากในห้าหกปีต่อมา นิยายเล่มนี้มี 80 ตอน

ต่อมาในปี 1792 ปรากฏว่ามีคนต่อเติมนิยายนี้ให้ยาวออกไปเป็น 120 ตอน และมีชื่อใหม่ว่า "หงโหลวเหมิง" คือ "ความฝันในหอแดง" ที่เรารู้จักกันทุกวันนี้

80 ตอนแรกของ "ความฝันในหอแดง" นี้ แต่ง โดยเจาเสจิน (ค.ศ. -1764) 40 ตอนหลังนั้นต่อเติมโดย เกาเอ้อ (Kao Ngo) ผู้เขียนทั้งสองคนนี้เป็นชาวแมนจู เราไม่ทราบประวัติของสองคนนี้นักนัก เจาเสจินเป็นบุตรหลานของขุนนางที่อาศัยอยู่ในเมืองจินหลิง

¹แหล่งเดิม. หน้า 97.

²Richard J. Smith. *op.cit.* P. 208.

³Jonathan D. Spence. *op.cit.* P. 106-107.

(หนานจิง) มีความสัมพันธ์กับเชื้อพระวงศ์ของราชวงศ์แมนจูเป็นอย่างมาก ตอนกษัตริย์แมนจูเสด็จประพาสเมืองทางใต้ นั้น เคยประทับที่คฤหาสน์ของตระกูลนี้หลายครั้ง ดังนั้น เราจึงทราบประวัติครอบครัวเจาเสฉินจากหลักฐานที่อยู่ในกองจดหมายเหตุในกรุงเป่ย์จิง

เจาเสฉินเป็นชาวแมนจูที่เกิดในครอบครัวขุนนางที่มั่งคั่งและทรงอิทธิพล ปู่และทวดของเขาดำรงตำแหน่งที่สำคัญในหนานจิง จักรพรรดิคังซีเคยประทับที่บ้านตระกูลนี้ตอนเสด็จประพาสเมืองใต้ ต่อมาจักรพรรดิหย่งเจิ้งได้ช่วงชิงราชบัลลังก์ด้วยวิธีการที่เหี้ยมโหด และต้องการทำลายพระเกียรติของจักรพรรดิคังซี เพื่อเสริมสร้างบารมีให้แก่พระองค์เอง จึงมีการกลั่นแกล้งและลงโทษคนสนิทของจักรพรรดิคังซี ตระกูลเจา ซึ่งรุ่งเรืองมากในสมัยนั้นก็ถูกทางการริบทรัพย์สินและปลดบิดาเจาเสฉินออกจากตำแหน่ง ทั้งยังมีการพิจารณาโทษฐานฉ้อราชสิทธิ์บังหลวงด้วย ตระกูลเจาก็เสื่อมลงและตกทุกข์ได้ยากทันทีทำให้ตระกูลเจาที่รุ่งเรืองมาเร็วกว่าปึกแตกยับ และอยู่ในเมืองนานถึงอีกต่อไปไม่ได้ จึงย้ายไปอยู่ที่ซานเมืองเป่ย์จิง¹

"ความฝันในหอแดง" เป็นนิยายที่ใช้ฉากของตระกูล เจีย, ลื่อ, หวาง, เส ซึ่ง เป็น 4 ตระกูลใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการพูดถึงความรุ่งโรจน์และเสื่อมสลายของคฤหาสน์หนึ่ง และคฤหาสน์หนึ่งของตระกูลเจียที่ได้สร้างสมบารมีและความมั่งคั่งมานานนับศตวรรษโดยติดตามชะตากรรมของเจียเป่าอี้ (ตัวละครเอกฝ่ายชาย) และหลินไต้ยี่ (ตัวละครเอกฝ่ายหญิง) ที่ไม่สามารถครองความรักต่อกันอย่างสมความปรารถนาเป็นหลัก ในเรื่องนี้ได้เปิดโปงความเลวร้ายของกลุ่มขุนนางและเจ้าของที่ดิน การชิงดีชิงเด่น ใส่ร้ายป้ายสี และการกดขี่ขูดรีดประชาชนรวมทั้งสตรีผู้ที่มีความกล้าหาญในการต่อต้านพฤติกรรมอันพินาศของบุคคลเหล่านั้น ตัวอย่างความขัดแย้งในครอบครัวและการข่มเหงรังแกบุคคลอื่น รวมทั้งการเก็บค่าเช่าที่แพงลิบลิ่วและปล้นยืมเงินกันดอกอย่างหน้าเลือดของตระกูลเจียนั้น ได้สะท้อนธาตุแท้ของสังคมศักดินาในสมัยราชวงศ์ชิง² ด้วย

ความฝันในหอแดงถือว่ามีคุณค่าทางวรรณกรรมอย่างสูง เป็นนิยายที่ วรรณภาพ

¹ อาทร์ ฟิงชรรรมสาร. เล่มเดิม. หน้า 103.

² Jonathan D. Spence. Ts'ao Yin and the K'ang-hsi Emperor, Bondservant and Master. 1966. P. 155-156.

ชีวิตและตัวละครในลักษณะต่าง ๆ ให้ความเห็นอีกด้านหนึ่งของสังคมศักดินา เป็นนิยายที่ผู้อ่านจะต้องโยงถึงปัญหาอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับครอบครัวนี้ เนื่องจากนิยายเล่มนี้ได้พรรณาสภาพชีวิตขุนนางและสะท้อนชีวิตของชาวนาได้อย่างชัดเจนเช่นนี้ จึงทำให้นิยายเล่มนี้ได้รับการยกย่องว่าเป็นนิยายสมมติแบบสัจนิยม (Realistic) ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของจีน¹

3. กวีนิพนธ์ บรรดา กวีในราชสำนัก ซึ่งมีลักษณะแนวความคิดเหมือนกับนักประพันธ์อื่น ๆ คือ มักจะเจริญรอยตามรูปแบบเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากครูเก่า ๆ ที่เคยมีชื่อเสียงในอดีต ตามความเป็นจริง กวีแต่ละคนควรจะมีความเป็นตัวของตัวเอง ในการสร้างผลงานที่เกิดจากแนวความคิดของตนเองเป็นสำคัญ เมื่อเป็นเช่นนั้นกวีที่ประสบความสำเร็จ เพราะมีความสามารถของตัวเอง มิใช่กลับกลายเป็นว่ากวีผู้นั้นขาดความจงรักภักดีหรือไม่เชื่อถือนครของตน บรรดา กวีในช่วงต้นราชวงศ์ชิง จึงปรากฏสภาพการณ์สำคัญขึ้น 2 ประการ ให้นักกวีเลือกปฏิบัติคือ การแสดงตัวเป็นคนทรยศ ต่อราชวงศ์เดิม โดยเปลี่ยนมาสมทบราชวงศ์ใหม่ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งคือ การตีสองหน้าว่ายังคงนิยมในราชวงศ์เดิมเป็นศัตรูกับราชวงศ์ใหม่ ซึ่งความประพฤติของกวีดังกล่าวจะมีอิทธิพลเหนืออนุชนรุ่นหลังต่อมา

3.1 เฉียน เฉียนอี (Qian Qian i, ค.ศ. 1582 - 1664) เป็นชาวจางซู ในมณฑลเจียงซูโดยกำเนิด เฉียนเป็นกวีที่รับราชการอยู่ในกระทรวงพิธีการ ขณะที่กรุงเป่ย์จิงถูกชนชาติแมนจูบุกยึด ดังนั้นระยะแรกเฉียนจึงมีปฏิกริยาต่อต้านราชวงศ์ชิงด้วยการหลบหนีไปอยู่กับเจ้าชายผู้ ต่อเมื่อเจ้าชายผู้ถูกปราบที่หนานจิง เฉียนจึงยอมแพ้และกลับเข้ารับราชการในแผนกประวัติศาสตร์ เขาจึงได้ชื่อว่าเป็น "บ่าวสองนาย"² บทกวีของเขาสนับสนุนการกลับไปสู่สมัยถังกับซ่ง และโจมตีบทกวีสมัยหมิงอย่างขมขื่น เขาเลื่องไปเลื่องแบบงานของหลี่ไป๋กับคู้ผู้ด้วยการขับกล่อมบทกวีด้วยเสียงของเขาเอง

¹Richard J. Smith. op.cit. P. 209-210.

²CH'en Shou-yi. Chinese Literature A Historical Introduction. 1961. P. 541.

3.2 **อู๋ เหวย เย่** (Wu Wei ye, ค.ศ. 1609 - 1671) เป็นชาวเมืองไคซาง ใกล้กับ ซิงไห่ในปัจจุบัน เขาเคยเป็นนักเรียนของจางปู้ (Zhang Pu) ซึ่งเป็นนักปรัชญา ที่มีชื่อเสียงในยุคนั้น อู๋ได้แสดงความสามารถให้ปรากฏในปีค.ศ. 1644 ขณะที่ราชวงศ์หมิง กำลังล่มสลายต่อมาเขาได้รับแต่งตั้งให้เป็นประธานวิทยาลัยจักรพรรดิ ทำให้เขาไม่มีความสุข อย่างยิ่งเขาจึงลาออก อู๋มีความเป็นกวีในสายเลือดซึ่งไม่เหมือนกวีคนอื่น ๆ ในรุ่นเดียวกัน ความสามารถของเขาคือ การเขียนโคลงยาวที่บรรยายถึงความหลัง เรื่องที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคือ "บทเพลงที่เกี่ยวกับหยวน หยวน" (Song of Yuan Yuan)¹ โคลงบทนี้ทำให้เขา ได้รับของขวัญจากนายพลอู๋มากมาย เพราะเขาเขียนพรรณนาถึงหยวน หยวนเป็นอนุภรรยา ของนายพลอู๋ซึ่งถูกพวกโจรจับเป็นตัวประกันอันเป็นสาเหตุให้นายพลอู๋ ตัดสินใจเปิดด่านให้ พวกแมนจู

3.3 **หวาง ชือเจิ้ง** (Wang Shizheng, ค.ศ. 1634 - 1711) เป็นชาวซานตง เขาเป็นที่เคารพรักของ 2 กวีเอก หวางเว่ย์ (Wang wei) กับเม่ง ฮัว เหวิน (Meng Hao Ren) หวาง ชือ เจิ้ง ได้แสดงความคิดของเขาออกมาทางบทกลอน ด้วยถ้อยคำอัน กลมกลืน เขานำคำที่มีความหมายของจีน มาอธิบาย อีกด้วย

3.4 **จา เซินเสียง** (Zha Shenxing, ค.ศ. 1650 - 1727) เป็นชาวมณฑล เจ้อ เจียง เขาเป็นนักเรียนคนหนึ่งของ หวง จงซี (Huang Zongxi) ฉะนั้นว่าเป็นกวีที่มี ชื่อเสียงคนหนึ่ง นอกจากเขาจะใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับโคลงกลอนแล้ว ความเป็นผู้คงแก่เรียน ของเขาได้กลายเป็นพื้นฐานสำคัญของความเป็นกวี ด้วยการรู้จักหลักเสียง การใช้คำพูดพา- นึงถึงราชวงศ์ชิง ได้อย่างชาญฉลาด ผู้อ่านเลื่อมใสในผลงานของเขามาก ในขณะเดียวกันก็เกิดความเข้าใจในความหมายที่แอบแฝงไว้อย่าง ง่าย ๆ อย่างไม่น่าเชื่อ เช่น ในบทกลอนที่ชื่อ ว่า "หลังฝน" (After a Rain)

3.5 **เจ้า จื่อซิง** (Zhao Zhixing, ค.ศ. 1662 - 1744) เป็นเพื่อนกับหวาง ชือเจิ้ง ซึ่งเป็นสามีของหลานสาวของเจ้า แต่ทั้งสองมีแนวความคิดต่างกัน โคลงกลอนของ เจ้า ที่กล่าวถึงการดื่มกินในระหว่างการไว้อาลัย ให้กับการสวรรคตของพระมเหสี แสดงถึง

¹ Ibid. P. 542.

สิ่งที่ผิดปกติในตัวของเขา ด้วยเหตุนี้เจ้าจึงลาออกจากราชการก่อนที่เขาจะอายุ 30 ปี ทัศนคติทางโคลงฉันท กาลักษณ์ของเจ้านั้น เขาแนะนำให้ใช้การท่องจำตามรูปแบบที่มีมาก่อนหน้านี้ของบรรดาผู้เชี่ยวชาญ และเพื่อให้เห็นทัศนคติของเขาชัดเจน เขาจึงรวบรวมรูปแบบโคลงกลอนที่มีเสียงสูงต่ำ โดยนำงานชิ้นเอกของกวีคนก่อน ๆ มาเป็นตัวอย่าง เขายังได้เขียนรวบรวมบทร้อยแก้วที่ให้อำนาจ "ตัน หลงลุ" (Tan longlu) หรือ "การบันทึกโต้ตอบมังกร" (Notes on discussing the Dragon)

3.6 เซิน เต๋อเจียน (Shen Deqian, ค.ศ. 1672 - 1769) เป็นชาวจiang เขาประสบความสำเร็จสามารถสอบผ่านการสอบที่วังหลวงได้ เมื่ออายุใกล้ 70 ปี ขณะที่สอบได้นั้นทุกคนรู้จักเขาในฐานะเป็นกวี เขาจึงมีลูกศิษย์มากมาย เซินมีความสามารถในการแก้ไขโคลงกลอนที่เขียนขึ้นมาอย่างลวก ๆ เขาได้รับการสนับสนุนจากจักรพรรดิเจียน หลง แต่จากข้อผิดพลาดโดยไม่เจตนาบางประการ ทำให้เขาถูกเนรเทศและสิ้นชีวิตในที่สุด แม้กระนั้นองค์จักรพรรดิยังไม่ทรงยกโทษให้ ในขณะที่เดียวกันทรงรับสั่งให้ขังปากก่อนหินใส่ป้ายชื่อบนหลุมศพของเขาอีกด้วย

ความเจริญทางด้านศิลปกรรม

ความสนใจและเอาใจใส่ทางด้านศิลปกรรมของชาวจีนส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของชนชั้นสูงและนักวิชาการที่มีเวลาว่างในการฝึกเขียนลายมือ วาดภาพ อ่านนวนิยายหรือรวบรวมศิลปวัตถุเป็นงานศิลปะที่ได้มาด้วยใจรัก และสนใจในด้านความงามของธรรมชาติ ในขณะเดียวกัน ผลงานที่ออกมายังมีอิทธิพลความเชื่อของลัทธิเต๋าแอบแฝงอยู่เสมอเมื่อชนชาติแมนจูเข้ามาปกครองจีนยอมรับและสนับสนุนอารยธรรมจีนต่อมาเป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากความพยายามรื้อฟื้นวิทยาการต่าง ๆ ของขงจื้อ อารยธรรมจีนในช่วงนี้เจริญรุ่งเรืองที่สุดของราชวงศ์ ดังปรากฏเป็นผลงานทางด้านจิตรกรรม และประติมากรรม

1. จิตรกรรม ผลงานทางด้านจิตรกรรมของจีนในยุคนี้เป็นผลมาจากในอดีตราชสำนักหมิงเคยให้การอุปถัมภ์ศิลปินมาก่อน เมื่อราชวงศ์ชิงปกครองจีนศิลปินหรือจิตรกรในยุคนี้ได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ กลุ่มศิลปินอาชีพกับศิลปินสมัครเล่น ซึ่งผลงานทั้ง

2 กลุ่ม จะแตกต่างกันทางด้านแนวความคิด กลุ่มจิตรกรอาชีพจะได้รับการอุปถัมภ์จากราชสำนักชิง ภาพวาดที่ได้จึงยึดตามแนวอนุรักษ์นิยมที่มีเค้ามาจากต่งฉีซางในสมัยราชวงศ์หมิง ภาพวาดจึงเป็นภาพทิวทัศน์เป็นส่วนใหญ่ ส่วนกลุ่มจิตรกรสมัครเล่นจะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มอีกเช่นกัน คือ จิตรกรกลุ่มผู้คงแก่เรียนที่นิยมวาดภาพเป็นงานอดิเรก ผลงานจึงยึดแนวประเพณีนิยม อีกกลุ่มเป็นปัจเจกชน ที่นิยมแสดงออกถึงความต้องการส่วนตัว หากพิจารณาภาพรวมแล้วจิตรกรสมัยราชวงศ์ชิงนี้แบ่งออกเป็นกลุ่มที่สำคัญ ได้แก่ กลุ่มจิตรกรเอก 6 คนแห่งราชวงศ์ชิง กลุ่มจิตรกรเอก 4 คนแห่งหนานจิง กลุ่มจิตรกรนิสคาร 8 คนแห่งหยางโจว และกลุ่มจิตรกรปัจเจกแห่งอันฮุย เป็นต้น

กลุ่มจิตรกรเอก 6 คน แห่งราชวงศ์ชิง (Six great Masters of Qing Dynasty) ประกอบด้วยคนแซ่หวาง 4 คน, อู่ลี่ และหลินโช่วผิง เป็นกลุ่มที่ยึดถือแนวทางของต่งฉีซาง ได้แก่

หวางสื่อหมิน (Wang Shimin, ค.ศ. 1592 - ค.ศ. 1680) มาจากครอบครัวตระกูลขุนนางที่มีประวัติดีเด่นของเจียงซู เคยศึกษาอยู่กับต่งฉีซาง เมื่อสิ้นราชวงศ์หมิงได้ละอาชีพราชการมาใช้ชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย ณ เมืองไท่ซางแคว้นเจียงซู ใช้เวลาทั้งหมดวาดภาพ สะสมผลงานศิลปะและวัตถุโบราณ โดยมีปณิธานที่จะเป็นผู้สืบทอดมรดกการสร้างจิตรกรรมประเพณีของภาคใต้ไว้ ซึ่งปฏิบัติตามทฤษฎีที่เคยศึกษาเรียนรู้มาจากต่งฉีซางเป็นสำคัญ ไม่ปรารถนาสร้างสรรค์สิ่งใหม่ใด ๆ ทั้งสิ้น แม้ว่าในด้านความสามารถส่วนตัวเป็นคนมีฝีมือและความรู้ทางจิตรกรรมอย่างดีเยี่ยมก็ตาม ภาพทิวทัศน์ที่เขาวาดขึ้นจึงเป็นไปตามแบบของหวงกงหวางแทบทั้งหมด

หวางเจี้ยน (Wang Jian, ค.ศ. 1598 - ค.ศ. 1680) เพื่อนสนิทของหวางสื่อหมิน ชอบวิธีการวาดภาพของหวงกงหวางเช่นเดียวกัน แต่ไม่ค่อยจะเคร่งครัดนักมีการใช้พู่กันระบายให้ดูนุ่มนวลแต่แฝงอำนาจและมีที่กำเป็นของตนเองอยู่บ้าง¹

หวาง ฮุย (Wang Hui, ค.ศ. 1632 - ค.ศ. 1717) หรือรู้จักกันในอีกนามหนึ่งว่า หวาง ซื่อ ภู ศิษย์ของหวางเจี้ยน หวางเจี้ยนเคยนำเขาไปเยี่ยมคารวะหวางสื่อหมิน

¹ ดูภาพประกอบที่ 16 หน้า 104

“ทิวทัศน์” โดย หวาง สือ หมิน ภาพม้วน
แบบแขวน ค.ศ.1647 สมบัติของสถานสะสมงาน
ศิลปะ คร.ฟรังโก แวนนอคดี, อูกาโน, สวิสเซอร์-
แลนด์

“เมฆขาวเหนือลำน้ำเขียวและเขียว” โดย หวาง
เจียน ถอกจากผลงานของเจ้า เม้ง ฟู ลีหมิก
และสำเนาบนกระดาษ สูง 53 นิ้วเศษ ค.ศ.1663
สมัยราชวงศ์ชิง สมบัติของสถานสะสมผลงาน
ศิลปะเพิร์ธ, วอชิงตันดี.ซี., สหรัฐอเมริกา

ภาพประกอบที่ 16 ผลงานของ หวางสือหมิน และหวางเจี้ยน

ที่มา ก้าวร สุนทรพงษ์ศรี, ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน, 2531, หน้า 351.

ซึ่งหวางสื่อหมินได้กล่าวกับหวางฮูว่า "ฉันเองก็รู้สึกเสียใจ ที่เธอไม่มีอายุมากพอที่จะทันได้พบกับต่งฉีซาง" เท่ากับมีความหมายเป็นนัยว่า ต่งฉีซางเป็นปรมาจารย์ผู้ยิ่งใหญ่เพียงได้พบคุชก็มีความอย่างยิ่ง เมื่อกลับจากการเชื่อมเยือนหวางฮูได้อุทิศตนเองให้กับการวาดภาพตามแบบฉบับของหวางกงหวางตลอดชีวิตเช่นเดียวกับผู้เป็นอาจารย์หวางฮูเป็นคนขยันและเฉลียวฉลาด จึงทำให้มีชื่อเสียงมากที่สุดในกลุ่มจิตรกรแห่งหวางทั้งสี่ ผลงานมีลักษณะส่วนตัวเด่นชัดมีการใช้พื้นที่ค่อนข้างฉาบฉวย การจัดภาพยอมรับเอาอิทธิพลบางประการของยุโรปไปใช้บ้าง เช่น ในการจัดองค์ประกอบภาพนำเอาวิชาทัศนียวิทยา(Perspective) ของตะวันตกไปปรับปรุงการวาดภาพทัศนียภาพของตนให้ดูมีมิติใกล้เคียงได้อย่างเหมาะสม¹

หวาง หยวน ฉี (Wang Yuanqi, ค.ศ. 1642 - ค.ศ. 1715) เป็นหลานชายของหวางสื่อหมิน รับราชการในรัชสมัยของพระเจ้าจักรพรรดิคังซี ดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าคณะผู้จัดทำหนังสือสารานุกรมจิตรกรรมและตัวอักษรจีน ตีพิมพ์ใน ค.ศ. 1808² องค์พระจักรพรรดิทรงโปรดปรานเขามากมักจะมอบหมายงานใหญ่ให้ทำเสมอ บางครั้งถึงกับเสด็จพระราชดำเนินมาประทับนั่งชมการวาดภาพที่เขาสาธิตถวายนานนับชั่วโมง หวาง หยวน ฉี รับเอาวิธีการจัดองค์ประกอบภาพอันเรียบง่ายบริสุทธิ์ของหนี่จิ้นมาใช้ ผลงานของหนี่จิ้นจะมีความเงียบสงบและเต็มไปด้วยลีลาความฝันของจินตกรอย่างเต็มเปี่ยมส่วนของหวางหยวนฉีจะมีลักษณะจงใจจัดวางรูปทรงจำพวกก้อนหินหรือขุนเขาให้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เน้นในเรื่องลีลาของปริมาตรในวัตถุที่กินพื้นที่ในอากาศ อย่างไรก็ตามเมื่อประเมินผลงานส่วนรวมของจิตรกรแห่งหวางทั้งสี่ ลักษณะเป็นไปตามแบบฉบับของบัณฑิตจิตรกร หรือพวกนักอักษรศาสตร์ผู้มีความรู้สูงมาวาดภาพเป็นงานอดิเรก มีลักษณะเป็นแบบประเพณีนิยม

อู่ ลี (Wu Li, ค.ศ. 1632 - ค.ศ. 1720) เป็นศิษย์ของหวางสื่อหมินกับหวางเจี้ยนเป็นเพื่อนรักของหวางฮู ได้รับเอาอิทธิพลการวาดภาพแบบตะวันตกจากนักบวชในนิกายเยซูอิตมาใช้บ้างเล็กน้อย ผลงานของเขาถ้าเป็นภาพทัศนียภาพขนาดใหญ่จะให้บรรยากาศ เปิดกว้าง ใช้ฝีมือตามแบบฉบับของประเพณีนิยม หากเป็นภาพขนาดเล็กจะจัดวางภาพ

¹ คุภาพประกอบที่ 17 หน้า 106

² เฟิร์รี สมิตร์. อารยธรรมตะวันออก เล่ม 2. 2513. หน้า 205.

"ทิวทัศน์" โดย หวาง ซู ภาพม้วนแบบแขวน ค.ศ. 1680
ลิและหมิงบนกระดาน สมบัติของสถาบันศิลปะ ฮอโนลูลู,
ฮาวาย

"ทิวทัศน์" โดย หวาง เจี้ยน ลอกจากภาพ
ของหวง กง หวาง ภาพม้วนแบบแขวน ค.ศ.
1666

ภาพประกอบที่ 17 ภาพทิวทัศน์ของ หวางซู

ที่มา ก้าวร สุนทรพงษ์ศรี. ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน. 2531. หน้า 352.

อย่างกล้าหาญ และวาดระบายหุ่นกันอย่างอิสระคล้ายพวกลัทธิปัจเจกชน เขามีความนิยมชมชอบผลงานของหวางเหมิงเป็นพิเศษ เช่นเดียวกับนับถืออุ๋นเจินด้วย ปีนปลาชีวิตเขาได้เปลี่ยนเป็นคริสต์ศาสนิกชน ออกศึคนเป็นนักบวชคาทอลิก และใช้เวลาว่างวาดภาพ¹

หุนโซ่วผิง (Yun Shouping ค.ศ. 1663 - ค.ศ. 1680) เป็นเพื่อนรักของหวางฮุส ได้ชื่อว่าเป็นจิตรกรผู้มีลักษณะอิสระและอารมณ์ของกวี ชอบวาดภาพทิวทัศน์และดอกไม้ ผลงานประเภทภาพทิวทัศน์ค่อนข้างแตกต่างไปจากจิตรกรแห่งหวางทั้งสี่มาก การใช้หุ่นของเขาค่อนข้างทำได้อย่างมีชีวิตชีวา ส่วนผลงานประเภทดอกไม้สามารถสร้างชื่อเสียงให้เป็นที่รู้จักกันทั่วไป เขากล่าวว่าตนเองต้องการที่จะฟื้นฟูลักษณะการวาดที่ "ปราศจากกระดูก" ด้วยการใช้น้ำที่อ่อนไหวของหวงฉวน จิตรกรเอกคนหนึ่งในสมัยราชวงศ์ชิง เขาชอบระบายสีหลายสีซึ่งเป็นที่นิยมกันอย่างยิ่งสมัยนั้น กล่าวว่าตนเองชอบการใช้ "แสงและความละเอียดอ่อนตามแบบจิตรกรเอกสมัยชิง"²

กลุ่มจิตรกรเอก 4 คน แห่งหนานจิง (Four Master of Nanjing)

จูต้า หรือ ปาต้าซือเหวิน (Zhu Da or a Bu Da shi ren, ค.ศ. 1625 - ค.ศ. 1705) จิตรกรผู้นี้มีแนวแสดงออกถึงเอกลักษณ์ของตนเองอย่างเด่นชัดมากที่สุดคนหนึ่ง จูต้าเป็นนามเดิม ซึ่งมาจากตระกูลขุนนางในสมัยราชวงศ์หมิง ด้วยเหตุนี้จึงเป็นผู้ที่ได้ชื่อว่าจงรักภักดีต่อราชวงศ์หมิงอย่างที่สุด ครั้นสิ้นราชวงศ์ได้หลบหนีมาใช้ชีวิตเป็นนักบวชในลัทธิเต๋า ใช้สมณนามว่าปาต้าซือเหวิน ชีวิตประวัติดังกล่าวบางแห่งก็บอกว่า ออกบวชเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนาที่วัดแห่งหนึ่งใกล้เมืองหนานชางในมณฑลเจียงซู ต่อมาได้สึกแล้วแต่งงานและมีบุตร ครั้นเมื่อบิดาถึงแก่กรรมภายหลังจากจัดการงานศพบิดาเรียบร้อยแล้ว ก็กลายเป็นคนไร้บ้าน ยอมพุดจากบ้านเกิด

ผลงานของจูต้าแบ่งออกเป็นสองช่วงระยะเวลา ในระยะแรกสร้างไปตามหลักที่ตั้งใจให้ได้ทำไว้ ต่อมาหันมาวาดตามความชอบของตนเองอย่างเต็มที่ ส่วนใหญ่เป็นภาพนกที่กำลังอยู่ในอาภักภริยาโกรธหรือไม่ก็เป็นปลา ดอกไม้ ต้นไม้ และก้อนหิน เขาจะวาดระบาย

¹ คุภาพประกอบที่ 18 หน้า 108

² Richard J. Smith. op.cit. P. 186.

"ทิวทัศน์" โดย หวาง หยวน ฉี ลอกจากผลงานของ
หมี่ จิ้น ภาพนี้เน้นแนวภูเขา ลีหมึกและสีน้ำบนกระดาษ
สมัยราชวงศ์ชิง สมบัติของพิพิธภัณฑ์ศิลปะแคลิฟอร์เนีย

"คนเขาล้นหลามรอบตัวทิวทัศน์" โดย ลู่ฉี ภาพนี้เน้นแนว
ลีหมึกและสีน้ำ สมบัติราชวงศ์ชิง, พิพิธภัณฑ์ นิวแฮมป์เชียร์ อาร์ท

ภาพประกอบที่ 18 ภาพทิวทัศน์ ของหวาง หยวนฉี กับ ลู่ฉี

ที่มา กัจจกร สันทรพงษ์ศรี. ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน. 2531. หน้า 353.

ด้วยเส้นหมึกเพียงไม่กี่เส้น ปลอ่ฮให้พื้นที่ส่วนใหญ่ว่างเปล่าและมีมุมมองที่ดูแปลกตา¹ แสดงชีวิตในธรรมชาติได้อย่างถึงหัวใจ ภาพก้อนหินจะดูราวกับสิ่งมีชีวิต ภาพทิวทัศน์บางภาพ มีการวาดระบายคล้ายกับภาพของจิตรกรกลุ่มนามธรรมในสมัยปัจจุบัน การจัดวางองค์ประกอบ แม้จะชอบวาดน้อยแต่ก็แสดงความสง่างามคล้ายกับจิตรกรรมสำนักซ่งเหนือ จูต้าได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้นำคนสำคัญของจิตรกรประเภทปัจเจกชน (individualist) ในคริสต์ศตวรรษที่ 17 - 18 อิทธิพลของเขายังครอบคลุมอยู่ในหมู่จิตรกรจีนและญี่ปุ่นจนกระทั่งสมัยปัจจุบัน วิทยาการวาดระบายด้วยอาภรณ์อย่างรุนแรงและใช้ชีวิตไม่เหมือนใครทำให้ได้ชื่อว่าเป็นจิตรกรประหลาดพิเศษคนสำคัญของสมัยชิง

คุนจั้น (Kun Can, ค.ศ. 1610 - ค.ศ. 1693) มีนามทางพุทธศาสนาว่า สือฉี (Shi qi) เพราะบวชเป็นพระภิกษุอยู่ในวัดแห่งหนึ่ง ชื่อวัดเปาในเมืองหนานจิง จนได้เป็นเจ้าอาวาส เขาประพจน์คิดอย่างสันโดษและสมณะ แม้จะมีมิตรสหายเป็นเหล่าบัณฑิตผู้คงแก่เรียนที่มีอยู่อย่างคับคั่งในหนานจิงก็ตาม แต่ท่านก็ใช้เวลาว่างวาดภาพอยู่เป็นประจำจนตลอดชีวิต ซึ่งไม่ได้วาดเพียงแต่เป็นงานอดิเรกเท่านั้น หากเป็นดังเครื่องเตือนสติให้สั่งสอนธรรมะตามหลักพระศาสนา มีการจัดองค์ประกอบภาพอย่างสลับซับซ้อนและแลดูแปลกตา ภาพของเขามักจะเขียนข้อความไว้ด้วย²

เต้าฉี หรือสือเต้า (Daoqi or Shidao, ค.ศ. 1641 - ประมาณ ค.ศ. 1717) มีความคล้ายกับปาด้าสือเหยินในแง่ที่มีสมณนามหลาย ๆ นาม เมื่อออกบวชก็ได้ชื่อว่าสือเต้า หรือ เต้าฉี อนึ่งคำว่า สือ (Shi) ในภาษาจีนหมายถึง "ก้อนหิน" ชาวจีนจะเรียกจิตรกรเอกสองท่านในสมัยราชวงศ์ชิง ว่า "จิตรกรเอกหินสองก้อน"³ ซึ่งก็หมายถึงท่านสือฉีกับสือเต้า (เต้าฉี) ตลอดชีวิตของจิตรกรเอกท่านนี้ใช้เวลาท่องเที่ยวอย่างเสรี ต่อมาได้ตั้งรกรากอยู่ในเมืองหางโจว นอกจากจะได้ชื่อว่าเป็นจิตรกรและนักเขียนลายมือผู้ยิ่งใหญ่แห่งยุคแล้ว ยังเป็นนักจัดสวนที่มีชื่อเสียงโด่งดัง เป็นกวีและนักเขียนผู้มีความสามารถสูงยิ่งอีกด้วย

¹ คุภาพประกอบที่ 19 หน้า 110

² คุภาพประกอบที่ 20 หน้า 111

³ Ibid.

"ดอกไม้อ่อน" โดย หยุน ไชว่ นิ้ง จากสมุดภาพของจิตรกร สืบเนื่องและสืบมาจนกระทั่ง

"ดอกไม้ในแจกัน" โดย ป่า ต้า ลือ เหมิน

"นก" โดย ป่า ต้า ลือ เหมิน จากสมุดภาพ
แผ่นลวดลายศตวรรษที่ 17 สืบเนื่องและสืบมาจนกระทั่ง

ภาพประกอบที่ 19 ตัวอย่างผลงานของหยุน ไชว่ฝิงกับ ป่า ต้า ลือ เหมิน

ที่มา กำจร สุนทรพงษ์ศรี. ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน. 2531. หน้า 354.

“ป่าไม้เขตรอนธา” (Wooded Mountain at Dusk) โดย ชือ ฉี (ภาพทางด้าน) ภาพไม้แบบ
แฉวน ค.ศ. 1666 สมบัติของสถานสะสมงานศิลปะ
จอห์น เอ็ม. กรอฟอร์ต จูเนียร์, นิวยอร์ก, สหรัฐ
อเมริกา

“อุทยานเต้า” โดย คุณ จิ้น (ชือฉี) ภาพไม้แบบ
แฉวน สัมผัสและสำเนาบนกระดาษ สูง 52 นิ้วเศษ
ค.ศ. 1663 สมบัติของวัง สมบัติของสถานสะสม
งานศิลปะคิมโคโนะ, ญี่ปุ่น

ภาพประกอบที่ 20 ผลงานของคุณ จิ้น

ที่มา อาจารย์ สุนทรพงษ์ศรี. ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน. 2531. หน้า 357.

เขามาจากครอบครัวที่มั่งคั่งในสมัยราชวงศ์หมิง เมื่อเปลี่ยนราชวงศ์ใหม่สื่อเค้าได้ออกบวช
ถือเพศบรรพชิต ใช้เวลาส่วนใหญ่เดินทางท่องเที่ยวและสร้างงานศิลปะใช้ชีวิตอย่างเรียบ
ง่ายสมถะคล้ายกับหนี้เงิน เค้ามีความสามารถเด่นที่สุดในด้านการใช้สี โดยเฉพาะด้านการ
ใช้สีสามารถใช้ได้หลากหลายอย่างงดงามและลึกซึ้ง วิธีการระบายคล้ายกับวิธีที่จิตรกรสีน้ำชาว-
ตะวันตกนิยมกันในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังแสดงความหมายของปรัชญาธรรมชาตินิยมออกมาใน
รูปจิตรกรรมได้ชัดเจนที่สุดด้วย บทความที่ทำนได้บันทึกไว้และตีพิมพ์ภายหลังจากที่ทำนได้มรณ-
ภาพแล้วนั้น เต็มไปด้วยคุณค่าของทฤษฎะจิตรกรรมและผู้มีประสบการณ์รอบรู้อันกว้างขวาง
ทำนเห็นว่าหัวใจของการวาดระบายอยู่ที่การใช้พู่กันอย่างเจียบพลัน หรือวิธีการแต้มพู่กันเพียง
ครั้งเดียวให้ได้ผล ในบันทึกได้รวบรวมความรู้ความสำนึกของชีวิตและกฎธรรมชาติ พลังการ
ใช้พู่กันของเค้าได้เป็นไปอย่างเสรี¹

กงเซี่ยน (Gong Xian, ค.ศ. 1616 - ค.ศ. 1694) เขาได้บันทึกถึงตัวของ
เขาว่า "ไม่มีใครก่อนหน้าข้าพเจ้าและก็ไม่มีใครตามหลังข้าพเจ้าด้วย" กงเซี่ยนเป็นสมาชิก
คนหนึ่งของแปดจิตรกรแห่งหนานจิงด้วย แต่สมาชิกส่วนใหญ่ล้วนตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของนักอักษ-
รศาสตร์ มีเพียงเขาผู้เดียวที่มีลักษณะผลงานแตกต่างออกจากกลุ่มอย่างสิ้นเชิง ชีวิตประวัติ
ของเขากล่าวกันว่าใช้ชีวิตอย่างยากจนแร้นแค้น คล้ายนักบวชอาศัยอยู่ในกระท่อมเก่า ๆ ใน
หุบเขาใกล้เมืองหนานจิงอย่างเดียวดาย เป็นผู้นิยมยกย่องผลงานของด่งหลวนมาก แต่ทว่า
เมื่อสร้างผลงานกลับให้อารมณ์ความรู้สึกแตกต่างออกไป วิชาญาณแห่งชีวิตในผลงานของเขา
คล้ายกับทิวทัศน์ในธรรมชาติขาดลมหายใจและเจียบสัจจังเวง คุณูปการประหลาดแต่เต็มไปด้วย
ด้วยพลังให้ความรู้สึกเร้นลับคล้ายกับว่าสถานที่แห่งนั้นเต็มไปด้วยวิชาญาณแห่งภูตผีปีศาจ ผลงาน
เกือบทั้งหมดจะไม่วาดภาพคน อาจมีผลสืบเนื่องจากสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แร้นแค้นของเขา
ก็เป็นได้จึงสะท้อนความรู้สึกที่มองธรรมชาติในแง่ลบออกมาในผลงานหลายประการ นอกจาก
การแสดงออกดังกล่าวแล้ว กงเซี่ยนยังชอบใช้หมึกสีดำวาดระบายภาพมาก จนมีผู้กล่าวว่า
ในบรรดาจิตรกรภาพทิวทัศน์ทั้งหมดในประวัติจิตรกรรมจีนนั้น กงเซี่ยนใช้สีดำมากที่สุดคนหนึ่ง
กงเซี่ยนมีลูกศิษย์พอควร เขาเป็นอาจารย์ที่ยึดมั่นแน่น จะตระเตรียมข้อมูลและความรู้ต่าง ๆ

¹ รูปภาพประกอบที่ 21, 22 หน้า 113, 114 ตามลำดับ

“ภูเขาห่อ” โดย เต้าฉี ภาพม้วนแบบแขวน
สมบัติของสถานสะสมศิลปะสุมิโตโมะ, โออิซะ,
ญี่ปุ่น

开井不知
虎泉
石虎
山虎
何幸
平虎
石虎

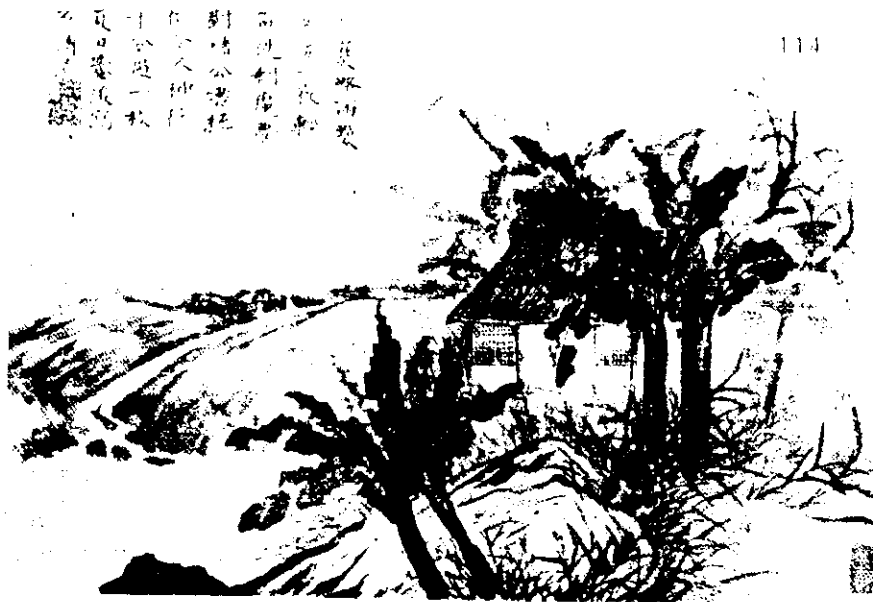

“ทิวทัศน์แปดภาพของหวง ซาน” โดย เต้าฉี (สื่อ เต้า)
ภาพบางส่วนจากสมุดภาพ สีนํ้าและสีน้ำมันกระดาษ กว้าง
10 นิ้วเศษ สมัยราชวงศ์ชิง สมบัติของสถานสะสมงาน
ศิลปะสุมิโตโมะ, ญี่ปุ่น

ภาพประกอบที่ 21 ผลงานของเต้าฉี

ที่มา กัจจกร สุนทรพงษ์ศรี. ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน. 2531. หน้า 360.

“กล้วยกล้ายภายหลังฝนหยุด” (Plantains after Rain) โดย เต้าฉี จากสมุดภาพ
คริสต์ศตวรรษที่ 17 จากสถานสะสมภาพไม้ปรากฏนาม

“แม่น้ำหมันในฤดูใบไม้ผลิ” โดย เต้าฉี (เสี่ยวเต้า) ภาพทิวแม่น้ำเขวม สี่หมื่นและ
สี่พันกระดาม กว้าง 20 นิ้วเศษ ค.ศ. 1697 สมัยราชวงศ์ชิง สมบัติของพิพิธภัณฑ์
ศิลปะคอลีฟแนมส์

ภาพประกอบที่ 22 ผลงานของเต้าฉี

ที่มา กำจร สุนทรพงษ์ศรี. ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน. 2531. หน้า 359.

ไว้สอนศิษย์ตลอดเวลา ศิษย์ผู้หนึ่งชื่อ หวางไค่ (Wang Gai) ได้รวบรวมหลักการสอนที่มีตัวอย่างการวาดภาพประกอบอย่างพร้อมมูลของอาจารย์มาจัดพิมพ์เป็นเล่ม ในปี ค.ศ.1679 ภาพประกอบที่ใช้ในเล่มสร้างขึ้นจากแม่พิมพ์ไม้คำราเล่มนี้ชื่อ "Painting Manual of the Mustard Seed Garden"¹ มีการจัดพิมพ์เข้ารูปเล่มอย่างประณีต ต่อมาได้แพร่หลายเป็นที่นิยมกันทั่วไปทั้งในประเทศจีนและญี่ปุ่น ส่งผลให้เกิดแรงคลาไจน์แก่วงการพิมพ์ของญี่ปุ่นในยุคต่อมา²

แม้ว่าหนังสือเชิงตำราวิชาการเล่มนี้ จะไม่ใช่กึ่งเขียนเขียนขึ้นด้วยตัวเองทั้งหมด แต่เขาก็ได้รวบรวมตัวอย่างจิตรกรรมดีเด่นตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถังเป็นต้นมา ภาพพิมพ์บางภาพเคยใช้เป็นภาพประกอบในพระคัมภีร์ทางพุทธศาสนามาก่อน บางภาพเคยเป็นตัวอย่างแก่จิตรกรจีนสมัยราชวงศ์ซ่งใช้ศึกษา ภาพพิมพ์ประกอบเรื่องเหล่านี้หลายภาพเป็นภาพพิมพ์สีซึ่งวิจิตรในสมัยราชวงศ์หยวนเคยทำมาบ้างแล้ว แต่เป็นเพียงชิ้นทดลอง ครอบงำจนถึงสมัยชิง ศิษย์ของก่งเซียนจิงริเริ่มทำขึ้นด้วยวิธีสร้างเลียนแบบ ให้คล้ายกับต้นฉบับเดิมที่เป็นสีน้ำซึ่งก็สำเร็จลงด้วยดี ในข้อเขียนบทเรียนของก่งเซียนเอง แสดงว่าเขาให้ความสนใจในเรื่องแสงและเงาในการวาดภาพทิวทัศน์เช่นเดียวกับทฤษฎีศิลปะชาวตะวันตก จากความดีเด่นข้อนี้เองทำให้ก่งเซียนได้รับการยกย่องว่า เป็นผู้นำในการค้นคิดเรื่องแสงและเงา ได้ลึกซึ้งมากกว่าผู้ใดในประวัติศาสตร์จิตรกรรมจีน

จิตรกรประเภทปัจเจกชนในสมัยราชวงศ์ชิงเจริญเฟื่องฟู มีจิตรกรประเภทนี้จำนวนมาก มีทั้งประสบกับความสำเริงและล้มเหลว นอกเหนือไปจากจิตรกรเอกทั้งสี่ท่านที่กล่าวมาแล้ว ยังมีกลุ่มจิตรกรประเภทเดียวกันที่น่าสนใจอีกกลุ่มหนึ่ง ได้แก่ จิตรกรปัจเจกชนแห่งอันฮุยซึ่งมีผลงานดังนี้

เสี่ยวหลุนจง (Xiao Yuncong, ค.ศ. 1596 - ค.ศ. 1693) เป็นจิตรกรคนสำคัญของกลุ่มที่มีผลงานภาพทิวทัศน์ รวมถึงภาพประกอบเรื่องในคำราที่เขาเขียนขึ้น โดยทำเป็นภาพพิมพ์จากแม่พิมพ์ไม้ เพื่อให้ประกอบอธิบายคำราการวาดภาพจิตรกรรมจีน เอกสาร

¹ ภาพประกอบที่ 23, -, 25 หน้า 116, 117, 118 ตามลำดับ

² ก้าวร สุนทรพงษ์ศรี. ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน. 2531. หน้า 361.

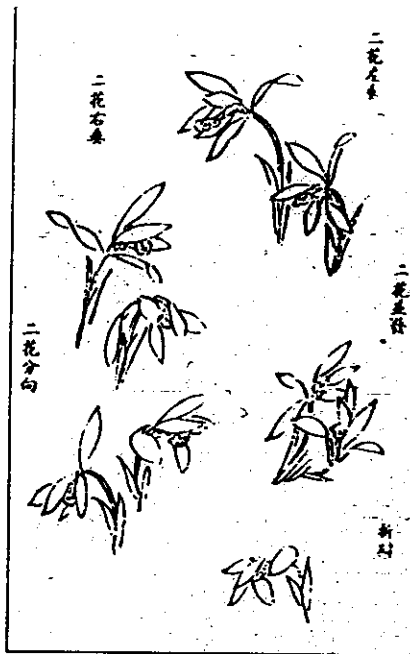
“ทิวทัศน์” โดย กง เซียน

“บ้านบนเขา” โดย กง เซียน

ภาพประกอบที่ 23 ผลงานของกงเซียน

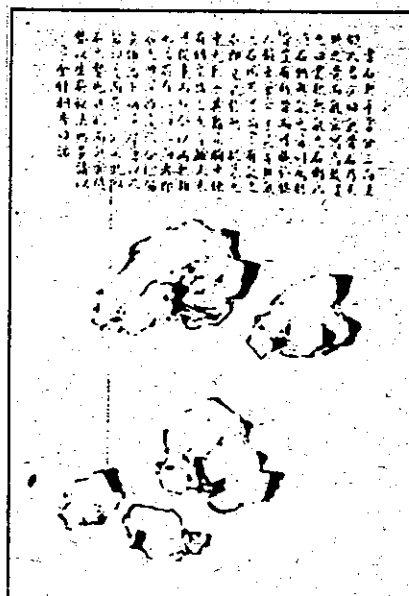
ที่มา อาจารย์ สุนทรพงษ์ศรี. ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน. 2531. หน้า 365.

ภาพแสดงวิธีการวาดภาพทอกไม้ จากตำรา
"Painting Manual of the Mustard
Seed Garden"

ภาพแสดงวิธีการวาดภาพนก จากตำรา "Painting
Manual of the Mustard Seed Garden"

ภาพแสดงวิธีการวาดดอกท้อหิน จากตำรา
"Painting Manual of the Mustard
Seed Garden"

ภาพแสดงวิธีการวาดภาพทอกไม้ จากตำรา "Painting
Manual of the Mustard Seed Garden"

ภาพประกอบที่ 24 ตัวอย่างวิธีการวาดภาพของกงเซี่ยน

ที่มา อาจารย์ สุนทรพงษ์ศรี. ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน. 2531. หน้า 363.

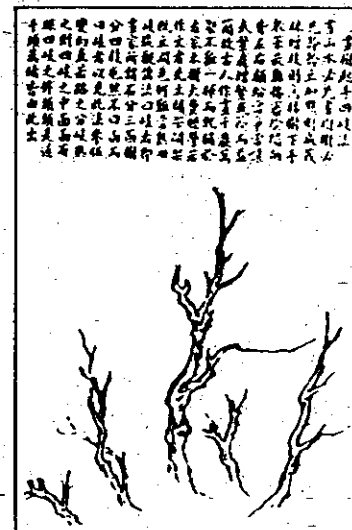
ภาพแสดงวิธีการวาดพันธุ์ไม้ จากตำรา
"Painting Manual of the Mustard
Seed Garden"

ภาพแสดงวิธีการวาดภูเขา จากตำรา "Painting Manual of the Mustard Seed Garden"

ภาพแสดงวิธีการวาดภาพคน จากตำรา
"Painting Manual of the Mustard
Seed Garden"

ภาพแสดงวิธีการวาดลำต้นของต้นไม้ จาก
ตำรา "Painting Manual of the Mustard
Seed Garden"

ภาพประกอบที่ 25 วิธีการวาดภาพจาก Printing Manual of Mustard Seed Garden.

ที่มา กัจจกร สุนทรพงษ์ศรี. ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน. 2531. หน้า 364.

ตำราวิชาการเล่มนี้ เป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายในคริสต์ศตวรรษที่ 17 โดยเฉพาะภาพพิมพ์ประกอบเรื่องนั้น เป็นที่เสาะแสวงหาของนักสะสมงานศิลปะชาวจีนและชาวญี่ปุ่นอย่างยิ่ง อีกทั้งเป็นตำราที่ให้อิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อพวกบัณฑิตจิตรกรทั้งสองชาติด้วย ลักษณะผลงานภาพทิวทัศน์ของเขาได้รับอิทธิพลมาจากหวงกงหวาง โดยเฉพาะการใช้สีน้ำเงินและชมพูอย่างเจือจางและแต้มลงไปเช่นเดียวกับที่หวงกงหวางชอบใช้

หงเหวิน (Hong Ren) มีชีวิตอยู่ในราว ค.ศ. 1663 ไม่ทราบประวัติแน่ชัดเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนา มีสมณนามว่า หงเหวิน ออกบวชเมื่อราชวงศ์หมิงสิ้นอำนาจ ในบรรดาจิตรกรเอกแห่งอันฮุยด้วยกัน หงเหวินได้รับการยกย่องว่ามีความสามารถและแสดงเอกลักษณ์เด่นที่สุด ท่านชมชอบความสะอาดบริสุทธิ์ของธรรมชาติ¹ และแสดงออกในงานศิลปะอย่างชื่อเรียบง่ายคล้ายผลงานของหนี่จิ้น ผลงานของท่านจะเต็มไปด้วยความเยือกเย็น สันติสุข และเรียบง่าย คุณสะอาดบริสุทธิ์ ใช้เส้นบางละเอียดและน้อยเส้นสร้างภูเขา หินผาลำธาร และต้นไม้ ให้เป็นภาพอันงดงาม ซึ่งมีขึ้นได้แค่ในจินตนาการที่มองธรรมชาติในแง่ดีเท่านั้น

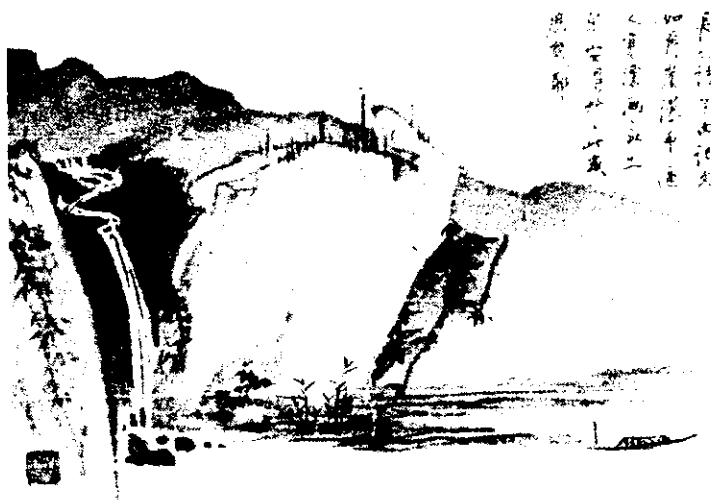
ฉาซือเหี้ยว (Cha Shibiao, ค.ศ. 1615 - ค.ศ. 1698) เป็นคนที่ใช้ชีวิตอย่างง่าย ๆ ปลดปล่อยตามสบาย อุปนิสัยเป็นคนเปิดเผยตรงไปตรงมา เป็นจิตรกรประเภททำงานเพื่อจิตรกรรมด้วยอารมณ์ ชอบผลงานไม่แฝงปรัชญาหรือข้อคิดลึกซึ้งใด ๆ แสดงแต่อารมณ์สนุกสนานไปกับลีลาต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ในธรรมชาติ มีผลงานชุดสมุดภาพทั้งหมด 12 ภาพ ส่วนใหญ่จะเป็นภาพทิวทัศน์ระบายนหลายสี โดยใช้กรรมวิธีวาดเส้นสีหมึกค่าเป็นหลัก จากนั้นสอดใส่สีต่าง ๆ ลงไป อาทิเช่น สีส้ม สีเขียว และสีฟ้า เป็นต้น ทำให้ผลงานแลดูสดชื่นต่างไปจากจิตรกรรมสมัยก่อนและจากเพื่อนร่วมสมัย ด้วยกรรมวิธีนี้เองทำให้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีในสมัยนั้น

เหมยฉิง (Mei Qing, ค.ศ. 1623 - ค.ศ. 1697) เขามีผลงานและพฤติกรรมส่วนตัวแสดงเอกลักษณ์เด่นชัดที่สุดของกลุ่ม เขามีบางอย่างคล้ายกับฉาซือเหี้ยวในด้านที่ใช้ชีวิตอย่างอิสระเสรีปราศจากพันธะผูกพันใด ๆ ทั้งสิ้น คล้ายชนวิพที่ค้าหาเงินอนันต์ไม่มีบ้านช่องหรือครอบครัวเป็นหลักแหล่ง สิ่งที่เขายึดถือเป็นสัจธรรมสูงสุดคือการวาดภาพ จากพฤติกรรม

¹ ดูภาพประกอบที่ 26 หน้า 120

“เลียงสดีระหว่างขุนเขาและลำน้ำ” โดย เลี้ยว หยุน จง ภาพม้วนแบบคัลลิกู สีนหมิกและสีน้ำบนกระดาษ
ขนาด $12\frac{1}{8} \times 25.7$ นิ้ว ค.ศ. 1664

“ทิวทัศน์” โดย หัง เจิ้น จากสมุดภาพ ควิสต์ศตวรรษที่ 17

ภาพประกอบที่ 26 ผลงานของเลี้ยวหยุน จง กับ หงเหริน

ที่มา กัจจกร สุนทรพงษ์ศรี. ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน. 2531. หน้า 367.

ส่วนตัวเช่นนี้ทำให้เขาได้ชื่อว่าเป็นจิตรกรพิสดาร ซึ่งมีโชะพลาดเพียงในด้านการดำรงชีวิตเท่านั้น หากยังสะท้อนออกมาในผลงานจิตรกรรมด้วย ภาพทิวทัศน์หลายภาพของเขาดูน่าพิศวง เพราะแทนที่มันจะให้ความรู้สึกถึงความวังเวง เจ็บสลับหรือแลดูสว่างามเหมือนดังเช่นจิตรกรอื่น ๆ กระทำกัน กลับกลายคล้ายกับเป็นดอกไม้ที่บานสะพรั่งไปทั่วทั้งป่า พวกพืชที่เล็กกระเจียวร่อยไถ่ต่างถูกขยายให้ดูมีขนาดใหญ่โตประหลาดล้ำ การใช้เส้นขอบสร้างให้ดูหึงงอคล้ายกับศิลปะโรโกโกของยุโรป¹

คริสต์ศตวรรษที่ 18 วิธีการสร้างงานของพวกจิตรกรปัจเจกชนแพร่หลาย จนกระทั่งกลายเป็นประเพณีนิยมไปในที่สุด มีผู้ปฏิบัติกันจำนวนมาก แม้จะหาผู้มีความสามารถทัดเทียมกับสื่อจี้และเต๋าจี้มิได้ก็ตามในศตวรรษนี้จิตรกรผู้ที่มีผลงานดีเด่นได้แก่ หว๋ฮยัน(Hua Yan, ค.ศ. 1682 - ค.ศ. 1762) ซึ่งมีชื่อด้านการวาดภาพทิวทัศน์ ภาพวาดเกี่ยวกับสัตว์และนก

เกาฉีเป่ย์ (Gao Qipei, ค.ศ. 1672 - ค.ศ. 1734) เป็นชาวแมนจูรับราชการในตำแหน่งขุนนางชั้นสูงในรัชสมัยพระเจ้ากรพรรดิคังซี วาดภาพเป็นงานอดิเรกจิตรกรผู้นี้ผลงานดีเด่นในเรื่องดอกไม้ นก คนและทิวทัศน์ เขาใช้วิธีวาดภาพค่อนข้างแปลก กล่าวคือ แทนที่จะใช้พู่กันวาดระบายเหมือนคนทั้งหลายทำกัน กลับใช้เล็บมือของคนที่ไว้จันทราทำหน้าที่แทน ดังนั้นผลงานจึงขาดลักษณะ "รอยพู่กัน" แต่วิธีการพิเศษเช่นนี้ ก็ส่งผลให้เกิดเอกลักษณ์สามารถสร้างงานได้พิเศษแตกต่างจากคนอื่น²

เมืองหางโจวอยู่ทางใต้ของเมืองหนานจิง เป็นแหล่งที่คลองใหญ่ไหลมาบรรจบกับแม่น้ำฉางเจียง เป็นศูนย์กลางทางการค้าของจีนมานาน แม้ในสมัยราชวงศ์ชิงก็ยังคงดำรงความสำคัญอยู่ บรรดาพ่อค้าผู้มั่งคั่ง ร่ำรวยมีอยู่จำนวนมาก พวกเขาเหล่านี้มีส่วนช่วยสนับสนุนให้งานศิลปะประเภทต่าง ๆ เจริญ เพราะต่างพากันแข่งขันตกแต่งอาคารบ้านเรือนให้สวยงาม ใช้เวลาว่างปรับปรุงรสนิยมของตนด้วยการศึกษาภาพวาดหรือไม้กลึงมือวาดเอง เศรษฐีหลายคนชอบว่าจ้างจิตรกรเอกเต๋าจี้ไปออกแบบส่วนภายในคฤหาสน์ ชื่อภาพผลงานของจิตรกรปัจเจกชนไปประดับ ผลงานของจิตรกรประเภทนี้พวกทางราชสำนักจึงไม่สนใจ ผลงานที่ดีทั้ง

¹ คุภาพประกอบที่ 27 หน้า 122

² คุภาพประกอบที่ 28 หน้า 123

"ฤดูใบไม้ผลิ" จากสมุดภาพทิวทัศน์วาดในหลายแบบ โดย จา ซื่อ เฟี้ยว (ค.ศ. 1615-1698)
 หิมตกและส่น้ำบนกระดาน กว้าง 12 $\frac{1}{4}$ นิ้ว สมัยราชวงศ์ชิง สมบัติของพิพิธภัณฑ์ศิลปะแคลิฟอร์เนีย

ภาพหนึ่งจากสมุดภาพทิวทัศน์ของ เหมย จิง ส่น้ำตกและส่น้ำบนกระดาน กว้าง 17 $\frac{1}{4}$ นิ้ว สมัย
 ราชวงศ์ชิง สมบัติของพิพิธภัณฑ์ศิลปะแคลิฟอร์เนีย

ภาพประกอบที่ 27 ตัวอย่างผลงานของจงซือเฟี้ยว และ เหมยจิง

ที่มา กัจจกร สุนทรพงษ์ศรี. ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน. 2531. หน้า 368.

"ดอกเบญจมาศ" โดย หั่ว หยัน จากภาพวาดในสมุดบันทึกของจิตรกรศิลปินที่ 18 สิบนัก และสิ้นหม่นกระต่าย ขนาด 12×14 นิ้วเศษ

"วิวกัศน์" โดย เกา จี เป่ วาดด้วยเส้นเม็ด แทนฟูกัน สิ้นและหมิ่นกระต่ายขนาด 10×13 นิ้วเศษ สมบัติของมิวเซียม ออฟเอเซียติคัลอาร์ต, อันสเตอร์เคม

ภาพประกอบที่ 28 ภาพผลงานของหั่ว หยัน และเกา จี เป่

ที่มา ก้าวร สุนทรพงษ์ศรี. ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน. 2531. หน้า 369-370.

หลายในปัจจุบันจึงหาได้ตามสถานสะสมภาพส่วนบุคคลทั้งสิ้น หนึ่งในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ที่เมืองนี้เอง ยังมีจิตรกรเอกประจำเมืองอยู่อีกสองคน ชื่อ จินหนงกับหลัวผิน ทั้งคู่เป็นอาจารย์กับศิษย์ เป็นพระภิกษุที่ใช้เวลาว่างวาดภาพ จินหนง (Qin Nong, ค.ศ. 1687 - ค.ศ. 1764) เป็นอาจารย์ของหลัวผิน ได้ชื่อว่าเป็นหนึ่งในแปดของจิตรกรนิสคารแห่งหนานจิงด้วย เหตุที่ถูกจัดให้เป็นเพราะพฤติกรรมและผลงานชอบแสดงอย่างเสรี เริ่มต้นใช้ชีวิตเป็นจิตรกรเมื่ออายุได้ 50 ปี หลัวผิน (Luo Ping, ค.ศ. 1733 - ค.ศ. 1799)¹ เป็นศิษย์ของจินหนง มีการใช้ชีวิตและการสร้างงานแปลกประหลาดนิสคารเช่นเดียวกับผู้เป็นอาจารย์ บุคคลทั้งสองวาดภาพคล้ายคลึงกันมากจนแยกไม่ออก นักประวัติศาสตร์จีนหลายคนเชื่อว่าตัวของจินหนงเองทำงานไว้ไม่มาก ส่วนใหญ่หลัวผินเป็นคนวาด จากนั้นอาจารย์ก็เซ็นชื่อของตนเองลงไปผลงานมีการจัดภาพอย่างไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ ใช้เส้นวาดอย่างง่าย ๆ แต่แฝงความเด็ดขาดชอบนำเรื่องราวในศาสนามาใช้แสดงออก โดยแฝงอารมณ์ขันตามลักษณะดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นแบบอย่างสุดท้ายของลัทธิปัจเจกชนในจิตรกรรมสมัยราชวงศ์ชิง นอกเหนือจากจิตรกรที่กล่าวมาแล้ว ในเมืองหยางโจวมีจิตรกรที่ปฏิบัติตามประเพณีนิยมฝีมือเลือนอีกหลายคน รวมทั้งจิตรกรปัจเจกชนอีกไม่น้อย จิตรกรผู้มีผลงานน่าศึกษาน่าสนใจในยุคนี้ได้แก่ หลี่ ฟางหยิง (Li Fangying, ค.ศ. 1695 - ค.ศ. 1745) หลี่ ชาน (Li Shan, ค.ศ. 1694 - ค.ศ. 1765) หuang เซิน (Huang Shen, ค.ศ. 1687 - ค.ศ. 1788) หมิน เจิน (Min Zhen, ค.ศ. 1693 - ค.ศ. 1788) และ เจิ้ง ซี (Zheng Xie or Zheng Banqiao, ค.ศ. 1693 - ค.ศ. 1765) เป็นต้น²

2. ประยุกต์ศิลป์ ในที่นี้ศึกษาเกี่ยวกับ เครื่องถ้วยจีน คำว่าเครื่องถ้วย (Ceramics) หมายถึง เครื่องปั้นดินเผาทุกประเภท ตั้งแต่ประเภทเนื้อดินธรรมดา (Earthen Ware หรือ Terracotta) ประเภทเนื้อดินแกร่ง (Stone Ware) กับประเภทเคลือบเนื้อละเอียดบาง ซึ่งสามารถมองเห็นแสงสว่างผ่านทะลุได้ (Porcelain)

¹Richard J. Smith. *op.cit.* p. 175.

²ดูภาพประกอบที่ 29 หน้า 125

"กระถางดอกไม้" โดย หวง เซิน

"ผู้หญิง" โดย หมิ่น เจิน

"ไม้ดอก" โดย หลี่ฟางหยิง

ภาพประกอบที่ 29 ผลงานของหวงเซิน หมิ่นเจิน และหลี่ ฟางหยิง

ที่มา ก้าวร สุนทรพงษ์ศรี. ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน. 2531. หน้า 371.

เครื่องถ้วยของจีนมีอายุระหว่าง 1766 ปี ก่อนคริสต์กาล - ค.ศ. 1911¹ การผลิตเครื่องถ้วยของจีนนั้นมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เครื่องถ้วยโบราณของจีนที่พบอยู่ตามดินแดนต่าง ๆ ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ผลิตจากช่างฝ่ายราชสำนัก งานจึงปราณีตกว่าของที่ผลิตโดยเอกชน แหล่งผลิตของราชสำนักจีนที่สำคัญได้แก่ โรงงานเจิงเต๋อเจี้ยน (Jingdezhen) ในกังโจว เป็นโรงงานเก่าแก่ตั้งแต่สมัยทงราชวงศ์ ในระยะแรกเป็นการผลิตเพื่อใช้งาน แต่เมื่อเป็นสินค้าออกที่นำรายได้และสร้างชื่อเสียงราชวงศ์จึงผลิตออกจำหน่ายจนกลายเป็นสินค้าออกที่นำรายได้และสร้างชื่อเสียงให้กับจักรวรรดิเงินดอลลาร์ ครอบครองราชวงศ์จึงเข้าครอบครองจีน ราชสำนักจึงได้เข้าจัดการบริหารเตาเผาเจิงเต๋อเจี้ยนต่อ ผลิตเครื่องถ้วย ชาม แจกัน และภาชนะต่าง ๆ สำหรับราชสำนัก มีบ้างที่ผลิตออกจำหน่ายยังต่างประเทศหรือทำเป็นเครื่องราชบรรณาการในราว ค.ศ. 1682 ตอนต้นรัชสมัยของจักรพรรดิคังซี โรงงานอยู่ภายใต้การบริหารงานของ จางหิงฮง ซึ่งเป็นบุคคลผู้มีความสามารถสูง เขาได้พัฒนากรรมวิธีการผลิตภาชนะต่าง ๆ ที่ทำด้วยพอร์ซเลนให้ดีขึ้น คิดค้นปรับปรุงวิธีเคลือบสีและความคมความร้อน มีการออกแบบให้หลายหลากไปกว่าเดิม ถึงแม้โดยทั่วไปแล้วยังคงมีกรรมวิธีและรูปแบบของสมัยหมิงอยู่มากก็ตาม ในสมัยชิงจะมีการเคลือบสีภาชนะเป็นสองแบบใหญ่ ๆ ด้วยกันคือแบบแรกเป็นการเคลือบสีเดียว (monochrome) ดังเช่น น้ำยาเคลือบที่มีส่วนผสมของโลหะทองแดง เมื่อผ่านการเผาสีที่เคลือบจะดูเข้มแก่แรงคล้ายทำด้วยทองแดง ให้ความรู้สึกแข็งแรงราวกับเพชรชง หรือบ้างก็ใช้การเคลือบสีแดงสดใสแวววาวให้อารมณ์รู้สึกละเมียดละไมแผ้วความร้อนราวกับเพชรหึง ส่วนแบบที่สองนั้น นิยมวาดประดับเป็นลวดลายต่าง ๆ ด้วยสีหลาย ๆ สี วิธีหลังนี้ได้พัฒนามามากในรัชสมัยของพระจักรพรรดิหงเจิ้งและเจี้ยนหลงเมื่อโรงงานเจิงเต๋อเจี้ยนอยู่ภายใต้การปกครองของเหียนสีเตหาและถึงหิงตามลำดับกล่าวกันว่าในสมัยถึงหิงเป็นผู้อ่านวสการ ในโรงงานมีช่างวาดประจำถึง 84 คน แต่ละคนล้วนมีฝีมือสูงเชี่ยวชาญในการวาดแบบต่าง ๆ กัน ดังเช่น ภาพนก ดอกไม้ ทิวทัศน์ ต้นไม้และอื่น ๆ ภาพเหล่านั้นนิยมวาดประดับลงบนภาชนะระบาศด้วยสีต่าง ๆ อย่างสวยงาม ภาชนะเหล่านี้ชาวตะวันตกตั้งชื่อเรียกเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า แฟมิลด์ แวด

¹ ภูษงค์ จันทวิช. เครื่องถ้วยในประเทศไทย. 2523 หน้า 6.

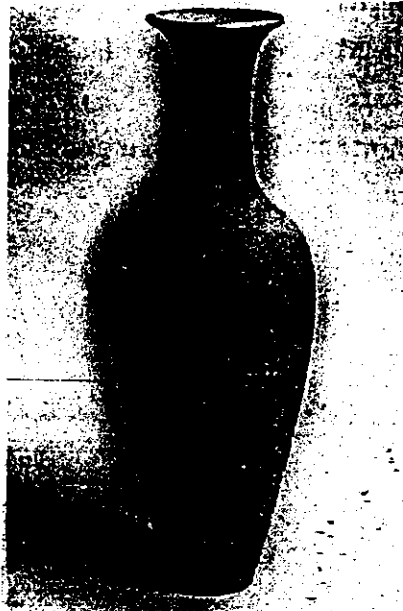
(famille verte) เมื่อภาพส่วนใหญ่ใช้สีเขียวสลับขาว แฟมิลี โรส (famille rose) เมื่อใช้สีแดงหรือสีชมพู หรือแฟมิลี นัวร์ (Famille noire) ถ้าใช้สีดำสลับขาวเป็นส่วนใหญ่ สีเหล่านี้จะวาดระบายบนพื้นสีขาวเป็นส่วนใหญ่ ส่วนภาพขณะที่ตกแต่งด้วยสีน้ำเงิน-ขาว (เครื่องลายคราม) ที่เคยทำมาตั้งแต่สมัยหมิง ก็ยังคงมีการผลิตอยู่

ในรัชสมัยของพระเจ้าจักรพรรดิหงเจิ้ง เครื่องเคลือบดินเผาของสมัยซ่ง ได้หันกลับมามีอิทธิพลอีก โดยเฉพาะการออกแบบให้มีทรวดทรงแข็งแรงและเรียบง่าย แม้จะได้รับการลอกเลียนอย่างด้อย่างพิถีพิถันก็ตาม แต่ในด้านการแสดงออกทางศิลปะยังไม่เทียบเท่าเมื่อกล่าวโดยทั่วไปในการออกแบบของช่างสมัยซ่งแล้ว ชอบออกแบบให้แฝงความหมายเป็นนัย มีการนำรูปทรงของสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในธรรมชาติมาแฝงแสดงเกี่ยวกับความเชื่อถือโชคลาภหรือประเพณีนิยมด้วย ดังตัวอย่างเช่น นำรูปทรงของดอกไม้เช่น ดอกพุด ไม้สน ไม้เบญจมาศ และดอกบัว มาดัดแปลงเป็นรูปทรงของแจกัน มีความหมายแสดงถึงฤดูกาลสี่ฤดูนอกจากนี้ยังมีการทำภาชนะที่แสดงสัญลักษณ์ของเดือนต่าง ๆ ทั้งสิบสองเดือน อีกทั้งยังปั้นรูปเคารพบูชา เป็นประติมากรรมดินเผาเคลือบสีอย่างสวยงาม เพื่อให้ประชาชนนำไปกราบไหว้บูชา ดังเช่น รูปมังกร¹ รูปแปดเซียนของลัทธิเต๋า รูปพระโพธิสัตว์ปางต่าง ๆ ของพุทธศาสนา หรือรูปเคารพอื่น ๆ ที่เป็นทั้งวิบุรุษในประวัติศาสตร์จริงหรือตามตำนานเทพนิยายที่เชื่อถือกันมาแต่ดึกดำบรรพ์²

พระเจ้าจักรพรรดิเจียงหลงทรงเป็นนักสะสมศิลปะ กวี และนักเขียนตัวอักษรฝีมือดีเป็นผู้รอบรู้และมีรสนิยมกว้างขวาง ทรงสนพระทัยในงานหยกและเครื่องเคลือบดินเผาสมัยซ่งมาก ในขณะเดียวกันก็ทรงซาบซึ้งในงานเครื่องสำริดของสมัยโบราณเป็นอย่างยิ่ง ในรัชกาลของพระองค์ได้มีการติดต่อเจริญสัมพันธไมตรีอันดีกับ ชาวตะวันตกเนื่องจากทรงมีรสนิยมกว้างจึงทรงพอพระราชหฤทัยศิลปะตะวันตกได้โดยง่าย ศิลปะที่นำเข้าสู่ประเทศนอกเหนือจากวิถีทางการค้าและการทูตแล้ว ที่สำคัญได้แก่พวกนักบวชคณะเซซุอิได้นำเข้ามาเผยแพร่โดยตรง รูปแบบ

¹ ภาพประกอบที่ 30 หน้า 128

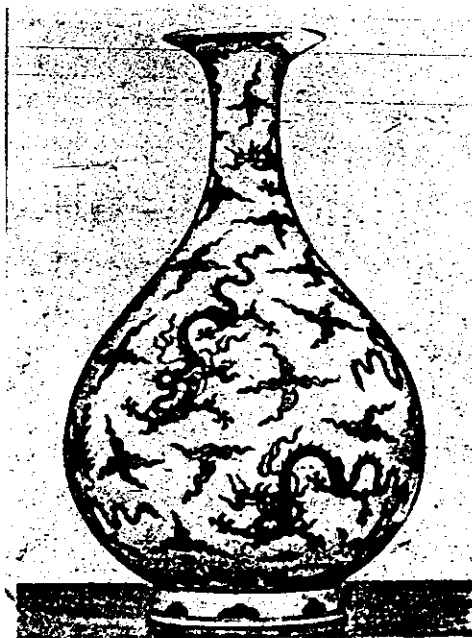
² กัจจกร สุนพงษ์ศรี. เล่มเดิม. หน้า 375.

แจกัน เนื้อดินแบบ porcelain แบบ clair du lune ในรัชสมัยพระจักรพรรดิเฉิง เจิน (ค.ศ. 1662-1722) สมัยราชวงศ์ชิง

จานกระเบื้องเคลือบพื้นหม่น Ku Yeh style เนื้อดิน porcelain มีเครื่องหมายแสดงว่าสร้างในรัชสมัยพระจักรพรรดิเฉิง เจิน ราชวงศ์ชิง สมัยราชวงศ์ชิง

แจกันแบบชาวดูรา เนื้อดินแบบ porcelain แบบ soft paste สูง 11 1/4 นิ้ว สร้างในรัชสมัยพระจักรพรรดิเฉิง เจิน (ค.ศ. 1723-1735) สมัยราชวงศ์ชิง

แจกันแบบชาวดูรา เนื้อดิน porcelain แบบ famille verte อยู่ในกรอบแบบ famille noire สร้างในรัชสมัยพระจักรพรรดิเฉิง เจิน สมัยราชวงศ์ชิง

ภาพประกอบที่ 30 ตัวอย่างเครื่องถ้วยรัชสมัยจักรพรรดิเฉิงเจินและหย่งเจิ้ง

ที่มา อาจารย์ สุนทรพงษ์ศรี. ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน. 2531. หน้า 374.

ศิลปะที่เข้ามาในระชนนี้ได้นักศิลปะโรโกโก¹ มีแหล่งกำเนิดจากราชสำนักของฝรั่งเศส มีลักษณะหรูหราและวิจิตรบรรจงและเป็นที่ยอมรับกันอย่างรวดเร็วในหมู่ชาวจีนทั้งพวกชนชั้นสูงในราชสำนักและสามัญทั่วไป เพราะว่าสอดคล้องต้องกันกับรสนิยมของชาวจีนพอดี ถึง หวังผู้ว่าราชการโรงงานเครื่องเคลือบดินเผาจึงต้องเขียนในระหว่าง ค.ศ.1736 - ค.ศ.1749 ก็ได้รับเอารูปแบบของศิลปะโรโกโกมาใช้ ด้วยการสนับสนุนจากองค์พระจักรพรรดิเฉียนหลงอย่างเต็มที่ ทางโรงงานจึงผลิตเครื่องเคลือบดินเผารูปต่าง ๆ เคลือบสีให้คล้ายกับหยก เครื่องรัก เครื่องเงิน แก้ว โลหะสำริด และอื่น ๆ ได้อย่างใกล้เคียง มีการนำเอาลวดลายของศิลปะโรโกโกมาดัดแปลงให้เข้ากับลวดลายเดิมของจีนที่ส่งไปด้วย เมื่อส่งไปจำหน่ายยังต่างประเทศก็ได้รับความนิยมอย่างสูงเพราะต้องตรงกับรสนิยมของชาวตะวันตก ผู้แทนจำหน่ายในการผลิตภัณฑเครื่องเคลือบดินเผารายใหญ่ได้แก่ บริษัท อีสต์อินเดียของอังกฤษ นอกจากจะส่งสินค้าจากโรงงานนี้ไปเฉียนหลงโดยตรงแล้ว ยังว่าจ้างโรงงานเอกชนอีกหลายแห่ง ให้ทำตามใบสั่งอีกด้วยได้แก่ เต้า เต๋อฮั่ว มณฑลฝูเจี้ยน กับเต้าฮั้ง มณฑลเจี๋ยชู่ เครื่องถ้วยเต้าเต๋อฮั่ว หรือบลองเดอ ชีน (Blanc de chine) นี่นักสะสมรุ่นเก่าในเมืองไทยเรียกว่าป๊ะเต้ง² พวกนี้เป็นเครื่องถ้วยสีขาวแบบสีน้ำและขาวเจือเหลืองและขาวงาช้างที่มีความสวยงามเป็นพิเศษโดยไม่ต้องมีการตกแต่งประดับประดามีทั้งภาชนะรูปแบบต่าง ๆ รูปสัตว์ และเขียน รวมทั้งมีรูปแบบของยุโรปด้วย ส่วนเครื่องถ้วยจากเต้าฮั้ง เป็นเครื่องถ้วยเนื้อแกร่งมีสีน้ำตาลและสีแดงไม่เคลือบ ที่พบเป็นพิเศษคือ ปิ่นชา ที่ออกแบบได้อย่างสวยงามทั้งเครื่องถ้วยเต้าเต๋อฮั่วและเครื่องถ้วย เต้าฮั้ง ได้รับอิทธิพลจากยุโรปในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 - 18 ผลจากการปรับปรุงดัดแปลงนำรูปแบบนิมของจีนผสมผสานเข้ากับรูปแบบศิลปะโรโกโกนี้เอง ก่อให้เกิดอิทธิพลอย่างกว้างขวางต่อวงการศิลปะตะวันตกด้วย ดังนั้นในช่วงระยะเวลาระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 18 และ 19 จึงมีรสนิยมศิลปะพันธุ์ทางที่เรียกว่า ศิลปะแบบจีนหรือ ชีโนiserie (Chinoiserie) เกิดขึ้นในยุโรป โดยพวก

¹ เพ็ชรี สมิตร์. เล่มเดิม. หน้า 214.

² กุศลรงค์ จันทวิช. เล่มเดิม. หน้า 147.

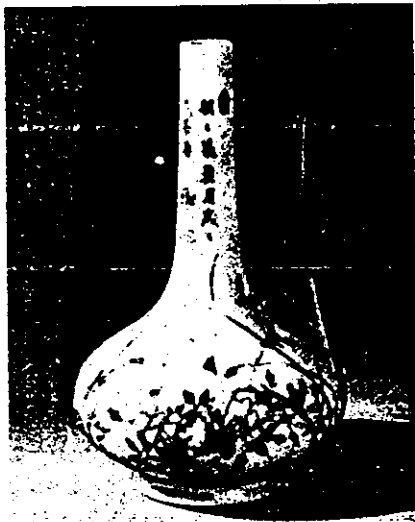
จิตรกร ประติมากร สถาปนิก และนักออกแบบงานประติมากรรมศิลปะจีนไปใช้ในงานของตน ความนิยมทำนองนี้เริ่มในประเทศอังกฤษและฝรั่งเศสก่อน จากนั้นจึงแพร่หลายขยายออกไปทั่วทั้งทวีป ส่วนทางด้านภาษาในประเทศจีนนั้น รสนิยมพันธุ์ทางดังกล่าวนี้ก็เข้ามา มีอิทธิพลต่องานประติมากรรมบ้าง ทำให้ศิลปะการตกแต่งที่เคยดูสูงเหิงแบบจีนแท้ลดน้อยลง นอกเหนือจากงานเครื่องเคลือบดินเผาแล้วงานหสกของสมัยชิงก็เจริญรุ่งเรืองเช่นกัน

สรุป

โครงสร้างของสังคมชาวจีนยังรูปแบบเดิม แม้จะถูกปกครองจากพวกแมนจู คือครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานสำคัญของสังคม ที่มีระบบแซ่หรือสายตระกูลควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคม ซึ่งมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย หรือระบบเครือญาติ เพศชายเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ทุกคนจะต้องเชื่อฟัง ปฏิบัติตาม ฐานะของสตรีด้อยกว่าชายมาก สังคมชาวจีนมีหลักเกณฑ์ การแบ่งชนชั้นที่ไม่แน่นอน ประกอบด้วย กลุ่มขุนนาง ปัญญาชน ชาวนา ช่างฝีมือ และพ่อค้า กลุ่มที่มีบทบาทในสังคมมากที่สุดคือพวกผู้ดี หรือเสินชือ ซึ่งจะเข้าสู่ชนชั้นนี้จะต้องผ่านระบบการคัดเลือกของทางราชการในแต่ละระดับ สังคมชาวจีนจึงเป็นสังคมที่เชิดชูผู้มีความรู้

ในสยุคแห่งความรุ่งเรืองนี้ ศิลปวิทยาการมีความเจริญในทุก ๆ ด้านที่เกิดจากการนำสิ่งเก่า ๆ มาพัฒนาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น นักปรัชญาชาวจีนในสยุคนี้จะแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เป็นปฏิปักษ์ต่อราชวงศ์ชิง เช่น กู๋ เหลียนอู่ กับ หวาง ผู๋ชือ ผลงานที่ออกมาจึงอยู่ในเชิงต่อต้าน พร้อมกับชี้จุดที่ด้อยกว่าของชาวแมนจู เชิดชูราชวงศ์หมิง ปฏิเสธการเข้ารับราชการ ส่วนอีกกลุ่มเป็นกลุ่มที่ราชสำนักให้การอุปถัมภ์ จึงมีการรวบรวมหนังสือสมบัติทั้ง 4 ประการขึ้นมา

ทางด้านวรรณกรรม เนื่องจากผู้แต่งหวาดเกรงภัยจากข้อเขียนพาดพิงหรือวิพากษ์วิจารณ์ชนชั้นปกครอง จึงหลีกเลี่ยงไปแต่งนวนิยายหรือนิทาน ประเภทประชดประชันหรือล้อเลียนสังคมในสยุคนั้น เช่น นิทานเหลียวจาส ของฝู ช่งหลิง หรือ โฉมหน้าปัญญาชน ของอู่ จิงจือ ที่ล้อเลียนการสอบด้วยวิธีเขียนเรียงความแปดข่าวว่า เป็นสิ่งล้าหลัง เรื่องที่เด่นที่สุด

ขวดกระป๋องแบบ Ku Yueh style เนื้อดิน
porcelain แบบ famille noire สูง 5 นิ้ว มีเครื่องหมาย
บนปากว่าสร้างในรัชสมัยจักรพรรดิเฉียนหลง
(ค.ศ. 1738-1795) สมัยราชวงศ์ชิง สมบัติของ
นิลเชอร์ เปอร์เซีย เทวค. ลอนดอน

ภาชนะหยก มีชื่อเฉพาะว่า "Koro" สมัยจักรพรรดิ
เฉียนหลง สมัยราชวงศ์ชิง สมบัติของคิมป์แลนด์ มีพิกัด
ออฟ อาร์ต

กวางอันหรือถวนอิม เครื่องปั้นดินเผาแบบ porce-
lain สีขาวบริสุทธิ์ คริสต์ศตวรรษที่ 18 สมบัติของ
เซอร์อัสและท่านผู้หญิงบาร์โลว์, อักฤษ

ภาพประกอบที่ 31 ตัวอย่างเครื่องถ้วยจีนสมัยจักรพรรดิเฉียนหลง

ที่มา กัจจกร สุนทรพงษ์ศรี. ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน. 2531. หน้า 375.

ได้แก่ความฝันในหอแดง ที่สะท้อนให้เห็นสภาพของครอบครัวชาวจีนในยุคนั้น

ด้านจิตรกรรม ศิลปินส่วนใหญ่ ได้รับอิทธิพลจากสมัยราชวงศ์หมิงไม่ว่าจะเป็นด้าน การวาดภาพ ศิลปะการเขียนลายมือ ซึ่งมีทั้งแนวอนุรักษนิยม ตามที่ได้รับการอุปถัมภ์จากราชสำนัก กับแนวปัจเจกนิยมซึ่งศิลปินมักจะใช้เวลาว่าง แสดงผลงานออกมา ส่วนประยุกตศิลป์ หรือประดิษฐ์กรรม ได้แก่ พวงเครื่องลายคราม กระเบื้องเคลือบ ในยุคนี้จะมีทั้งประเภทเคลือบสีเดียว กับประเภทวาดประดับเป็นลวดลายต่าง ๆ ด้วยสีหลาย ๆ สี เป็นที่นิยมของชาวตะวันตกมาก ในช่วงหลังได้รับเอารูปแบบศิลปะโรโกโกมาใช้ โดยการสนับสนุนจากจักรพรรดิเจี้ยนหลง เครื่องลายครามจีนเป็นสินค้าออกที่ตลาดยุโรปต้องการมากในยุคนี้

บทที่ 4

ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ

ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อจากปลายราชวงศ์หมิง จนถึงต้นของราชวงศ์ชิง ชาวยุโรป ตะวันตกเริ่มเดินทางเข้ามาในจีนโดยทั้งหมดที่มาพร้อมกันนั้น ต่างก็ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ สำหรับรัสเซียนั้น เดินทางข้ามไซบีเรียมายังชายแดนแมนจูเรีย จักรวรรดิจีนจึงจำเป็นต้องเปิด โอกาสให้โลกตะวันตกได้เข้ามามีความสัมพันธ์กับชาติตน

ความสัมพันธ์กับประเทศตะวันตก

ยุโรปในระหว่างยุคแห่งการค้นพบหรือยุคแห่งการสำรวจดินแดนทางทะเลนั้นจักร- วรรดิจีนซึ่งเป็นที่รู้จักจากบันทึกรายงานของมาร์โคโปโลนั้น ก็เป็นเป้าหมายหนึ่งของการเดิน ทางสำรวจ บรรดานักสำรวจแต่ละชาติที่พยายามเดินทางมายังจีนนั้น มีจุดประสงค์หลักอยู่สอง ประการได้แก่ เพื่อการเผยแผ่คริสต์ศาสนา อีกประการหนึ่งเพื่อผลประโยชน์ทางการค้า ดังนั้นกลุ่มบุคคลที่ร่วมเดินทางมากับคณะสำรวจแต่ละคณะจึงมีทั้งคณะสอนศาสนาและพ่อค้ารวม อยู่ด้วย ทั้งนั้นขึ้นอยู่กับนโยบายของชาติตะวันตกเป็นสำคัญว่าแท้จริงชาติของตนตั้งจุดมุ่งหมาย ไว้อย่างไร

1. คณะสอนศาสนาซึ่งสัมพันธ์ระหว่างจีนกับตะวันตก ชาวตะวันตกกลุ่มแรกที่เข้ามา ในจีน ตั้งแต่สมัยราชวงศ์หมิง ได้แก่คณะทูตของทอมเม ปิเรสกับผู้สำเร็จราชการแห่งเมืองกัว นามว่าเฟอร์นาโอ อังเคร ที่เข้ามา ในปี ค.ศ. 1517 นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา โปรตุเกสได้ใช้ ความพยายามทุกวิถีทางจนได้ครอบครองมาเก๊า ในปี ค.ศ. 1557 เมื่อโปรตุเกสสามารถตั้ง สถานการค้าได้แล้ว โปรตุเกสจึงผูกขาดการค้าต่างประเทศกับจีนที่เมืองกว่างตุ๋งแต่เพียงผู้ เดียว และพยายามกีดกันคู่แข่งที่เป็นชาวต่างประเทศอื่น ๆ ออกมาผลประโยชน์เหล่านี้¹

ผลจากข้อตกลงทอร์เดซิยาส ทำให้สเปนเดินทางมาจีนล่าช้ากว่าโปรตุเกส สเปนมี โอกาสติดต่อกับจีนได้ เนื่องจากชาวราชสำนักหมิงปราบพวกโจรสลัดที่ผู้เจี้ยน ทำให้คณะผู้แทน

---

¹Maurice Collis. The great within. n.d. P. 93-94.

ทั้งสองฝ่าย แลกเปลี่ยนความสัมพันธ์กัน สเปนที่มโนลาได้จัดส่งคณะผู้แทนประกอบด้วยบาทหลวง
นิกายออกัสตินเนียน 2 คน เดินทางกลับมาญี่ปุ่นกับกองเรือจีนในปี ค.ศ. 1575 การติดต่อกัน
อย่างเป็นทางการระหว่างชาติทั้งสองจึงเกิดขึ้นโดยจีนอนุญาตให้ชาวสเปนทำการค้าตามชายฝั่ง
ทะเลของญี่ปุ่นกับเจ้าเจียงได้ แต่ยังไม่ยอมให้มีการตั้งสถานการค้าเหมือนดังมาเก๊าของ
โปรตุเกส

ส่วนฮอลันดา เริ่มเดินทางมาเอเชีย เมื่อสามารถตั้งบริษัทเนเธอร์แลนด์อินเดียตะวันออกของฮอลันดาอย่างเป็นทางการ ในปี ค.ศ. 1602 บริษัท ฯ ได้ใช้ความพยายามทุกวิถีทาง
จนสามารถสร้างเมืองปัตตาเวียขึ้นที่ชวาเพื่อเป็นศูนย์กลางธุรกิจของบริษัทฯ นั้น ฮอลันดาในตะ-
วันออกครอบคลุมนพื้นที่จากอินเดียถึงญี่ปุ่น

เมื่อราชวงศ์ชิงเข้าปกครองจีนในปี ค.ศ. 1644 ฮอลันดาซึ่งถูกกีดกันจากพวกโปรตุ-
เกสที่กว้างขวางในระหว่างยุคราชวงศ์หมิง จึงหวังที่จะได้กลับมาทำการค้าอีก ในปี ค.ศ. 1650
มีทูตสองคน (Pieter de Goyer กับ Jacon de Keyser) ได้เดินทางจากชวาไปเป่ย์จิง
เขาทั้งสองขอมรับบทของทูตบรรณาการและขอมทำความเคารพโดยการโค้งคำนับเต็มรูปแบบ
ของจีนต่อจักรพรรดิ ชุ่น จื่อ พร้อมกับมอบเครื่องบรรณาการ ราชสำนักจึงอนุญาตให้ฮอลันดา
ส่งคณะทูตบรรณาการผ่านทางกว้างตุงทุก ๆ 8 ปี¹ ขนาดของคณะทูตจำกัดให้มีเรือ 4 ลำ และ
คน 400 คน โดยจะอนุญาตให้เข้าไปยังเป่ย์จิงได้เพียง 20 คน

ก่อนที่ฮอลันดาจะมีโอกาสถวายเครื่องราชบรรณาการจักรพรรดิชิงนั้น ในปี ค.ศ. 1624
ฮอลันดาเข้าไปตั้งรกรากอยู่ที่อันปิง (Anping, ปัจจุบันคือไถหนาน) ซึ่งเป็นเมืองเล็ก ๆ อยู่
ทางตอนใต้ของเกาะไต้หวัน (เกาะนี้ชาวโปรตุเกสตั้งชื่อว่า "ฟอร์โมซา" แปลว่า "สวยงาม"
ก่อนที่ฮอลันดาจะเข้าไป) ฮอลันดาเรียกบริเวณที่ตนเข้าไปตั้งรกรากว่า ซีแลนด์เซีย² (Zeelan-
dia) เกาะไต้หวันขณะนั้นเป็นที่หลบซ่อนตัวของโจรสลัดจีนกับญี่ปุ่น ระหว่างทศวรรษที่ 1640
ฮอลันดาทำการขับไล่ชาวสเปนและโจรสลัดญี่ปุ่นออกไปจากเกาะพร้อมกับพัฒนาเกาะไต้หวันขึ้น
มาเป็นศูนย์กลางการค้าติดต่อระหว่างจักรวรรดิของฮอลันดาในหมู่เกาะอินเดียตะวันออก กับชายฝั่ง

¹Ibid. P. 132.

²Jonathan D. Spence. The Search for Modern China. 1990. P. 54.

ทะเลของจีนจนรุ่งเรืองอำนาจของฮอลันดาที่เกาะไต้หวันสิ้นสุดลงทันทีทันใดในปี ค.ศ. 1662 เมื่อคองซิงก้าผู้จงรักภักดีต่อราชวงศ์หมิงได้เข้าจู่โจมจากชายฝั่งทะเลจีนบริเวณเอ๋อหมิงมาสู่เกาะ และขับไล่พวกฮอลันดาออกไปเมื่อราชสำนักชิงปราบกบฏได้ในปี ค.ศ. 1683 จีนยอมให้ชาวฮอลันดา เข้ามาทำการค้าในกว้างตุงกับฟูเจี้ยนและส่งบรรณาการทุก ๆ 5 ปี

ในระยะแรก พ่อค้าต่างประเทศที่เข้ามาในประเทศจีน โดยมากเป็นนักผจญภัยแสวงโชค และเป็นชาวชนบทที่ไม่ค่อยมีวัฒนธรรม มักแสดงกิริยาไม่น่าดู นิยมความรุนแรงและความบ้าวะห้าวของเขาทั้งหลายนี้เองที่นำไปสู่ภาพพจน์ที่ชาวจีนฝังใจว่าชาวต่างประเทศ เป็นพวกป่าเถื่อน ความภาคภูมิใจ และพอใจในวัฒนธรรมของตนจึงทำให้ชาวจีนปฏิเสธไม่ยอมรับสินค้าจากต่างประเทศ ภาพพจน์ของชาวตะวันตกที่ดีในสายตาชาวจีนคือคณะสอนศาสนา

บทบาทของคณะสอนศาสนา จากการค้นพบเส้นทางใหม่ทางทะเลมายังตะวันออกกลางของนิกายคาทอลิกซึ่งได้อ่อนแอลงตั้งแต่การปฏิรูปการศาสนา ได้หาดินแดนในต่างประเทศ เพื่อเผยแพร่ความศรัทธา สมาคมของเยซูอิตได้ก่อตั้งขึ้น ในปีค.ศ. 1540 เพื่อการเผยแพร่คำสอนใหม่ในตะวันออก เซนต์ ฟรานซิส ซาเวียร์ (St. Francis Xavier) ผู้นำนิกายคาทอลิกเข้าไปเผยแพร่ในญี่ปุ่น ได้มาที่ประเทศจีนด้วยความฝันว่า จะชักจูงชาวจีนให้เปลี่ยนศาสนา และได้สิ้นชีวิตลงในปี ค.ศ. 1552 ในปี ค.ศ. 1573 อาเลสซันโดร วาลิกานโน (Alessandro Valignano) ซึ่งเป็นเยซูอิต ชาวอิตาลี และได้รับปริญญาเอกทางกฎหมาย แต่งเป็นผู้รับใช้สูงสุดในสำนักของสันตะปาปา ปอล ที่ 4 ได้นำคณะเยซูอิตระดับหัวหน้ามายังหมู่เกาะอินเดีส์ตะวันออกรวมทั้งจีนกับญี่ปุ่น คณะเยซูอิตจำนวน 41 คน จากเมืองลิสบอนในปี ค.ศ. 1574 ได้มาถึงมาเก๊าในปี ค.ศ. 1577 วาลิกานโน ได้สร้างบทบาทใหม่ขึ้นในจีนกล่าวคือแทนที่จะดำเนินการชักจูงให้เป็นคริสเตียน เขากลับพยายามดัดแปลงวัฒนธรรมของคนให้เข้ากับชาวจีนให้ได้ ด้วยการเรียน อ่าน เขียน และพูดภาษาจีน บาทหลวงชาวอิตาลี 2 คน ได้แก่ มิเชล รุกกีรี (Michele Ruggieri) กับ แมททิวโล ริชชี (Matteo Ricci) ถูกส่งมาเพื่อเป็นคณะสอนศาสนาสืบต่อจากซาเวียร์ ที่ตั้งใจจะชักจูงชาวจีนให้เปลี่ยนศาสนาให้สำเร็จ

รุกกีรีกับริชชีได้เข้ามาอยู่ที่กว้างตุงในปี ค.ศ. 1583 เพื่อวางรากฐานการเป็นผู้เผยแพร่ศาสนาให้ได้ผล ทั้งสองเปลี่ยนเครื่องแต่งกายเป็นแบบชาวจีนศึกษาภาษาจีน นำกิริยา

ทำทางแบบชาวจีนมาใช้ เรียนรู้หลักจริยธรรมลัทธิขงจื้อ เป้าหมายแรกที่เขาต้องการคือการทำให้สังคมชาวจีน ยอมรับศาสนาคริสต์ โดยพยายามศึกษาหาข้อมูลที่จะจูงใจชาวจีนให้ได้ ตลอดจนความรู้เกี่ยวกับภาษาจีนและวัฒนธรรม ด้านดาราศาสตร์ การคำนวณภูมิศาสตร์และความสำเร็จทางด้านวิทยาศาสตร์อื่น ๆ ทำการผูกมิตรกับนักปราชญ์และข้าราชการชาวจีนมากขึ้น ชาวจีนเกิดความประทับใจการประดิษฐ์เครื่องกลไก เช่น นาฬิกาสุริยคติ เทคนิคการเขียนภาพเหมือนกับวิชาเขียนแผนที่แบบชาวยุโรป วิษย์รู้ว่าชาวจีนไม่มีความรู้เกี่ยวกับจักรวาล จึงสร้างแผนที่โลกแต่ไม่คิดว่ามือเมริกาส่งทางด้านซ้ายมือ ยุโรปอยู่ตรงกลาง และเอเชียทางด้านขวามือนี้เป็นศูนย์กลางที่ผิดพลาดเพราะไปคัดค้านแนวความคิดที่ว่า ประเทศจีนเป็นอาณาจักรกลาง แผนที่นี้จึงไม่เป็นที่เข้าใจและไม่สามารถทำให้ถูกต้องได้ง่าย หากมีความรู้ใหม่ว่าโลกกลมมีใช้โลกแบน และชาวจีนยังคงมีความเชื่อเช่นนั้นอยู่ วิษย์ได้แก้ไขแผนที่ใหม่ โดยให้ประเทศจีนอยู่ตรงกลาง แผนที่นี้จึงได้รับการสรรเสริญจากชาวจีนและได้แพร่หลายอย่างกว้างขวางในประเทศ สร้างความเชื่อถือให้กับคณะสอนศาสนา

รักกีได้เขียนงานเป็นเชิงขออภัยเป็นภาษาละตินซึ่งเขาเรียกว่าคำสั่งสอนที่เขียนในลักษณะเป็นคำถามคำตอบ ด้วยความช่วยเหลือของวิษย์และนักปราชญ์ชาวจีน คำสอนนี้ได้รับการแปลเป็นภาษาจีนและจัดพิมพ์ขึ้นในปี ค.ศ. 1584 ภาษาใต้หัวข้อเรื่องว่า "ความหวังจากพระเจ้าและศาสนาที่ควรสักการะ" (Tian zhu zheng jiao shi lu) งานนั้นนับได้ว่าเป็นวรรณกรรมคริสต์เล่มแรกที่ปรากฏในประเทศจีน ซึ่งมีเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อในพระเจ้า กฎธรรมชาติดิถีรับศีลล้างบาป ฯลฯ

รักกีกับวิษย์ได้เปิดโอกาสให้ชาวจีนที่มาเยี่ยมเยือน ได้อภิปรายซักถามตนเกี่ยวกับเรื่องของพระเจ้า รักกีกับวิษย์ได้แสดงด้วยความระมัดระวังโดยในขั้นแรกจะแสดงตนว่าเป็นนักปราชญ์ กับนักวิทยาศาสตร์ พร้อมกับชักนำให้เปลี่ยนศาสนาเป็นขั้นสุดท้าย เขาตระลึกได้ว่าไม่ควรจะเร่งรีบจนกว่าจะมีการเตรียมพื้นฐานให้พร้อมวิษย์ประสบความสำเร็จในการสร้างตนเองในการเป็นนักปราชญ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมจีน เป็นผู้ทำแผนที่โลกที่มีชื่อเสียง เป็นครูสอนคณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ และความจริงทางวิทยาศาสตร์อื่น ๆ และเพื่องสุดท้ายก็เพื่อการเป็นผู้สอนศาสนาคาทอลิก หลังจากที่อยู่ในเจ้าชิ่งกับเจาโจวนานถึง 15 ปี และหนานซาง กับหนานจิงอีก 5 ปี ได้สร้างความเป็นมิตรในหมู่นักปราชญ์กับข้าราชการชั้นนำชาวจีนมากมายวิษย์

ได้เดินทางไปเป่ย์จิงในปี ค.ศ.1601 เพื่อขอพระบรมราชูปถัมภ์¹ เขาจัดของขวัญจำนวนมาก เช่น นาฬิกาไขลาน 2 เรือน แผนที่โลก พระบรมรูปที่ระลึกวาดโดยเพื่อนชาวจีนและผู้นิยม นับถือคริสต์ศาสนา ริชชีใช้เวลาในการเดินทางไปกว้างขวางนานถึง 3 ปี ศึกษาภาษาจีน และ วิชาโบราณ ใช้เวลาอีก 20 ปีไปยังส่วนต่าง ๆ ของประเทศจีน และจนบัดนี้เขาได้มาที่เมือง หลวงเพื่อแสดงความเคารพและรับใช้ เขาได้เขียนเรื่องศาสนาและแสดงตนเป็นนักปราชญ์ ที่มีความชำนาญด้านดาราศาสตร์ ภูมิศาสตร์ การทำแผนที่ ปรัชญาและคณิตศาสตร์ สิ่งเหล่านี้จะ ทำให้เขามีชื่อเสียงมากถ้าหากจักรพรรดิทรงเลื่อมใสเขา ริชชีและผู้ร่วมคณะได้รับการปฏิบัติ ในฐานะทูตบรรณาการที่อยู่ประจำ พวกเขาไม่เคยเข้าเฝ้าพระจักรพรรดิ แต่ก็ได้รับอนุญาต ให้อาศัยอยู่ที่เป่ย์จิงได้ จึงเหมือนกับว่าองค์จักรพรรดิอนุญาตให้ชาวคริสต์ดำเนินกิจกรรมใน ประเทศจีนได้

แผนการของริชชีในการเผยแพร่คริสต์ศาสนาให้สัมฤทธิ์ผลคือ การใช้วิธีเข้าแทรกซึม อย่างเงิบ ๆ ดัดแปลงวัฒนธรรมและหลักเลื่องลือขัดแย้งที่สร้างความเสียหายกับชาวจีน ใน ขณะเดียวกันก็พยายามหาอุปนิสัยที่จะใกล้ชิดบุคคลสำคัญในราชสำนักโดยเฉพาะพวกขันที² เป็น เหตุให้ริชชีมีเพื่อนและผู้นิยมนับถือที่มีชื่อเสียงสำคัญหลายคนท่ามกลางข้าราชการและนักปราชญ์ ในเป่ย์จิง บุคคลเหล่านั้นจะมีศรัทธาไม่ต่ำกว่า สภาเสนาบดี เช่น เสิน อี้ กวน (Shen Yiguan), เสนาบดีฝ่ายพลเรือน หลี่ ไทจ้าย (Li Taizai) และเสนาบดีของกระทรวงพิธี การ เฟิง ชี (Feng qi) ผู้ที่ยอมเปลี่ยนศาสนาที่มีชื่อเสียงมากที่สุดได้แก่ หลี่ จื่อเจา (Li Zhizao) หรือ เลโอ (Leo) เสนาบดีการกระทรวงโยธาธิการและ ลือ กวางชี (Xu Guang qi) หรือ ปอล (Paul) ผู้เป็นสมาชิกของราชบัณฑิตยสถานห่านหลิน ซึ่งต่อมาได้เป็น สมาชิกสภาเสนาบดี

กิตติศัพท์ของริชชีในการเป็นนักปราชญ์ และนักวิทยาศาสตร์ทำให้มีผู้นิยมนับถือเป็นจ ำนวนมากมาซึ่งที่อยู่ของเขาเพื่อฟังเขาพูดคุยในเรื่องวิทยาศาสตร์ ปรัชญาและศาสนา จาก จำนวน 20-100 คน ที่มาเยี่ยมพบเขาแต่ละวัน แม้ถนนหน้าบ้านก็เต็มไปด้วยเกี้ยวอยู่เสมอ

¹Jonathan D. Spence. Chinese Roundabout. 1993. P. 46.

²Maurice Collis. op.cit. p. 157.

ในระยะเวลา 9 ปี สุดท้ายของชีวิต ริชชีมีความพอใจมากเป็นพิเศษ เพราะเขาเริ่มเป็นที่คุ้นเคย เป็นที่รู้จักในหมู่ชาวจีน จนทุกคนเลิกเพ่งเล็งว่าเขาเป็นชาวต่างชาติ แต่เป็นหนึ่งในกลุ่มของเขาทั้งหลาย ความมีชื่อเสียงและความเป็นที่รู้จักของคนทั้งหลายทำให้เขามีค่าอย่างไรก็ตามเขาได้เร่งปฏิบัติงานต่อไปในเป่ย์จิง ในที่สุดงานได้บันทึกตอนสุขภาพของเขาในปีค.ศ.1610 เขากลับชีวิต งานของริชชีได้รับช่วงต่อมาโดยคณะสอนศาสนารุ่นใหม่

นิกายคาทอลิกในจีนเริ่มแพร่หลาย ในปี ค.ศ.1640 จำนวนผู้เปลี่ยนศาสนาใหม่มีระหว่าง 60,000 - 70,000 คน ในปี ค.ศ.1651 เพิ่มขึ้นเป็น 150,000 คน ในปี ค.ศ. 1642 สตรีชั้นสูงในราชสำนัก ประมาณ 50 คนนับถือคริสต์ และเมื่อเจ้าชาย กุ้ย ได้สถาปนาตนเป็นจักรพรรดิเพื่อต่อสู้กับพวกแมนจูต่อไปนั้น มเหสีของพระองค์ มงกุฎราชกุมารเจ้าจอมมารดาและข้าราชการชั้นสูงหลายคนล้วนนับถือศาสนาคริสต์

เมื่อราชวงศ์ชิงขึ้นมามีอำนาจก็รับเอาคณะสอนศาสนาไว้ในราชสำนัก ดังเช่นราชสำนักหมิง จักรพรรดิซุ่น จื่อเองก็โอนเอียงไปกับคณะสอนศาสนาอย่างมาก ทรงได้พบกับอดัม ฟอน เบล (Adam Schall von Bell) ผู้ได้รับตำแหน่งนักดาราศาสตร์ประจำราชสำนัก¹ ความสนิทสนมนี้มีมากจนถึงมีการจัดงานวันพระราชสมภพของพระองค์ขึ้นที่บ้านของชอล ปีต่อมาชอลได้เป็นขุนนางจีนคนที่ 11 ในตำแหน่งมหาดเล็กของจักรพรรดิ

ชอลตกต่ำลงในระยะแรกที่จักรพรรดิดังขึ้นเสวยราชย์ เมื่อมีโอโบอิ (Oboi) เป็นผู้สำเร็จราชการ ซึ่งไม่พอใจชาวต่างประเทศที่เข้ามามีตำแหน่งสูงในประเทศจีน โดยแต่งตั้งให้หยางกวาง เสียน (Yang Guangxian) ซึ่งเป็นผู้จัดทำปฏิทินชาวจีนเข้าทำหน้าที่ เป็นนักดาราศาสตร์ประจำราชสำนักแทนชอล อย่างไรก็ตามเมื่อจักรพรรดิดังขึ้นทรงปกครองด้วยพระองค์เองแล้วก็ทรงไล่หยางออกจากตำแหน่งในปี ค.ศ. 1669 พร้อมกับแต่งตั้ง เวอร์ เบียสต์ (F. Verbiest) ขึ้นเป็นนักดาราศาสตร์ประจำราชสำนักจักรพรรดิดังขึ้นทรงสนใจในคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ตะวันตกอย่างมาก ทรงให้คณะสอนศาสนาเยซูอิตบรรยายเกี่ยวกับวิชาเหล่านี้บ่อยครั้ง² ในช่วงเวลานี้จึงเป็นยุคแห่งชัยชนะของศาสนาคริสต์ และการเรียนรู้อิทธิพล

¹ Jonathan D. Spence. To Change China. 1980. P. 19.

² Robert B. Oxnam. op.cit. P. 149-150.

การตะวันตกในเทศจีน มีการสร้างโบสถ์ในหลายภูมิภาคของประเทศ และมีผู้เปลี่ยนศาสนาเพิ่มมากขึ้นอย่างสม่ำเสมอ กิจกรรมของชาวคริสต์คงจะดีขึ้นในภายหน้า ถ้าไม่เกิดความแตกต่างระหว่างสาขาของนิกายต่าง ๆ อันเป็นเหตุนำไปสู่ความเสื่อม¹

2. ความเสื่อมของอิทธิพลของคณะสอนศาสนาเยซูอิตความได้แก่ยังเกี่ยวกับพิธีกรรม วิถีมีนโยบาสหลักเลื่องความขัดแย้งเกี่ยวกับความรู้สึกและชนบประเพณีของชาวจีน วิถีและผู้ร่วมงานพหุชาวมไม่ทำให้เกิดข้อโต้แย้งกันในพื้นที่การสอนของแต่ละนิกาย มีการนำหลักการของขงจื้อ มาสัมพันธ์กับการสอนคริสต์ศาสนาละเว้นจากการแทรกแซงเกี่ยวกับเกียรติคุณของขงจื้อและบรรพบุรุษของแต่ละบุคคล และอนุญาตให้ผู้เปลี่ยนศาสนากระทำความเคารพแบบจีนให้เป็นรูปแบบของการโค้งคำนับทั่วไป ในระยะเวลาอันสั้นพวกเขาได้ยอมรับหลักการของการนำวัฒนธรรมมาผสมผสานกัน ละทิ้งความเป็นชาวยุโรป คำสอนของคณะเยซูอิตจึงเป็นนิกายที่ทำให้คนทั่วไปยอมรับมากกว่านิกายอื่นตั้งแต่ยุคแห่งการค้นพบ (Age of Discovery) เป็นต้นมา

ชาวยุโรป ที่นับถือนิกายฟรานซิสกันกับนิกายโดมินิกันมักจะมองวัฒนธรรมของผู้ที่มีใช้ชาวคริสต์ว่าเป็นสิ่งที่ชั่วร้ายและถ้ายอมให้มีวัฒนธรรมเหล่านี้เขาถือว่า เป็นการทรยศต่อหลักการของพระเจ้า นักบวชของนิกายทั้งสองนี้จึงโจมตีคณะเยซูอิต ว่าการยอมประนีประนอมจะทำให้หลักศรัทธาต่อพระเจ้าของนิกายโรมันคาทอลิกในจีนเกิดการเข้าใจผิด บาทหลวงของสาขาฟรานซิสกันกับโดมินิกัน จึงไม่ยอมรับจุดอ่อนบางอย่างของชาวจีนหรือเงื่อนไขในท้องถิ่น แต่จะยึดเพียงหลักการความศรัทธา กฎของศาสนาที่เป็นอยู่ในยุโรปและสเปน

ในปีค.ศ.1634 ฟรานซิสโก ไดแอส (Francisco Dias) บาทหลวงสาขาโดมินิกัน กับ ฟรานซิสโก เดอลา มาดรา เดอ ไดออส (Francisco de la Madra De Dios) บาทหลวงสาขาฟรานซิสกัน ได้มาถึงประเทศจีน และใช้เวลาร่วมงานกับบาทหลวงฟรานซิสกันอีกคนคือ กัสปา อเล็กดา (Gaspar Alexda) ในเวลา 3 ปีต่อมาเขาได้พบสิ่งที่น่ารังเกียจหลายสิ่งได้แก่ ภาพของพระเยซูและสาวกรุ่นแรก 12 คน ที่คณะเยซูอิตขนไว้วางที่โรงสวดมนต์ในเป่ย์จิงสวมรองเท้า ภายในโรงสวดมนต์เองก็ปรากฏที่บูชา 2 อัน อันหนึ่งสำหรับพระคริสต์ส่วนอีกอันหนึ่งสำหรับจักรพรรดิ เขาโจมตีคณะเยซูอิตว่าบิดเบือนภาพพระคริสต์และสาวก

¹Jonathan D. Spence. op.cit. P. 20.

กับชกพระจักรพรรดินอกศาสนาขึ้นมาเจอกับ พระเยซู (Savior) ไม่ทราบเกี่ยวกับความรู้สึกของชาวจีนในกรณีที่บุคคลไม่สวมรองเท้า และเขาไม่ใส่ใจที่จะทำความเข้าใจว่าโรงสวดมนต์นั้น เป็นของวัตถุที่จักรพรรดิประทานให้กับคุณงามความดีของวิรัชและเพราะความยอมรับเกี่ยวกับความกรุณาของจักรพรรดิ คณะเยซูอิตจึงจัดทำแผ่นคำจารึกทำด้วยไม้ ชื่อความ "ทรงพระเจริญ" วางไว้บนโต๊ะด้วย คณะโดมินิกัน กับฟรานซิสกันได้โจมตีคณะเยซูอิตดังนี้ (1) ไม่สมควรใช้ถ้อยคำเฉพาะของคริสต์ศาสน (2) มีลักษณะที่น่าสงสัยเกี่ยวกับพิธีกรรมชาวจีนในเรื่องความเคารพบรรพบุรุษ, ผู้ตายใหม่ ๆ และขงจื้อ (3) ปฏิเสธขงจื้อโดยกล่าวว่าพวกเขาปฏิเสธเจ้าและ (4) ประกาศความล้มเหลวเกี่ยวกับข้อบังคับของนิกายเยซูอิตและการเทศน์ที่กล่าวถึงพระคริสต์

คำถามเกี่ยวกับการแสดงความคิดทางศาสนาที่ใช้ภาษาจีนเป็นจุดใหญ่ที่ถกเถียงกัน วิรัชได้เลือกใช้ถ้อยคำที่ใกล้เคียงกับแนวคิดของชาวจีนมากกว่าการถ่ายทอดเป็นตัวอักษรแบบตะวันตก ตัวอย่าง เช่น ดัดแปลงคำจำกัดความเกี่ยวกับสวรรค์ของจีนเทียบกับพระเจ้าของศาสนาคริสต์

ปัญหาที่ขัดแย้งกันเกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนาก็เป็นที่โต้เถียงกันมาก วิรัชและเยซูอิตคนอื่น ๆ พิจารณาการปฏิบัติพิธีกรรมก่อนที่ป้ายบรรพบุรุษจะได้รับการเคารพและบูชา โดยอนุญาตให้เก็บป้ายไว้ในบ้านได้พร้อมกับคำจารึกชื่อครอบครัวที่เซ่นไหว้ประดับด้วยดอกไม้ เทียนธูป เขาไม่เชื่อว่าชาวจีนเชื่อกันว่าบรรพบุรุษของพวกเขาจะอาศัยอยู่ในแผ่นป้ายเหล่านี้ การเซ่นไหว้เป็นเพียงการยอมรับที่ไม่มีอะไรมากไปกว่าเป็นการแสดงความเคารพของบุคคล และเป็นความกตัญญูที่ต่อบิดามารดาด้วยความเข้าใจผิดเพียงเล็กน้อยในส่วนนี้ เช่นเดียวกับ การที่วิรัชเข้าใจว่าการจัดรูปเป็นประเพณีทางสังคม มิใช่เป็นเพราะหมายถึงผู้เคร่งในศาสนา การโค้งคำนับต่อหน้าป้ายบรรพบุรุษและหีบใส่ศพสำหรับผู้ตายใหม่ ซึ่งหมอสอนศาสนาจำนวนมากไม่เข้าใจการปฏิบัติว่าเป็นไปเพราะความเคารพบูชา ซึ่งสงวนไว้สำหรับเทพเจ้าเพียงผู้เดียว คณะเยซูอิตเข้าใจว่าเป็นสัญลักษณ์ของพิธีที่นิยมค่านับและเป็นมารยาททั่วไปที่มีเจตนาปกป้องโยนความเป็นทุกข์และแสดงออกด้วยการเสียใจ มิใช่เป็นเครื่องหมายแห่งความเป็นผู้เคร่งศาสนา ไม่มีสิ่งใดที่เขาเห็นว่าเกี่ยวกับศาสนาหรือหมิ่นประมาท การทำความเคารพของเด็ก ๆ ที่มีต่อผู้ปกครอง หรือข้าราชการต่อจักรพรรดิ คณะเยซูอิตเองได้กระทำการโค้งคำนับเมื่อคณะ

ของคนได้รับของขวัญจากจักรพรรดิหรือเป็นทูต เขาจะอดทนเพียงเล็กน้อยในพิธีเกี่ยวกับ
ขงจื๊อในระหว่างการประชุมปรึกษา ผู้ได้รับปริญญาชีว จ้ายส ที่จะต้องมีการโค้งคำนับประธาน
คณะเจซุอิกได้วางระเบียบไว้บางประการ โดยเฉพาะในพิธีการที่สำคัญเกี่ยวกับขงจื๊อ ชาวจีน
ที่เปลี่ยนไปนับถือคริสต์จะไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าไปมีส่วนร่วมในพิธีเพราะถือเป็นการบวงสรวง
จึงกลายเป็นชนวนให้เกิดความขัดแย้ง เช่น การเซ่นไหว้บรรพบุรุษคณะเจซุอิกยินยอมให้ปฏิบัติ
ได้ แต่ต้องไม่เผากระดาษเงิน ไม่สวดมนต์หรืออ้อนวอนเกี่ยวกับความตาย และจะไม่แสดง
ความปรารถนาที่จะก่อให้เกิดผลเกี่ยวกับวิญญาณผู้ตาย อันเนื่องจากการเซ่นไหว้อาหาร

คณะเจซุอิกได้ตัดสินใจเกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้ เพราะเขาเชื่อว่าชนชั้นนักปราชญ์จีนส่วนใหญ่ปฏิบัติตามพิธีต่าง ๆ ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการเป็นพลเมืองดี ข้อห้ามเกี่ยวกับประกอบ
พิธีกรรมทางศาสนา เป็นอุปสรรคสำคัญในการเปลี่ยนศาสนา ทำให้แนวความคิดที่จะนำ
คริสต์ศาสนาเข้าแทรกซึมจึงถูกปฏิเสธจากภายในสังคมชาวจีนเอง พิธีกรรมทางคริสต์จะกลายเป็น
ศัตรูต่อการดำเนินชีวิตของชาวจีน ตามคำบัญชาปี ค.ศ.1656 ของสันตะปาปา ได้อนุญาต
ให้ประกอบพิธีกรรมภายใต้เงื่อนไขที่ปฏิบัติโดยคณะเจซุอิก

อย่างไรก็ตามเนื้อหาของพิธีกรรมที่จะดัดแปลงให้เข้ากับสภาพสังคมชาวจีนของศาสนา
คริสต์นั้นในหมู่ผู้เคร่งศาสนาเริ่มมีการคัดค้าน ด้วยการนำผู้รอบรู้ในเรื่องธรรมเนียมกับนักปรัชญาใน
ยุโรปเข้ามามีส่วนร่วมในการโต้แย้ง มีการพิมพ์เรื่องราวต่าง ๆ ออกมามากกว่า 262 เรื่อง
ในขณะที่มีอีกประมาณ 100 เรื่องหรือกว่านั้นยังคงมิได้จัดพิมพ์ ในปี ค.ศ.1704 สันตะปาปา
ให้การสนับสนุนเรื่องห้ามประกอบพิธีกรรม โดยเฉพาะข้อห้ามเกี่ยวกับการใช้ศัพท์คำว่า เทียน
(Tian) หรือ ชางตี้ (Shang Di) แทนพระเจ้า (God) แต่กำหนดให้ใช้คำว่า เทียน จู
(Tian - Ju) แทน

ในปี ค.ศ.1715 สันตะปาปา คลีเมนต์ที่ 2 (Clement ที่ 11) ได้ออกโองการ
เอ็ก อิลลาดี (Ex Illa Die) เพื่อยืนยันอีกครั้งเกี่ยวกับการยืนยันต่อต้านพิธีกรรมและ
เดือนผู้ที่พำเนิน ด้วยการคว่ำบาตร อันเป็นการก่อให้เกิดการหยุดชะงักความสัมพันธ์ระหว่าง
"จักรพรรดิ - สันตะปาปา" จักรพรรดิคงซีตติลลินใจที่จะหลีกเลี่ยงความยุ่งยากในอนาคตด้วยการ
การเนรเทศคณะสอนศาสนาทั้งหมด ยกเว้นผู้ที่เป็นักวิทยาศาสตร์ และเทคนิคในราชสำนัก
โหลวหวง แม้ว่าคำสั่งนี้จะไม่เคร่งครัดมากนักแต่ก็ทำให้สถานะของหมอสอนศาสนาตกต่ำลงใน

ระหว่างรัชสมัยจักรพรรดิหย่งเจิ้งก็เสื่อมลง ผู้ปกครองใหม่ไม่โปรดปรานคณะสอนศาสนาเยซูอิก ไปให้การสนับสนุนโอรสองค์ที่ 9 ของจักรพรรดิซึ่งขึ้นระหว่างการต่อสู้แย่งชิงราชสมบัติ โดยพระองค์ทรงเห็นว่าจีนกับตะวันตกต่างก็มีศาสนาเป็นของตนเอง ศาสนาของตะวันตกจำเป็นต้องเข้ามาเผยแพร่ในจีน เช่นเดียวกับศาสนาของจีนไม่สามารถเผยแพร่ในโลกตะวันตก ดังนั้นข้อห้ามการเผยแพร่คริสต์ศาสนาจึงถูกนำมาใช้อย่างเคร่งครัดในยุคนี

ในปี ค.ศ. 1742 สันตะปาปา เบเนดิกต์ที่ 14 ยังคงยืนยันซ้ำเกี่ยวกับการต่อต้านพิธีกรรมและคณะสอนศาสนาในจีนที่ตกอยู่ในภาวะยากลำบากแทบจะไม่มีตำแหน่งใดเลย งานและอิทธิพลของพวกเขาลดลง และด้วยความประหลาดในสังคมของพวกเยซูอิก ในปี ค.ศ. 1773 จิตสำนึกของการนิষมนิกายในจีนก็หมดไป

3. วิทยาศาสตร์และวิทยาการตะวันตกที่เข้ามา จากปลายรัชสมัยหมิง จนถึงกลางสมัยราชวงศ์ชิงมีบาทหลวงเยซูอิกเข้ามาในประเทศจีนรวมประมาณ 500 คน มี 80 คนที่เป็นหลักในการให้ความช่วยเหลือแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม จากคณะสอนศาสนาเหล่านี้ชาวจีนได้เรียนรู้วิธีการหล่อปืนใหญ่แบบตะวันตก การทำปฏิทิน วิชาเขียนแผนที่ คณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ ฟิสิกส์ เคมี เรขาคณิต ภูมิศาสตร์ ศิลปะ สถาปัตยกรรมและดนตรี ในเวลาเดียวกันนั้นคณะเยซูอิกได้นำเอาอารยธรรมจีนไปเผยแพร่ในยุโรป เป็นครั้งแรกที่มีการแลกเปลี่ยนกันของอารยธรรมจีนกับอารยธรรมตะวันตก และเป็นการเตรียมการให้จีนได้มีโอกาสทำตนเองให้ทันสมัย สิ่งที่คณะเยซูอิกได้มีส่วนช่วยเหลือเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์กับเทคโนโลยีที่สำคัญดังนี้

3.1 การทำปืนใหญ่ ชาวจีนได้เรียนรู้เรื่องปืนใหญ่จากฮอลันดา โดยเรียกว่า หง อี เปา (Hong - Yipao หรือ ปืนใหญ่ของคนปาเถื่อนผมแดง) เป็นสิ่งที่ชาวจีนภาคภูมิใจเมื่อได้นำอาวุธของชาวต่างประเทศมาใช้ จีนได้ใช้ปืนใหญ่จากฮอลันดาต่อสู้กับญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 1592 - 1597 อย่างได้ผลดี ต่อมาปืนใหญ่นี้ได้กลายเป็นอาวุธที่เพิ่มกำลังให้กับแมนจู ราชวงศ์หมิงหลงใหลอยู่กับความภาคภูมิใจนี้ และในปี ค.ศ. 1622 ก็จัดส่งคณะเยซูอิกในมาเก๊า มาทำการหล่อปืนเพื่อใช้ในกองทัพในปี ค.ศ. 1642 อัดัม ชอล ได้รับการขอร้องให้หล่อปืนและสอนยุทธวิธีให้กับเจ้าหน้าที่จีนในการทำปืน เขาได้ทดลองการใช้ปืน 20 กระบอก และได้รับยกย่องจากราชสำนักให้ผลิตอีกมากกว่า 500 กระบอกชอลได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับการประดิษฐ์และส่วนประกอบของปืน ลูกปืน ลูกกระเบิด ผลจากการสอนของเขา ชื่อ กวางซี,

ลัทธิชาล และชาวจีน อีก 2 - 3 คนก็ได้เรียนรู้เทคนิคการผลิตเป็น

3.2 การจัดทำปฏิทิน คณะเจซุอิตได้นำความรู้ใหม่เกี่ยวกับดาราศาสตร์และการทำปฏิทินเข้ามาในจีนโดยที่รัชชาก็ได้ชี้ให้เห็นว่าปฏิทิน 2 แบบที่ใช้คือปฏิทินใหญ่ (Da Tong) ของหลิวจี (Liu Ji) ซึ่งใช้หลักของปฏิทินราชวงศ์ฮั่น และปฏิทินมุสลิม (Hui - li) มีข้อผิดพลาดและลำสมัย มีผู้ร่วมงานของรัชชี่หลายคนมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำปฏิทิน ดังนั้นในปี ค.ศ. 1629 ลีโอ กวาง ชี จึงแนะนำให้ราชสำนักแต่งตั้ง ลอนโกบาร์โด (Longobardo) กับ เทอร์เรนซ์ (Terrenz) ทำงานในสำนักงานปฏิทิน (Li - Ju) เมื่อ เทอร์เรนซ์ ตายในปี ค.ศ. 1630 อัดัม ซอล ซึ่งมีความชำนาญมากกว่าก็ได้เข้าทำงานต่อ¹

คณะสอนศาสนาได้แนะนำความรู้เกี่ยวกับดาราศาสตร์ให้กับข้าราชการจีนโดยตรง เมื่อแปลออกเป็นตารางลอการิทึม (Logarithmic table) ทำให้การคำนวณตัวเลขต่าง ๆ นานามากกว่าที่ข้าราชการดาราศาสตร์ของจีนได้คำนวณไว้ ทางราชสำนักจึงตกลงยอมรับปฏิทินของคณะสอนศาสนา แต่เป็นเรื่องลับที่รู้กันเฉพาะในราชสำนัก

เมื่อราชวงศ์ชิงเข้าปกครองแทนราชวงศ์หมิง จักรพรรดิซุ่น จื่อ ได้แต่งตั้งซอลเป็นข้าราชการดาราศาสตร์ประจำราชสำนักและสำนักปฏิทิน ทรงโปรดให้ซอลสังกัดกรมดาราศาสตร์แห่งจักรวรรดิ ซอลได้รับค่าจ้างและที่อยู่สำหรับข้าราชการ ทำให้ซอลได้รับความเชื่อถือจากจักรพรรดิเป็นเวลาหลายปี ต่อมาเมื่อเขาได้ทำปฏิทิน 200 ปี ถวายจักรพรรดิซึ่งมีกลุ่มที่ต่อต้านชาวต่าง ประเทศได้ฉวยโอกาสใช้ปฏิทินดังกล่าวเป็นข้ออ้างโจมตีซอลว่าทำนุบำรุงราชวงศ์ชิงมีอายุเพียง 200 ปี ซึ่งขณะนั้น โอบ้อ๊ เป็นผู้สำเร็จราชการหลงเชื่อและจับซอลคุมขัง แต่จากความช่วยเหลือของเจ้าจอมมารดา เขาจึงพ้นโทษออกมาในปี ค.ศ. 1665 แต่ก็ต้องเป็นอัมพาตและตายในปีต่อมา ส่วนหยาง กวาง เสียน ซึ่งเป็นผู้นำในการกล่าวร้ายกับซอลได้เข้ารับตำแหน่งแทน พร้อมกับนำปฏิทินแบบเก่ามาใช้ ซึ่งทำให้เกิดความผิดพลาดทางตัวเลขเกิดขึ้นจึงถูกไล่ออกในปี ค.ศ. 1669 หลังจากนั้นก็มีชาวต่างประเทศเข้ามาทำงานต่อจนกระทั่ง ปี ค.ศ. 1838

---

¹Lo-Shu Fu. A Documentary Chronicle of Sino-Western Relations, 1644-1820. 1966. P. 3.

3.3 การสำรวจพื้นที่และการจัดทำแผนที่ โดยการอุปถัมภ์ของจักรพรรดิคังซี คณะบาทหลวงฝรั่งเศสได้เป็นผู้นำในการสำรวจพื้นที่ของจักรวรรดิระหว่างปี ค.ศ.1708 และ ค.ศ.1715 จากข้อมูลที่รวบรวมได้ก็ ปรากฏเป็นแผนที่ประเทศจีนที่ให้รายละเอียดสมบูรณ์เกี่ยวกับมณฑลต่าง ๆ จักรพรรดิทรงเรียกแผนที่นี้ว่า หวง หยู ฉวน หลาน ตู (Huang - You Chuan Lan Tu) จึงเป็นแผนที่ฉบับแรกของจีนที่มีเส้นรุ้ง เส้นแวง¹

3.4 กิจกรรมอื่น ๆ คณะเยซูอิตได้นำวิทยาการสาขาต่าง ๆ ของตะวันตกเข้ามาด้วยเช่นกัน เช่น การแปลตำราเรขาคณิตของยุคลิด ตำราคณิตศาสตร์ หลักการตรีโกณมิติ ภูมิศาสตร์ หลักการของสเปกตรัม และกล้องโทรทรรศน์ การวาดภาพมีการก่อตั้งแผนกคณิตศาสตร์ขึ้นที่พระราชวังในศักราชคังซี

ในทางกลับกันคณะสอนศาสนาก็ได้นำความรู้เกี่ยวกับจีนไปยังยุโรป เช่น รัชชี่ได้ทำการแปลตำราขงจื๊อ 4 เล่ม เป็นภาษาอิตาลี ซึ่งต่อมาได้แปลเป็นภาษาละติน นอกจากนั้นยังมีงานแปลของคณะสอนศาสนาเกี่ยวกับวัฒนธรรมจีนอีกมากกว่า 400 เรื่องซึ่งกลุ่มนักปราชญ์และนักคิดได้แก่ สปีโนซา เกอเต² วอลแตร์ และอดัม สมิธ ในยุคแห่งความรู้แจ้ง หลักการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติของรัฐบาลรวมทั้งการตัดสินใจให้ข้าราชการได้จากบาทหลวงได้รับการยกย่องจากวอลแตร์ โสปาด และ ดิเคโรต์ ด้านศิลปะที่เป็นแบบโรคโคโค หรือ บารอคแบบของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลจากจีน รวมทั้งเครื่องถ้วยชามเคลือบ การจัดสวนแบบจีนที่มีสะพานหิน เนินเขาจำลองและปลาทอง ล้วนเป็นที่นิยมและได้รับยกย่องในหมู่ผู้มีรสนิยม

4. การสูญเสียโอกาสปรับปรุงประเทศเป็นแบบตะวันตกของจีน นอกจากอารยธรรมตะวันตกที่จีนได้รับดังกล่าวแล้ว คณะเยซูอิตไม่สามารถทำให้จีนกลายเป็นประเทศสมัยใหม่ เพราะเป็นความรู้ที่น้อยและเป็นความรู้เพียงผิวเผินจึงอ่อนเกินกว่าที่จะทำให้นักปราชญ์กับข้าราชการจีนมองเห็นความสำคัญ นอกจากนั้นยังไม่สามารถเปลี่ยนแปลงความรู้ลัทธิภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ของคนในหมู่นักปราชญ์กับข้าราชการจีนจนยอมรับการเรี้นรู้วิทยาการ

¹Ibid. P. 127-128.

²Ibid. p. 119.

ต่าง ๆ จากต่างประเทศ

นอกจากนั้น คณะเยซูอิตที่เข้ามาเผยแพร่ แม้จะมีความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และ เทคโนโลยีอย่างดีแต่ก็มีเป้าหมายของการเดินทางมาเพื่อหลักการทางศาสนา มากกว่าการเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาการ ความรู้ที่นำเข้ามา ก็เพื่อดึงดูดใจชาวจีนจนชาวจีนยอมรับบางส่วนจนสิ้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 ก็ตาม ดังนั้นจากความพยายามที่อ่อนเหตผลของคณะเยซูอิตและ ความพอใจในชาติพันธุ์ของชาวจีนตามคำสอนขงจื๊อ และความไม่เข้าใจในวัฒนธรรมของชาวจีน สิ่งเหล่านี้ทำให้ขบวนการที่ทันสมัยอื่น ๆ ถูกยับยั้งจากภายนอก

ในระบอบที่มีการทำลายการเรียนรู้วิชาการตะวันตกในจีนนั้น โลกตะวันตกได้เกิด การพัฒนาการทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเกิดการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ การปฏิบัติของชาวยุโรป การปฏิบัติของชาวฝรั่งเศส การปฏิรูปการปกครองในอังกฤษ อันนำไปสู่การ ปกครองระบบประชาธิปไตยสมัยใหม่ ในขณะที่การปฏิวัติอุตสาหกรรมนำมาซึ่งลัทธิชาตินิยม ลัทธิทุนนิยมและลัทธิจักรวรรดินิยม ซึ่งแพร่กระจายไปทั่วยุโรปนั้น ชาวจีนยังคงหลงใหลอยู่กับ "ยุคทองในอดีต" โดยมุ่งศึกษาค้นคว้าอยู่กับสิ่งเก่า ยุโรปได้ก้าวไปข้างหน้าด้วยการค้นคว้า สิ่งใหม่เป็นละลอก ๆ ในขณะที่จีนยังคงหลับใหลอยู่กับความฝันอันรุ่งโรจน์ การทำเงินให้เต็มจาก หลับจะต้องใช้ความพยายามที่มากเกินไปกว่าพวกเยซูอิตจะกระทำได้ อังกฤษซึ่งเป็นผู้นำในการ ปฏิวัติอุตสาหกรรมจึงเป็นชาติแรกที่เข้ามาทำท่าท้ออำนาจจีน

ความสัมพันธ์กับรัสเซีย

ชาวรัสเซียได้เดินทางข้ามไซบีเรียมาถึงจีน ช่วงเวลาเดียวกับที่ชาวยุโรปตะวันตกเดินทางมาถึงจีนโดยเส้นทางทะเล ทำให้จีนต้องเผชิญหน้ากับชาวตะวันตกพร้อมกันทั้งสอง ด้าน ด้านทะเลเป็นชาวยุโรปตะวันตกที่เป็นนักสำรวจ พ่อค้า และคณะสอนศาสนาในภายหลัง ต่าง ๆ ที่มาจากทิศใต้ ส่วนทางบกเป็นชาวรัสเซียที่เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากดินแดนในไซบีเรีย ซึ่งมีทั้งคณะสำรวจ นักพฤกษศาสตร์ นักล่าสัตว์ และนักดักสัตว์ ซึ่งเข้ามาทางทิศเหนือที่อยู่ใกล้ติดกับ จักรวรรดิจีน ซึ่งจีนไม่สามารถหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าได้ ความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียกับจักรวรรดิจีน เริ่มอย่างเป็นทางการในรัชสมัยจักรพรรดิคังซีเป็นต้นมา

1. สาเหตุของการมีความสัมพันธ์ต่อกัน พระเจ้าซาร์แห่งรัสเซียเกือบทุกพระองค์ นับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 11 จนถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 16 มีนโยบายสนับสนุนให้บรรดานักสำรวจ นักพญักษ นักล่าและดักสัตว์เดินทางเข้าไปจับจองดินแดนอันกว้างใหญ่ในไซบีเรีย จนกระทั่งถึงบริเวณเทือกเขายูราล ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ของพวกชนเผ่าต่าง ๆ เป็นเหตุให้พระเจ้าซาร์ ต้องจัดส่งกองทหารคอซแซคมาช่วยสู้รบกับพวกชนเผ่า จนสามารถข้ามเทือกเขายูราล มาจนถึงแม่น้ำออบในปี ค.ศ. 1584 ซึ่งต่อมาพระเจ้าซาร์แห่งรัสเซียได้ขอพบครอบครัวชาวนา 3,000 ครอบครัวเข้าไปตั้งถิ่นฐานบริเวณริมฝั่งแม่น้ำนี้ พร้อมกับตั้งที่ทำการของรัฐขึ้นในปี ค.ศ. 1619 และเข้าครอบครองดินแดนแม่น้ำเอชีเซ ต่อจากนั้นกองทหารคอซแซคได้รุกไล่เข้ามาถึงไซบีเรียตะวันออก จนกระทั่งถึงช่องแคบเบริงในปัจจุบัน

นอกจากสาเหตุที่เกิดจากนโยบายของพระเจ้าซาร์แล้ว ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาวรัสเซียรุกไล่มาทางตะวันออกก็คือ ชาวลือเรื่องความร่ำรวยของดินแดนแม่น้ำอามูร์ว่าเป็น "เมืองทองคำของเอเชียภาคตะวันออก" ซึ่งอุดมสมบูรณ์ด้วยทองคำ เงิน ฝ้ายกับผ้าไหม ัญญาหาร กองทหารคอซแซคพร้อมด้วยนักสำรวจชาวรัสเซียจึงเข้าโจมตี ปล้นทรัพย์สินในปีค.ศ. 1652 พฤติกรรมของชาวรัสเซียดังกล่าว สร้างความโกรธแค้นให้กับราชสำนักชิง จึงส่งกองทหารแมนจูไปสู้รบกับกองทหารคอซแซค ซึ่งตั้งมั่นที่ป้อมอัลบาแซง

ราชสำนักชิงไม่สามารถทำการสู้รบกับกองทหารคอซแซคได้เต็มที่ในระยะแรกเพราะยังมีภาระเกี่ยวกับการปราบปรามกลุ่มกบฏจาง เสียนจุง กับหลี่จื่อ เจิง ประการหนึ่ง แม้จะปราบกลุ่มกบฏทั้ง 2 ลงได้ ราชวงศ์ชิงเองก็ต้องมุ่งสร้าง ความมั่นคงให้เกิดภายในจักรวรรดิ โดยเฉพาะเมื่อเกิดกลุ่มกักตักหมิงและกบฏสามเจ้าขึ้นมามีอีก ครอบงำปรามกบฏภายในอาณาจักรได้เรียบร้อย จักรพรรดิคังซี จึงเริ่มดำเนินนโยบายเพื่อการเป็นมิตรกับรัสเซีย

2. คณะทูตที่เข้ามาสัมพันธ์กับจีน ในรัชสมัยของจักรพรรดิหวุ่นลี่ ในยุคนั้นรัสเซียเคยส่งอิวาน เปโตรอีนมาฮังเปยจิงเพื่อเสาะหาข่าวเกี่ยวกับจีน อิวานได้รับจดหมายตอบจากจักรพรรดิกลับไปด้วย แต่ไม่มีใครสามารถแปลได้ นอกจากนั้นก็เป็นแผนที่ประเทศจีน

2.1 ฟีโอดอร์ ไบโดฟ (Feodor Baidov) เป็นนักการทูตคนแรกที่เดินทางมาเพื่อค้นหาเส้นทางที่ดีที่สุดมายังจีนและเพื่อสืบค้นชนิดของสินค้า เพื่อจะทำการค้าด้วย แต่ในขณะที่เดียวกันก็สืบดูความเข้มแข็งทางทหารและเศรษฐกิจ และสืบค้นผลผลิตด้านเกษตรในท้องถิ่น

และรัตนชาติ แต่เนื่องจากความไม่เข้าใจกันทางระเบียบแบบแผนของประเพณีเงินการติดต่อดัง
ล้มเหลว

2.2 นิโคไล สปาทารี (Nikolai G. Spathary ค.ศ. 1675) ซึ่งเป็นผู้คง
แก่เรียนและมีความรู้เกี่ยวกับพวกชนเผ่ากับจีนเป็นอย่างดีได้เป็นหัวหน้าคณะทูตเดินทางเข้ามา
พร้อมกับสินอันที่จะเข้าเฝ้าจักรพรรดิเพื่อนำพระราชสาส์นของพระเจ้าซาร์ถวายด้วยตนเอง
พร้อมกับอ้างว่าจีนไม่ควรปฏิบัติต่อคณะทูตและกษัตริย์ของรัสเซียด้วยวิธีการที่เคยใช้กับโปรตุเกส
กับฮอลันดา เขาได้ปฏิเสธว่าของขวัญที่นำมาด้วยนั้นมิใช่สิ่งของที่นำมาบรรณาการ เขาต้อง
โต้เถียงกับกระทรวงพิธีการอยู่ 26 วันจึงยอมปฏิบัติตามแบบความเคารพของจีน หลังจากนั้น
เขาได้อยู่ที่เป่ย์จิงนาน 45 วัน ทำให้ได้รับทราบข่าวเกี่ยวกับการที่จักรพรรดิดังซึ่งจะทำสัง-
ครามทำลายป้อมอัลบาแซงและเนอร์ชินส์ เพราะได้เปรียบรัสเซียเกี่ยวกับสภาพทางภูมิศาสตร์
ที่อยู่ใกล้กว่า

สนธิสัญญาเนอร์ชินส์ หลังจากที่ทำราชวงศ์ชิงได้ทำการปราบกบฏภายในจนราบคาบแล้ว
จักรพรรดิดังซึ่งจึงจัดส่งนายพลเพิงกุน (Pencun) พร้อมกำลังทหารเข้าโจมตีกองทหาร
คอซแซคของรัสเซียที่ป้อมอัลบาแซงจนได้รับชัยชนะ แม้ว่า โทบุแซง (Tolbuzin) จะฮึด
กลับมาป้อมอัลบาแซงใหม่ หลังจากหลบหนีไปเนอร์ชินส์ ในครั้งนี้เขาถูกฆ่าตาย พระเจ้าซาร์
แห่งรัสเซียได้จัดส่งคณะทูต 2 คนมาเจรจากับเป่ย์จิงจึงเป็นโอกาสเหมาะที่จีนจะได้เป็นมิตรกับ
รัสเซียโดยที่ฝ่ายรัสเซียเข้ามาขอเจรจากับจีนก่อน เพราะจักรพรรดิดังซึ่งเกรงว่าหากมีการทำ
สงครามต่อไปรัสเซียอาจจะหันไปผูกมิตรกับมองโกลตะวันตกได้ และจีนเองก็ต้องการพิชิต
เนื่องจากต้องปราบกบฏภายในอยู่เป็นเวลานาน

ฝ่ายรัสเซียก็ไม่พร้อมที่จะทำสงครามเนื่องจากปัญหาทางการเมืองภายใน ทรัพย์สินที่
มีอยู่ก็ถูกนำไปใช้จ่ายทางด้านกองทัพ และเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำขึ้นภายในอีกด้วย รัสเซีย
ต้องการทำสัญญาทางการค้ากับจีนมากกว่าการรุกรานอย่างโจ่งแจ้ง และขยายดินแดนไปตาม
ลำน้ำอามูร์ จึงมีการเจรจาสงบศึกกันที่เมืองเนอร์ชินส์ โดยฝ่ายรัสเซียมีโกโดแวงเป็นผู้แทน
ลงนาม ฝ่ายจีนนำโดยเจ้าชาย โซงโกตุ (Songgotu) ที่มีบาทหลวงเยซูอิต 2 คนเป็นล่าม
การเจรจาระยะแรกต่างฝ่ายก็ยืนยันความต้องการของฝ่ายตน ทำให้บาทหลวงทั้งสองต้องเดิน
ทางกลับไปกลับมาอยู่หลายครั้ง จนในที่สุดได้ลงนามกันในวันที่ 7 กันยายน 1689 โดยร่างขึ้น

5 ฉบับใช้ภาษา จีน รัสเซีย แมนจู มองโกเลียและละติน โดยมีสาระสำคัญดังนี้¹

- (1) เขตไซบีเรีย - แมนจูเรีย จะกำหนดตามแม่น้ำ Argun ต่อไปยังแม่น้ำ อามูร์ จนถึง ปากแม่น้ำ เอร์บีชี (Kerbechi) และตามเทือกเขา เลียงอัน(Xing - An) นอก จมจทะเล
- (2) ป้อมอัลบาแซงจะถูกรื้อและชาวเมืองจะถูกส่งกลับไปพร้อมกับทรัพย์สิน ส่วน พวกล่าสัตว์ที่กระทำผิดตามชายแดนจะถูกลงโทษ
- (3) คนในบังคับของชาติทั้งสองที่มีใบผ่านทาง มีเสรีภาพที่จะเข้าออกดินแดนทั้งสองเพื่อทำการค้าได้
- (4) คนที่หนีทัพ และผู้ลี้ภัย จะจัดให้มีการส่งคืนแต่ละดินแดนโดยไม่มีเงื่อนไข
- (5) พลเมืองของทั้งสองประเทศที่อาศัยอยู่อีกดินแดนหนึ่งอนุญาตให้อยู่ต่อไปได้
- (6) การสร้างสันติภาพครั้งนี้จะไม่นำสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตมาใช้เป็นข้อเรียกร้อง

นับเป็นสนธิสัญญาระดับแรกที่จีน กระทำต่อชาว "ตะวันตก" บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันอันเป็นที่มาของการได้รับสิทธิพิเศษทางการค้าของรัสเซียในขณะที่ยังวางใจว่ารัสเซียจะวางตัวเป็นกลาง หากจีนจะต้องต่อสู้กับกัลตาน แต่ปัญหาเกี่ยวกับเขตแดนระหว่างมองโกเลียกับไซบีเรียยังคงมีอยู่

จักรพรรดิคังซีทรงเห็นการแผ่ไกลเกี่ยวกับการมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัสเซียดังจะเห็นได้ว่าการลงนามในสนธิสัญญาเนอชินสินั้น กัลตานได้ส่งผู้แทนของตนไปติดต่อขอความช่วยเหลือจากดินแดนต่าง ๆ ในรัสเซีย รัสเซียเองก็ต้องวางตัวเป็นกลางไม่อาจเป็นพันธมิตรกับพวกโกลดอดได้ จักรพรรดิคังซีจึงเริ่มดำเนินการปราบปรามพวกโกลดอด ซึ่งมีกัลตาน เป็นผู้นำ แต่เนื่องจากความคืบหน้าทางด้านอาวุธ เขาจึงฆ่าตัวตายด้วยยาพิษ ดินแดนมองโกเลียนอก และฮามิต่อมาได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นดินแดนทางภาคตะวันตกของจีน (HSI-YU) อย่างสมบูรณ์ในรัชสมัยจักรพรรดิเจียนหลง

¹Ibid. P. 100-102.

ความสำคัญของสนธิสัญญาเนอร์ชินส้นั้นเป็นเครื่องแสดงว่าพ่อค้าและคณะทูตชาวรัสเซียได้เดินทางเข้าไปในจีนได้ในรูปของกองคาราวานที่สามารถนำคนเข้าไปได้เพียง 200 คนให้เข้าไปในเป่ย์จิงได้ 3 ปีต่อครั้ง พักได้นาน 80 วัน สินค้าเข้า - ออกได้รับการยกเว้นภาษี

2.3 คณะทูตของตุลชีเนนไปยังชนเผ่าตุร์กุกในรัสเซีย ค.ศ. 1714 จีนกับรัสเซียได้มีการแลกการส่งทูตซึ่งกันและกันคณะทูตชุดแรกได้เดินทางไปยังชนเผ่าตุร์กุกบนฝั่งแม่น้ำโวลกา ชาวตุร์กุกเป็นชนเผ่าโวลอคที่มีแหล่งเดิมอยู่ใน Tarbagatai และได้อพยพเข้าในรัสเซียเมื่อปี ค.ศ. 1630 โดยในปี ค.ศ. 1654 ได้เข้าไปเป็นขุนนางในรัสเซีย หัวหน้าเผ่าส่งมอบบรรณาการให้จีนเป็นครั้งคราวปี ค.ศ. 1712 คณะทูตได้นำบรรณาการจากอาฮุกกีซึ่งบุตรสาวได้สมรสกับหัวหน้าพวกโวลอคคนใหม่คือเซวางเข้ามายังเป่ย์จิง จักรพรรดิคังซีจึงส่งตุลชีเนนเป็นคณะทูตเดินทางไปตอบแทน โดยเดินทางผ่านไปยังมองโกเลียกับไซบีเรีย เขาได้รับการต้อนรับอย่างดีจากข้าหลวงประจำไซบีเรีย เดือนมิถุนายน ค.ศ. 1714 ตูลชีเนนกับอาฮุกกีก็ได้พบกันที่แม่น้ำโวลกา การเดินทางกลับครั้งนี้ตุลชีเนนได้เขียนพรรณนาเกี่ยวกับดินแดนในต่างประเทศ เรื่อง อี้ หยุ ลู่ (Yi - Yu Lu)¹

สนธิสัญญาเกียตะ ค.ศ. 1727 แม้ตุลชีเนนจะเดินทางไปยังมองโกเลีย แต่พวกโวลอคยังคงมีท่าทีคุกคามราชวงศ์ชิงเรื่อยมา โดยเฉพาะเมื่อรัสเซียกับเซวางได้มีการฟื้นฟูความสัมพันธ์กันใหม่ จักรพรรดิคังซีจึงหาทางเจรจากับรัสเซียเกี่ยวกับการปักเขตแดนระหว่างพรมแดนมองโกเลีย - ไซบีเรียแต่ยังมิได้ดำเนินการพระองค์ก็สวรรคต จักรพรรดิหย่งเจิ้งจึงดำเนินนโยบายตามพระราชบิดาด้วยการทำให้มองโกเลียต้องอยู่โดดเดี่ยว

ฝ่ายรัสเซียเองก็วิตกกังวลเกี่ยวกับจีนเรื่องการปักเขตแดน การขยายการค้าออกไปเหนือดินแดนต่าง ๆ และการที่คณะทูตบาทหลวงนิกายออร์ทอดอกซ์เข้าไปตั้งมั่นในเป่ย์จิง ในคราวเฉลิมฉลองการขึ้นครองราชย์ของจักรพรรดิหย่งเจิ้ง พระนางแคทเธอรีนที่ 1 จึงจัดส่งคณะทูตเดินทางไปร่วมงานและทำการเจรจากับผู้แทนจีนจนสำเร็จ โดยทำความตกลงกันที่แม่น้ำโบลวา ในวันที่ 21 ตุลาคม ค.ศ. 1727 ต่อมาได้กลายเป็นสนธิสัญญาเกียตะมีใจความสำคัญดังนี้

¹ Ibid. P. 116-117.

- (1) มีการกำหนดชายแดนมองโกเลีย - ไช่เปี๊ยะ โดยให้มีการปักเขตตามที่คณะกรรมการร่วมจีน - รัสเซียพิจารณา
- (2) ชาวรัสเซียสามารถเดินทางเข้าไปทำการค้าบริเวณชายแดนเกียตเตได้
- (3) คนที่ทัพ และผู้ลี้ภัยของทั้งสองชาติจะต้องถูกส่งคืน
- (4) กองคาราวานของชาวรัสเซียที่ได้รับอนุญาตให้เข้าไปที่เป็ยจิงจะต้องไม่เกิน 200 คน ในอัตรา 3 ปีต่อครั้ง โดยไม่ต้องเสียภาษีขาเข้า ขาออก
- (5) จีนจะอนุญาตให้บาทหลวงนิกายออร์ทอดอกซ์แบบรัสเซียเข้ามาสอนศาสนา และภาษาในเป็ยจิงได้โดยให้มีที่พำนักด้วย
- (6) การติดต่อสื่อสารของทั้งสองประเทศจะต้องมีตราพระราชบัญญัติประทับทุกครั้ง

การสร้างความมั่นคงทางด้านชายแดนครั้งนี้ทำให้จีนต้องเสียดินแดนไปประมาณ 40,000 ตารางไมล์ แต่ก็ได้รับบรรลุความมุ่งหมายในการกีดกันรัสเซียออกจากพรมแดนผ่านของมองโกเลีย ฝ่ายรัสเซียได้รับสัมปทานทางการค้า และได้รับอนุญาตให้ตั้งคณะทูตทางศาสนาขึ้นในจีน แต่ถูกจำกัดทางการค้าด้านชายแดน

2.4 คณะทูตโถวชื่อ (Tuo - Shi) ไปรัสเซีย ค.ศ. 1729 - 32 จากสนธิสัญญาเกียตเตทำให้เกิดปัญหาติดตามมาหลายประการเช่นการโจมตีปล้นทรัพย์สินของพวกมองโกเลีย ในขณะที่รัสเซียต้องอดอดใจเกี่ยวกับการวางตัวเป็นกลางระหว่างสงครามจีนกับบุตรชายของเซวาง จักรพรรดิหย่งเจิ้งจึงส่งทูตไปรัสเซียในปี ค.ศ. 1729 ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่จีนส่งทูตไปยังประเทศตะวันตก

คณะทูตนำโดยโถวชื่อ ได้ทำการเจรจาเกี่ยวกับการส่งคืนคนร้าย หากจีนโจมตีพวกโถลอคและหนีเข้ามาในรัสเซีย ขณะนั้นรัสเซียกำลังทำสงครามอยู่กับโปแลนด์ จึงไม่สามารถให้ความช่วยเหลือพวกโถลอคได้ จีนจึงสามารถเอาชนะโถลอคได้ในปี ค.ศ. 1732

3. ฐานะพิเศษของรัสเซียในจีน ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับรัสเซียนั้นต่างไปจากกลุ่มประเทศที่เข้ามาติดต่อทางทะเลรัสเซียเป็นชาติเดียวที่จีนยอมติดต่อด้วยทางด้านสนธิสัญญาทางการทูตยอมอนุญาตให้เผยแผ่ศาสนา ยอมรับให้มีสิทธิพิเศษทางการค้าและการศึกษาในเป็ยจิงเพราะรัสเซียทำให้จีนมีความมั่นคงทางชายแดนภาคเหนือ ภาคตะวันตกเฉียงเหนือด้วย

การวางตัวเป็นกลาง

ในทำนองเดียวกันเงินเองก็ยอมรับว่ารัสเซียเป็นประเทศที่มีฐานะเท่าเทียมกับตน ดังจะเห็นได้จากการที่จักรพรรดิตั้งขึ้นสิ่งให้ดูเลิเชินปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนที่ใช้กันอยู่ในรัสเซีย ในขณะที่รัสเซียไม่ได้อยู่ในฐานะเป็นรัฐบาลราชการของจีนตั้งแต่ต้น

สิ่งที่แสดงให้เห็นว่าเงินพิจารณารัสเซียอยู่ในฐานะที่พิเศษกว่าชาติอื่นคือ การปฏิบัติต่อเชลยศึกที่เกิดจากการทำสงครามกันหลายครั้ง เงินได้ยกโทษให้และรับเข้าเป็นทหารในกองทัพ เงินสังกัดหมู่ธงเหลือง เมื่อเป็นทหารก็ได้รับสิทธิพิเศษ และเงินประจำปี มีเสรีภาพทางศาสนา

พ่อค้ารัสเซียได้รับการปฏิบัติที่ดีด้วยเช่นกันไม่ว่าจะเป็นการอนุญาตให้เข้ากรุงเปียงไค้ 3 ปี ต่อครั้ง ตามจำนวนคนที่กำหนดไว้พร้อม ยกเว้นภาษีให้

ส่วนทางด้านศาสนา หลังจากสนธิสัญญาเกียต๊ะ คณะบาทหลวงรัสเซียได้รับอนุญาตให้เข้ามาอยู่ในเปียงไค้ได้ ทุก ๆ 10 ปี โดยรัฐบาลจีนจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้ในเรื่องการเดินทาง และที่พักอาศัย จากปี ค.ศ.1729 - ค.ศ.1859 มีคณะทูตเข้ามาถึง 13 ชุด ที่เข้ามาถึงเมืองหลวง จากสนธิสัญญานี้ก็เช่นกันที่อนุญาตให้รัสเซียส่งนักศึกษาเข้ามาในเปียงไค้เพื่อเรียนรู้ชาวเงินกับแมนจูในปี ค.ศ.1728 โรงเรียนที่เปิดขึ้นมาเพื่อสอนภาษาแก่ชาวรัสเซียจึงเกิดขึ้น ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางการศึกษากัน¹ โดยทางจีนจะคัดเลือกสมาชิกของหมู่ธงทั้ง 8 เข้าศึกษาภาษารัสเซียกับละตินเป็นเวลานานถึง 5 ปี เมื่อสอบได้แล้วก็จะได้รับแต่งตั้งเป็นข้าราชการในระดับชั้นที่ 8 หรือ 9

จากสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมารัสเซียมีโอกาสดูแลความรู้และข่าวสารเกี่ยวกับจีน มากกว่าชาติอื่น ๆ เหนืออื่นใดสมาชิกของคณะทูตทางศาสนาของรัสเซียและโรงเรียนภาษาในเปียงไค้ได้เรียนรู้ ทำความเข้าใจเงินจากภายในของเงินเองคือได้ศึกษาถึงภาษา การเมือง สังคมและโครงสร้างทางเศรษฐกิจจนสามารถรับรู้ถึงความเข้มแข็งและจุดอ่อนของเงินนานกว่าชาติตะวันตกอื่น ๆ ชาวรัสเซียจึงเป็นชาวต่างประเทศเพียงชาติเดียวที่เข้าใจจิตใจชาวเงิน และได้รายงานไปยังประเทศของตนเพื่อแนะนำเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายต่อจีนและเมื่อเดิน

เดินทางกลับประเทศของตนพวกเขาก็สามารถสร้างการศึกษาเกี่ยวกับจีนให้เป็นระบบขึ้นในยุโรป¹ เพื่อเป็นแบบอย่างสำหรับรัฐตะวันตกอื่น ๆ อีกหลายทศวรรษต่อมา

สรุป

ชาวโปรตุเกสเป็นชาติแรกที่เดินทางมายังจีนทางทะเล นับแต่นั้นมีชาวตะวันตกทยอยเข้ามาจักรวรรดิชิงเป็นระยะ ๆ ทั้งพ่อค้า นักท่องเที่ยวและคณะสอนศาสนา โดยเฉพาะนักบวชนิกายเยซูอิต ได้มีโอกาสเข้าไปสอนหนังสือในราชสำนักชิง รวมทั้งรับราชการในสถาบันคาราคาสตร์แห่งชาติ

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับชาวยุโรประยะแรกดำเนินไปด้วยดี เพราะชาวยุโรปยังยอมรับปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของจีน ในยุคที่ชาวยุโรปเดินทางมาทางทะเลนั้น รัสเซียก็เป็นอีกชาติหนึ่งที่เข้ามาติดต่อกับจีนทางบก จีนปฏิบัติต่อรัสเซียในฐานะพิเศษกว่าชาติอื่น ๆ เพราะมีพรมแดนติดต่อกัน ในขณะเดียวกันก็ต้องอาศัยความร่วมมือจากรัสเซีย ในการปราบปรามพวกมองโกลในเอเซียกลาง จักรวรรดิชิงและรัสเซียจึงมีการแลกเปลี่ยนคณะทูตซึ่งกันและกัน มีการเจรจาตกลงทำสนธิสัญญาทางการค้าและเรื่องพรมแดนขึ้นมา 2 ฉบับ ได้แก่ สนธิสัญญาเนอชินส์กกับสนธิสัญญาเกียตเซ

ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ราชสำนักชิงมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวตะวันตกในสมัยนั้น เนื่องจากต่างฝ่ายต่างก็มองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากกันและกัน เช่น คณะสอนศาสนาเยซูอิต มีโอกาสเผยแพร่ศาสนาในหมู่ชาวจีน และขุนนางชั้นสูง ราชสำนัก จักรพรรดิชิงได้ประโยชน์จากความรู้ที่เป็นวิทยาการตะวันตก หรืออาศัยบาทหลวงให้เป็นล่ามในการทำสัญญากับรัสเซีย กรณีของรัสเซีย ชาวรัสเซียมีโอกาสเข้ามาเผยแพร่ศาสนาในกาซรัสเซียออร์ซอดอกซ์ และทำการค้ากับจีน ณ กรุงเปโตรโฆฟสค์ ราชสำนักชิงเองก็อาศัยความเป็นมิตรกับรัสเซียกดดันพวกชนเผ่ามองโกลต่าง ๆ เพื่อสร้างความปลอดภัยให้เกิดขึ้นตามชายแดนจีนในเขตเอเซียกลาง

สิ่งที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง คือผลของการติดต่อกับชาวตะวันตกนี้ในแง่ความเจริญก้าวหน้า

¹ Ibid. P. 160.

ทางวิชาการที่ตะวันตกนำเข้ามาสู่จีนนั้น เป็นวิชาการผิวเผินไม่ลึกซึ้งและทรงคุณค่าพอที่จะสร้าง
แรงจูงใจให้เกิดความใคร่รู้ขึ้นในหมู่ชาวจีน โอกาสที่จักรพรรดิชิงจะได้เรียนรู้และนำวิชาการ
เหล่านั้นมาปรับปรุงใช้ทั้ง ๆ ที่จักรพรรดิทุกพระองค์ในยุคนั้นล้วนสนพระทัยใฝ่หาความรู้

บทที่ 5

ปัจจัยที่นำความเสื่อมมาสู่จักรวรรดิชิง

จักรวรรดิชิงก่อนปี ค.ศ. 1800 เป็นจักรวรรดิที่กว้างใหญ่และรุ่งโรจน์จนไม่มีประเทศใดในเอเชียตะวันออกเป็นคู่แข่ง ไม่ว่าจะพิจารณาทางด้านดินแดนจากที่ราบต่ำในเขตเอเชียกลางจดชายฝั่งทะเลจีน และจากทะเลทรายมองโกเลียจนจดบริเวณที่เป็นป่าและฝั่งทะเลทางใต้จีนในคริสต์ศตวรรษที่ 18 จึงเป็นประเทศหนึ่งที่มีความเจริญมากที่สุดในโลก และมีระบบสังคมการปกครองที่มีผู้นิยมนำไปเป็นแบบ มีโช่แต่นักปรัชญาชาวยุโรปที่มีชื่อเสียง 2-3 คน¹ แต่ภายหลังปี ค.ศ. 1775 ความเสื่อมก็เริ่มปรากฏให้เห็น ดังพิจารณาจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ล้วนเป็นมูลเหตุแห่งความตกต่ำในรัชสมัยต่อ ๆ มา มูลเหตุเหล่านี้เกิดจากปัจจัย ภายในของจักรวรรดิเอง รวมกับปัจจัยภายนอกที่เข้ามากระทบ ความเสื่อมดังกล่าวจึงพิจารณาได้จากแนวทางในการแก้ไขปัญหของจักรวรรดิชิงอีกด้วย

ปัจจัยภายใน

ชนชาติแมนจูเมื่อเข้าปกครองจีนในระยะแรก ได้นำนโยบายป้องกันการถูกคุกคามทางวัฒนธรรม ใช้ระบบศักดินาทางการปกครอง กำหนดถิ่นฐานและอนุรักษถิ่นเกิดของเชื้อชาติตนจนได้ชื่อว่า ประชากรร้อยละ 2 สามารถปกครองประชากรชาวจีนนับร้อยล้านได้ เป็นสิ่งที่ทุกชาติชื่นชมแต่ระยะเวลาประมาณ 150 ปี ความรุ่งเรืองก็ถดถอย เมื่อพิจารณาปัจจัยภายในของจักรวรรดิเอง จะพบว่าภายใต้ความรุ่งเรืองนั้น มีเงาของความเสื่อมแทรกเข้ามาเป็นระยะ ๆ ดังต่อไปนี้

1. การปกครองขาดประสิทธิภาพ จากนโยบายที่จัดให้มีการโดยให้หลักคุณภาพให้ชาวแมนจูและชาวจีนถ่วงอำนาจซึ่งกันและกันนั้น ในการบริหารราชการส่วนต่าง ๆ ในทาง

---

¹ สปีนโนซา, โลบ์นิช เกอเต้, วอลแตร์และอาดัม สมิท.

ปฏิบัติเป็นการทำลายสมรรถนะภาพทางการปกครอง¹ เพราะขุนนางไม่มีโอกาสจะเสนอคำแนะนำหรือสละในการทำงานและการตัดสินใจ บ้างก็ผลักดันความรับผิดชอบ การปฏิบัติหน้าที่ก็ทำตามลัทธิพิธีการกระทำเพื่อประโยชน์ต่อองค์จักรพรรดินั้นมากกว่าเพื่อประชาชนส่วนรวม การปฏิบัติหน้าที่ที่กระทำไปเพื่อความมั่นคงของราชวงศ์เป็นสำคัญ อำนาจการตัดสินใจขึ้นอยู่กับองค์จักรพรรดิแต่เพียงผู้เดียว ดังนั้นจักรพรรดิจะเจริญรุ่งเรืองอยู่ได้ขึ้นอยู่กับพระปรีชาสามารถของจักรพรรดิโดยตรง ความสามารถในการรวมอำนาจบริหารไว้ได้มากที่สุดเท่าถึงที่สุดนั้นขึ้นอยู่กับจักรพรรดิเป็นปัจจัยสำคัญ ดังจะเห็นได้จากการปกครองของจักรพรรดิชิงทุกพระองค์ นับตั้งแต่จักรพรรดิคังซี หย่งเจิ้งและเจียนหลง ทุกพระองค์เตรียมพร้อมที่จะเป็นผู้ที่มีความเป็นตัวของตัวเองในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหา แต่เมื่อสิ้นรัชสมัยจักรพรรดิเจียนหลงราชวงศ์ชิงขาดผู้นำดังเช่นจักรพรรดิองค์ก่อน ๆ แม้เมื่อเกิดปัญหามหาหนทางในการแก้ไขก็อาจจะคล่องตัวได้ก็ต้องใช้เวลาาน เช่นกรณีปราบกบฏดอกบัวขาว

2. การจลาจลราชบัลลังก์ชิงหวงแพ้วหลา ในช่วง 20 ปี สุดท้ายของรัชสมัยจักรพรรดิเจียนหลงเกิดการจลาจลราชบัลลังก์ชิงหวงแพ้วหลา เช่น กรณีของ เหอเซิน ทำให้รัฐต้องถูกโกงเงินและทรัพย์สินไปเป็นจำนวนมาก ประมาณ 1.5 พันล้านดอลลาร์ เมื่อจักรพรรดิเจี๋ยซิงสำเร็จโทษเขาในปี ค.ศ. 1799 ได้มีการกล่าวขวัญกันอย่างแพร่หลายถึงพฤติกรรมที่เลวร้ายของเหอเซินและพฤติกรรมนี้ได้อีกก็พลครอบงำไปทั่วประเทศ² การตัดสินใจบน การทุจริตและการเก็บภาษีไม่ถูกต้องตามระเบียบทั้งในการบริหารฝ่ายพลเรือนและการเกณฑ์ทหารในกองทัพ เริ่มเกิดขึ้นบ่อย ๆ ขุนนางในเมืองหลวงยอมรับ "ของขวัญ" อย่างเปิดเผยจากข้าหลวงมณฑล ชาวนา ผู้ซึ่งตกอยู่ภายใต้การบีบคั้นจากผู้รวบรวมภาษี และพวกผู้ดีด่าบล บ่อยครั้งที่ ชาวนาต้องชำระภาษีมากกว่าร้อยละ 50 - 80 ของภาษีรัฐในส่วนที่เป็นเงินและสูงเท่ากับร้อยละ 250 ในส่วนที่เป็นเมล็ดข้าว

3. ความตกต่ำของชาวนาแมนจูกับหมู่ทหารขง ชาวนาแมนจูอยู่ในฐานะของผู้ชนะจึงไม่ต้องทำงานทั้งด้านการค้าหรือไร่นา โดยไม่คำนึงถึงชาติกำเนิดกับตำแหน่งทางสังคม พวกเขา

¹Immanuel C.Y. Hsii. op.cit. P. 124.

²Frederic Wakeman, Jr. op.cit. P. 103.

ว่าจ้างชาวจีนเพาะปลูกในพื้นที่ของตน และมีรายได้จากการรับค่าเช่า ความสะดวกสบาย และการได้รับการอบรมทำให้มีแต่ความเกียจคร้านและขาดความรับผิดชอบ หมุกทหารขงผู้ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักของกำลังทหารแมนจู ในระยะที่ดำรงราชวงศ์ใหม่ ได้รับเงินปีละ 3 ครั้ง ซึ่งสูงเท่ากับทหารชาวจีน ตำแหน่งที่ได้รับสิทธิพิเศษของเขาและการมีชีวิตที่สุขสบาย ผลซึ่งตามมาได้กลายเป็นสาเหตุทำให้จิตสำนึกเกี่ยวกับการทหารหล่อนยานอย่างเห็นได้ชัด ในรัชสมัยจักรพรรดิหย่งเจิ้ง (1723 - 1735) พวกเขาดึงสภาวะแห่งความเสื่อม เพราะว่างจากการสู้รบมาเป็นเวลานาน แทนที่จะมีการศึกษาเกี่ยวกับยุทธวิธี เขากลับนำชีวิตไปมัวเมากับการพนัน ในขณะที่ทางผู้บังคับบัญชากองทัพเกิดการฉ้อราษฎร์บังหลวง เช่น นายพลแมนจูฟูกาง อั้น (Fu Kang On) ผู้ยกย่องโอรสองค์หนึ่งของจักรพรรดิเจี้ยนหลง โดยเจตนาที่จะทำสงครามยึดเชื้อกับกลุ่มกบฏจินฉวน (Jin - Quon) เพื่อเขาจะได้มีโอกาสในการชักออกเงินของกองทัพเพิ่มมากขึ้น การฉ้อโกงยังมีอีกมากมายในหมู่กองทหารขงเชื้อชาวจีน เงินของกองทัพที่มีไว้ปราบปรามพวกกบฏบัวขาว (ค.ศ. 1796 - 1804) ส่วนมากถูกนำไปใช้เป็นเงินกองทุนส่วนตัวของขุนนางฝ่ายทหาร

4. การเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็ว ในปี ค.ศ. 1600 ประชากรจีนมีอยู่ประมาณ 150 ล้านคน ระยะที่มีการเปลี่ยนราชวงศ์จากหมิงมาเป็นชิงจำนวนประชากรลดลงบ้างแต่จากปี ค.ศ. 1741 จนเกิดกบฏไต้ผิงในปี ค.ศ. 1851 ประชากรเพิ่มขึ้นอีก 143 - 432 ล้านคน จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วนี้ สาเหตุเกิดจาก

4.1 เป็นช่วงเวลาที่เกิดความสงบสุขยาวนานนับตั้งแต่ จักรพรรดิคังซีปราบกบฏสามเจ้า ได้เรียบร้อยแล้ว จักรวรรดิชิงมีแต่ความสงบสุข

4.2 การค้าขายติดต่อกับต่างประเทศก็เจริญรุ่งเรือง เพราะระยะนี้ ชาวจีนวันคกยินยอมที่จะปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมจีนทุกประการ โดยเฉพาะที่กว้างโจว อีกทั้งยังส่งผลให้เกิดมีการปรับปรุงการคมนาคมขนส่งขึ้นภายในจักรวรรดิ

4.3 สามารถป้องกันและควบคุมการติดต่อของโรคได้ดี เช่น กรณีของการป้องกัน การเกิดโรคฝีดาษ

4.4 ปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือ มีพืชพรรณวัตถุดิบอาหาร¹

นอกจากนี้เนื่องจากมีการติดต่อกับชาวตะวันตก ทำให้มีการนำพืชประเภทอาหารเข้ามาปลูก นับว่าเป็นการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี การเกษตรได้ผล เช่น นำถั่วลิสงจากอเมริกาเข้ามาปลูกในบริเวณที่เป็นดินปนทราย ทำให้พื้นที่ที่เคยว่างเปล่า ถูกนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์และพืชที่ปลูกบางชนิดก็สามารถใช้รับประทานเป็นอาหารสำหรับคนที่ยากจนทางภาคใต้ของจีนได้เช่น มันหวาน²

จากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แม้จะมีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจแล้ว เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรแล้ว อาหารเหล่านั้นก็ยังไม่เพียงพอ ระดับความเป็นอยู่เริ่มถดถอยลงจำนวนชาวจีนที่ยากจนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการอพยพ ไม่มีงานทำ ชาวจีนส่วนนี้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของโจรผู้ร้าย หรือเข้าร่วมกับสมาคมลับต่าง ๆ

5. การก่อกบฏโดยกลุ่มสมาคมลับ ภายหลังจากที่กลุ่มภักดีหมิงถูกปราบได้ในปี ค.ศ. 1683 นั้น กลุ่มภักดีหมิงบางส่วนได้ก่อตั้งขบวนการใต้ดิน ในรูปของสมาคมลับขึ้นมาทำการต่อต้าน ได้แก่ สมาคมฟ้าดิน เทียนตี้ หุย (Tian di Hui) สมาคมพี่น้องโกเลา (Golao Brotherhood Association) ในจินตอนใต้และสมาคมดอกบัวขาว ไป เหลียนเจีว (Bai lian jiao) กับสาขาของสมาคมเหตุผลสวรรค์ เทียน หลี่เจีว (Tian li jiao) ในจินตอนเหนือโดยทั่วไป

โดยทั่วไปสมาคมลับในจินตอนใต้จะเรียกตัวเองว่า หุย (Hui) และในจินเหนือจะเรียกตัวเองว่า เจีว (jiao) พวกหุยเป็นสมาคมลับทางการเมืองมีเรื่องศาสนาสอดแทรก ในขณะที่พวกเจีวเป็นสมาคมลับทางด้านศาสนา และมีชาตินิยมสอดแทรก สมาคมทั้งสองประเภทมีจุดหมายเพื่อต่อต้านพวกแมนจู

สมาคมลับที่เก่าแก่ที่สุด คือ สมาคมดอกบัวขาว ก่อตั้งขึ้นราวปี ค.ศ. 1250 มีโครงสร้างสมาคมในรูปขององค์การศาสนา ในรัชสมัยหยวน (ค.ศ. 1280 - 1368) ได้ประกาศตนว่ามีวัตถุประสงค์โค่นล้มราชวงศ์มองโกล และฟื้นฟูราชวงศ์ซ่ง เมื่อมาถึงยุคราชวงศ์ชิงก็

¹ John King Fairbank. China A New History. 1992. P. 168.

² Ibid. P. 169.

ปัญญาที่จะล้มราชวงศ์ชิง และฟื้นฟูอำนาจให้กับราชวงศ์หมิง สมาชิกรับเอาแนวคิดทางพุทธศาสนา เช่นเดียวกับลัทธิเต๋า มาสนับสนุนจนแพร่หลาย ปี ค.ศ. 1781 มีหัวหน้าคนหนึ่งที่ชื่อ หลิวซัง (Liu Song) ถูกจับและถูกขับไล่ไปอยู่ชายแดน หลังจากนั้นรัฐบาลก็ถูกรบกวนจนก่อการจลาจลขึ้นในปี ค.ศ. 1793 เหตุการณ์นี้ก่อให้เกิดการจับกุมและประหารชีวิตผู้คนจำนวนมาก การต่อสู้กับสมาชิกสมาคมดอกบัวขาว ดำเนินอยู่ในจีนตอนกลางจนปี ค.ศ. 1796 ในสภาพที่ดูเหมือนขุนนางใช้อำนาจข่มเหงประชาชนจนต้องลุกขึ้นมาก่อความวุ่นวาย การเคลื่อนไหวครั้งนี้แพร่กระจายอย่างรวดเร็วในชื่อฉวน หูเป่ย์ สันซี กานซู เทอหนัน รัฐต้องใช้กำลังจำนวนมากในการปราบปรามรวมเข้ากับกำลังป้องกันตนเองของพวกผู้ดีประจำตำบลกับขุนนางร่วมกันสร้างป้อมปราการของตน พวกกบฏต่อสู้เป็นเวลานานจนปี ค.ศ. 1804 หลังจากที่ต้องต่อสู้ 9 ปี ทำให้จีนอ่อนแอและสูญเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก

นอกจากนี้ยังมีกบฏกลุ่มเล็ก ๆ อื่น ๆ อีก ซึ่งโดยแท้จริงแล้วตลอด 25 ปีของรัชสมัยจักรพรรดิเจียชิ่ง ไม่มีวันใดเลยที่ไม่เกิดปัญหาอย่างยากภายในประเทศ จีนในขณะนั้นจึงอยู่ในสภาพที่ทรุดโทรมเพราะพวกกบฏดอกบัวขาวแล้ว ก่อนหน้านั้นราชสำนักต้องทำสงครามปราบปรามดินแดนอื่น ๆ นับตั้งแต่กบฏจินชวโนในปี ค.ศ. 1773 เรื่อยมา รัชสมัยจักรพรรดิเจียชิ่งภาวะการเงินของจักรวรรดิจึงฝืดเคือง¹

6. การเงินฝืดเคือง จักรพรรดิซิงได้วางรากฐานความมั่งคั่งด้านเศรษฐกิจให้กับจักรวรรดิ จักรพรรดิดังซี ได้ทิ้งมรดกไว้ให้ 8 ล้านตำลึง จักรพรรดิหรงเจิ้ง 24 ล้าน และจักรพรรดิเจียนหลง 70 ล้าน แต่ในขณะที่จักรพรรดิเจียนหลงทรงปกครองอยู่นั้น แนวโน้มการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยและจำนวนมากได้เริ่มขึ้น หน่วยงานเกี่ยวกับผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 10 ของพระองค์เสียค่าใช้จ่ายถึง 120 ล้านตำลึง ในยุคของจักรพรรดิเจียชิ่ง เมื่อมีการทำสงครามปราบพวกสมาคมลับบัวขาวและสมาคมลับอื่น ๆ นานถึง 9 ปี เสียค่าใช้จ่ายถึง 200 ล้านตำลึง การใช้จ่ายที่เพิ่มมากเกินไปจนทางฝ่ายทหาร ผสมกับการฉ้อราษฎร์บังหลวงในการบริหารงานราชการฝ่ายพลเรือน ทำให้สิ้นเปลืองทรัพย์สิน ส่งผลกระทบต่อค่าของเงิน ในช่วงต้นยุคของ

¹Ferderic Wakeman, Jr. op.cit. P. 104.

จักรพรรดิเจี้ยนหลง (ค.ศ. 1736 - ค.ศ. 1765) 1 ตำลึงที่ทำด้วยเงินแลกเปลี่ยนได้ถึง 700 อีแปะ (เหรียญทองแดง) ในขณะที่รัชสมัยจักรพรรดิเจียชิ่ง (ค.ศ. 1796 - ค.ศ. 1820) 1 ตำลึงดังกล่าว มีราคา ขึ้นเป็น 1,300 หรือ 1,400 อีแปะจากปี ค.ศ. 1800 สถานะทางเศรษฐกิจของจักรพรรดิชิงอ่อนแอลงอย่างมาก

ปัจจัยภายนอก : การเข้ามาของชาติตะวันตก

ความอ่อนแอของราชวงศ์ชิงเกิดขึ้นจากความเสื่อมภายในที่ยังคงแสดงให้เห็นภายนอกว่าเป็นจักรวรรดิใหญ่ และคงรักษาความรุ่งโรจน์ที่มีมาแต่เดิมหลายปีก่อน ด้วยการเกาะติดอยู่กับการเริงรมย์ เป็นที่สังเกตได้ว่าจีนในฐานะที่เป็นอาณาจักรกลางของโลก ซึ่งเป็นศูนย์กลางอารยธรรมของโลก และประเทศต่าง ๆ ที่ต้องการมีความสัมพันธ์ด้วยจะต้องยอมรับสถานะว่าเป็นรัฐบรรณาการ ทฤษฎีและการปฏิบัติเกี่ยวกับเครื่องบรรณาการได้สะท้อนให้เห็นทัศนคติการมองโลกของจีน และได้เป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงเงื่อนไขของการเข้ามามีความสัมพันธ์ของชาติตะวันตก

1. ความล้มเหลวของชนบประเพณีจีน : ระบบบรรณาการ โดยเหตุที่จีนมีวัฒนธรรมที่เฉลียวฉลาด มีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ มีกำลังทหารและดินแดนที่กว้างใหญ่ไพศาล จีนจึงเป็นประเทศที่เด่นกว่าประเทศอื่นในเอเชียตะวันออกกว่า 2 พันปี ในสมัยราชวงศ์หมิง (ค.ศ. 1368 - ค.ศ. 1644) จีนอยู่ในสถานะผู้นำการปกครองที่มีการติดต่อสัมพันธ์กับนานาชาตินานาชาติในเอเชียได้ ด้วยการที่มีจีนเป็นผู้ครอบครองตำแหน่งผู้นำ เกาหลี ญี่ปุ่น อินเดีย สยาม พม่า และรัฐที่อยู่รอบนอกอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียกลางจะอยู่ในฐานะที่เป็นสมาชิกรัฐเล็ก ๆ ชาวยุโรปขนานนามความเป็นศูนย์กลางของชนหลายชาติของจีนว่า "ครอบครัวแห่งชาติ" มากกว่าว่าเป็นสังคมนานาชาติเหมือนตะวันตกที่เป็นรูปแบบ "ความสัมพันธ์กับนานาประเทศ" ตามหลักการลัทธิขงจื้อในเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเพราะทุกคนในสังคมของจีนในบ้านมีสถานะพิเศษของตน ดังนั้นทุก ๆ รัฐจึงเป็น "สังคมนานาชาติ" หลักการพื้นฐานที่จีนได้กำหนดไว้เกี่ยวกับการติดต่อกับโลกตะวันออก คือ ความไม่เท่าเทียมกันของรัฐต่าง ๆ มากกว่าความเท่าเทียมกันดังเช่นโลกสมัยใหม่ของตะวันตก ความสัมพันธ์กับจีนจึงออกมาในรูป ความสัมพันธ์ทางการทูตภายใต้ระบบบรรณาการ

ระบบบรรณาการมีวิวัฒนาการมาตั้งแต่รัชสมัยจักรพรรดิเกาจู่ แห่งราชวงศ์ฉิน¹ ที่ต้องการให้นารชนเผ่าต่าง ๆ สอมสวามิภักดิ์ต่อจีน ประกอบกับความเชื่อเกี่ยวกับจักรวาลของลัทธิขงจื๊อ ทำให้ระบบบรรณาการได้กลายเป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับต่างประเทศ โดยตั้งอยู่บนฐานของความไม่เท่าเทียมกัน จีนในฐานะเป็นอาณาจักรกลางของโลก หากชาติใดต้องการติดต่อสัมพันธ์ด้วยก็ต้องปฏิบัติตามระเบียบแบบแผน ซึ่งจะต้องทำอย่างมีพิธีการ พิธีการที่สำคัญ คือ การแสดงความเคารพตามแบบจีนที่เรียกว่า "เคา - เตา"² (kow - tow) อันเป็นการแสดงออกถึงการยอมอ่อนน้อมและการสอมสวามิภักดิ์ หลังจากนั้น พระจักรพรรดิจะพระราชทานของขวัญ คราตั้ง สหศักดิ์ คราแห่งจักรพรรดิ ปฏิทินจีนและสิ่งอื่น ๆ แก่ผู้เข้าสวามิภักดิ์เป็นการตอบแทน เมื่อเป็นเช่นนี้หากชาติใดต้องการมีความสัมพันธ์กับจีน ก็ต้องยอมรับในประเพณี และพิธีการของจีนดังกล่าว จนดูเหมือนว่าชาติเหล่านั้นยอมเข้ามาสวามิภักดิ์ บรรดาชาติต่าง ๆ ในเอเชียเข้าใ้จะระเบียบแบบแผนนี้เป็นอย่างดี อีกทั้งยอมรับความเหนือกว่า ทางด้านอารยธรรมจีน ด้วยเหตุผลเพียงเพื่อการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ การส่งทูตเพื่อเข้าเฝ้าถวาย "เครื่องบรรณาการ" จึงเกิดขึ้นและเป็นธรรมเนียมปฏิบัติเรื่อยมาจนถึงรัชสมัยชิง ความสัมพันธ์แบบบรรณาการได้รับการแก้ไขให้มีพิธีการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

ขนาด ความถี่ และเส้นทางของคณะทูตบรรณาการถูกกำหนดโดยจีน ซึ่งถือตามความใกล้ชิด ความสัมพันธ์ ขนาดของประเทศ และความถี่ของคณะทูต เช่น เกาหลี ส่งบรรณาการปีละ 4 ครั้ง ญีวโกว 2 ครั้ง ต่อเวลา 3 ปี อันนัม 2 ปีต่อครั้ง สยามทุก 3 ปี และพม่ากับลาวทุก 10 ปี พ่อค้าจำนวนมากจะเดินทางไปกับคณะทูตบรรณาการ และสินค้าของพวกเขาจะถูกนำเข้าไปในจีน โดยไม่ต้องเสียภาษีโดยรัฐบาลจีนจะเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางและเลี้ยงดูให้กับคณะทูต และเมื่อเดินทางถึงเป่ย์จิง ชาวคณะจะถูกนำไปในบ้านพักสำหรับคณะทูตบรรณาการ (Hui tong yi guan) เพื่อเลือกวันที่เหมาะสมเข้า

¹ ลีบแสง พรหมบุญ. ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างจีนกับไทย ค.ศ. 1282 - 1853. แปลโดย กาญจน์ ละอองศรี. 2525. หน้า 5.

² แหล่งเดิม. หน้า 6.

ถวายของขวัญและผลผลิตท้องถิ่นต่อจักรพรรดิ ในโอกาสนั้นพวกคณะทูตจะต้องปฏิบัติตามแบบแผนของการทำความเคารพ¹ หลังจากนั้น คณะทูตและพ่อค้าจะได้รับอนุญาตให้เปิดตลาด ณ ที่พักของตน 2 - 3 วัน ปกติ 3 - 5 วัน เพื่อขายสินค้า การจัดการธุรกิจการค้าจะให้ผลกำไรอย่างสูงแก่คณะทูตบรรณาการ ในขณะที่จักรพรรดิจะแสดงถึงความเมตตาของพระองค์ โดยการพระราชทานของขวัญที่มีค่ากลับมาถวายกษัตริย์ที่ส่งบรรณาการ และชาวคณะทูต แต่กล่าวโดยทั่วไปมูลค่าของของขวัญของพระองค์หากพิจารณาแล้วจะพบว่ามากกว่าของบรรณาการและของขวัญที่พระองค์ได้รับ

ความสัมพันธ์รูปแบบบรรณาการทำให้เงินต้องเสียค่าใช้จ่ายเพื่อการเลี้ยงดู การส่งหนังสือของทูตคณะหนึ่ง ๆ มายังจีนเป็นสิ่งยุ่งยาก และเป็นงานหนักที่สิ้นเปลือง

ความสัมพันธ์รูปแบบการมีผลนำมาซึ่งความตึงเครียดทางเศรษฐกิจ และทำให้รัฐเล็ก ๆ หมดกำลังใจลง ในขณะที่จีนเองได้รับผลกำไรไม่คุ้มค่า แท้จริงแล้วไม่ใช่ระบบที่เกิดขึ้นเพราะแรงจูงใจทางการค้า สำหรับประเทศที่ส่งบรรณาการต้องการให้ได้รับการคุ้มครองการยกย่อง และเพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมที่สูงกว่า เติมน้ำมันสู่ดินแดนของตน ผลประโยชน์ทางการค้านับเป็นผลพลอยได้ในระยะแรกแต่จะเป็นกิจกรรมหลักในระยะต่อมา สำหรับจีนแล้วเป็นเพราะความภูมิใจ และพึงพอใจในฐานะที่เป็นชาติที่มีฐานะเหนือกว่าแสดงถึงการยอมรับของดินแดนรอบนอก ซึ่งเปรียบเสมือนเป็น "รั้วรอบนอก" ให้กับจีน

2. **ชนชาติตะวันตกกับข้อขัดแย้งทางประเพณีจีน** ระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่โลกตะวันตกต้องเผชิญในขณะที่เดินทางมาถึงเอเชียตะวันออก ราชสำนักจึงถือว่าระบบบรรณาการที่จีนใช้อยู่นี้จะใช้กับทุกชาติที่ต้องการมีความสัมพันธ์กับจีน ดังนั้นในรัชสมัยจักรพรรดิคังซี หย่งเจิ้ง และเจียนหลง แคว้นต่าง ๆ ในเอเชียจึงได้ทำการจดทะเบียนขึ้นกับระบบนี้ และคณะทูตจากโปรตุเกส ฮอลแลนด์ กับรัสเซียได้แสดงความเคารพต่อจักรพรรดิจีน แม้ว่าจะไม่สู้เต็มใจก็ตาม รัสเซียกับชาติยุโรปตะวันตกจะไม่ถูกนับรวมเข้าอยู่ในระบบนี้ก็ตาม แต่จีนก็ปฏิบัติกับคณะทูตพวกนี้เช่นเดียวกับคณะทูตบรรณาการ ซึ่งมีอธิบาสอยู่ในหนังสือ

¹คือ การคุกเข่าลงกราบ 3 ครั้ง โดยให้ส่วนสำคัญของร่างกาย 9 จุด ได้แก่ หน้าผาก มือ ข้อศอก หัวเข่า และเท้า จรดพื้นทั้ง 3 ครั้ง

The Collected Statutes of The Great Ch'ing Empire ว่าคณะทูตที่เดินทางจากตะวันตกระหว่างปี ค.ศ. 1655 และ ค.ศ. 1795 ทั้งหมดยอมปฏิบัติตามธรรมเนียมที่จีนต้องการเกี่ยวกับการถวายคำนับจักรพรรดิ นโยบายของราชวงศ์ชิงต่อเจ้าหน้าที่ทูตต่างประเทศจึงดำเนินไปด้วยความเคร่งครัด แต่กับพ่อค้าเอกชนตะวันตกได้รับความสะดวกมากกว่า โดยได้รับอนุญาตให้เข้าพักที่มาเก๊า และทำการค้าที่กว้างขวาง (หลัง ค.ศ. 1757) ในฐานะเป็นที่โปรดปรานของจักรพรรดิ พ่อค้าเหล่านี้เก็บเกี่ยวผลกำไรอย่างรวดเร็วมามากมายจากธุรกิจการค้า แต่พวกเขาก็ยังถูกจำกัดโดยระเบียบกฎหมายที่จีนกำหนดไว้

จากต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ทั้งฝ่ายรัฐบาลและพ่อค้าเอกชนชาติตะวันตก ไม่สามารถอดทนต่อสภาพที่คับแคบต่อระบบของจีนได้อีก พวกพ่อค้าต้องการเสรีภาพในการปฏิบัติที่มากกว่านี้ รัฐบาลตะวันตกเองก็หลุดพ้นจากภาวะสงครามนโปเลียนใหม่ ๆ และคืนตัวจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม จึงไม่ต้องการพัวพันกับการปฏิบัติตามระบบบรรณาการ พวกเขาต้องการให้มีการสัมพันธ์ระหว่างประเทศตามรูปแบบของกฎหมาย และทางการทูตแบบยุโรป แต่จีนไม่ต้องการลดรูปแบบที่ตนเองสงวนเอาไว้เพราะถือว่าจีนเองก็ไม่ได้ขอร้องให้ตะวันตกเข้ามา เมื่อตะวันตกเข้ามาเองก็ควรจะปฏิบัติตามแบบอย่างของจีน แต่ชาวตะวันตกถือว่าจีนไม่อาจหยุดยั้งความต้องการของชาติตนได้ ตราบใดที่ชาติของตนต้องการเข้ามา เรื่องราวของความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับตะวันตกจึงกลายเป็นข้อขัดแย้งที่นำไปสู่การถูกลบหลู่อย่างใหญ่หลวงของจักรวรรดิชิง

ในทางปฏิบัติเวลานั้นตะวันตกได้พยายามทุกอย่างเพื่อทำให้สถาบันความสัมพันธ์ต่างประเทศของอาณาจักรจีนทำงานล้มเหลว โดยเฉพาะระบบบรรณาการควรจัดให้อยู่ในขอบเขตเฉพาะรัฐบาลของจีน นับตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 18 ได้มีเหตุการณ์เกิดขึ้นมาทำลายอิทธิพลนี้ 2 ประการคือ บรรดารัฐต่าง ๆ ที่อยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เคยส่งบรรณาการให้กับจีนต่างพบว่าไม่จำเป็นต้องปฏิบัติเช่นนั้นอีกต่อไป ส่วนอีกเหตุการณ์หนึ่งคือการที่พวกพ่อค้ายุโรปได้รับอนุมัติให้ทำการค้าที่กว้างขวางได้ และการค้าก็ได้เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว อังกฤษจึงเป็นผู้นำของการค้าต่างประเทศได้ยุติระบบที่มีอยู่ของจีนลงได้

สรุป

นับตั้งแต่ก่อตั้งราชวงศ์และเข้าปกครองจักรวรรดิจีนเรื่อยมาของชนชาติแมนจู ซึ่งแม้จะเป็นชนกลุ่มน้อย แต่ก็สามารถรักษาอำนาจและสร้างความรุ่งเรืองให้กับราชวงศ์ ปัจจุบันสำคัญที่ทำให้ราชวงศ์ชิงรุ่งเรืองมากที่สุดในยุคนี้ เพราะมีผู้นำที่มีความสามารถทั้งทางด้านการรบและสติปัญญา นับตั้งแต่ผู้สำเร็จราชการจักรพรรดิเจียนหลง เมื่อสิ้นรัชสมัยเจียนหลงความเสื่อมเริ่มปรากฏให้เห็น ความเสื่อมที่ปรากฏออกมานั้นเกิดจากปัจจัยภายในหลายประการ ได้แก่ การปกครองขาดประสิทธิภาพ เกิดการฉ้อราษฎร์บังหลวงแพร่หลายไปทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นในหมู่ขุนนางฝ่ายทหาร หรือพลเรือน จากความสงบสุขที่เกิดขึ้นยาวนานทำให้การเพิ่มของจำนวนประชากร เป็นไปอย่างรวดเร็วขาดการควบคุมและปราศจากการพัฒนาจนกลายเป็นปัญหาทางด้านอาหาร การประกอบอาชีพ เกิดการย้ายถิ่น และโจรผู้ร้ายชุกชุมซึ่งกลายเป็นกำลังสำคัญให้กับกลุ่มสมาคมลับต่าง ๆ ได้แก่ สมาคมฟ้าดิน สมาคมพี่น้องโกเลา และสมาคมดอกบัวขาว ทำให้ราชสำนักชิงต้องสูญเสียเวลาในการปราบปรามกบฏเหล่านี้จนถึง 9 ปี เสียค่าใช้จ่ายมากมาย ก่อให้เกิดภาวะการเงินฝืดเคือง ทำให้สถานะทางเศรษฐกิจของจักรวรรดิจีนอ่อนแอลง ดังนั้นเมื่อมีปัจจัยภายนอกมากระทบ คือการพยายาที่จะเข้ามาติดต่อกับจีนของชาวยุโรปในฐานะที่เท่าเทียมกัน ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งกันทางด้านประเพณีและทัศนคติในการมองโลกที่ต่างกันของชาวจีนกับชาวยุโรป จึงกลายเป็นความขัดแย้ง กระทั่งกัน จนเกิดเป็นสงครามขึ้นในที่สุด

บทสรุป

อาณาจักรจีนตอนกลางราชวงศ์หมิงได้เกิดกบฏขึ้นภายใน 2 กลุ่มภายใต้การนำของ จาง เสียนจุง กับหลี่ จื่อเจิง ประกอบกับจักรพรรดิราชวงศ์หมิงอ่อนแอ ทรงตกอยู่ภายใต้การ ชี้นำของกลุ่มชนที่ เกิดการฉ้อราษฎร์บังหลวงระบอบไปทั่ว เมื่อเกิดเหตุพลิกภัยขึ้นมา ชาวจีน จึงให้ความร่วมมือกับกลุ่มกบฏ จักรพรรดิหมิงไม่สามารถแก้ไขปัญหาลำนี้ได้ ดังนั้น เมื่อกลุ่ม กบฏเข้ายึดกรุงเป่ย์จิงได้ จักรพรรดิหมิงจึงหาทางออกด้วยการอัญเชิญบิดากรรมพระองค์เอง นามพลอู้ ชิ่นกั๊ชจึงขอความช่วยเหลือจากผู้นำชนชาติแมนจู ให้เข้ามาช่วยปราบกบฏ เท่ากับเป็น การเปิดโอกาสให้ชนชาติแมนจู ซึ่งมีเป้าหมายที่จะเข้าปกครองจีนอยู่แล้ว กล่าวอ้างโองการ ของสวรรค์เข้าสถาปนาราชวงศ์ชิง และได้ทำการปกครองจีนอยู่นานถึง 268 ปี ช่วงเวลาที่ ปกครองระยะแรกคือ ค.ศ. 1644 จนถึงรัชสมัยจักรพรรดิเจี้ยนหลง เป็นระยะที่จีนเจริญ รุ่งเรืองในทุก ๆ ด้าน

แต่เนื่องจากราชวงศ์ชิงเป็นชนต่างชาติ ระยะแรกจึงถูกต่อต้านจากกลุ่มที่ยังจงรักภักดี ต่อราชวงศ์หมิง ดังเช่นกรณีของเจิ้ง เจิงกุง หรือที่รู้จักกันในนามของคอสซิงก้า ผลจากการ ปราบกบฏ นอกจากทำให้ราชวงศ์ชิงต้องใช้จ่ายงบประมาณในการปราบปรามเป็นจำนวนมาก เพราะใช้เวลาในการปราบนานถึง 38 ปี แต่ผลพลอยได้คือความมั่นคงภายใน โดยเฉพาะแถบ ชายฝั่งทะเล ได้ผนวกเกาะไต้หวันมาเป็นจังหวัดหนึ่งของจีน

ความวุ่นวายที่ราชวงศ์ชิงต้องเผชิญอีกวาระหนึ่ง คือ การเกิดกบฏสามเจ้า จากกลุ่ม อำนาจอ่าที่มียานพลอู้ ชิ่นกั๊ช เป็นแกนนำ แต่ในที่สุดก็ปราบได้สำเร็จด้วยความสามารถของ จักรพรรดิคังซี

นับจากรัชสมัยจักรพรรดิคังซีจนถึงรัชสมัยจักรพรรดิเจี้ยนหลง บ้านเมืองสงบสุข การ

สร้างความมั่นคงให้กับราชอาณาจักรทางด้านต่าง ๆ เริ่มปรากฏเป็นผลงานออกมาให้เห็นถึงความรุ่งเรือง ทางด้านการปกครองที่รับเอารูปแบบจากราชวงศ์หมิง แต่มีการปรับปรุงบางส่วนให้เหมาะกับสถานการณ์ ที่เห็นได้เด่นชัดได้แก่ การใช้ระบบสภาคู่ที่มีข้าราชการเงินกับข้าราชการเงินหรืออาจจะจะเป็นชาวมองโกล ปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบภายในหน่วยงานเดียวกัน ร่วมกัน ทั้งในการบริหารราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ทางด้านเศรษฐกิจมีการปรับปรุงระบบภาษี เริ่มทำการค้ากับชาวตะวันตกทางด้านชายฝั่งทะเลมากขึ้น ในขณะที่รัสเซียเริ่มเข้ามาทำการค้ากับจีนทางบกในฐานะที่เท่าเทียมกัน

ส่วนทางด้านสังคมยังคงรูปแบบของสังคมจารีตประเพณีโบราณที่ให้ความสำคัญกับลัทธิขงจื้อ ระบบการสอบของรัฐเพื่อคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการ โดยมุ่งใช้การเขียนเรื่องความแปดชาและการเขียนลายมือเป็นเกณฑ์ตัดสิน การแบ่งชนชั้นที่ยังคงความสำคัญของกลุ่มผู้ดี ระบบครอบครัวและเครือญาติยังคงมีบทบาทสำคัญในด้านการเมืองและเศรษฐกิจ แนวความคิดทางภูมิปัญญามุ่งเน้นศึกษาหาเหตุผลมากขึ้น โดยมีลัทธิขงจื้อใหม่ของจูซีเป็นแนว แม้อังคจักรพรรดิเองก็ให้ความสำคัญกับการศึกษา ดังปรากฏผลงานออกมาในหนังสือสมบัติทั้ง 4 ประการของจักรพรรดิเจี้ยนหลง จักรพรรดิของราชวงศ์ในยุคนั้น ๆ นี้แม้จะทรงให้ความสำคัญสนับสนุนเหล่านักปราชญ์ แต่งานทางด้านวรรณกรรมกับกวีนิพนธ์ จะถูกจำกัดทางความคิด ดังจะเห็นได้จากผลงานที่ผลิตออกมาในเชิงล้อเลียน หรือประชดประชันสังคมสมัยนั้น ความใจกว้างทางความคิดจะพิจารณาได้จาก ผลงานทางด้านศิลปะเป็นสำคัญ มีจิตรกรหลายท่านที่พยายามหลีกเลี่ยงการเสนอผลงานที่อาจจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ตนเองได้ แม้กระนั้นก็ยังมีความผลงานทางด้านศิลปกรรมต่าง ๆ ออกมาเป็นจำนวนมาก

ทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จีนใช้รูปแบบการค้าในระบบบรรณาการกับชนชาติต่าง ๆ ในเอเชีย โดยเฉพาะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อมีชาวตะวันตกเข้ามาทำ

การค้าตามชายฝั่งทะเลมากขึ้น การค้าที่ขยายตัวมากขึ้น แต่ผู้นำแมนจูยังคงยึดมั่นในระบบเดิม จึงทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งทางด้านวัฒนธรรมกับชาติตะวันตกขึ้น ในขณะเดียวกันชนชาติแมนจูยังคงยึดมั่นในระบบประเพณีจึงทำให้ขาดโอกาสที่จะเรียนรู้วิทยาการตะวันตก ซึ่งกลุ่มคณะสอนศาสนาต่าง ๆ นำเข้ามาเผยแพร่ วิทยาการที่ได้รับก็เป็นแบบพื้น ๆ เช่น คณิตศาสตร์ การจัดทำแผนที่ ความรู้ทางด้านดาราศาสตร์ เป็นผลให้สภาพสังคมจีนไม่เกิดการเปลี่ยนแปลง ความไม่เข้าใจกันกับชาวตะวันตกเริ่มมีมากขึ้น เมื่อผู้นำแมนจูหวาดระแวงพฤติกรรมของชาวรัสเซีย ที่เข้ามาติดต่อค้าขายกับจีนทางตะวันตกเฉียงเหนือ

ความเจริญรุ่งเรืองของจีนที่ปรากฏให้เห็นอีกประการหนึ่งคือ การที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่ มีรัฐบาลรวมมากมายในรัชสมัยจักรพรรดิเฉียนหลง แต่ในขณะเดียวกันความเสื่อมโทรมทางด้านต่าง ๆ ก็เริ่มปรากฏขึ้นเช่นกัน อันเนื่องมาจากเกิดการฉ้อราษฎร์บังหลวงโดยองค์รัชทายาทของจักรพรรดิ ความหย่อนความสามารถของหมู่ทหารอง การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของจำนวนประชากรโดยปราศจากการพัฒนาทางด้านต่าง ๆ และที่สำคัญคือการก่อกบฏโดยพวกสมาคมลับได้แก่สมาคมไทรแอด สมาคมพี่น้องโกเลา สมาคมดอกบัวขาว

สมาคมดอกบัวขาวเป็นสมาคมลับที่เก่าแก่ที่สุด ได้ก่อการกบฏขึ้นในปี ค.ศ. 1793 ราชวงศ์ชิงต้องใช้เวลาปราบปรามอยู่นานถึง 9 ปี ทำให้ต้องสูญเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมากมีผลทำให้ภาวะการเงินฝืดเคือง ประกอบกับราชสำนักต้องเสียค่าใช้จ่ายในการต้อนรับและตอบแทนบรรดาผู้บรรณาการที่เวียนกันเข้ามาถวายเครื่องราชบรรณาการ ทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของจีนไม่มั่นคง เมื่อต้องเผชิญหน้ากับชาติตะวันตกที่มีอังกฤษเป็นแกนนำ ความเสื่อมโทรมจึงทวีมากขึ้นจนอาจกล่าวได้ว่า ภายหลังปี ค.ศ. 1796 จีนเริ่มตกต่ำลง

ความตกต่ำของราชวงศ์ชิง นอกจากเกิดจากปัญหาภายในจักรวรรดิ แท้จริงเกิดจาก

ปัญหาภายนอกเข้ามากระทบ โดยเฉพาะจากชาติตะวันตกที่มาทางชายฝั่งทะเลที่ชาวจีน เรียกว่า "ปีศาจแดง" หากจักรพรรดิชิงยอมรับความจริงที่ว่า ในขณะนั้นอารยธรรมจีนที่ เคยเหนือกว่าชาติอื่นใดนั้น ได้สิ้นสุดลงแล้ว เนื่องจากเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรม ตะวันตก มีความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ หรือแม้แต่รูปแบบการปกครอง ข้าราชการของการปฏิวัติ ฝรั่งเศส หรือ การประกาศอิสรภาพของชาวอเมริกัน ฯลฯ เรื่องเหล่านี้หากจักรพรรดิชิง ให้ความเอาใจใส่ สอนรับการปรับปรุงซึ่งผ่านเข้ามาเป็นละลอก ๆ ความสูญเสียครั้งสำคัญคง จะไม่เกิดขึ้น โดยเฉพาะบทเรียนที่ได้รับจากสงครามฝิ่น กลายเป็นบาดแผลร้ายที่อังกฤษมอบ ให้กับจีน การก่อกบฏของหง ชิวฉวน กับความพยายามปรับปรุงประเทศเป็นเพียงจุดเล็ก ๆ ที่ จักรพรรดิชิงยังคงมองข้าม ดังนั้นเมื่อชาวจีนต้องประสบกับความพ่ายแพ้ครั้งแล้วครั้งเล่า โดยเฉพาะต้องพ่ายแพ้ญี่ปุ่นซึ่งเคยรองรับอารยธรรมจีนมาก่อน จึงเป็นสิ่งที่ชาวจีนทนต่อไปไม่ ได้อีกแล้ว แนวความคิดที่ว่าชนชาติแมนจูคือศัตรูของชาวจีนจึงเกิดขึ้น ดังจะเห็นได้จาก นโยบายของ ดร.ซุน ยัตเซ็น ข้อหนึ่งก็คือขับไล่ชาวต่างชาติซึ่งหมายถึง ชาวแมนจูนั่นเอง ความเกรงกลัวของอดีตจักรพรรดิชิงยุคต้น ๆ เริ่มเป็นจริง ชาวจีนเริ่มต้นตัวและความตื่น ตื่นนั้นได้ย้อนกลับมาเป็นอันตรายต่อราชสำนักชิง พลเมืองเพียงร้อยละ 2 ที่เคยปกครองจีน ได้จึงถูกขับไล่ด้วยการปฏิวัติของชาวจีน จักรพรรดิแมนจูองค์สุดท้ายจึงกลับสู่ถิ่นเดิมของตนที่ ได้สงวนไว้ นั่นคือ แมนจูเรียซึ่งเป็นดินแดนที่บรรดาชาตินิยมหาอำนาจทั้งหลายต่าง หมายปอง

บรรณานุกรม

หนังสืออ้างอิง

หนังสือภาษาไทย

- กำจร, สุนพงษ์ศรี. ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- กัณโฑ, คาร์ริงตัน. ประวัติศาสตร์จีน. แปลโดย สลักพันธ์ ศีวรักษ์. พระนคร : ไทย-วัฒนาพานิช, 2527.
- เขียน ถีระวิทย์. วิวัฒนาการการปกครองของจีน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ไทย-วัฒนาพานิช, 2517.
- ทวีป วรดิolk. ประวัติศาสตร์จีน. กรุงเทพฯ : 2538.
- น้อย พงษ์สันติ. ปรัชญาจีน. กรุงเทพฯ : มิตรนาการพิมพ์, 2528.
- แบร์, วิลเลียม ฮีโอดอร์ เดอ. บ่อเกิดลัทธิประเพณีจีน. แปลโดย จำนงค์ ทองประเสริฐ. พระนคร : ราชบัณฑิตยสถาน, 2511.
- เพ็ชรี สมิต. อารยธรรมตะวันออก เล่ม 2. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2513.
- พาส, ลูเซียน ดับเบิลยู. จีนสามยุค. แปลโดย คณิน บุญสุวรรณ. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานคร, 2519.
- แฟร์แบงค์, จอห์น เค. และคนอื่น ๆ. เอเชียตะวันออกยุคใหม่ เล่ม 1-4. แปลโดย เพ็ชรี สมิต และคณะ. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2518 - 2525.
- ภุชงค์ จันทวิชัย. เครื่องถ้วยในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร 2523.
- โรเซาเออร์, เอ็ดวิน โอ. และแฟร์แบงค์, จอห์น เค. อารยธรรมตะวันออก เล่ม 1-4. แปลโดย เขียน ถีระวิทย์และคณะ. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2511 - 2513.
- อาทร, พิงพรรณสาร. ประวัติวิวัฒนาการนิยายจีน คลาสสิกโดยสังเขป. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.

สืบแสง พรหมบุญ. ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างจีนกับไทย ค.ศ. 1282-1853.

แปลโดย กาญจน์ ละอองศรี. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2525.

หนังสือภาษาอังกฤษ

Bai, Shounyi. An Outline History of China. Beijing : Foreign Language Press, 1982.

Bhatia, H.S. Legal and Political System in China, Volume 1. New Delhi: Deep and Deep Publications, 1974.

Bing, Li Ung. Outline of Chinese History. Taipei : Cheng Wen Publications, 1967.

Chan, Albert. The Glory and Fall of Ming Dynasty. Norman : University of Oklahoma Press, 1982.

Chang, Chung-li. The Chinese Gentry. Washington : University of Washington Press, 1955.

Ch'en, Shou-yi. Chinese Literature A Historical Introduction. The Ronald Press : New York, 1961.

Chu, T'ung-Tsu. Local Government in China under the Ching. Stanford, California : Stanford University Press, 1969.

Collis, Maurice. The Great Within. London : Faber and Faber, 1941.

Dawson, Raymond. Imperial China. London : Hutchinson, 1972.

Eberhard, Wolfram. A History of China. Los Angeles : University of California Press, 1956.

Fairbank, John King. China : A New History. Cambridge, Mass : Belknap Press of Harvard University Press, 1992.

- . Ch'ing Administration. Harvard : Harvard - Yenching institute, 1960.
- . The United State and China. 4th Ed. London : Harvard University Press, 1972.
- Fitzgerald, Charles Patrick. China; A Short Cultural History. Chatham : Barrie and Jenkins. 1978.
- Fu, Lo-shu. A Documentary Chronicle of Sino-Western Relation 1644-1820. Arizona : the University of Arizona Press, 1966.
- Gernet, Jacques. A History of Chinese Civilization. Cambridge : Cambridge University Press, 1985.
- Hsu, Immanuel C.Y. Readings in Modern Chinese History. New york : Oxford University Press, 1971.
- . The Rise of Modern China. 4th Ed. Hong Kong : Oxford University Press, 1983.
- Hucker, Charles O. China to 1850: a Short History. California : Stanford University Press, 1978.
- Kanh, Harold L. Monarchy in the Emperor's Eyes : Image and Reality in The Ch'ien-lung Reign. Cambridge, Mass : Harvard University Press, 1971.
- Lach, Donald F. and Van Kley, Edwin J. Asia in The Making of Europe Book Four. Chicago and London : The University of Chicago Press, 1993.
- Lamley, Harry J. East Asian Occassional Paper (II). Honolulu : University of Hawaii, 1970.
- Li Dun J. China in Transition : 1517-1911. New York : Van Nostrand Reinhold, 1969.

- Loewe, Michael. The Pride That Was China. New York : St.Martin's Press, 1990.
- Lui, Adam Y. Chinese Censors and the Alien Emperor 1644-1660. Hong Kong : University of Hong Kong Press, 1978.
- Macgowen, J. The Imperial History of China : Being a History of the Empire As Compiled By The Chinese Historian. London : Curzon Press, 1973.
- Mc Aleavy, Henry. The Modern History of China. New York : Praeger Publication, 1967.
- Michael, Franz. China through the Ages. Boulder and London : Westview Press, 1986.
- Michael, Franz H. The Origin of Manchu Rule in China. New York : Octagon Book, 1965.
- Naquin, Susan and Evelyn S. Rawski. Chinese Society in the Eighteenth Century. New Haven : Yale University Press, 1987.
- Oxnam, Robert B. Ruling from Horseback : Manchu Politics in The Oboi Regency, 1661-1669. Chicago : University of Chicago Press, 1975.
- Rozman, Gilbert. (Editor). The Modernization of China. New York : The Free Press, 1981.
- Smith, Richard J. China' Cultural Heritage The Ch'ing Dynasty. 1644-1912. Colorado : Westview Press, 1983.
- Spence, Jonathan D. Chinese Roundabout. New York : W.W. Norton and Company, 1993.
- . The Search for Modern China. New York : Norton, 1990.
- . To Change China. Harmondsworth, Middlesex : Penguin Book, 1980.

- . Ts'ao Yin and the K'ang-hsi Emperor, Bondservant and Master. New Haven : Yale University Press, 1966.
- . and John Elliot Wills. From Ming to Ch'ing. New Haven and London : Yale University Press, 1979.
- Wakeman, Frederic Jr. The Fall of Imperial China. New York : The Free Press, 1975.
- Wright, Mary Clabaugh. The Last Stand of Chinese Conservatism. Stanford, California : Stanford University Press. 1981.

วารสารและบทความ

เทพรัตนราชสุดา, สมเด็จพระและสุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล "การควบคุมกำลังคนในระบบพาณิชย์หรือระบบกองธงทั้งแปดของพวกแมนจู," ใน รวมบทความประวัติศาสตร์.

กรุงเทพฯ : สักดิ์โสภการพิมพ์, 2538.

ธิดา สารธา. "โครงสร้างสังคมของจีนก่อนสมัยศตวรรษที่ 20," ใน วารสารสังคมศาสตร์.

11 (3) : 72 - 82 ; กรกฎาคม 2517.

ผาสัก อารยางกูร (แปล). "แนวความคิดและปรัชญาการเมืองการปกครอง : ชงจื่อ

รัฐบุรุษ ผู้คิดหวัง," ใน เทศาภิบาล. 76(5) : มีนาคม 2524.

———. (แปล) "แนวความคิดและปรัชญาการเมือง การปกครอง : เหล่าจื่อ เจ้าคำรับ

การปกครองแบบเรียบง่าย," ใน เทศาภิบาล. 76(4) : เมษายน 2524.

พรณี จิตพลรักษ์. "แนวความคิดดั้งเดิมของชาวจีน," ใน รวมบทความอารยธรรมตะวันออก.

พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.

ศรีสุข ทวีธาประสิทธิ์. "ลักษณะสังคมจีนยุคเก่า," ใน รวมบทความอารยธรรมตะวันออก.

พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.

วิทยานิพนธ์

จิรศักดิ์ มุกดาภรณ์. วิวัฒนาการของการสหราชอาณาจักรเข้ารับราชการฝ่ายพลเรือนของจีน.

วิทยานิพนธ์ ร.ม. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2510.

อัดสำเนา.

ธานี สุขเกษม. ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน พ.ศ. 2492-2515.

วิทยานิพนธ์ ร.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525. อัดสำเนา.

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1

การเทียบคำจากระบบพินอิน (Pin Yin) เป็นระบบเวดไจล์ส (Wade - Giles)

ระบบพินอิน	ระบบเวดไจล์ส
A - Gu - Da	A - Ku - Ta
Anping	Anp'ing
Ba Gu Wen	Pa Ku Wen
bai	pai
Bai - Zhang	Pai Chang
Bai lianjiao	Pai lien chiao
Bao - Jia	Pao - Chia
Baozhang	Paochang
Ben Zhang	Pen Chang
Bing - bu	Ping - pu
Bo Da shi ren	Po Ta shih jen
Bo zue hong cu	Po hsueh hung t'su
Cao Xueqin	Ts'ao hsueh ch'in
Cewang	Ts'e wang
Cha Shibiao	Ch'a Shih piao
Chang Shibiao	Ch'ang Ch'ou
Changshu	Ch'ang Shu
Cun	Ts'un
Da - Hu	Ta - Hu
Da - Tong	Ta - T'ung
Dai - Zhen	Tai Chen
Daoqi	Tao ch'i
di ding	ti ting
Dong Gao	Tung Kao
Donglin	Tung lin
Du Chayuan	Tu Ch'a Yuan
Du Mu Guan	Tu Mu Kuan
Fang	Fang

ระบบพินอิน

Fu
 Fu Kang
 Fu lin
 Fujian
 Fushun
 gong
 Gong - bu
 Gong - Sheng
 Gao Qipei
 Gu jin tu shu ji cheng
 Gu Yanwu
 Gui
 Guo - Zijian
 Hai - Xi
 Hanlin
 Heshen
 Hong
 Hong - li
 Hong - Yipao
 Hong Ren
 Hong Taiji
 hou
 Hu - bu
 Huang Shen
 Hui
 Hui Dong
 Hui tong yiquan
 Huo Hao
 Ji
 Jia - Zhang
 Jian - Sheng
 Jian - Zhou

ระบบเวดไจล์

Fu
 Fu K'ang
 Fu lin
 Fuchien
 Fushun
 Kung
 Kung - pu
 Kung - Sheng
 Kao ch'i p'ei
 Ku chin t'u shu chi ch'eng
 Ku Yenwu
 Kuei
 Kuo tzuchien
 Hai - Hsi
 Hanlin
 Ho Shen
 Hung
 Hung-li
 Hung-i p'ao
 Hung - jen
 Hung - t'aichi
 hou
 Hu - Pu
 Huang Shen
 Hui
 Hui tung
 Hui t'ung I ch'uan
 Huo Hao
 Chi
 Chia - Chang
 Chien - Sheng
 Chien - Chou

ระบบพินอิน

Jiang Tingxi
 Jin - Shi
 Jin Guan
 Jin quan
 Jin, Ji , Chang
 jing
 Jiuqing
 Kangxi
 Kong
 Kun Can
 Li - bu
 Li - Fanyuan
 Li - Jia
 Li - Ju
 Li - Shan
 Li - Xue
 Li Taizai
 Li Zicheng
 Liao Zhai Ji Yi
 Liu - Ji
 Liu bu
 Lu
 Mei Qing
 Menggu yamen
 Min - Hu
 nan
 Nan Shufang
 Neige
 Ning Yuan
 Ningpo
 O Er Tai
 Pei wen yun fu

ระบบเวดไจล์ส

Chiang T'ing hsi
 Chin - Shih
 Chin Kuan
 Chin Ch'uan
 Chin, Chi, Ch'ang
 Ching
 Chiuch'ing
 K'anghsi
 K'ung
 K'un Ts'an
 Li - pu
 Li - Fanyuan
 Li - Chia i
 Li - Chu
 Li - Shan
 Li - Hsueh
 Li T'ai - tsai
 Li - Tzuch'eng
 Liao Chai Chi I
 Liu - Chi
 Liu Pu
 Lu
 Mei Ch'ing
 Mengku yamen
 Min - Hu
 nan
 Nan Shufang
 Neke, Neiko
 N'ing Yuan
 Ning P'o
 O Erh T'ai
 P'ei win yun fu

ระบบพินอิน

Pencun
 Qian Qiani
 Qianlong
 Qin Nong
 Ruzhen
 San - Guo - Yan - Yi
 Shang Di
 Shao - Xin
 Shen - Hu
 Shen - shi
 Shen De Qian
 Shen Yinguan
 Sheng - Yuan
 Shi
 Shi qi
 Shidao
 Shilu
 Shui - hu - juan
 Shun Zhi
 Song
 Taiqi
 Taizong
 Tan Longlu
 Tang
 Tian
 Tian li jiao
 Tian Ming
 Tian Qi
 Tian Zhu Zhen jiao Shilu
 Tiandi Hui
 Tianzi
 Ting

ระบบเวคไจล์ส

P'en ts'un
 Ch'ien Ch'ien - i
 Ch'ienlung
 Ch'in Nung
 Juchen
 San - Kuo - Yen - i
 Shang Ti
 Shao - Hsin
 Shen - Hu
 Shen - shih
 Shen Te - Ch'ien
 Shen lkuan
 Sheng - Yuan
 Shih
 Shih Ch'i
 Shihtao
 Shihlu
 Shui - hu - chuan
 Shun Chih
 Sung
 T'ai ch'i
 T'aitsung
 T'an Lung Lu
 T'ang
 T'ien
 T'ien li chiao
 T'ien Ming
 T'ien Ch'i
 T'ien chu Cheng Chiao Shih lu
 T'ienti Hui
 T'ientzu
 T'ing

ระบบพินอิน

Tong Shi
 Tong zheng
 Tuo - Shi
 Wang Fuzhi
 Wang Gai
 Wang Hui
 Wang Jian
 Wang Li
 Wang Shimin
 Wang Shizheng
 Wang Yuanqi
 Wei Zhongxian
 Wu Jingzai
 Wu Li
 Wu Sangui
 Xi Fengkou
 Xi Yu
 Xian
 Xian Yuncong
 Xiang
 Xiang
 Xu junji
 Xing - Bu
 Xiu Cai
 Xuan - ye
 Xu Guang ji
 Yamen
 Yan - tai Shan
 Yang Guang - Xian
 Yang Hao
 Yanguan
 Ye - Ren

ระบบเวดไจล์ส

T'ung Shih
 T'ung Cheng
 T'o - Shih
 Wang Fushih
 Wang Kai
 Wang Hui
 Wang Chien
 Wang Li
 Wang Shihmin
 Wang Shih - cheng
 Wang Yuan ch'i
 Wei Chunghsien
 Wu Chingtsai
 Wu Li
 Wu Sankuei
 Hsi Fengk'ou
 Hsi Yu
 Hsien
 Hsien Yunts'ung
 hsiang
 hsiao - hu
 hsiao Chunchi
 hsing - pu
 Hsiu Ts'ai
 Hsuan - Yeh
 Hsu kuang ch'i
 Yamen
 Yen - t'ai Shan
 Yang Kuang - Hsien
 Yang Hao
 Yang Kuan
 Yeh - jen

ระบบพินอิน	ระบบเวดไจล์ส
Yi - Yulu	I - Yulu
Yong Zheng	Yungcheng
Yuan Chonghuan	Yuan Ch'unghuan
Yuan Ming Yuan	Yuan Ming Yuan
Yun Shouping	Yun Shoup'ing
Zha Shenxing	Cha Shen - hsing
Zhang Pu	Chang P'u
Zhang Xianzhong	Chang Hsienchung
Zhao Zhixing	Chao Chih - hsing
Zhen	Chen
Zhen Banqiao	Chen Pan ch'iao
Zheng Cheng - gong	Cheng Ch'eng - kung
Zheng Xie	Cheng Hsieh
Zhi - Zao	Chih - Tsao
Zhou	Chou
Zhu - ren	Chu - jen
Zhu Da	Chu Ta
Zhu Jiqu	Chun Chich'u
Zi	Tzu
Zong	Tsung
Zong Gui	Tsung Kuei
Zou Shi chu	Tsou shih ch'u
Zou zhe	Tsou Che
Zu	Tsu
Zu Zhang	Tsu Chang

ปรับปรุงมาจาก Immanuel C.Y. Hsu. The Rise of Modern China. 1990. P. 941-943

ภาคผนวก 2

ลำดับราชวงศ์ที่ปกครองอาณาจักรจีน

เซี่ย (ตำนาน)	ประมาณศตวรรษที่ 21 ถึงศตวรรษที่ 16 ก่อนคริสตศักราช
ซิง	ประมาณศตวรรษที่ 16 ถึงศตวรรษที่ 11 ก่อนคริสตศักราช
ซีโจว (โจวตะวันตก)	ประมาณศตวรรษที่ 11 ถึงปีที่ 771 ก่อนคริสตศักราช
ตงโจว (โจวตะวันออก)	ปีที่ 770 ถึงปีที่ 221 ก่อนคริสตศักราช
ชฺตุวินฉีว (ไป๋ไม่ผลิไป๋ไม่ร่วง)	ปีที่ 770 ถึงปีที่ 221 ก่อนคริสตศักราช
ชฺตุจ้านกั๋ว (สงครามระหว่างรัฐ)	ปีที่ 475-221 ก่อนคริสตศักราช
ฉิน	ปีที่ 221-ปีที่ 206 ก่อนคริสตศักราช
ซีฮั่น (ฮั่นตะวันตก)	ปีที่ 206 ก่อนคริสตศักราช - ค.ศ. 24
ตงฮั่น (ฮั่นตะวันออก)	ค.ศ. 25 - ค.ศ. 220
สามอาณาจักร (สามก๊ก)	ค.ศ. 220 - 280
เว่ย	ค.ศ. 220 - 265 - ค.ศ. 265
สุ่	ค.ศ. 221 - ค.ศ. 263
อู๋	ค.ศ. 222 - ค.ศ. 280
ซีจิ้น (จิ้นตะวันตก)	ค.ศ. 265 - ค.ศ. 316
ตงจิ้น (จิ้นตะวันออก)	ค.ศ. 317 - ค.ศ. 420
หนานเป่ยเฉา (ราชวงศ์ใต้กับเหนือ)	ค.ศ. 420 - ค.ศ. 589
ราชวงศ์ใต้ (ตามลำดับ)	
ซ่ง	ค.ศ. 420 - ค.ศ. 479
(หลิว)	
ฉี	ค.ศ. 479 - ค.ศ. 502
เหลียว	ค.ศ. 502 - ค.ศ. 557

เงิน	ค.ศ. 557 - ค.ศ. 589
ราชวงศ์เหนือ (ตามลำดับ)	
เป๋อเว่ (เว่เหนือ)	ค.ศ. 386 - ค.ศ. 534
ตงเว่ (เว่ตะวันออก)	ค.ศ. 534 - ค.ศ. 550
ซีเว่ (เว่ตะวันตก)	ค.ศ. 535 - ค.ศ. 557
เป๋อฉี (ฉีเหนือ)	ค.ศ. 550 - ค.ศ. 577
เป๋อโจว (โจวเหนือ)	ค.ศ. 557 - ค.ศ. 581
สอ	ค.ศ. 581 - ค.ศ. 618
ถัง	ค.ศ. 618 - ค.ศ. 917
อู่ไต้ (ห้าราชวงศ์) ตามลำดับ	ค.ศ. 907 - 960
โส่วเหลียง (เหลียงหลัง)	ค.ศ. 907 - ค.ศ. 923
โส่วฉี (ฉีหลัง)	ค.ศ. 923 - ค.ศ. 936
โส่วจิ้น (จิ้นหลัง)	ค.ศ. 936 - ค.ศ. 947
โส่วฮั่น (ฮั่นหลัง)	ค.ศ. 947 - ค.ศ. 950
โส่วโจว (โจวหลัง)	ค.ศ. 951 - ค.ศ. 960
เป๋อซ่ง (ซ่งเหนือ)	ค.ศ. 960 - ค.ศ. 1127
หนานซ่ง (ซ่งใต้)	ค.ศ. 1127- ค.ศ. 1279
หยวน (มองโกล)	ค.ศ. 1279- ค.ศ. 1368
หมิง	ค.ศ. 1368- ค.ศ. 1644
ชิง (แมนจู)	ค.ศ. 1644- ค.ศ. 1911*

* ระยะเวลาที่แท้จริงนั้นนับถึงวันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1912 เพราะเป็นวันที่จักรพรรดิ
ผู่อี๋ ทรงยอมสละราชสมบัติ

ที่มา ทวีป วรดิลก. ประวัติศาสตร์จีน. 2538. หน้า 1375 - 1376.

ประวัติย่อของผู้เขียน

ชื่อ นางสาวปราณี	ชื่อสกุล กลกะสิงห์
เกิดวันที่	18 กันยายน 2498
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 64/89 หมู่ 5 ซอยบางขุนนนท์นวิเศ 2 ถนนทุ่งมังกร เขตคลองจั่น กรุงเทพฯ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	อาจารย์ 2 ระดับ 6 หมวดวิชาสังคมศึกษา โรงเรียนวัดบวรมงคล บางพลัด กรุงเทพฯ

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. 2514 มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบวรมงคล
- พ.ศ. 2516 ม.ศ. 5 แผนกศิลป โรงเรียนสตรีวิทยา
- พ.ศ. 2520 ศศ.บ. (ประวัติศาสตร์) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พ.ศ. 2538 ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์เอเชีย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร